

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

RİFÂİLİKTE KİTAP VE SÜNNETE İTTİBÂNIN ÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet Baran BEKİROĞLU

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

RİFÂİLİKTE KİTAP VE SÜNNETE İTTİBÂNIN ÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet Baran BEKİROĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

Ankara, 2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

RİFÂİLİKTE KİTAP VE SÜNNETE İTTİBÂNIN ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı-Soyadı

İmzası

1. Prof. Dr. Mustafa AŞKAR
2. Prof. Dr. Vahit GÖKTAŞ
3. Doç. Dr. Mahmud Esad ERKAYA

Tez Savunması Tarihi 20.04.2022

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Prof. Dr. Mustafa AŞKAR danışmanlığında hazırladığım “Rifâîlikte Kitap ve Sünnete İttibanın Önemi (Ankara, 2022)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

20.04.2022

Ahmet Baran BEKİROĞLU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	III
ÖN SÖZ	IV
GİRİŞ.....	1
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	1
1.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
1.3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	2
1.4. KAVRAMLAR	4
2. TEZİN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	5
2.1. YÖNTEM.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
RİFÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ VE SEYYİD AHMED er-RİFAİ	7
1. RİFÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ	7
1.1. Tarikatın Ortaya Çıkışı.....	7
1.2. Yayıldığı Bölgeler	11
1.3. Kolları	17
1.4. Silsilesi	24
2. SEYYİD AHMED er-RİFÂİ	27
2.1. HAYATI	27
2.1.1. Doğumu ve Nesebi	27
2.1.2. Tahsili ve Yetiştirilmesi	38
2.1.3. Şahsiyeti ve Ahlakı.....	42
2.1.4. Mektupları	62
2.1.5. Vefatı	69
2.1.6. Halifeleri.....	72

2.1.7. Kerametleri	76
2.1.8. Hakkında Söylenenler	83
2.2. ESERLERİ	87
İKİNCİ BÖLÜM	92
KİTAP VE SÜNNET'E İTTİBANIN ÖNEMİ	92
1. Rifâilikte Kitap ve Sünnet'e İttibanın Önemi.....	92
2. EHL-İ SÜNNET İTİKÂDININ ÖNEMİ	127
3. İBADETLERİN ÖNEMİ	140
3.2. Oruç.....	152
3.3. Zekât.....	154
3.4. Hac	155
SONUÇ	157
KAYNAKÇA.....	159
EKLER	164
Ek-1 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Türbesinin Osmanlı'nın Son Dönemindeki Görünümü. Fotoğraftaki Ziyaretçilerin Arasında Ebû'l-Hüdâ Muhammed Es- Sayyâdî Bulunmaktadır.	164
Ek-2 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Türbesinin Günümüzdeki Görünüşü.....	165
Ek-3 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Kabri.	166
ÖZET	167
ABSTRACT	168

KISALTMALAR

a	: Yazma Eserde Varağın Ön Sayfası
a.mlf.	: Aynı Müellif
age	: Adı Geçen Eser
agm	: Adı Geçen Metin
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b	: Yazma Eserde Varağın Arka Sayfası
b.	: bin, ibn (Oğlu)
b.y.	: Basım Yeri Yok
bk.	: Bakınız
bnt.	: binti
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazreti
k.v.	: Kerremallahu Vecheh
No:	: Numara
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
r.anhâ	: Radıyallahu anhâ
S	: Sayı
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
ss.	: Sayfadan Sayfaya
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzerleri
vr.	: Varak
y.y.	: Yayıncı Yok
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Allahu Teâlâ'nın bilinmeyi arzu etmesi sebebiyle yarattığı âlemler içinde insan, eşref-i mahlukat olarak müstesna bir mevkiye sahiptir. İnsanı, kendisine “kulluk” etmesi için halk ettiğini bildiren Rabbimiz; kulluğun nasıl ifa edileceğini beyan etmesi, kulluğu yaşayarak göstermesi için Hz.Peygamber'i (s.a.v.) seçmiş ve onu üsve-i hasene olarak tüm insanlara ve cinlere göndermiştir. Tasavvuf, kulluğun en mükemmel bir biçimde tebellür ettiği Rasûlullah'ın (s.a.v.) her halini örnek alarak yaratılış gayesini kâmil manada gerçekleştirmeyi amaç edinen bir disiplindir. Allah'ı görüyormuşçasına O'na ibadet/kulluk etme şuurunu telkin eden tasavvufun, mensupları tarafından “hâl ilmi” olarak tavsif edilmesi onun sadece zahiri ibadetleri esas almayıp bununla birlikte kalbe dair hastalıkları ve çarelerini ortaya koymasıyla açıklanabilir. Asr-ı Saadet sonrası İslam tarihinin erken döneminde zühd hareketi olarak varlığını devam ettiren bu disiplin, VI./XII. yüzyılda tekke ve zaviyelerde müşîd-mürîd münasebeti çerçevesinde yürütülen uygulamalı faaliyetlerle Tarikatlar Dönemi'ne girmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan ilk tarikatlardan biri Rifâîyye'dir. Müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye nispetle isimlendirilen mezkur tarikat, Abbâsî hilafetinin hüküm sürdüğü bir devirde birçok bidat fırkanın zuhur ettiği Irak coğrafyasında teşekkül etmiştir.

Çalışmamızda Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin, bânisi olduğu Rifâî tarikatının usul ve esaslarını belirlerken İslam'ın teşri kaynağı olan Kitap ve Sünnet'i temel aldığını ortaya koymaya çalıştık. Bu konu hakkında çalışmaktaki amacımız, özellikle yakın dönemde kendilerini Rifâîlik'e nispet eden birtakım oluşumların söz ve davranışlarıyla, benimsedikleri görüşlerle Rifâîyye'nin temel ilkelerine muhalif bir tavır içinde bulunduklarını belirtmek ve müteşerri bir sufi olan Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin tarikatını, şeriata uygun tasavvuf telakkisiyle bina ettiğini delilleriyle ortaya koymaktır.

Çalışmamız giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun kuramsal çerçevesi çizilmiş, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları ortaya konulmuştur. Birinci bölümde, çalışmamıza konu olan Rifâî tarikatının teşekkülü ve kurucusu Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin hayatı işlenmiş; Rifâîlik'in ortaya çıkışı, yayıldığı bölgeler, kolları ve silsilesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise “Kitap ve Sünnet’e İttibanın Önemi” başlığı altında, Rifâîlik’te Kitap ve Sünnet’e ittibanın önemi incelenmiştir. Rifâîyye’nin Ehl-i Sünnet’e mensup, bu yolun itikad ve ibadet esaslarını benimseyen bir tarikat olduğu başta Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin eserleri ve sonraki dönem Rifâî kaynaklarından delillerle ortaya konulmuştur.

Çalışmamızı hazırlarken kelimelerin imlasında Türk Dil Kurumunun yayımladığı *Türkçe Sözlük*’teki yazımı esas aldık. Ancak çalışma sahamıza mahsus tabir ve mefhumlar ile şahıs ve eser isimlerinin imlasında *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*’nde yer alan yazım şeklini tercih ettik.

Çalışmamız esnasında daima yardım ve desteğini gördüğüm, kıymetli bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim muhterem danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Aşkar’a müteşekkirim. Yüksek lisans eğitimime değerli bilgileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Vahit Göktaş, Prof. Dr. Ahmet Cahid Haksever ve Doç Dr. Öncel Demirdaş’a şükranlarımı sunarım. Doktora tezini bize gönderme lütfunda bulunan kıymetli hocamız Prof. Dr. Mustafa Tahralı’ya, tez savunmamda değerlendirmeleriyle çalışmamızın son şeklini almasını sağlayan Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya’ya çok teşekkür ederim. Çalışmamızda başvurduğumuz Arapça kaynakların tedarik ve tercümesinde yardımını esirgemeyen Şamil Hatlar kardeşime minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Ahmet Baran BEKİROĞLU

Ankara, 2022

GİRİŞ

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Kurucusu tarafından Kitap ve Sünnet'i esas aldığı belirtilen Rifâî tarikatı, günümüze kadar birtakım aşamalar geçirmiştir. Zaman içerisinde kültür ve coğrafya farklılığı gibi sebeplerle tarikatın usulünde bazı yeni uygulamalar ortaya çıkmışsa da esasta daima kurucusunun vurguladığı Kitap ve Sünnet olgusuna dikkat edilmiştir. Buna rağmen özellikle modern dönemde (20. yüzyıl) ortaya çıkan ve kendilerini Rifâîliğe nispet eden birtakım oluşumların, Kitap ve Sünnet'e ittiba konusunda hassas davranmadıklarını hatta bazı söz, tavır ve davranışlarında Kitap ve Sünnet'le belirlenen temel ilkelere muhalefet ettikleri gözlemlenmektedir. Tarikatın piri olan Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin eserlerinde, yolunun vahiyle inzal olunan Kitap ve sünnet-i seniyye olduğunu açıkça ve ısrarla vurgulaması, bahsi geçen oluşumların uygulamalarıyla tezat teşkil etmektedir. Bu durumun, Rifâî tarikatı açısından problem olduğu söylenebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı, geniş bir coğrafyada halen müntesipleri bulunan ve faaliyetleri devam eden Rifâî tarikatının ilke ve yöntemlerini belirlemede Kitap ve Sünnet'i esas aldığını ortaya koymaktır. Tarikatın piri Seyyid Ahmed er-Rifâî, halife tarafından bidat fırkalara karşı mücadele etmekle görevlendirilmiş bir aileye mensuptur. Yetiştigi muhit ve kendisinden ilim tahsil ettiği hocaları onun müteşerri bir sufi olmasında etkili olmuştur. Çalışmamızda, şeriata uygun tasavvuf anlayışını benimseyen Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kurucusu olduğu Rifâîyye'nin, bu telakki doğrultusunda faaliyet gösteren bir tarikat olması ele alınacaktır.

Rifâiyye, tasavvuf sahasında akademik çalışmanın az olduğu tarikatlardan biridir. Yakın zamana kadar Prof. Dr. Mustafa Tahralı'nın 1973'te Paris-Sorbonne III Üniversitesinde hazırladığı *Ahmad al-Rifâî, Sa Vie, Son Oeuvre et Sa Tariqa* adlı basılmamış doktora tezi dışında çalışmanın bulunmadığı bilinmektedir. Ahmed er-Rifâî ve Rifâiyye hakkında ülkemizde yapılmış geniş kapsamlı bir çalışma Ergün Öztürk'ün 2021 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesinde tamamladığı "*Ahmed Er-Rifâî ve Rifâiyye Tarikatı*" adlı doktora tezidir. Geniş bir alan taraması yapılarak hazırlanan bu çalışma, zengin kaynakçasıyla dikkat çekmektedir. Konuya dair kapsamlı bir çalışma olan mezkur tezin bu hususta başka çalışmalara da kaynaklık edeceği kanaatindeyiz. Araştırmamız, Rifâiyye'nin tanıtılmasından ziyade bu tarikatın Ehl-i Sünnet'e mensup, ilkelerini Kitap ve Sünnet'i merkeze alarak belirleyen bir tarikat olma özelliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla çalışmamız bu spesifik yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamız, Rifâilik'te Kitap ve Sünnet'e ittibanın önemini ortaya koymayı hedeflediği için öncelikle mezkur tarikatın müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin hayatını konu edinen biyografik eserlere başvurduk. Onun önde gelen halifelerinden Ebû'l-Ferec Ömer el-Fârûsî el-Vâsîtî'nin torunu İzzeddin Ahmed el-Fârûsî'nin kaleme aldığı *İrşâdü'l-Müslimîn li-Tarîkat-ı Şeyhi'l-Müttakîn* adlı eserin, Seyyid Ahmed er-Rifai hakkında biyografik tarzda yazılmış kapsamlı ilk çalışma olduğu söylenebilir. Hayri Kaplan tarafından Türkçeye tercüme edilen eser, çalışmamızda istifade ettiğimiz kaynakların başında gelmektedir.

Daha eski kaynak olarak Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin torunu İzzeddin Ahmed es-Sayyâd'ın telif ettiği *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye fi'l-Vazâifi'l-Ahmediyye* adlı hacimli eseri zikretmek mümkündür. Rifâiyye'nin usul ve esaslarının anlatıldığı, itikat ve amele

dair hususlarda önemli bilgiler içeren eser, bu konuda yazılmış ilk kaynak olması bakımından önem arz etmektedir. Hayri Kaplan tarafından dilimize tercüme edilmiştir.

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin nesebine geniş yer verilen faydalandığımız diğer bir kaynak, Ali b. Hasan el-Vâsıtî'ye ait *Hulâsatu'l-İksir fî nesebi'r-Rifâ'îyyi'l-Kebîr* adlı eserdir. Dilimize *Rifâî Soy Ağacı* adıyla Hayri Kaplan tarafından tercüme edilmiştir.

Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderusî el-Adenî'nin *en-Necmu's-Sâ'î fî Menâkıbi'l-Kutbi'l-Kebîri'r-Rufâî*'si, Ahmed b. Celâl el-Mısırî'nin *Celâu's-Sadâ fî Sîreti İmâmi'l-Hudâ*'sı, İbrahim b. Muhammed el-Kâzerûnî'nin *Şifâü'l-Eskâm fî Sîret-i Gavsi'l-Enâm*'ı Seyyid Ahmed er-Rifâî hakkında müstakilen yazılmış ve çalışmamıza kaynaklık eden eserlerdir. Yakın dönemde yapılmış çalışmalardan Prof. Dr. Mustafa Tahralı hocamızın 1973'te Sorbonne Nouvelle Paris III Üniversitesinde hazırladığı *Ahmad al-Rifâî, sa vie, son oeuvre et sa tariqa* adlı basılmamış doktora tezi, bu alandaki değerini koruyan istifade ettiğimiz önemli bir eserdir. Ayrıca Yunus eş-Şeyh İbrahim es-Samarrâî'nin hazırladığı, Münir Atalar tarafından *es-Seyyid Ahmed er-Rifâî Hayatı ve Eserleri* adıyla Türkçeye tercüme edilen kitap, Seyyid Ahmed er-Rifai'nin hayatı hakkında yararlandığımız güncel bir kaynaktır.

Çalışmamızın asıl kısmını teşkil eden Rifailik'te Kitap ve Sünnet'e ittibanın önemi hakkında başvurduğumuz temel kaynaklar, tarikatın piri Seyyid Ahmed er-Rifai'nin eserleri olmuştur. Bu eserler; *el-Burhânü'l-Müeyyed*, *el-Hikemü'r-Rifâîyye*, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, *en-Nizâmü'l-Hâs li-Ehli'l-İhtisâs*, *Erbaûne Hadîsen*, *Hâletü Ehli'l-Hakîka Ma'allâh* adlı kitaplardır. Tamamı Türkçeye tercüme edilen eserler hakkında çalışmamızın birinci bölümünde geniş bilgi verilecektir.

Rifâîyye'nin usul, esas ve adabına dair telif edilmiş geç dönem kaynaklarından yararlandığımız eserlerin başında Bahauddin Muhammed Mehdî er-Ravvâs'ın kaleme aldığı *Fezleketu'l-hakîka fî ahkâmi't-tarîka* adlı kitap gelmektedir. Eserde müellif, Rifailik'te salıkların uyması gereken usul ve ilkeleri üç yüz on üç maddede özetlemiştir.

Onun halifesi Ebû'l-Hüdâ Muhammed Sayyâdî'nin *Kılâdetü'l-Cevâhir fi zikri'l-Gavs er-Rifâi ve't-tibâihî'l-ekâbir* nam eseri, Seyyid Ahmed er-Rifai ve tarikatını kapsamlı bir biçimde anlatan hacimli bir kaynaktır. Müellifin *Tarîkatu'r-Rifâiyye* adlı eseri ise Mahmud Nedim Aysoy tarafından *Rifâi Yolunun Esasları* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Rifâi tarikatının esaslarının anlatıldığı kitap, çalışmamıza kaynak teşkil etmesi bakımından mühim bir yere sahiptir.

Seyyid Ahmed er-Rifai ve Rifaiyye hakkında yapılmış en güncel akademik çalışma Ergün Öztürk'ün 2021 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesinde tamamladığı *Ahmed Er-Rifâi ve Rifâiyye Tarikatı* adlı doktora tezidir. Çalışmamız devam ederken tamamlanmış olan bu tez, oldukça geniş bir kaynak taraması yapılarak hazırlanmıştır. Ayrıca konusuna dair akademik sahada yapılmış en kapsamlı çalışma olması yönüyle de önem arz atmaktadır.

1.4. KAVRAMLAR

İslam'ın bütün zamanları kapsayan evrensel hükümlerinin istinbatında delil olan kaynakların ilk sırasında Kur'an-ı Kerim yer alır. Bu, bütün Müslümanların ortak kabulüdür. “Kitap” terimiyle; insanlığın din, can, akıl, mal ve ırz şeklinde sıralanan temel haklarını korumayı esas alan İslam'ın kaynaklar hiyerarşisinde değişmez bir sabite olarak tarih boyunca önemini koruyan Kur'an-ı Kerim kastedilir.

Sünnet, Resûlullah'ın (s.a.v.) İslam'ın hükümlerini açıklama mahiyetindeki söz, fiil ve takrirlerini ifade eder. Dinî hükümlerin istinbatında delil olan kaynaklar hiyerarşisinde Kitap'tan sonra ikinci sırada yer alır. Kur'an'da yer alan birçok ayette, Resûlullah'ın (s.a.v.) İslam'ın emir ve yasaklarını insanlara beyan etme görevine işaret edilmiş, bu durum Sünnet'e özel bir konum kazandırmıştır. Kitap ile birlikte Sünnet, İslam Medeniyeti'ni inşa eden kurucu zihniyetin temel dayanağı olmuş ve tarih boyunca

Müslümanlar, karşılaştıkları her durumda rollerini bu iki asli kaynağı esas olarak belirlemiştir.

2. TEZİN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Rifâiyye'nin Kitap ve Sünnet'i esas alan bir tarikat olduğunu ortaya koyarken öncelikle tarikatın piri Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin eserlerine başvurulacaktır. Daha sonra, tarikatın esaslarını maddeler halinde sıralayan adab türündeki bazı eserlerin, çalışmanın amacıyla ilgili olan bölümlerine de ikincil kaynak olarak yer verilecektir. Dolayısıyla çalışmada gerek Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin eserleri gerek ikincil kaynaklarda, Kitap ve Sünnet'e ittibanın önemini itikat ve ibadetler bağlamında ifade eden bilgiler dışındaki görüşlere yer verilmeyecektir.

2.1. YÖNTEM

Çalışmanın merkezinde Rifâî tarikatı yer aldığı için izlenecek yöntem şu şekildedir:

1. Rifâîliğin ortaya çıkışından başlayarak teşekkülü hakkında bilgi verilecektir.
2. Tarikatın kurucusu Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin hayatı ve eserlerine dair bilgiler verilecektir.
3. Rifâîlikte Kitap ve Sünnet'e ittibanın önemi, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin bizzat kendi eserlerinden ve tarikatın önde gelen şahsiyetleri tarafından telif edilmiş adab türündeki eserlerden delillerle ortaya konacaktır. Bu husus, itikat ve ibadetler olarak iki ayrı başlıkta incelenecektir.

Sonuç olarak çalışma, Rifâî tarikatının Kitap ve Sünnet'e ittibayı esas alması hakkındadır. Bundan dolayı, öncelikle tarikatın ilkelerini belirleyen kurucu şahsın eserlerine başvurulacak, değerlendirmeler bu eserlerden nakiller üzerinden yapılacaktır.

Ayrıca Rifâî tarikatına ait adab türündeki ikincil kaynaklarla değerlendirmeler desteklenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RİFÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ VE SEYYİD AHMED er-RİFAİ

1. RİFÂİLİĞİN TEŞEKKÜLÜ

1.1. Tarikatın Ortaya Çıkışı

Günümüz tasavvuf araştırmalarında bir problem olarak varlığını devam ettirse de genel kabule göre, tasavvuf tarihinin dönem tasnifinde VI./XII. yüzyıldan başlayarak bugüne kadar gelen devresi “Tarikatlar Dönemi” olarak isimlendirilmektedir. Zühd ve tasavvufun bir hayat tarzı olarak benimsenip müşid-mürid münasebetlerinin tekke ve zaviyelerde sistemli bir şekilde yaşanmaya başlaması bu dönemde gerçekleşmiştir.¹ Piri ve müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâî’ye nispetle ‘Rifâiyye’ ismiyle maruf olan tarikat, mezkur dönemde İslam dünyasında teşekkül eden ilk tarikatlardan biridir. Kurulduğu mıntikanın Batâih olması sebebiyle ‘Batâihiyye’, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin adına izafeten ‘Ahmediyye’ olarak da bilinen tarikatın; Batâihiyye adının rağbet görmemesi, VII./XIII. yüzyılda ortaya çıkan ve Ahmediyye olarak anılan Bedeviyye ile karıştırılmaması için Rifâiyye ismiyle meşhur olduğu düşünülmektedir.² Teşekkülünü tamamlayarak pirinin sağlığında teşkilatlanmış ilk tarikat olma özelliğine sahip olan Rifâiyye’nin bu durumunda, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin genç yaşta müşidi ve dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî’den (ö. 540/1145-46) kalabalık bir derviş kitlesi ve yerleşik bir tekke devralmasının etken olduğunu söylemek mümkündür. Zira Şeyh Mansur el-Batâihî, 540/1145-46 yılında ona “Şeyhu’ş-Şuyûh” unvanıyla birlikte kendisine bağlı bütün hangah ve tekkelerin şeyhliğini tevdi etmiştir.³ Müşidinden ahzettığı hilafetin ardından Ümmü Abîde’de irşad postuna oturan Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin biatını kabul ettiği ilk

¹ Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, s.143.

² Mustafa Tahrallı, “Rifâiyye”, DİA, XXXV, s.99-103. (İstanbul, 2008)

³ Mustafa Tahrallı, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Rifâiyye”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018, s.289.

müridi Mücerred ed-Devârîkî el-Hüseynî'dir (ö.593/1196). Bu zat, Rifâiyye'nin ilk müridi olarak kaydedilmiştir.⁴

Ahmed er-Rifâî, dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî'nin irtihalinin akabinde irşad vazifesine başlamış ve on yıl sonra (550/1155) Ümmü Abîde'de dört büyük daireden oluşan dört bin kemerli gayet büyük bir hangah inşa etmiştir. Bu hangah kaynaklarda “Revâk-ı Şerîf” olarak zikredilmektedir. Revâk, içerisinde on binlerce insanın misafir olarak barınabileceği genişliktedir. Her gün revâkta toplanan yirmi binin üstünde müride sabah akşam yemek ikram edilmiştir. Her cuma gecesi ve mübarek gecelerde büyük zikir meclisleri kurulmuş, “mahya” adı verilen bu gecelerde yüz bini aşkın insan ziyarete gelmiştir. Ümmü Abîde'nin sahraları ziyaretçilerin çadırlarıyla dolmuştur. Kalabalığa rağmen bütün misafirlerin ihtiyaçları Ahmed er-Rifâî'nin şahsi mülkü ve vakıf gelirlerinden karşılanmıştır.⁵ Ahmed er-Rifâî'nin önde gelen halifelerinden Ebû'l-Ferec Ömer el-Fârûsî el-Vâsîfî'nin (ö. 585/1189) oğlu Muhyiddin İbrahim el-Fârûsî bu konuya dair şöyle anlatmaktadır:

“Şeyhimiz Ahmed er-Rifâî, Allah'ın yardımıyla revâka gelen bütün ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşıladı. Onun mülkleri ve mübarek hangahının vakıflarından hasıl olan gelirler; yöneticilerin, valilerin ve meliklerinkinden daha fazlaydı. Hasıl olan bütün gelirler Allah yolunda harcanır, hangahtaki fakirler ve hangaha gelen Müslümanlar için sarf edilirdi. Bununla birlikte o ve evlatları hiçbir dünyalığa sahip değillerdi, hangahın fakirleri gibi hayat sürerlerdi. Şeyh Ebu'l-Hüseyn Semerkandî, hangah vekillerinden biri olan büyük Şeyh Abdussamed Harbûnî'nin şöyle dediğini bana rivâyet etti:

⁴ Ebû Bekir el-Ensârî, *Ukûdu'l-lâl fî terâcimi'l sâdâti'l-Ahmediyyât a'yân ehli'l-kemâl*, ts. 279 vr.

⁵ İzzüddin Ahmed es-Sayyâd, *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye fî'l-Vazâifi'l-Ahmediyye*, çev. Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s.123 ; Mustafa Tahralı, “*Rifâiyye*”, s.99 ; Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul, 2006. s.234.

‘567 senesinde Seyyid Ahmed Rifâî’nin mülkleri ve hangahına bağlı vakıfların geliri doksan bin divani gümüş dirheme, yirmi bin altın sikkeye ulaşmıştı. Yine o sene çeşitli ülkelerden Seyyid Ahmed Rifâî adına seksen bin elbise, elli bin temişke (halı veya kilim), yirmi bin acem havlusu, otuz iki bin keten sarık, on bir bin divani altın para, bin yedi yüz Hint kumaşı gelmişti. Halbuki o günlerde Seyyid Ahmed Rifâî hangah yanındaki nehir kenarında elbisesini kendisi yıkıyor, peştamaliyle örtünüp bir sopa üzerinde elbisesini kurutup giyiyordu. Kendine ait kasasında ise bir tek dirhem bile yoktu. Yukarıda saydıklarımı çoktan muhtaçlara tasadduk etmiş, fakir ve hiçbir şeyi olmayan gariplere vermişti.”⁶

Abbasi hilafetinin hüküm sürdüğü dönemde, devletin idare merkezi olan Irak topraklarında neşet eden Rifâîlik; Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin, halifesi Ebû’l-Feth el-Vâsıtî’yi (ö. 632/1234) İskenderiye’ye göndermesiyle bu coğrafyanın dışına çıkmıştır. Dolayısıyla Rifâîlik, daha piri hayattayken farklı bir kıtada bulunan Mısır’da neşvünema bulmuş ilk tarikat olma hususiyetine sahiptir.⁷ Ayrıca bu zat, Desûkiyye’nin piri Seyyid İbrahim b. Abdülaziz ed-Desûkî’nin (ö.676/1277) dedesidir. Seyyid İbrahim ed-Desûkî, ilk tarikat hırkasını Ebû’l-Feth el-Vâsıtî’nin damadı ve halifesi olan babası Ebû’l-Mecd Abdülaziz’den giymiştir.⁸ Bu münasebetle Desûkiyye’nin, Rifâîlik’le irtibatı olduğu söylenebilir. Bedeviyye’nin piri Seyyid Ahmed el-Bedevî’nin (ö.675/1276), Mekke’de ikameti esnasında Rifâî meşayihından Şeyh Berrî el-Hüseynî tarafından seyr u sülûka tabi tutulduğu kaydedilmiştir. Kaynaklarda Seyyid Ahmed el-Bedevî’nin, mezkur zat

⁶ İzzeddin Ahmed el-Fârusî, *İrşâdü’l-Müslimîn li-Tarîkat-ı Şeyhi’l-Müttakîn Seyyid Ahmed er-Rufâî ve Nurlu Yolu*, çev.Hayri Kaplan, *Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları*, Ankara, 1999, s.74, 75.

⁷ J.Spencer Trimingham, *The Sufi Orders In Islam*, Oxford University Press, London, 1971, s.39 ; Mustafa Tahralı, “*Rifâîyye*”, s.100.

⁸ Mehmet Demirci, “*Desûkiyye*”, DİA, IX, s.212. (İstanbul, 1994) ; a.mlf., “*İbrâhim b. Abdülazîz Desûkî*”, DİA, IX, s.212-213. (İstanbul, 1994) ; Hasan Kamil Yılmaz, *age*, s.288.

vasıtasıyla Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ulaşan silsilesi zikredilmiştir.⁹ Rifâîliği Mısır'da neşreden Ebû'l-Feth el-Vâsıtî'nin irtihal haberi Ümmü Abîde'deki hangaha ulaştığında onların, Mısır'daki Rifâî dervişlerini irşad etmesi için belirledikleri zat Seyyid Ahmed el-Bedevî olmuştur. Bunun üzerine Seyyid Ahmed el-Bedevî, 635/1237'de İskenderiye'deki Rifâîyye Medresesi'ne gitmiştir.¹⁰ Bu irtibat sebebiyle Bedeviyye'yi Rifâîliğin bir kolu olarak belirten kaynaklar olmuşsa da tarikatın hususiyetleri, onun müstakil bir tarikat olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Şâzeliyye'nin piri Ebû'l-Hasen Ali eş-Şâzelî (ö.656/1258), devrinin kutbunu bulmak gayesiyle çıktığı seyahatte evliyaullahtan birçok kimseyle görüşüğünü, tasavvuf terbiyesi aldığı ve kendisinden en fazla istifade ettiği zatın ise Ebû'l-Feth el-Vâsıtî olduğunu ifade etmiştir.¹¹ Dolayısıyla Şâzeliyye'nin de Rifâîlikle irtibatı olmuştur. Hülâsa, İslam dünyasında teşekkül eden ilk müstakil tarikatlardan Bedeviyye, Desûkiyye ve kısmen Şâzeliyye'nin menşeinin Rifâîyye olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Rifâîlik hakkında yapılmış tariflerden mücmel bir tarifi Ebûbekir el-Betâihî şöyle yapmıştır: “Rifâî tarikatı; ibret alma, sükût ve hayret etme, fetihlere ve imdada kavuşma, şatahat ve övünmenin terk edildiği, zillet ve inkisar, marifet ve hikmet, izzet ve salah, aşk ve şevk, manevi kapıların açıldığı daimi bir feyz ve vuslat nuru, Allah ve Rasûlü'nü her şeyden çok sevmek tarikatıdır.”¹² İslam'ın zahir ve bâtını kâmil manada mezceden temel umdeleri ve uygulamalarıyla Rifâîlik özellikle ulema tarafından benimsenmiş, kıymetli birçok âlim bu tarikatın salikleri arasına katılmıştır.

⁹ Bahsi geçen silsile şu şekildedir: Seyyid Ahmed el-Bedevî⇒Şeyh Berrî el-Hüseynî⇒Ebû Naîm (Nuaym) el-Bağdadî⇒Seyyid Ahmed er-Rifâî. bak. Derya Çakır Baş, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür, “Bedeviyye”* ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018, s.549. Ayrıca Hüseyin Vassâf *Sefîne-i Evliyâ*'da, Seyyid Ahmed el-Bedevî'nin doğrudan Ebû Naîm (Nuaym) Ali el-Bağdadî vasıtasıyla Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye intisabı olduğunu ifade etmiştir.

¹⁰ Derya Çakır Baş, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür, “Bedeviyye”*, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018, s.550.

¹¹ Ahmet Murat Özel, “Şâzelî”, DİA, XXXVIII, 385-387. (İstanbul, 2010) ; Mustafa Sâlim Güven, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür, “Şâzeliyye”*, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018, s.375.

¹² Cemil Muhammed Ali Hâlim er-Rifâî, *el-Bahru'l-câmi li-menâkıbi'l-kutbi'r-Rifâîyyi'l-lâmî*, Dâru'l-Meşâri, 1436/2015, Beyrut, s.611.

1.2. Yayıldığı Bölgeler

Seyyid Ahmed er-Rifâî hayattayken Mısır'da teşkilatlanan Rifâîlik, torunu ve halifesi Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd'ın 622/1225'te hac vazifesi için Mekke-i Mükەرreme'ye ardından Medine-i Münevvere'ye gitmesiyle Hicaz'da yaygınlık kazanmıştır. Dokuz sene Medine'de mücaveret eden Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd, Sakîfetu'r-Rasâs yakınlarında inşa ettiği Rifâî tekkesinde insanları irşad etmiştir. 631/1233'te Yemen'e geçmiş, orada da yedi sene ikamet etmiştir. Bu müddet zarfında Yemen ricalinden birçok kimse kendisine intisab etmiş ve burada zaviyeler inşa ederek Rifâîliği neşretmiştir. Ardından 638/1240'ta Mısır'a giden İzzeddin Ahmed es-Sayyâd'ın, Kahire'deki ilim ve irşad merkezi Mescid-i Hüseyinî olmuştur. Sohbet ve zikir halkasına iştirak ederek kendisine intisab eden dervişler tarafından Sibâ Mahallesi'nde büyük bir tekke inşa edilmiştir. İki yıl Kahire'de ikamet ettikten sonra 640/1242'de Şam diyarına giden Ahmed es-Sayyâd, Dımaşk'ın Hısâ Meydanı'nda "Zâviyetü'r-Rifâî" olarak bilinen meşhur zaviyeyi inşa ettirmiştir. Buradan önce Humus'a geçmiş, ardından 643/1245'te Halep'e bağlı Metkin köyüne yerleşmiştir.¹³ Hayattayken iki yüz bin müridinin olduğu kaydedilen Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd'ın seyahatleri vasıtasıyla Rifâîlik, daha VII./XIII. yüzyıl gibi erken bir döneminde Irak, Hicaz, Yemen, Mısır ve Suriye'de yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca XV. yüzyılda Tunus'ta bir Rifâî şeyhinin yaşadığı bilinmektedir.¹⁴

Anadolu'nun Moğol hakimiyeti altında bulunduğu ve siyasi karmaşanın ivme kazandığı XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Amasya'nın Taşova ilçesinde bir Rifâî zaviyesinin vakfiyesine rastlamaktayız. Bu zaviye, 655/1257 yılında eski adı Zedvi köyü olan Alparslan beldesinde Rifâîyye'ye mensup Ebubekir oğlu, Mehmed oğlu, Sarı Muiddin oğlu, Seyyid Nureddin Alparslan tarafından yaptırılmış ve zaviyenin iaşesi için

¹³ es-Sayyâd, *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye*, ss.3-5 ; el-Fârusî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, ss.171-176.

¹⁴ Mustafa Tahralı, "Rifâîyye", DİA, XXXV, s.100.

aynı yılın Ramazan ayında (Eylül 1257) mezkur şahıs büyük bir vakıf tesis etmiştir.¹⁵ Kayseri'nin Develi ilçesinde Seyyid Şerif adlı Rifâî şeyhi adına yapılmış 695/1295 tarihli mezar taşının bulunması ve Mevlevî Ahmed Eflâkî'nin (ö.761/1360), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö.672/1273) hayattayken Seyyid Tâceddin'e mensup Rifâî dervişlerinin Konya'ya gelerek zikrullah icra ettiklerinden söz etmesi VII./XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu coğrafyasında Rifâîyye'nin mevcut olduğunu göstermektedir.¹⁶

Rifâîliğin, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresi olan XIV. yüzyılda Anadolu'da faaliyet gösterdiği¹⁷ meşhur Müslüman seyyah İbn Battûta'nın (770/1368-69) şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Vâsıt'a ulaştığımda Ebû'l-Abbâs Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kabrini ziyaret etmek istedim. Öğle vakti Ümmü Abîde'deki Revâk denilen yere vardım. Burası büyük bir ribat ve içinde binlerce derviş bulunuyor. Ziyaretim, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin torunu Seyyid Ahmed Kûçek'in oraya gelişine rastladı. Bu adam tâ Anadolu'dan kalkmış, ceddini ziyarete gelmişti. Revak'taki postta şeyhlik yapmaktaydı. İkinci namazından sonra defler çalındı, davullar vuruldu ve dervişler raksa başladılar. Akşam namazından sonra pirinç ekmeği, balık, süt ve hurma getirildi yemek olarak. Herkes karnını doyurduktan sonra yatsıya kalkıldı. Şeyh Ahmed Kûçek dedesinin postuna oturmuş, dervişler onun etrafında zikre ve semaya başlamışlardı.¹⁸

¹⁵ Sadi Bayram, “Amasya-Taşova-Alparslan Beldesi Seyyid Nureddin Alparslan er-Rufâî'nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapça Vakfiyesi Tercümesi ile 996 H./1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Velî Silsilenâmesi”, VD , XXIII (1994), s. 32. Makalede vakfiyenin, devrin ilim dili olan Arapça olarak kaleme alındığı ifade edilmiştir.

¹⁶ Ekrem Işın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, s.325-330, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1994, s.326 ; Mustafa Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Rifâîyye”, s.326.

¹⁷ Hasan Kamil Yılmaz, *age*, s.275.

¹⁸ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev.A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, s.182.

İbn Battûta'nın Ümmü Abîde'ye ziyareti 726/1326'da gerçekleşmiştir. O sırada Revâk'taki postta oturan Şeyh Ahmed Kûçek'in Anadolu'dan geldiğine dikkat çeken İbn Battûta, seyahatinin ilerleyen döneminde Anadolu şehirlerini de gezmiştir. Amasya'nın Sonisa beldesindeki Rifâî tekkesinde konaklamış ve burada Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin torunu Seyyid İzzeddin'in postnişin olarak bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁹ İzmir'de Rifâîyye meşayihından Şeyh Yakub'un zaviyesinde ve Bergama'da Rifâî dervişlerinden birinin tekkesinde konakladığını belirten İbn Battûta'nın anlattıklarından Rifâîliğin, o dönem Anadolu'da faal bir tarikat olduğunu söylemek mümkündür.²⁰ Seyahatinin Anadolu'dan sonraki bölümünde İbn Battûta, Kırım'ın doğusundaki Kuban Nehri'nin kenarında kurulmuş bir Macar şehirde rastladığı ve Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin halifesi olduğunu belirttiği yaşlı, faziletli, ibadete düşkün Şeyh Muhammed Batâihî'nin zaviyesinde konakladığını ifade etmiştir.²¹ Buradan hareketle o dönemde Rifâîliğin, Kafkasya'nın kuzeyinde mevcut olduğu söylenebilir.

Osmanlı tarihi kaynaklarında devletin ilk resmi şeyhülislamı olarak zikredilen Molla Fenârî (ö.834/1431),²² Rifâîyye'den müstahleftir. Bu durum, tarikatın Fenâriyye şubesinin nispet edildiği Molla Fenârî'nin yaşadığı Bursa'da IX./XV. yüzyılda Rifâîliğin devam ettiğini göstermektedir.²³

XV. yüzyıla kadar tarikatlar arasında en yaygın olanın Rifâîyye olduğunu ifade eden J.Spencer Trimingham, bu yüzyıldan sonra Kadiriyye'nin geniş bir coğrafyaya yayılarak Rifâîyye'nin yerini aldığını belirtmiştir.²⁴ Reşat Öngören'in de tespitine göre Osmanlı Devleti'nin kurulduğu VIII./XIV. yüzyılda Anadolu'daki en etkin tarikatlardan biri Rifâîyye'dir. O, görebildiği kaynaklarda XVI. yüzyılın 1500-1566 yılları arasında

¹⁹ İbn Battûta, *age*, s.286.

²⁰ İbn Battûta, *age*, ss.293-295.

²¹ İbn Battûta, *age*, s.316.

²² Mustafa Aşkar, “Osmanlı Devletinde Âlim-Mutasavvıf Prototipi Olarak; İlk Şeyhülislam Molla Fenârî ve Tasavvuf Anlayışı”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.XXXVII sy.1, s.385-401, Ankara, 1997, s. 392, 393.

²³ Mustafa Tahrâli, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Rifâîyye”, s.291.

²⁴ Trimingham, *The Sufi Orders In Islam*, s.40.

Anadolu’da faaliyet gösteren herhangi bir Rifâî şeyhi ve tekkesinden söz edildiğine rastlamadığını beyan etmiştir.²⁵ Bu tespitleri birlikte değerlendirdiğimizde, Tarikatlar Dönemi’nin başlangıcı olan VI./XII. yüzyıldan X./XVI. yüzyıla kadar geçen zaman zarfında gerek İslam dünyasında gerek Osmanlı coğrafyasında en yaygın ve etkin, en teşkilatlı ve güçlü tarikatın Rifâîyye olduğu sonucuna ulaşabilmekteyiz.

Rifâîlik, Osmanlı Devleti’nin en parlak dönemi olan X./XVI. yüzyılın sonlarında hilafet merkezi İstanbul’da adını duyurmaya başlamış, bu dönemde payitahta gelen bazı Rifâî meşayihinin düzensiz faaliyetleri tarikatın mahdut bir çevrede tanınmasını sağlamıştır. İlk olarak Yemen’den gelen Muhammed b. Ukayl (ö.1037/1627), Üsküdar Tavâşî Hasan Ağa Camii’nde Rifâî ayini icra etmiştir.²⁶ Rifâîyye’nin İstanbul’da tam anlamıyla teşkilatlanması ve yaygınlaşması ise XII./XVIII. yüzyılın başlarında Şeyh Mehmed Hadîdî’nin (ö. 1170/1756) faaliyetleriyle gerçekleşmiştir. Bu zat, Üsküdar’daki mezkur camide Rifâî ayini icra etmiş; caminin ihtiyaca cevap vermemesi üzerine tam karşısına 1145/1732’de Rifâî tekkesi inşa edilmiştir. 1925’te tekkelerin seddine kadar “Rifâî Âsitânesi” olarak faaliyet gösteren bu dergahın, Osmanlı coğrafyasındaki Rifâîlerin idare merkezi olduğu kaydedilmiştir. Mustafa Tahralı, bu yüzyılda başta İstanbul olmak üzere Bursa, Edirne gibi çeşitli Anadolu şehirlerindeki on üç dergahta Rifâîyye’nin faaliyet gösterdiğini ifade etmiştir.²⁷

İstanbul’da Rifâîliğin intişarında mühim rol oynayan Fatih’teki Karasarıklı tekkesi postnişini Şeyh İbrahim Sabri Efendi’nin (ö. 1243/1827) halifesi Üsküdarlı Mehmed Nûri Efendi, Sultan III.Selim’in (ö.1223/1808) yakın çevresine dahil olmuş; onun şehzadelerine hocalık yapmış ve Divan-ı Hümayun’da uzun müddet katiplik

²⁵ Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf Anadolu’da Sûfîler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.10, 230.

²⁶ Mustafa Tahralı, “Rifâîyye”, s.100 ; M.Baha Tanman, “Rifâî Âsitânesi”, DİA, XXXV, s.98, (İstanbul, 2008).

²⁷ Mustafa Tahralı, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Rifâîyye”, s.313, 314 ; Ekrem Işın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, s.325, 326.

vazifesini deruhte etmiştir. Bu vesileyle Rifâîliğin, Osmanlı sarayı ve çevresinde tanınıp benimsenmesini temin etmiştir.²⁸

Rifâîyye'nin asıl intişarı XIII./XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir. Hüseyin Vassâf, İstanbul'da yirmi altı Rifâî tekkesinin mevcut olduğunu belirtirken kaynaklarda, yüzyılın sonunda İstanbul'da bu sayının otuz sekize ulaştığı kaydedilmiştir. On dokuzuncu asırda İstanbul'da kurulan tekkelerin sayıca oranı diğer tarikatlara göre yüksek olmuştur.²⁹ Rifâîyye, payitaht dışında Anadolu'nın muhtelif şehirlerinde temsil edilmiş; tesis edilen tekkeler vasıtasıyla varlığını idame ettirmiştir. Manisa'da üç, Diyarbakır'da altı, Bursa'da üç, Kütahya'da iki, Kastamonu'da iki, Çorum'da iki tekkede faaliyet gösteren Rifâîlik'in; Erzurum, Sivas, Malatya, Elâzığ ve Ankara'da da temsil edildiği bilinmektedir.³⁰

Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarına geldiğimizde Rifâîyye'nin, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılda etkin olduğu görülmektedir. Rifâîlik Trakya'nın doğu bölgesinde; Edirne'de dört, Uzunköprü'de bir, Gelibolu'da bir, Tekirdağ'da bir olmak üzere toplam yedi tekkede faaliyet icra etmişken günümüzde Bulgaristan ve Yunanistan sınırları içinde yer alan Batı Trakya bölgesinde; Şumnu'da beş, Selanik'te iki, Tırhala'da iki, İskeçe, Eğriboz, Gümölcine, Yanya, Midilli, Darıdere, Ahi Çelebi/Paşmaklı, Nevrapop ve Köstendil'de birer tekke olmak üzere toplam on sekiz tekkede faaliyette bulunmuştur.³¹ XIX. yüzyılın sonlarında Rifâîyye; Hindistan'dan Kuzey Afrika'ya, Sahra-altı Afrikası'ndan Balkanlar'a kadar tüm İslam dünyasında yayılmış vaziyettedir ve tarikata ait eserler neşredilmeye başlamıştır. Bu eserlerin, XX.

²⁸ Ekrem Işın, *age*, 327.

²⁹ Hür Mahmut Yücer, "XIX. Asırda Osmanlılarda Rifâîler", *Keşkül Dergisi*, sy.28 (2013), s.23 ; Ekrem Işın, *age*, s.329 ; Mustafa Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâîyye", s.316.

³⁰ Ahmet Cahid Haksever, "Çorum'da Osmanlı Dönemi Rifâî Kültürü", *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu 23-25 Kasım 2007*, Çorum Belediyesi Yayınları, c.II, Çorum, 2008, s.1150 ; Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2013, s.196 ; Hür Mahmut Yücer, *agm*, ss.31-36 ; Mustafa Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâîyye", ss.324-329 ; Selami Şimşek, "Dünden Bugüne Trakya'da Rifâîlik", *Keşkül Dergisi*, sy.28 (2013), s.68.

³¹ Selami Şimşek, *agm*, s.77.

yüzyılda yeni baskılarının yapılması ve ilave eserler neşredilmesi, Rifâîliğe ilginin devam ettiğini göstermektedir.³²

Balkan coğrafyasında teşekkül eden Arap menşeli ilk tarikat olma hüviyetine sahip olan Rifâîyye'nin XX. yüzyılda; Bulgaristan ve Yunanistan dışında Arnavutluk, Makedonya, Kosova ve Bosna-Hersek'te mevcut olduğu bilinmektedir.³³ Alexandre Popovic, Osmanlılar zamanında Güneydoğu Avrupa'da yerleşmiş tarikatlardan sadece on bir tanesinin Türkler bölgeyi terk ettikten sonra da varlığını devam ettirdiğini ifade etmiştir ki bu tarikatlardan biri Rifâîyye'dir.³⁴ Günümüzde Kosova'ya bağlı olan Yakova şehrindeki Rifâî Âsitânesi'nde oldukça kıymetli belgelerin mevcut olduğunu belirten Popovic, 1980'lerin ortasında kaleme aldığı makalesinde dönemin Yugoslavya'sında faaliyet gösteren dokuz tarikattan birinin Rifâîyye olduğunu kaydetmiştir.³⁵ 1983 yılında Güney Asya'daki ada ülkesi Sri Lanka'ya seyahat etmiş olan Frederik de Jong, çoğu Hindistan'tan gelmiş olan sufi tarikatlarından birinin Rifâîyye olduğunu ifade etmiştir.³⁶ Ayrıca aynı dönemde, Filistin'in el-Halil ve Nablus şehirleriyle civar köylerinde Rifâî meşayihinin zikir halkaları kurarak faaliyetlerine devam ettiğini belirtmiştir.³⁷ Nicole Grandin, Kuzey Afrika ülkelerinden Libya'da XIX. yüzyıl öncesi dönemde Rifâîyye'nin şehirlerde yaygınlık kazandığını, Sudan'ın da Hartum ve Omdurman gibi büyük şehirlerinde teşkilatlandığını kaydetmiştir.³⁸

Sultan Abdülaziz (ö.1293/1876) dönemindeki bütün hücrenişinleri içeren bir defterdeki kayda göre hilafet merkezi olan İstanbul'da, tarikatların dağılım nispetlerinde

³² Mustafa Tahralı, *Ahmad al-Rifâî, sa vie, son oeuvre et sa tariqa*, (doktora tezi), Sorbonne Nouvelle Paris III, Paris, 1973, s.336.

³³ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *İslam Dünyasında Tarikatlar. Gelişmeleri ve Aktüel Durumları*, çev.Osman Türer, Suf Yayınları, İstanbul, 2004, s.170.

³⁴ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *age*, s.119.

³⁵ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *age*, ss.173-179. Ayrıca bak. Metin İzeti, *Balkanlar'da Tasavvuf*, İnsan Yayınları, 2013.

³⁶ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *age*, s.257.

³⁷ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *age*, s.437, 438.

³⁸ Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein (ed.), *age*, s.367, 512.

Rifâiyye'nin yüzde yedi oranında bulunduğu bildirilmiştir.³⁹ Sultan II.Abdülhamid (ö.1337/1918) devrine geldiğimizde Rifâiyye'nin, payitahtta en kudretli zamanını yaşadığını söylemek mümkündür. Zira padişaha şeyhlik ve müşavirlik yapmış olan Ebû'l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdî er-Rifâî'nin (ö.1909) hilafet makamı indinde gördüğü ihtiram ve itibar, bu zatın Rifâîlik'in intişarında büyük hizmetler yapmasına vesile olmuştur.⁴⁰ Tekkelerin seddolduğu 1925 yılında İstanbul'da kırk Rifâî tekkesinin faal olduğu bilinmektedir.⁴¹

Günümüze yakın bir zamanda telif edilmiş *es-Seyyid Ahmed er-Rifâî-Hayâtuhû ve Âsâruhû*⁴² adlı eserde müellif Yûnus eş-Şeyh İbrahim es-Samarrâî, Irak başta olmak üzere Kuveyt, Ürdün, Suriye, Suudi Arabistan (Medine-i Münevvere), Pakistan, Lübnan ve Mısır'daki Rifâî-nesep olan aşiretlere, ailelere yer vermiş; ardından Irak'ta faaliyet gösteren yetmiş iki Rifâî tekkesini isimleriyle sıralamıştır.⁴³

1.3. Kolları

Tasavvuf literatüründe banisi olan Pir'e nispetle adlandırılan tarikatlar, teşekkül devrinden sonraki süreçte geniş bir coğrafyada intişar etmeleri sebebiyle farklı şube/kollara ayrılmıştır. Irak'ın güneyindeki Batâih mıntıkasında kurulan Rifâiyye, kısa zamanda yaygınlık kazanmış ve ortaya çıktığı toprakların dışında, kendisinden neşet eden kollar aracılığıyla temsil edilmiştir. Kaynaklarda, sayıları on beş ile yirmi beş arasında değişen koldan bahsedilmektedir.⁴⁴ Müstakil tarikatlardan, silsilesi Seyyid Ahmed er-

³⁹ Klaus Kreiser, *İslam Dünyasında Tarikatlar (Gelişmeleri ve Aktüel Durumları) "Türkiye'de Tarikatların Mevcut Durumu ve Geçmişi Hakkında Notlar"*, ed. Alexandre Popovic ve Gilles Veinstein, çev. Osman Türer, Sûf Yayınları, İstanbul, 2004, s.109.

⁴⁰ Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.335, 336.

⁴¹ Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, s.517, 518.

⁴² İlk baskısı 1970 yılında yapılmış olan eserin müellifi Bağdat'ın Samarra Camii'nde imam-hatip ve vaizlik yapan Yûnus eş-Şeyh İbrahim es-Samarrâî'dir. Eser, Türkçeye Münir Atalar tarafından *Seyyid Ahmed Rifâî Hayatı ve Eserleri* adıyla tercüme edilmiştir.

⁴³ Yunus eş-Şeyh İbrahim es-Samarrâî, *es-Seyyid Ahmed er-Rifâî Hayatı ve Eserleri*, ter. Münir Atalar, İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2013, ss.153-180.

⁴⁴ Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâiyye", ss.293-299 ; Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, s.196 ; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s.243-246 ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, ss.257.i, 258.i.

Rifâî'ye ulaştığı için Rifâîyye'nin bir kolu olarak zikredilenler ilave edildiğinde sayı otuzu bulmaktadır. Bu kolların, hangi hususlarda birbirinden farklılık arz ettiğine dair bilgiye rastlanmadığı gibi usul ve erkan bakımından ana tarikattan farklı olduğunu ifade etmek de mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla kolun kendisine nispet edildiği zevatın, muhtelif coğrafyalarda Rifâîlik'i güçlü bir şekilde temsil ederek neşreden mühim şahsiyetler olduğu söylenebilir.⁴⁵

Sayyâdiyye kolu, Rifâîlik'in en meşhur ve yaygın kolu olarak kaydedilmiştir. Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin torunu Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd (ö.670/1271) tarafından tesis edilen Sayyadiyye, onun seyahatleri vasıtasıyla Hicaz, Yemen, Mısır ve Suriye'de intişar etmiştir. Bu bölgelerde yetiştirdiği halifeleriyle tarikatın geniş bir coğrafyada tanınmasını sağlayan İzzeddin Ahmed es-Sayyâd'ın telif ettiği *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye fi'l-Vazâifi'l-Ahmediyye* adlı eser, Seyyid Ahmed Rifâî ve Rifâîyye hakkında yazılmış en eski ve mühim kaynaklardan biridir. Sayyadiyye, İzzeddin Ahmed es-Sayyad'ın irtihalinden sonra Anadolu, İran ve Hint gibi kadim diyarlara ulaşmıştır. Anadolu'ya VIII./XIV. yüzyılda intikal eden Sayyadiyye'nin şöhret bulmasında II.Abdülhamid'in müşaviri Ebû'l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdî'nin faaliyetleri ve eserleri mühim rol oynamıştır.⁴⁶

Harîriyye kolu, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin torunu Ebû'l-Hasan Ali el-Harîri (ö.645/1245) tarafından tesis edilmiştir. Kaynaklarda onun, Suriye'de Rifâîyye'yi neşreden ilk zat olduğu ifade edilmiştir. Tarikatlar hakkında yapılmış en hacimli çalışma olan *Tibyânu vesâli'l-hakâik fi beyâni selâsili't-tarâik* adlı muhalled eserin müellifi Kemâleddin Harîrizâde'nin soyu bu zata dayanmaktadır.⁴⁷

⁴⁵ Harîrizade Kemâleddin, *Tibyânu vesâli'l-hakâik fi beyâni selâsili't-tarâik*, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, nr. 430-432, Arşiv No:6, 52a-53a ; Tahrâli, *Ahmad al-Rifâî*, s.347 ; *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâîyye", s.293 ; a.mlf. "Rifâîyye", DİA, XXXV, s.101.

⁴⁶ Tahrâli, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâîyye", s.294 ; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s.243

⁴⁷ Tahrâli, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, "Rifâîyye", s.295 ; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s.243 ; Yakup Çiçek, "Harîrizâde", DİA, XVI, 192, 193. (İstanbul, 1997)

Keyyâliyye kolu, İsmâil Meczûb el-Keyyâl tarafından tesis edilmiştir. 600/1203 yılında Ümmü Abîde’de doğan İsmâil Meczûb el-Keyyâl, Moğol hükümdarı Hülâgû’nun (ö.663/1265) Irak’a girdiği 656/1258 yılına kadar burada yaşamıştır. Ardından Halep’e hicret ederek irtihaline kadar orada faaliyet icra etmiştir. Vassâf *Sefîne-i Evliyâ*’da, İsmâil Meczûb el-Keyyâl’in tarikatı Seyyid Necmeddin Rifâî’den, onun babası Kutbeddin’den, onun babası Şemseddin’den, onun amcası Seyyid İbrahim el-A’zeb’den, onun amcası Seyyid Abdürrahim’den, onun biraderi Seyyid Seyfeddin Ali er-Rifâî’den, onun da dayısı Seyyid Ahmed er-Rifâî’den ahzettiğini kaydetmiştir.⁴⁸ Ayrıca 900/1495 yılında Halep’in Terbene karyesinde irtihal ettiğini ifade etmiştir ki Mustafa Tahralı bu bilginin, İsmâil el-Keyyâl b. Seyyid İbrâhim el-Belhî el-Hüseynî’ninkiyle karıştırıldığını belirtmiştir.⁴⁹

Nûriyye kolu, Nûreddin Habîbullah el-Hadîsî (Hudeysî) tarafından tesis edilmiştir. Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan bu zatın silsilesi, *Tibyân*’da şöyle zikredilmiştir: Seyyid Ahmed er-Rifâî, Seyyid İzzeddin Ahmed, Şeyh Sadreddin Ali, Şeyh Şemseddin, Şeyh Kutbeddin, Şeyh Cemâleddin el-Selîmî, Şeyh Sirâceddîn, Şeyh Seyyid Nûreddîn Habîbullâh el-Hadîsî (Hudeysî), Şeyh Ahmed er-Râvî, Şeyh Seyyid Abdullah er-Râvî, Şeyh Muhammed Mehdî b. Ali ed-Devâs, Şeyh Muhammed b. Hasan es-Sayyâdî el-Hâdî Ebû’l-Hâdî, Şeyh Abdullah b. Muhammed er-Râvî el-Bağdâdî, Şeyh Ebû Ahmed Abdurrahman b. Muhammed el-Kezbirî, Şeyh Muhammed Enis b. Seyyid Muhammed Selîm ed-Dimaşkî ve Şeyh Muhammed Kemâleddîn el-Harîrî.⁵⁰

İzziyye kolu, Hüseyin Ebû’l-Feyz el-İzzî el-Mısrî tarafından tesis edilmiştir. Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmamaktadır.⁵¹

Fenâriyye kolu, farklı tarikatlardan icazetli olduğu bilinen Osmanlı Devleti’nin ilk şeyhülislâmı “Molla Fenârî” adıyla maruf Şemseddin Muhammed b. Hamza (ö.834/1431)

⁴⁸ Vassâf, *age*, s.245.

⁴⁹ Tahralı, *agm*, s.296.

⁵⁰ Harîrîzade, *Tibyân*, III, vr.212b ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵¹ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.58b, 59a ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, ss.258.i. ; Tahralı, *agm*, s.296 ; Vassâf, *age*, s.245.

tarafından tesis edilmiştir. Kendisi, Antakyalı Şeyh Abdurrahman b. Muhammed el-Hanefî'den müstahleftir.⁵²

Burhâniyye kolu, Burhâneddin İbrâhim b. Ömer b. Ali el-Alevî'ye nispet edilmiştir.⁵³

Cendeliyye kolu, Cendel b. Muhammed er-Rifâî'ye (ö.675/1276) nispet edilmiştir. Selâhaddin-i Eyyûbî'nin oğlu Halep hükümdarı el-Melikü'z-Zâhir tarafından birçok kez ziyaret edildiği kaynaklarda zikredilen bu zat, Menîn'de medfundur.⁵⁴

Dîrîniyye (Azîziyye) kolu, Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Saîd ed-Dîrîni'ye (ö. 694/1294) nispet edilmiştir. Mısır'da yaşayan İzzüddîn Abdülazîz ed-Dîrîni, meşhur Şâfiî fakihi İzzeddin b. Abdüsselâm (ö.660/1262) başta olmak üzere birçok âlimden İslâmî ilimleri tahsil etmiş, ardından Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin İskenderiye'ye yolladığı halifesi Ebû'l-Feth el-Vâsitî'nin (ö. 632/1234) müridi Ebû'l-Feth el-Baltacî'den tarikat hırkasını giymiştir. Tefsir, kelâm, fıkıh ve tasavvuf sahasında telif ettiği eserleri bulunmaktadır.⁵⁵

Atâiyye kolu, Muhammed Atıyye er-Rifâî'ye nispet edilmiştir. Kudüs civarında medfun olduğu zikredilmiştir.⁵⁶

Sebsebiyye kolu, Süleyman Sebsebî'ye nispet edilmiştir.⁵⁷

Fazliyye kolu, Cemâleddin Muhammed b. Fazlullah el-Hindî el-Burhânî'ye (1029/1620) nispet edilmiştir. Nesebi Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ulaşan Muhammed b.

⁵² Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.59a ; Tahralı, “*Rifâîyye*”, DİA, XXXV, 99-103. (İstanbul, 2008) ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵³ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.59b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, ss.257.i ; Tahralı, *agm*, s.296 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵⁴ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60a, 60b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, ss.258.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵⁵ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b, 273a, 274b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, ss.258.i ; Mehmet, Şener, “*Dîrîni*”, DİA, IX, s.373-374, (İstanbul, 1994) ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵⁶ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.258.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵⁷ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.258.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

Fazlullah, Hindistan Burhânpûr'da doğmuş ve orada irtihal etmiştir. Hac maksadıyla gittiği Hicaz'da on iki sene mücaveret etmiş, bu esnada meşhur muhaddis ve sufi Ali b. Hüsâmiddîn el-Müttakî el-Hindî'nin (ö.975/1567) sohbetinden istifade etmiştir. Merâtib-i vücûd ve vahdet-i vücûda dair *et-Tuhfetü'l-mürsele ile'n-nebiyyi'l-mürsele* adlı eseri üzerine birçok şerh yazılmıştır.⁵⁸

Cemîliyye kolu, Cemâleddin el-İrâkî'ye nispet edilmiştir.⁵⁹

Katnâniyye kolu, Seyyid Hasan el-Katnânî'ye (ö.747/1346) nispet edilmiştir.⁶⁰

İmâdiyye kolu, kaynaklarda Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin hulefasından olduğu kaydedilen İmâdüddin el-Ekber'e nispet edilmiştir.⁶¹

Vâsitiyye kolu, Vassâf tarafından sadece adı zikredilmekle yetinilmiştir. Bu kolun, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin İskenderiye'ye yolladığı halifesi Ebû'l-Feth el-Vâsîti'ye (ö. 632/1234) nispet edilmesi muhtemeldir.⁶²

Cebertiyye kolu, İsmâîl b. İbrâhîm b. Abdissamed el-Cebertî'ye (ö.806/1403) nispet edilmiştir. O; Yemen'in Zebîd şehrinde yaşamış ve Kâdiriyye, Şâzeliyye, Ekberiyîye gibi birçok tarikattan hırka giyerek icazet almış câmiu't-turuk bir şahsiyettir. Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin b. Arabî'nin (ö.638/1240) görüşlerini benimseyen el-Cebertî, *Fusûsü'l-Hikem*'in bir nüshasına mutlaka sahip olmak gerektiğini tavsiye etmiş ve onun fikirlerini yaşadığı bölgede neşretmiştir.⁶³

⁵⁸ Ekrem Demirli, "*et-Tuhfetü'l-Mürsele*", DİA, XLI, s.358, (İstanbul, 2012) ; Harîrîzade, *Tibyân*, III, vr.31b-35a ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.258.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁵⁹ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.257.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁶⁰ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b, III, vr.73b-74b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.258.i ; Tahralı, *agm*, s.298 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁶¹ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, s.258.i ; Tahralı, *agm*, s.297 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁶² Tahralı, *agm*, s.299 ; Vassâf, *age*, s.245.

⁶³ İrfân Gündüz, "*Cebertî, İsmâîl b. İbrâhîm*", DİA, VII, 193. (İstanbul, 1993) ; Harîrîzade, *Tibyân*, I, vr.211a-212b ; II, vr.59b-60a ; Tahralı, *agm*, s.298 ; Vassâf, *age*, s.245.

Aclâniyye kolu, Şam'da nakîbüleşraflık yapmış olan Muhammed b. Aclân el-Hüseynî'ye nispet edilmiştir.⁶⁴

Mahmûdiyye kolu, Mahmûd ez-Zencî'ye nispet edilmiştir.⁶⁵

Şa'râniyye kolu, Ebû'l-Mevâhib Abdulvehhâb eş-Şa'rânî'ye (ö. 973/1565) nispet edilmiştir. Nesebi, Hz.Ali'nin (k.v.) Havle bnt. Ca'fer el-Hanefiyye adlı hanımından doğan oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye ulaşan Abdulvehhâb eş-Şa'rânî'nin, sohbetinden istifade ettiği yüzden fazla şeyhe mülaki olduğu ve yirmi altı tarikattan hırka giydiği kaydedilmiştir. Hadis, fıkıh, kelam, tabakat ve tasavvuf sahasında telif ettiği yüzün üzerinde eseri günümüze ulaşmıştır.⁶⁶

Mahdûmiyye kolu, Mahdûm-i Cihâniyân unvanıyla bilinen Ebû Abdillâh Celâlüddîn Hüseyin b. Ahmed el-Buhârî'ye (ö. 785/1384) nispet edilmiştir. Dedesi Celâleddin Ahmer Hüseyin b. Ahmed (ö. 691/1292), Şehâbeddin Sühreverdi'nin (632/1234) halifesi Bahâeddin Zekeriyâ'nın müridi ve Sühreverdiyye'nin Buhâriyye kolunun müessisidir. Hindistan'da yaşamış olan Mahdûm-i Cihâniyân, Sühreverdiyye ve Çiştiyye'den de müstahleftir.⁶⁷

Zeyniyye kolu, Ebû Bekr Zeynüddin Muhammed b. Muhammed el-Hâfî (ö. 838/1435) tarafından tesis edilmiştir. Horasan, Mâverâünnehir, Irak, Şam, Mısır ve Hicaz'a yaptığı seyahatlerde, dönemin önde gelen âlim ve sufilerinden ilim tahsil etmiştir. Şeyhi Nûreddin Abdurrahman eş-Şibrîsî'nin (Şîrsî) Rifâiyye ve Sühreverdiyye'den mücaz olması sebebiyle Zeyniyye'nin, Rifâiyye ve Sühreverdiyye'yi cem eden bir kol/tarikat olduğu ifade edilmiştir.⁶⁸ Zeynüddin el-Hâfî'nin, Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye

⁶⁴ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Tahralı, *agm*, s.298 ; a.mlf., “*Rifâiyye*”, DİA, XXXV, 99-103. (İstanbul, 2008) Vassâf, *age*, s.245.

⁶⁵ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.60b ; Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.357.

⁶⁶ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.59a ; Hayri Kaplan, “*Şa'rânî*”, DİA, XXXVIII, 347. (İstanbul, 2010) ; Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.359.

⁶⁷ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.61a ; Hasan Kâmil Yılmaz, “*Celâleddin Hüseyin el-Buhârî*”, DİA, VII, 250. (İstanbul, 1993)

⁶⁸ Harîrîzade, *Tibyân*, II, vr.59b-60a ; Reşat Öngören, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “*Zeyniyye*”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018, ss.851-854.

ulaşan silsilesi *Tibyân*'da şöyle kaydedilmiştir: şeyh Zeynüddin el-Hâfî, şeyh Abdurrahman eş-şibrîsî'nin (şirsî), şeyh Zahîruddîn îsâ el-Mısırî, şeyh Abdüsselam Kuleybî, şeyh Ebû'l-Feth İbrâhîm b. Ömer b. Ebû'l-Ferec Fârûkî el-Vâsitî, Seyyid Ahmed er-Rifâî.⁶⁹

Ulvâniyye kolu, şeyh Ahmed el-Ulvân'a nispet edilmiştir.⁷⁰

Ma'rifiyye kolu, Fethu'l-Maârif lakabıyla tanınan Seyyid Muhammed Ma'rifi (ö.1240/1824) tarafından tesis edilmiştir. Nesebi Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ulaşan Muhammed Fethu'l-Maârif, 1132/1719'da Mısır'da dünyaya gelmiştir. 1200/1785-1220/1805 yılları arasında İstanbul'a geldiği tahmin edilmektedir. Kartal'da ikamet ettiği evini tekke haline getirmiş, faaliyetleriyle tarikatı neşretmiştir. Bilâhare âsitane haline getirilen tekkenin haziresinde medfundur. İrtihalinden sonra postnişin olan oğlu Seyyid Ali es-Sâbit'in (ö.1279/1863); Ma'rifiyye'nin, Üsküdar Tekkekapı, Kuşadası ve Manisa Demirci'de temsil edilmesi için dergahlar açılmasını sağladığı kaydedilmiştir.⁷¹

Vassâf *Sefîne-i Evliyâ*'da, İstanbul'da Rifâîyye'nin hangi silsilelerle Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ulaştığı hakkında tetkik ve tahkikte bulunduğunu ifade etmiş, sonuç olarak Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin halifelerinden şeyh Muhammed ve şeyh Fethüddin Mekkî'den teşe'ub eden iki kolun esas alınması gerektiğini beyan etmiştir. şeyh Muhammed vasıtasıyla gelen kolun silsilesini şu şekilde kaydetmiştir: Seyyid Ahmed er-Rifâî, şeyh Muhammed, şeyh Abdurrahmân, şeyh İzzeddîn, şeyh şemseddîn, şeyh Receb, şeyh Hasan, şeyh Hüseyin, şeyh Receb, şeyh İşhâk, şeyh Yakûb, şeyh Yûsuf, şeyh Tâlib, şeyh Hâşim, şeyh Süleymân, şeyh Abdullah, şeyh Ali, şeyh Mehdî, şeyh İbrâhîm, şeyh Mahmûd-ı Hadîdî, şeyh Abdülâlî, şeyh Yâsîn eş-şâmî.⁷²

⁶⁹ Harirîzade, *Tibyân*, II, vr.59b-60a.

⁷⁰ Vassâf, *age*, s.246.

⁷¹ Semih Ceyhan, "*Ma'rifiyye*", DİA, EK-2, ss.196-198. (Ankara, 2019) ; Tahralı, *aqm*, s.299 ; Vassâf, *age*, s.246.

⁷² Vassâf, *age*, s.246.

Ahmed el-Lihâs kolu olarak zikrettiği Şeyh Fethüddin-i Mekkî vasıtasıyla gelen kolun silsilesini ise şu şekilde kaydetmiştir: Seyyid Ahmed er-Rifâî, Şeyh Fethüddin Mekkî, Şeyh Şemseddîn, Şeyh Receb, Şeyh Abdürrahîm, Şeyh Mühezzibüddeve, Şeyh Yûsuf, Şeyh İbrâhîm el-A'karib, Şeyh Ziyât, Şeyh Mansûr, Şeyh Abdullâh, Şeyh Muhammed el-Meksûr, Şeyh Abdurrahmân, Şeyh Sâlih el-Mekkî, Şeyh Nasrullâh, Şeyh Şabân, Şeyh Muhammed el-Meksûr, Şeyh Receb, Şeyh İbrâhîm el-Meczûb, Şeyh Hüseyin el-Mekkî, Şeyh Abdülkâdir, Şeyh Hasan, Şeyh Hızır, Şeyh Süleymân er-Rifâî, Şeyh Ahmed el-Lihâs.⁷³

1.4. Silsilesi

Lügatte birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin art arda dizilerek meydana getirdiği zincir, sıra, dizi, soy kütüğü, şecere gibi anlamlara gelen silsile, tasavvuf ıstılahında bir tarikatta birbirinden icazet ahzeden şeyhlerin isimlerini muhtevi liste anlamında kullanılmıştır. Tasavvuf literatüründe, bütün tarikatların silsileleri Rasûlullah (s.a.v.) ile başlamaktadır. Ondan manevi ilimleri tahsil eden Hulefâ-yi Râşidîn'den, Hz.Ebû Bekir (r.a.) ve Hz.Ali (k.v.) vasıtasıyla devam etmiş silsileler zaman içerisinde yaygınlık kazanmış ve Hz.Ebû Bekir'den (r.a.) gelen silsile Sıddîkiyye/Bekriyye, Hz.Ali'den (k.v.) gelen silsile Aleviyye şeklinde isimlendirilmiştir. Tasavvuf tarihinin zühd ve tasavvuf devrelerinde, silsilelerin şifahi yolla aktarıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla yazılı olarak kaydedilen silsileler ilk olarak tarikatların teşekkül ettiği VI./XII. yüzyılda ortaya çıkmıştır.⁷⁴

Rifâîyye, tarikatların ekserisi gibi Hz.Ali (k.v.) vasıtasıyla Rasûlullah'a (s.a.v.) ulaşan bir silsileye sahiptir. Pir Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin bu yolla üç farklı silsilesi mevcuttur. İlki, Rasûlullah'ın (s.a.v.) manevî işaretiyle taht-ı terbiyesinde yetiştiği

⁷³ Vassâf, *age*, s.262.

⁷⁴ Necdet Tosun, “*Silsile*”, DİA, XXXVII, 206. (İstanbul, 2009).

mürşidi Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsıtî'den giydiği tarikat hırkasındaki silsiledir ve şu şekildedir:

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.),
Ali b. Ebî Tâlib (k.v.) (ö. 40/661),
Hasan el-Basrî (r.a.) (ö. 110/728),
Habîb el-Acemî (r.a.) (ö. 130/747),
Dâvûd et-Tâî (r.a.) (ö. 165/781),
Ma'rûf el-Kerhî (r.a.) (ö. 200/815),
Serî es-Sakatî (r.a.) (ö. 251/865),
Ebû'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî (r.a.) (ö. 297/909),
Ebû Bekir Şiblî (r.a.) (ö. 334/946),
Ali el-Acemî (r.a.) (ö. 330/941),
Ebû Ali Rûzbâdî (r.a.) (ö. 322/934),
Gulâm b. Türkân (r.a.) (290/902-411/1020),
Ebû'l-Fadl b. Kâmi el-Vâsıtî (r.a.) (ö. 520/1126),
Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsıtî el-Kârî (r.a.) (450/1058-539/1144),
Ahmed er-Rifâî (r.a.) (512/1118-578/1182).⁷⁵

İkinci silsilesi, dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî'den giydiği tarikat hırkasındadır ve şu şekildedir:

Ma'rûf el-Kerhî (r.a.) (ö. 200/815),
Serî es-Sakatî (r.a.) (ö. 251/865),
Ebû'l-Kâsım Cüneyd el-Bağdâdî (r.a.) (ö. 297/909),
Ebû Muhammed Rüveyr el-Bağdâdî (r.a.) (ö. 303/915),
Ebû'l-Kâsım es-Sundûsî (veya es-Sundûrûsî) el-Kebîr (r.a.) (ö. 361/971),

⁷⁵ el-Fârusî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, s.4 ; Sayyâdî, Ebû'l-Hüdâ Muhammed, *Kılâdetü'l-Cevâhir fî zikri'l-Gavs er-Rifâî ve't-tibâihî'l-ekâbir*, Mektebetu'r-Rifâiyye, Kahire, 2004, s.379.

Ebû Alî Muhammed b. Ubey el-Karmezî et-Tirmizî (r.a.) (ö. 408/1017),

Ebû Saîd Yahyâ en-Neccârî el-Vâsitî (r.a.) (ö. 470/1077),

Ebû'l-Mansûr et-Tayyib (r.a.) (ö. 500/1106),

Mansûr el-Batâihî er-Rabbânî (r.a.) (ö. 540/1145),

Ahmed er-Rifâî (r.a.) (512/1118-578/1182).

Ma'rûf el-Kerhî'nin iki yoldan hırka silsilesi mevcuttur. İlki, yukarıda geçtiği üzere Dâvûd et-Tâî vasıtasıyla Rasûlullah'a (s.a.v.) ulaşmaktadır. İkinci silsilesinde ise Ehl-i Beyt imamları yer almaktadır ve şu şekildedir:

Hz. Muhammed (s.a.v.),

İmam Ali el-Murtazâ (k.v.) (ö. 40/661),

İmam Hüseyin eş-Şehîd (r.a.) (ö. 61/680),

İmam Zeynelâbidîn Ali es-Seccâd (r.a.) (ö. 94/712),

İmam Muhammed el-Bâkır (r.a.) (ö. 114/733),

İmâm Ca'fer es-Sâdık (r.a.) (ö. 148/765),

İmâm Mûsâ el-Kâzım (r.a.) (ö. 183/799),

İmâm Ali b. Mûsâ er-Rızâ (r.a.) (ö. 203/818),

Ma'rûf el-Kerhî (r.a.) (ö. 200/815).⁷⁶

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kaynaklarda zikredilen üçüncü silsilesi, senesinde ehl-i beyte mensup Rifâ'aoğulları dışında hiç kimse yer almadığı için "Ehl-i Beyt" hırkası olarak maruftur ve şu şekildedir:

Hz. Muhammed (s.a.v.),

İmam Ali el-Murtazâ (k.v.),

İmam Hüseyin eş-Şehîd (r.a.),

İmam Zeynelâbidîn Ali es-Seccâd (r.a.),

⁷⁶ el-Fârusî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, ss.4-6 ; Sayyâdî, *age*, s.379, 380.

İmam Muhammed el-Bâkır (r.a.),
İmâm Ca'fer es-Sâdık (r.a.),
İmâm Mûsâ el-Kâzım (r.a.),
Seyyid İbrâhim el-Murtazâ (r.a.),
Seyyid Mûsâ es-Sânî (r.a.),
Seyyid Ahmed Sâlih el-Ekber (r.a.),
Seyyid Hüseyin Abdurrahmân Hüseyinî el-Katî (r.a.),
Seyyid Hasen Kâsım Ebû Mûsâ (r.a.),
Seyyid Ebû'l-Kâsım Muhammed el-Bağdâdî (r.a.),
Seyyid Ebû'l-Mekârim Rifâ'a Hasen el-Mekkî (r.a.),
Seyyid Ali Ebû'l-Fedâil (r.a.),
Seyyid Ali Hâzim Ebû'l-Fevâris, (r.a.),
Seyyid Sâbit Ebû Hâzim el-İşbîlî (r.a.),
Seyyid Yahyâ er-Rifâ'î (r.a.),
Seyyid Hasen b. Seyyid Muhammed Asele (r.a.),
Seyyid Ebû'l-Hasen Ali (r.a.)
Seyyid Osman (r.a.),
Seyyid Ahmed er-Rifâî (r.a.) (512/1118-578/1182).⁷⁷

2. SEYYİD AHMED er-RİFÂÎ

2.1. HAYATI

2.1.1. Doğumu ve Nesebi

Tam adı Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ebû'l-Hasen Ali b. Yahya b. Sâbit b. Hâzim b. Ahmed Murtaza b. Ali b. Rifâ'a Hasen Mekkî el-Hüseyinî el-Vasîtî el-Batâihî olan Ahmed

⁷⁷ el-Fârusî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, s.7, 53, 54.

er-Rifâî'nin doğum tarihini bazı müellifler 500 (1107) olarak zikretmekle birlikte hakkında yazılan en eski kaynaklar onun, 512 (1118) yılı Recep ayının ilk yarısı perşembe günü dünyaya geldiği konusunda ittifak etmişlerdir.⁷⁸ Doğduğu yer, Irak'ın güneyinde Vâsıt ve Basra şehirleri arasında, bataklık arazilerden ibaret Batâih adı verilen bölgedeki Ümmü Abîde köyüdür. İbn Hallikân, mezkur bölge ve köyün isminin “Batâih” ve “Ümmü Abîde” şeklinde yazılan telaffuzla okunmasının doğru olduğunu belirtmiştir.⁷⁹ Emevilerin meşhur Irak Valisi Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî (ö.95/714) tarafından, Kûfe'ye getirilen Suriyeli askerî birliklerin iskanı için Dicle Nehri'nin batı yakasında kurulan Vâsıt şehrine bağlı bu sahadaki yerleşim yerleri birbirine su kanalları ve derelerle bağlanmıştır. Ulaşım ve taşımacılığın kolay yapılabilirdiği bölgede halkın, Ahmed er-Rifâî'nin yaşadığı VI. (XII) yüzyıl ve sonrasında müreffeh bir hayat sürdüğü düşünülmektedir.⁸⁰ Döneminde yaşayan büyük velilerin, onu daha dünyaya gelmeden müjdelediği, makamının yüceliğinden bahsettiği, hayatının anlatıldığı ilk kaynaklarda zikredilmektedir.⁸¹ Sözgelimi hâmisi ve ilk mürşidi olan dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî (ö. 540/1145-46), annesi Ahmed er-Rifâî'ye hamileyken yanına gelerek şöyle söyler:

"Ey kız kardeşim, hamile olduğun bu çocuk için sana müjdeler olsun! Onun, şeyhler üstünde çok büyük ve yüksek bir makamı olacaktır. Bütün âlem, onun gelişyle nurlanacaktır. Bazı insanlar onu inkar edecek bazıları da ona bağlanacaktır. Fakat onun şifa diviti coştukça coşacak ve onu inkar edenler de onun büyüklüğünü itiraf ederek ona intisab edecektir."⁸²

⁷⁸ Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderusî el-Adenî, *en-Necmu's-Sâ'î fi Menâkibi'l-Kutbi'l-Kebîrî'r-Rufâî Veliler Sultani Seyyid Ahmed er-Rufâî*, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s.87 ; el-Fârusî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, s.57.

⁷⁹ Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâü ebnâi'z-zamân*, thk: İhsan Abbas, Dâru Sâdır, Beyrut, 1994. s.172.

⁸⁰ Mehmet Mahfuz Söylemez, *"Vâsıt"*, DİA, XLII, 541-544. (İstanbul, 2012) ; Mustafa Tahralı, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür, "Rifâîyye"*, s.294.

⁸¹ el-Ayderusî, *en-Necmu's-Sâ'î*, s.87 ; Ahmed bin Celâl el-Misrî, *Celâu's-Sadâ fi Sîreti İmâmi'l-Hudâ*, çev., Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

⁸² el-Ayderusî, *age*, s.15.

Abdülvehhâb Şa'rânî (ö. 973/1565), *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adıyla bilinen eserinde Rifâî nisbesinin Arap kabilelerinden Benî Rifaa'ya mensup olmasından kaynaklandığını ifade eder.⁸³ Ancak kabul edilen görüş, Seyyid Abdülkâdir Geylânî'nin (ö.561/1165-66) bir sohbet esnasında sorduğu “Efendim, siz Resûlullah'ın (s.a.v.) soyundan ve Hâşimî nesepsiniz. Hangi sebepten ötürü size Rifâî denilmektedir?” sorusuna karşılık Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin, “Rifâî kelimesi, Hz.Ali (k.v.) soyundan gelen ceddîm Ali b. Rifâ'a'ya nispet edilmektedir. Allah'a hamdolsun ki ceddîm İmam Ali'dir ve ben Ebû'l-Fevâris'in hanesinde yetiştim.”⁸⁴ şeklinde verdiği cevaba binaen, soyunda yer alan büyük ceddî Rifâ'a'dan kaynaklandığı yönündedir.

Ahmed er-Rifâî, hem baba hem anne tarafından ilim ve takva yönünden meşhur ve nesep bakımından asil bir aileye mensuptur. Sufî taifesinden olan ataları, Abbasi Devleti'nde “nakiplik” yapmış, halife tarafından Bâtınî ve Şîî gruplara karşı Ehl-i Sünnet'i korumakla vazifelendirilmiştir.⁸⁵ Nisbesini izafe ettiği büyük ceddî Rifâ'a Hasen el-Mekkî (ö. 331/942), Karâmita fitnesinin yaşandığı dönemde Bahreyn Karmatîlerinin lideri Ebû Tahir el-Cennâbî'nin 317 (930) senesi hac mevsiminde Mescid-i Haram'a düzenlediği baskında Mekke Emiri Şerif b. Muharib'le birlikte binlerce kişiyi katletmesi ve Mekke haremde kargaşa ortaya çıkarması sebebiyle Endülüs'ün İşbîliye şehrine hicret etmiştir.⁸⁶ Bölgenin emirleri ve eşrafi tarafından tazim ve hürmetle karşılanmıştır. İşbîliye'nin dışındaki kırsal alanda Şeybanoğullarından bir cemaatle birlikte münzevi ve zahidane bir hayat süren Rifâ'a Hasen el-Mekkî, nesebi Hz.Hasan'a (r.a.) ulaşan ve Mağrib Sultanı diye tanınan Şerif İdris Ekber'in soyundan Nebhâ isimli bir hanımla evlenmiştir. Bu hanımın şeceresi şu şekildedir:

⁸³ Abdülvehhâb Şa'rânî, *Evliyalar Ansiklopedisi Tabakâtü'l-Kübra*, çev., Abdülkadir Akçiçek, 2 Kitap 4 Cilt, Bedir Yayınevi, İstanbul, 2017, s.503.

⁸⁴ es-Sayyâdî, *Kılâdetü'l-Cevâhir*, s.20.

⁸⁵ Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.69.

⁸⁶ el-Fârûsî, *İrşâdü'l-Müslimîn*, s.46 ; Abdullah Çakır, *"Rifâîyyenin Piri Seyyid Ahmed er-Rifâî"*, Şeyh Sadeddin Sırrî er-Rifâî Armağan Kitabı, Kocaeli Üniversitesi, s.21-48 Kocaeli, 2008, s.24,25 ; Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.66

Şerife Nebhâ (r.a.)⁸⁷

Şerif Ahmed (r.a.)

Şerif Ali (r.a.)

Şerif Abdulah (r.a.)

Şerif Ömer (r.a.)

Şerif İdris Asğar (r.a.)

Şerif İdris Ekber (r.a.)

Şerif Abdullah Mahz (r.a.)

Şerif Hasan Müsenna (r.a.)

İmam Hasan el-Müctebâ (r.a.)

Rifâ'a Hasen el-Mekkî'nin zürriyeti bu evlilikten dünyaya gelen Ali, Sa'd, İmran ve Berekat adlı dört evladiyla devam etmiştir. Bunlardan Ali, Ebû'l-Fedâil künyesiyle bilinir ve Ahmed er-Rifâî'nin nesebi ona dayanmaktadır. İşbîliye'deki Kureyş kabristanında medfundur.⁸⁸

Rifâ'aoğulları, Ahmed er-Rifâî'nin dedesi Yahya Nakib'e (ö. 460/1067) kadar hayatlarını İşbîliye'de sürdürmüşlerdir. Yahya Nakib, amca oğlu Hasen b. Muhammed Asele'yle birlikte 450/1058 yılında yeniden ata yurdu olan Hicaz'a hicret etmiştir. Medine-i Münevvere'de Hz.Peygamber'i (s.a.v.) ziyaret etmiş ve yanında getirdiği soy şecerelerini buradaki ensab âlimlerine tasdik ettirerek Medine'de emirlik yapan A'rac ailesinin muhafazasındaki "Şeref Defteri'ne kaydettirmiştir. Daha sonra Irak'ın Basra

⁸⁷ Ulaşabildiğimiz bazı kaynaklarda "Benhâ" olarak da geçmektedir.

⁸⁸ el-Fârûsî, *age*, s.46 ; Ali b. Hasan el-Vâsîfî, *Hulâsatu'l-İksir fî nesebi'r-Rifâ'îyyi'l-Kebîr (Rifâ'î Soy Ağacı)*, çev., Hayri Kaplan, Ankara, 2001, s.38.

şehrine gelmiş ve buraya yerleşmiştir. Rif'âaoğullarından Basra'ya gelip yerleşen ilk kişi Yahya Nakib'dir.⁸⁹

Seyyid Yahya Nakib'in Basra'ya geldiği haberi Abbasi halifesi Kâim-Biemrillâh'a (ö. 467/1075) ulaşınca halife kendisini Bağdat'a davet etmiştir. Bu davete icabet eden Yahya Nakib, 451/1059 yılında geldiği Bağdat şehrinde hususi bir teşrifatla karşılanmış, halife tarafından kendisine özel bir mesken tahsis edilerek izzet ve ikramda bulunulmuştur. Kâim-Biemrillâh, Şiâ ve ondan türeyen Bâtînî fitnesini bertaraf etmesi için hususi bir mecliste ona Basra, Batâih ve Vâsıt Nakibüleşraflığını kabul buyurmasını ifade etmiştir. Ehl-i sünnet akidesine sahip, sünnet-i seniyye ve ashab-ı kiramın yoluna ittibasıyla meşhur olan Yahya Nakib bu teklifi emir telakki ederek kabul etmiştir. Bunun üzerine Halife Kâim-Biemrillâh, vazifeye dair fermanı bizzat kendi yazarak mühürlemiştir. Ferman şöyledir:

“Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

Sayesinde kötülüklerin iyiliğe dönüşeceği ve hamd edenlerin kurtuluşa ereceği bir hamd ile Allah'a hamd ederim. Salât ve selâm, Allah'ın en üstün kulu ve peygamberi olan; Allah'ın en temiz bir soydan seçmiş olduğu Seyyidimiz Muhammed'e (s.a.v.) olsun ve onu hakkıyla bilen, onun sünnetiyle amel etmiş olan âline ve ashâbına olsun.

Bundan sonra;

Müminlerin Emiri Abdullah Kâim-Biemrillâh'tan (Allah tevfik ve inayetiyle, onun söz ve fiillerini düzgün kılsın. Yardım ve ihsan eden odur.) salih kul, İslâm'ın ve Müslümanların bereketi, halifenin ve dinin yardımcısı, Muhammedî şeriatın hizmetkârı, Fatıma (ra) soyunun gözbebeği olan Yahya b. Sâbit b. Hâzim b. Ahmed b. Ali b. Rifâ'a Hasen Ebû'l-Mekârim

⁸⁹ el-Fârûsî, *age*, s.47 ; el-Vâsıtî, *age*, s.41.

Mekkî el-Hüseynî el-Hâşimî'ye (Allah onun ve geçmişlerinin bereketlerini müminler üstünde daim eylesin.)

Ey Seyyid!

Elinizdeki bu fermanımız Basra, Batâih, Vâsıt ve civarındaki bölgelerde yaşayan Tâlibîler (Hz. Ali b. Ebi Tâlib zürriyetinden gelen seyyidler ve şerifler) üzerine tarafımızdan Nakib tayin edildiğinizi gösterir mahiyette bir halife vesikasıdır. Onlar üzerinde emir ve yetki sahibisiniz. Emriniz geçerli olup uyulması zorunludur. Onların işleriyle ilgili sizin tarafınızdan halifelik makamına arz edilen her bilgi makbuldur, muktezasınca hüküm ve amel olunacaktır. Allahu Azimüşşan yardım eden ve tevfik ihsan edendir. Bu ferman, hilafet merkezi olan Bağdat'ta 450 (1058) senesinin sonunda yazılmıştır.”⁹⁰

Fermanla Basra'ya dönerek vazifesine başlayan Seyyid Yahya Nakib, Allah'ın yardımıyla bidatlara karşı sünneti kuvvetlendirmiş; hilafet makamının şerefini yüceltmiş ve fitne ateşini söndürmüştür. Kaynakların ifadesine göre zühd üzere sürdürdüğü ömrünü, 460 (1067) senesinde Basra'da tamamlamıştır. Femu'd-Dîr denilen yerde medfundur.⁹¹

Seyyid Yahya Nakib'in, Ensar soyuna mensup Ebû Said Hasan Neccârî'nin kızı Alma el-Ensârî ile evliliğinden Ahmed er-Rifâî'nin babası Ebû'l-Hasen Ali dünyaya gelmiştir. Bir yaşındayken babası vefat eden Seyyid Ali b. Yahya'nın terbiyesini, Ensarîlerden ve Basra'nın emirlerinden dayıları ve teyze çocukları olan Sayrafioğulları üstlenmiştir. Onların himayesinde Kur'an kıraati ve şer'î ilimleri tahsil etmiştir. Bir yandan dayısı Şeyh Yahya en-Neccârî'nin hizmetine devam ederken diğer yandan dayısının oğlu Şeyh Mansur el-Batâihî'nin sohbetlerine katılmıştır. Şeyh Mansur'un

⁹⁰ el-Fârûsî, *age*, ss. 47-49 ; el-Vâsîtî, *age*, s.47 ; es-Sayyâd, *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye*, s.363.

⁹¹ Tahralı, *Ahmad al-Rifâî*, s.68.

emriyle 497/1103 yılında Basra'dan ayrılarak Batâih'e gelmiş ve onun memleketi olan Vâsıt'ın Nehrudakli beldesine bağlı Hasen köyüne yerleşmiştir. Aynı yıl Şeyh Mansur el-Batâihî'nin kız kardeşi Fâtıma bt. Yahya el-Ensârî'yle evlenmiştir. Bu evlilikten Ahmed er-Rifâî, Sittu'n-Neseb, İsmail ve Seyfüddin Osman dünyaya gelmiştir.⁹²

Ebû'l-Hasen Ali b. Yahya'nın şöhreti Batâih dışındaki beldelere ulaşır irşad halkası genişlemiştir. Bu hal, çoğunluğunu Bâtînîlerin teşkil ettiği bidat ehlinin Ehl-i Sünnet'le arasında mücadelenin vuku bulduğu, fitnelerin ayyuka çıktığı 519/1125-26 yılına kadar sürmüştür. O; sâdât ve eşrâfın, ehl-i zühd ve sufiyyenin, Ehl-i Sünnet Müslümanlarının müracaat ettiği imam ve bu zümrelerin temsilcisi konumundaydı. Müslümanlar, bidatçıların fitnesini ve sünnetin ihya edilmesinin lüzumunu halifeye anlatması için Bağdat'a sefer etmesi konusunda ittifak halindeydiler. Bunun üzerine Bağdat'a azimet eden Seyyid Ebû'l-Hasen Ali, şehrin yakınlarındaki Re'sû'l-Karye bölgesinde Emir Malik'in evinde misafir olarak kalmıştır. Abbasi halifesi Müsterşid-Billâh'ın (ö. 529/1135) makamında tazim ve izzetle karşılanmış, halifeyi Vâsıt bölgesindeki bidatçı ve zındıkların bozgunculuğundan, alınması gereken tedbirlerden haberdar etmiştir. Halife, o dönemde Irak'ı tehdit eden Selçuklu hükümdarı Sultan Mahmud b. Muhammed Tapar (ö. 525/1131) tehlikesini⁹³ öne sürerek mazeret beyan edince Seyyid Ebû'l-Hasen Ali şöyle demiştir:

“Sizin için endişeleniyorum ey Müminlerin Emiri! Çünkü siz bidatın burnunu şimdi koparmazsanız bidatçiler her tarafa sirayet eder. Bilirsiniz ki bidat nice burunlar koparmıştır.”

Bunun üzerine halife hiçbir cevap vermemiş, susmuş ve düşünceli bir halde kalkıp gitmiştir. Seyyid Ebû'l-Hasen Ali, görüşmenin gerçekleştiği gece aniden rahatsızlanmış,

⁹² el-Fârûsî, *age*, s.50, 51 ; el-Vâsıtî, *age*, s.52 ; Ebû'l-Kasım İbnü's-Seyyid İbrahim Berzencî Hüseyinî, *İcâbetü'd-Dâî*, çev., Hayri Kaplan, Ankara, 2002, s.22.

⁹³ Abdülkerim Özeydin , “*Mahmûd b. Muhammed Tapar*”, DİA, XXVII, 371-372. (Ankara, 2003)

bir hafta sonra “Allah’a iman ettim. Allah bana kâfidir.” son sözüyle ruhunu teslim etmiştir. Bağdat’ın Re’sü’l-Karye bölgesinde medfundur.⁹⁴

Görüldüğü üzere Rifâiyye’nin bânisi olan Ahmed er-Rifâi’nin babası ve dedesi Ehl-i Sünnet itikadına sıkı sıkıya bağlı, bidatlara karşı sünnetin ihyası için çetin mücadeleler vermiş hatta bu maksatla bizzat halifeden vazife almış ya da din gayretiyle hilafet makamını ikaz etmiş, yaşadıkları bölgede Müslümanlara rehberlik yapmış, ilim ve takva ehli mümtaz şahsiyetlerdir. Bu durum, onun doğduğu ve yetiştiği aile ortamı hakkında fikir edinebilmemizde mühim rol oynamaktadır.

Seyyid Ahmed er-Rifâi hakkında yazılmış, onun yaşadığı döneme kadar uzanan ulaşabildiğimiz ilk kaynakların verdiği bilgilere göre soy şeceresi şu şekildedir:

Seyyid Ahmed er-Rifâi (r.a.) (ö. 578/1182 - Ümmü Abîde),

Seyyid Ebû’l-Hasen Ali el-Mekkî (r.a.) (ö. 519/1125-1126 - Bağdat),

Seyyid Yahya Nakib el-Mağribî (r.a.) (ö. 460/1067 - Basra),

Seyyid Sâbit (r.a.) (ö. 427/1035-1036 - İşbîliye),

Seyyid Ebû’l-Fevâris Ali Hâzim (r.a.) (ö. 385/995-996 - İşbîliye),

Seyyid Ebû Ali Ahmed Murtaza (r.a.) (ö. 370/980-981 - İşbîliye),

Seyyid Ebû’l-Fedâil Ali el-Mağribî el-İşbîlî (r.a.) (ö. 353/964-965 - İşbîliye),

Seyyid Ebû’l-Mekârim Rifâ’a Hasen el-Mekkî (r.a.) (ö. 331/942-943 - İşbîliye),

Seyyid Ebû Rifâ’a Mehdî el-Mekkî (r.a.) (ö. 291/903-904 - Mekke),

Seyyid Ebû’l-Kâsım Muhammed el-Mekkî (r.a.) (ö. 265/878-879 - Mekke),

Seyyid Ebû Mûsâ Hasan Kâsım (r.a.) (ö. 226/840-841 - Mekke),

⁹⁴ el-Fârûsî, *age*, s.51, 52 ; el-Vâsıtî, *age*, s.53, 54 ; es-Sayyâd, *age*, s.364.

Seyyid Ebû Abdullah Hüseyin Abdurrahman Rızâ (r.a.) (ö. 219/834-835 - Bağdat),

Seyyid Ahmed Sâlih Ekber (r.a.) (ö. 216/831-832 - Bağdat),

Seyyid Mûsâ es-Sânî (r.a.) (ö. 210/825-826 - Bağdat),

Seyyid İbrahim Murtaza (r.a.) (ö. 206/821-822 - Bağdat),

İmam Mûsâ el-Kâzım (r.a.) (ö. 183/799 - Bağdat),

İmam Ca'fer es-Sâdık (r.a.) (ö. 148/765 - Medine),

İmam Muhammed el-Bâkır (r.a.) (ö. 114/733 - Medine),

İmam Zeynelâbidîn Ali es-Seccâd (r.a.) (ö. 94/712 - Medine),

İmam Hüseyin eş-Şehîd (r.a.) (ö. 61/680 - Kerbela),

İmam Ali el-Murtazâ (k.v.) (ö. 40/661 - Kûfe),

(Zevcesi) Seyyide Ümmü'l-Haseneyn Fâtıma ez-Zehrâ (r.anhâ) (ö. 11/632 - Medine),

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) (ö. 11/632 - Medine).⁹⁵

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin annesi Fâtıma bnt. Yahya'nın, dolayısıyla ilk mürşidi ve dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî'nin nesebi Ensar'dan olan büyük sahabi Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî'ye (ö. 49/669) dayanmaktadır. Soy şeceresi şu şekildedir:

“Fâtıma el-Ensârî (r.anhâ),

Şeyh Yahya Neccârî (r.a.),

Şeyh Ebû Saîd Mûsâ (r.a.),

⁹⁵ el-Fârûsî, *age*, s.43, 44 ; el-Vâsitî, *age*, s.72 ; es-Sayyâd, *age*, ss. 359-364 ; el-Mısrî, *age*, s.12 ; Harirîzade Kemâleddin, *Tibyânu vesâli'l-hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik*, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, nr. 430-432, Arşiv No:6, 52a-53a ; el-Ayderûsî, *age*, s.85, 86 ; Tahralı, *Ahmad al-Rıfâî*, s.65, 66.

Şeyh Kâmil (r.a.),

Şeyh Yahya Kebîr (r.a.),

İmam Muhammed Ebû Bekr el-Vâsıtî (r.a.),

Mûsâ (r.a.),

Muhammed (r.a.),

Mansûr (r.a.),

Hâlid (r.a.),

Zeyd (r.a.),

Eyyûb (r.a.),

Ebû Eyyûb Halid b. Zeyd el-Ensârî (r.a.).⁹⁶

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin nesebi, anneannesi vasıtasıyla da Hz. Hüseyin'e (r.a.) ulaşmaktadır. Soy şeceresi şu şekildedir:

Fâtıma el-Ensârî (r.anhâ),

Seyyide Râbia (r.anhâ),

Seyyid Abdullah Tâhir (r.a.),

Seyyid Ebû Ali Sâlim (r.a.),

Seyyid Ebû Ya'la Nakîb (r.a.),

Seyyid Ebû Berekât Muhammed Nakîb (r.a.),

Seyyid Ebu'l-Feth Muhammed (r.a.),

Seyyid Emir Muhammed Eşter (r.a.),

⁹⁶ el-Fârûsî, *age*, s.24 ; el-Vâsıtî, *age*, s.82; es-Samarrâî, *age*, s.26.

Seyyid Abdullah (Ubeydullah) Sâlis (r.a.),

Seyyid Ali (r.a.),

Seyyid Abdullah (Ubeydullah) Sâni (r.a.),

Seyyid Ali Sâlih (r.a.),

Seyyid Abdullah (Ubeydullah) A'rac (r.a.),

Seyyid Hüseyin Asgar (r.a.),

İmam Zeynelâbidîn Ali es-Seccâd (r.a.),

İmam Hüseyin eş-Şehîd (r.a.).⁹⁷

Ayrıca Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin nesebi, baba tarafından dedesi Seyyid Yahya Nakib'in annesi vasıtasıyla Hz. Hasan'a (r.a.) dayanmaktadır. Soy şeceresi şu şekildedir:

Seyyid Ebû'l-Hasen Ali el-Mekkî (r.a.),

Seyyid Yahya Nakib el-Mağribî (r.a.),

Şerife Âmine (r.anhâ),

Şerif Yahya (r.a.),

Şerif Nâsır-lidînillâh (r.a.),

Şerif Ahmed (r.a.),

Şerif Meymûn (r.a.),

Şerif Ahmed (r.a.),

Şerif Ali (r.a.),

⁹⁷ el-Fârûsî, *age*, s.25 ; el-Vâsîtî, *age*, s.79, 80 ; es-Samarrâî, *age*, s.26.

Şerif Abdulah (r.a.),

Şerif Ömer (r.a.),

Şerif İdris Asğar (r.a.),

Şerif İdris Ekber (r.a.),

Şerif Abdullah Mahz (r.a.),

Şerif Hasan el-Müsenna (r.a.),

İmam Hasan el-Müctebâ (r.a.)⁹⁸

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin ana soy şeceresinde yer alan İmam Ca'fer es-Sâdık'ın (r.a.) annesi Ümmü Ferve (r.anhâ), Hz.Ebû Bekir'in (r.a.) torunu Medine'nin meşhur fakihlerinden Kâsım b. Muhammed'in (ö. 107/725) kızıdır.⁹⁹ Dolayısıyla onun nesebi, Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) gibi büyük sahabilere de ulaşmaktadır.¹⁰⁰

Soy şecerelerinden anlaşıldığı üzere Ahmed er-Rifâî'nin nesebi, hem seyyidlerin imamı Hz. Hüseyin (r.a.) hem şeriflerin imamı Hz. Hasan (r.a.) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşmaktadır. Bu durum, nesep bakımından müstesna bir fazilet kabul edilebilir.

2.1.2. Tahsili ve Yetiştirilmesi

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin doğduğu Ümmü Abîde köyünün bağlı olduğu Vâsıt, meşhur seyyah İbn Battûta'nın (ö. 770/1368-69) ifadesine göre âlimleriyle şöhrat bulmuş, Irak halkının en seçkinlerinin yaşadığı, halkın çoğunun Kur'an hafızı olduğu, tecvid ve kıraat ilimlerinin merkezi olan bir şehirdir. Irak halkı ilim tahsil etmek için buraya

⁹⁸ el-Fârûsî, *age*, s.45 ; el-Mısrî, *age*, s.15.

⁹⁹ Cengiz Kallek, "*Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir*", DİA, XXIV, 545. (İstanbul, 2001)

¹⁰⁰ Hafız Nuri, *Mir'ât-ı Seyyid Ahmed er-Rifâî*, Hurşid Matbaası, İstanbul, 1319, s.6.

gelmektedir. Kur'an öğrenmek için uzak diyarlardan gelenlerin kaldığı üç yüz odalı bir medresesi olan bu şehir, Ahmed er-Rifâî'nin yaşadığı Abbasiler Dönemi'nde Irak'ın en mamur ve gözde belgelerinden biridir.¹⁰¹

Ahmed er-Rifâî yedi yaşındayken Abdüssemi Harbûnî'nin yanında Kur'an-ı Kerim hıfzını tamamlamıştır. Ondan kıraat ve tecvid dersleri almıştır. Tefsir, hadis, fıkıh gibi şer'i ilimleri ikmal etmiştir. Hadis ilminde hocaları Mansur b. Yahya el-Batâihî, Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsîtî, Ebu Bekir b. Yahya el-Vâsîtî, Ebû'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Battayya, Ebu Muhammed Ahmed b. Ağlakî el-Âmedî, Ebû Tâlib Muhammed el-Kettânî ve Ebû Gâlib Abdullah b. Mansûr'dur. Seyyid Ahmed er-Rifâî, âli¹⁰² isnada sahip bir muhaddistir. Kendisinin rivayet ettiği 207 senedli hadis, *Müsnedu'l-İmâm Kutbu'l-Aktâb ve Şeyhu'l-Ârifîn Ebi'l-Abbâs Ahmed er-Rifâî fi'l-Hadîsi's-Şerîf* adlı kitapta toplanmıştır.¹⁰³ Ayrıca, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kadar ulaşan senediyle birlikte kırk hadis-i şerifi ihtiva eden *Erbaûne Hadîsen* ve bu hadislerin şerhini yaptığı sohbetlerden derlenen *Hâletu Ehli'l-Hakîka ma'allâh* adlı eserleri bulunmaktadır.¹⁰⁴ Şâfiî mezhebine mensup olan Ahmed er-Rifâî, mezhebin en muteber beş kitabından biri kabul edilen ve üzerine birçok şerh yazılmış Ebû İshak Şîrâzî'nin (ö. 476/1083) *et-Tenbîh* adlı eserini ezberlemiştir. Bu esere yazdığı altı ciltlik *el-Behcet* adlı şerhin Moğol istilasında kaybolduğu kaynaklarda ifade edilmiştir. O, Şâfiî mezhebinde yed-i tûlâ sahibi bir fakihdir.¹⁰⁵ Şer'i ilimlerdeki kudreti ortaya konan Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin, Arap dili ve belagatındaki üstünlüğü, hitabetteki tesiri de dikkate şayandır. Son devir Osmanlı

¹⁰¹ İbn Battûta, *age*, s.181, 182 ; Abdullah Çakır, *agm*, s.27, 28 ; Söylemez, "*Vâsıt*", s.543.

¹⁰² Âli: Hadis ıstılahı olarak âli, isnadın râvî sayısının azlığından ibaret bir özelliğini ifade eder. Herhangi bir hadisin râvisi ile kaynağı olan Hz. Peygamber (s.a.v.) veya o hadisi rivayet etmiş bulunan meşhur hadis imamlarından birisi arasında en az sayıda râvinin bulunduğu isnaddir. (<http://hadis.diyaret.gov.tr/Sozluk?harf=A>)

¹⁰³ Abdusselam b. Muhammed b. Muhammed b. Habbus, *Müsnedi'l-İmâm Kutbu'l-Aktâb ve Şeyhu'l-Ârifîn Ebi'l-Abbâs Ahmed er-Rifâî fi'l-Hadîsi's-Şerîf*, ts.

¹⁰⁴ Tahralı, "*Ahmed er-Rifâî*", DİA, ss.127-130.

¹⁰⁵ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s.225.

müelliflerinden Hafız Nuri'nin, *Mir'ât-ı Seyyid Ahmed er-Rifâi* adlı eserinde geçen şu ifadeler bu açıdan önemlidir:

“Dakâyıkından (Arap dilindeki inceliklerinden) buleğa (belagat sahipleri) hissedar olur, hakâyıkından (anlattığı hakikatlerden) evliya lezzetyâb olurlar idi. Hikmetinden ukalâ, mevaizından hükemâ, âdâbından fukarâ, hâsılı herkes idrâkine göre fezâil ve malumatından iktibas iderlerdi. Huzurunda sâlikîn vecd ve cezbeye gelirler, ehl-i huşû ağlarlar, cûş u hurûşa gelenler tesir-i halden vefât iderlerdi. Kürsüden hitap ettiği bir perşembe günü, sohbetinde bulunan masiyet sahiplerinden 8000 kişi tevbe ve inâbeye muvaffak olmuşlardı. Seciyye-i celîleleri (yaradılış ve tabiatları) Efendimizin (s.a.v.) ahlakına müşâbih ve muâdil idi.”¹⁰⁶

Ahmed er-Rifâi'nin Kur'an hıfzını tamamladığı sene, yedi yaşındayken babası vefat edince dayısı “Bâzü'l-eşheb” lakabıyla meşhur Şeyh Mansur el-Batâihî el-Ensârî, onun terbiyesini üstlenerek himayesine almıştır. Dayısı, onun doğumundan kırk gün önce rüyasında Hz. Peygamber'i (s.a.v.) görmüş ve Resûlullah (s.a.v.) ona hitaben:

“Ey Mansur! Sana müjdelerim ki kırk gün sonra Allah teâlâ senin kız kardeşine adı Ahmed er-Rifâi olan bir evlad ihsan edecektir. Ben nasıl peygamberlerin reisiysem o da velilerin reisidir. Büyüdüğü zaman onu alıp Vâsıt şehrinde Ebu'l-Fadl Ali el-Kârî'ye götür ve yetiştirmesi için ona teslim et! Çünkü o zat, Allah katında çok aziz ve kıymetlidir; ondan gafil olmayasın!”

buyurunca Şeyh Mansur (r.a.), “Emir ve ferman sizindir ya Resûlallâh!” şeklinde cevap vermiştir. Aldığı bu manevi emri yerine getirmek üzere Vâsıt'a gelen Şeyh Mansur el-Batâihî, himayesine aldığı yeğenini Ebû'l-Fadl Ali el-

¹⁰⁶ Hafız Nuri, *Mir'ât-ı Seyyid Ahmed er-Rifâi*, Hurşid Matbaası, İstanbul, 1319, s.14.

Vâsıtî'ye teslim etmiştir.¹⁰⁷ Kureyş soyuna mensup olan bu zat, ilim ve irfan merkezi olan Vâsıt'ın önde gelen fakih, mütekellim ve muhaddislerindendir. Güler yüzlü, hoş sözlü, cömert, abid, zahid ve Muhammedî ahlak sahibi bir âlim olan Şeyh Ebu'l-Fadl Ali el-Vâsıtî her gün sabah namazını müteakip fıkıh dersi, kuşluk namazını müteakip hadis dersi, öğle namazının ardından kelim dersi, ikindi namazından sonra tasavvuf dersi vermiştir. Ayrıca her gece yatsı namazını müteakip zikir meclisi kurmuştur. Sünnet-i seniyyeye ittiba hususundaki titizliğiyle temayüz etmiştir.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, şeyhinin irşadıyla kısa zamanda kemale ulaşmış; yirmi yaşına geldiğinde Ebu'l-Fadl Ali el-Vâsıtî kendisine, şariat ve tarikat ilimlerinden mezun olduğunu gösteren umumi bir icazet vermiştir. Bizzat kendi tarikat hırkasını giydirerek zahir ve batın ilimlerini kendisinde cem etmesi sebebiyle onu, bütün teracim ve tabakat kitaplarında geçen meşhur “Ebû'l-Alemeyn” lakabıyla isimlendirmiştir. Esasen bu lakabın verilmesine sebep olarak kaynaklarda zikredilen en muteber görüş şu şekildedir:

“Bağdat'ta ikamet eden Gavs Ahmed b. Halef el-Belhî ahirete irtihal edince gavsıyyet makamı Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye takdim edilmiştir. O ise büyük bir mahviyetle ceddi Resulullah'ın (s.a.v.) eşiğine teveccüh ederek vazifeden affını talep etmiş, Allahu Teâlâ onun talebini kabul eylemiştir. Bu vazife Seyyid Abdülkadir Geylânî'ye verilmiştir. Onun irtihalinin ardından gavsıyyet ikinci kez Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye tevcih edilince emre itaatle vazifeyi on altı sene birkaç ay müddetle ifa etmiştir. Kendisine gavsıyyet iki kez takdim edildiği için ‘Ebû'l-Alemeyn’ unvanı verilmiştir. Onun bu hususiyeti Rifâî usul ve erkanında çift sancakla sembolize edilmiştir.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ el-Fârusî, *age*, s.12, 13 ; el-Vâsıtî, *age*, s.85, 86 ; el-Ayderusî, *age*, s.73.

¹⁰⁸ Abdulkerim b. Muhammed Râfî'î, *Sevâdü'l-Ayneyn*, çev., Hayri Kaplan, Ankara, 2002, s.62-64 ; el-Fârusî, *age*, s.60 ; Hafız Nuri, *age*, s.9 (dipnot) ; Ekrem Işın, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, s.326.

Ebu'l-Fadl Ali el-Vâsîfî, Seyyid Ahmed er-Rifâî'den başka hiç kimseye hilafet icazeti vermemiştir. Bu hususu, ondan başkasını buna ehil ve liyakat sahibi görmediği şeklinde açıklamıştır. Hatta kendi müridlerinden kemale ulaşan birini fark ettiğinde onu, Ahmed er-Rifâî'nin hizmetine devam etmesi ve icazetini ondan alması konusunda tembihlemiştir. “Ben hariç, bütün müridler daima kendi şeyhleriyle iftihar etmiştir. Ben ise Ahmed er-Rifâî'yle iftihar ediyorum.” diyen Ebu'l-Fadl Ali el-Vâsîfî için Ahmed er-Rifâî, “Şeyhimiz Ebu'l-Fadl sünnet zirvelerinden bir zirve, seçkin hidayet imamlarından bir imamdır.” buyurmuştur. 7 Receb 539'da (3 Ocak 1145) 89 yaşındayken Vâsî'ta irtihal eyledi. Oradaki hangahta medfundur.¹⁰⁹

Ebu'l-Fadl Ali el-Vâsîfî'den sonra Seyyid Ahmed er-Rifâî, dayısı Şeyh Mansur el-Batâihî'nin irşad halkasına devam etmiştir. Şeyh Mansur yeğeni hakkında “Onu kendimle ve bütün ashabımla tarttım, hepimize ağır bastı.” buyurmuştur. 540/1145-46 yılında henüz 28 yaşındayken ona “Şeyhu's-Şuyûh” unvanıyla birlikte kendisine bağlı bütün hangah ve tekkelerin şeyhliğini tevdi etmiş ve ondan, babası Şeyh Yahya Neccârî'nin Ümmü Abîde'deki hangahında ikamet etmesini istemiştir. Bunun üzerine Ahmed er-Rifâî Ümmü Abîde'de, dedesinin hangahında irşad postuna oturmuştur. Aynı yıl (540/1145/46) Şeyh Mansur el-Batâihî, memleketi olan Vâsî'ta bağlı Nehrudakli'de ahirete irtihal etmiş ve kendi yaptırdığı hangaha defnedilmiştir.¹¹⁰

2.1.3. Şahsiyeti ve Ahlakı

Seyyid Ahmed er-Rifâî orta boylu, esmer, siyah gözlü, değirmi ve nur yüzlü, bir tutamı geçmeyen siyah sakallı, geniş alınlı, sade giyimli, güzel görünüşlü, hoş sözlü, tatlı bir tebessüme sahip ve azami derecede tevazu sahibi bir şahsiyettir.¹¹¹ Hallerini kahır altına alan ve esrarına sahip olan ilk zat olarak zikredilmiştir. Şeyh Mansur el-Batâihî'nin

¹⁰⁹ el-Fârusî, *age*, s.11-13.

¹¹⁰ el-Fârusî, *age*, s.28, 60.61 ; Râfî'î, *age*, s.47.

¹¹¹ Hafız Nuri, *age*, s.13 ; es-Samarrâî, *age*, s.30.

irtihalinden sonra irşada başlayan Seyyid Ahmed er-Rifâî; kudretli ilmi, emsalsiz ahlakı, Muhammedî tavrı, üstün belagatıyla insanları cezbetmiştir. 547/1152 senesinin Muharrem ayında halvete giren müritlerinin sayısı yetmiş bini aşkındır.¹¹² Onun insanları tedris ve terbiye usulünü, torunu Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd *et-Tarîku 'l-Kavm* isimli eserinde şöyle ifade etmiştir:

“İmamımız Seyyid Ahmed er-Rifâî tarikatını; ifrattan ve tefritten uzak, alçaklıktan ve kibirden beri olmak, insanların anlayamayacağı sözlerden ve akıllara durgunluk verecek, akılları karıştıracak tavırlardan uzak olmak, insanlara yük yüklerken anlayabilecekleri şekilde ve yüklerini taşıyabilecekleri nispette vermek ve onları Allahu Teâlâ'ya yakınlaştırmada Rasûlullah'ın (s.a.v.) yolundan ayrılmamak esasları üzerine kurmuştur. Her tavrında orta yolu seçmişti. Birisini överken ifrada gitmez, eğer kötülenecek bir vasfı varsa haddinden fazla kötülemez, şatahat sözlerinden uzak durur, en anlaşılmaz sözünü herkes anlar, terbiye ettiği dervişlerinin kendisinden daha iyi olması için çaba gösterir ve halkın anlayacağı lisanı kullanırdı.”¹¹³

Seyyid Ahmed er-Rifâî, revâkta her gün bir araya gelen insanlara vaaz ve nasihatta bulunmuştur. Meclisinde bulunan âlimlerin sorularına cevap vererek münazara şeklinde sohbet ettiği, birçok gayrimüslimin ihtida etmesine vesile olduğu ifade edilmiştir. Onun vasıtasıyla Yahudi, Hristiyan, Sâbiî ve Haricilerden yüz bini aşkın insan İslam'la şereflenmiştir. Bu kişilerin çoğunun tanınmış şahsiyetler olduğu ve onlardan beş bin kadarının hususi sohbetlerin müdavimi olduğu nakledilmiştir.¹¹⁴ Hanbeli fakih Ebû Zekeriyya b. Yûsuf el-Askalânî şöyle anlatmaktadır:

¹¹² el-Fârusî, *age*, s.61.

¹¹³ Ebû'l-Hüdâ Muhammed Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, çev., Mahmud Nedim Aysoy, Bahar Yayınları, İstanbul, 2007, s.146, 147.

¹¹⁴ el-Fârusî, *age*, s.91, 92.

“Ümmü Abîde’de Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin yanında ziyaret maksadıyla bulunuyordum. Avlunun içi ve dışı yüz binden fazla ziyaretçiyle dolmuştu. Aralarında yöneticiler, âlimler, şeyhler herkes vardı. Hepsi de yemek ve diğer ikramlarla, güzel sohbetlerle coşku içinde kendi hallerindeydiler. Konuşmasını yaptığı yere öğleden sonra çıkıyor ve etrafında onu dinlemek için halka halka olmuş insanlara öğütler veriyordu. Perşembe günü öğle vakti yine vaaz için çıktı. Vâsit vaizleri oradaydı. Ayrıca Irak âlimlerinden, büyük mutasavvıflardan kalabalık bir grup da oradaydı. Bir grup kendisine tefsirle ilgili, bir grup hadisle ilgili, bir grup fıkıhla ilgili, bir grup usulle ilgili, bir grup diğer ilimlerle ilgili sorular yönelttiler. Çeşitli ilimlere dair yüz soruyu cevaplandığı halde kendisinde ne bir tavır değişikliği ne bir hiddet görülmemişti. Dayanamayıp kalktım ve dedim ki: ‘Bu kadarı size yetmez mi? Vallahi siz ona, şimdiye kadar yazılmış hangi ilimden sorarsanız sorun, Allah’ın izniyle hiç zorlanmadan size mutlaka cevabını verir!’ Tebessüm etti ve dedi ki: ‘Onları serbest bırak ey Zekerîyya! Beni kaybetmeden önce benden sorsunlar ve öğrensinler. Çünkü dünya fânidir. Bütün halleri değiştirence Allah’tır.’

Bu sözler üzerine insanlar ağladı, meclis dalgalandı, feryatlar yükseldi. Beş kişi ecel şerbetini içti. Sâbiîler, Hristiyanlar ve Yahudilerden sekiz bin veya daha fazla kişi Müslüman oldu. Müslümanlardan ise kırk bin kişi tevbeye geldi.”¹¹⁵

Sufi taifesinin köşetaşlarından biri; ilim, amel, zühd, tahkik, keşif ve beyan açısından önde gelen imam olduğu belirtilen Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin elinden birçok kevnî keramet zuhur ettiği bilinmektedir. Bunlardan bazısına “Kerametleri” başlığında yer verilecektir. Kaynaklarda ifade edildiğine göre onun en büyük kerameti, her hususta

¹¹⁵ Râfî’î, *age*, s.49.

H.z.Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine büyük bir hassasiyetle ittiba etmesi ve onun ahlakına varis olmasıdır. Özellikle mahlukata gösterdiği şefkat ve merhamet, şahsında tebellür eden tevazu ve mahviyet dikkate şayandır. Mutasavvıflar arasında bu özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Şöyle demiştir: "Allahu Teâlâ'ya ulaştıran bütün yolları gözden geçirdim. Allah için mütevazî olmak, Allah için fakir olmak, mahviyet ve yokluk yolundan daha güzel, Allah'a daha yaklaştıran bir sermaye görmedim."¹¹⁶ Zamanında yaşayan şeyhler, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin ulaştığı manevi makamları halka gösterdiği aşırı şefkat ve nefisini alçaltmasıyla elde ettiği hususunda ittifak etmişlerdir. Onun kendini hor ve hakir görmesi, zül ve inkisar halinde bulunması, tevazusu ve hakarete sabretmesi meşhurdur. Örnek teşkil etmesi bakımından şu hadise önemlidir:

"Bir gün Seyyid Ahmed er-Rifâî, ihvanıyla birlikte uzun süren bir seyahate çıktı. Hümâmiye adlı köye ulaştıklarında Şeyh Atik es-Sâlimâbâdî'nin dostlarıyla beraber kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. Topluluk yaklaşıncı Seyyid Ahmed er-Rifâî ayağa kalkıp ihvanına 'Duyacağınız şeyler sakın sizi üzmesin. Sövlüp dövüldüğümü bile görseniz tahammül edin!' dedi. Ardından başını açtı ve hep beraber şeyhi karşılamaya gittiler. Onun ayaklarını ve atının üzengilerini öptüler. Şeyh Sâlimâbâdî; Ahmed er-Rifâî'ye hakaret etmeye başladı, ona söylemedik söz bırakmadı. Hakareti arttığı halde Ahmed er-Rifâî başını yerden kaldırmıyor, tevazu ve tebessümle 'Efendim, hilim ve fazlınızı lütfedip müsamaha buyurunuz. Affediniz, bağışlayınız! Ben kimim, kıymetim nedir ki? Sizin hizmetçilerinizden ve ayaklarınızın tozundan başka bir şey değilim!' diyordu. Söz uzayınca şeyh atından inerek 'Daha ne yapayım, bundan fazla ne yapılabilir? Artık senin için yapabileceğim hiçbir hile kalmadı. Bir kılını bile değiştirmeye muvaffak olamadım. Nefsinden bir zerre oynatmaya kudretim yetmedi. Bu zillet ve inkisar, tevazu ve mahviyet halinle bütün şeyhlerin kapılarını kapadın. Devlet ve memlekete sen vâris oldun. Kıyamete kadar nimet senin, ailenin ve zürriyetinin üzerinde

¹¹⁶ el-Ayderusî, *age*, s.18.

devamlıdır!’ dedi. Bunun gibi pek çok takdir sözleri söyledi. Seyyid Ahmed er-Rifâî, tevazuyu elden bırakmadığı gibi tavrını da asla değiştirmede. Sonra musafaha edip kucaklaştılar ve birbirlerinden hoşnut olarak ayrıldılar. İhvanı kendisine bu davranışın sebebini sorunca cevaben ‘Hayırdan başka bir şey olmadı. Gördüğünüz kişi eğer bize o sözleri söylemeyip de içinde tutsaydı, helak olurdu. Biz de onun sebebiyle günahkâr olurduk.’ dedi.”¹¹⁷ Onun sık sık şöyle söylediği nakledilmiştir:

“Ben neyim ki. Ben kimim ki. Ne kıymetim var ki. Ben olsa olsa Şeyh Mansur’un gemisinde bir denizci tayfası olurum. Buna layığım ve bu benim için şereftir.

Leyla’nın sırrından soruyorlar bana,
O sırrı, gecemin saadetinde bıraktım güya.
Haber ver bize, çünkü sen onun eminisin diyorlar,
Ben onlara haber verirsem, onun emini olmam ki.”¹¹⁸

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin bir sohbetinde söylediği “Benim tarikatım Hâlik’a ve mahluka karşı teeddüble beraber, huzur-u kalb ve cem-i himmettir.” sözü Allah’a ulaşan yolda benimsediği tavrı özetler mahiyettedir.¹¹⁹ Bu tavrı hayatında nasıl tatbik ettiğini şu misallerden anlamak mümkündür:

Ümmü Abîde’de, uyuza yakalandığı için derisi soyulmuş, gözleri kör olmuş bir köpek vardı. Onun bu halinden rahatsız olan halk, köpeği köyün dışına çıkarmıştı. Bunu duyan Ahmed er-Rifâî köpeği bulup ona köyün uzağında bir arazide, gölgeleneceği güzel bir yer yaptı. Tamamen iyileşinceye kadar onu temizleyip yağladı. Yaralarına ilaç sürdü.

¹¹⁷ el-Mısrî, *age*, s.128, 129 ; Kenan Rifâî, *age*, ss.23.i-33.i.

¹¹⁸ el-Mısrî, *age*, s.292.

¹¹⁹ Siracüddin el-Mahzumî, *Rahîku'l-Kevser min Kelâmi'l-Gavsi'r-Rifâîyyi'l-Ekber*, çev., Kadri Efendi, Bahariye Matbaası, İstanbul, 1304, s.7.

Karnını doyurdu, suyunu içirdi ve tedavisiyle ilgilendi. İyileştiğinde sıcak suyla yıkayıp köpeği tertemiz yaptı.¹²⁰

Seyyid Ahmed er-Rifâî cuma günü namazdan önce istirahat ediyordu. Bir kedi gelip onun elbisesinin yeni üstünde uyudu. Namaz vaktine yakın uyanınca kedinin elbisesi üzerinde uyuduğunu gördü. Onu ürkütüp rahatsız etmek istemedi. Vakit yaklaşınca hanımından bir makas istedi. Makasla elbisesinin yenini kestiği kısmı kedinin altında bıraktı ve bu şekilde camiye gidip namaz kıldı. Eve döndüğünde kedi uyanmıştı. Elbisesinin kestiği kısmını aldı ve eski yerine dikti. Bu durumdan hoşlanmayan hanımını görünce ona “Ey salih şeyhin kızı, canını sıkma! Kötü bir şey olmadı. Bu iş bana sıkıntı da vermedi aksine iyilik hasıl oldu.” dedi.¹²¹

Ümmü Abîde halkının “on bin kişi değerinde bir kişi” diyerek hürmet ettiği Ahmed er-Rifâî, kimsesi olmayan hastaları ziyaret edip onlara yardım ederdi. Elbiselerini yıkar, götürdüğü yemeği onlarla birlikte yer ve gönüllerini hoş ederek onlardan dua talep ederdi. Böyle kulların ziyaretinin vacip olduğunu ifade etmiştir. Gözleri görmeyen bir ama gördüğünde ona gideceği yere kadar refakat ederdi. Kimsesi olmayan yaşlılara, dul kadınlara, yetimlere ihtiyaçlarını sorup temin eder; onların su kırbalarını doldurup odunlarını keserek bizzat evlerine taşırdı. Çıktığı herhangi bir yolculuktan dönerken Ümmü Abîde’ye yaklaşınca odun toplamaya başlayıp bunları muhtaçlara dağıtmak terk etmediği adetlerindendir. Gayrimüslimlerin muhtaç ve yetimlerini de gözetir, onlara hizmet eder, iyilikte bulunurdu. Bu güzel ahlakı vesilesiyle onlardan birçoğu ihtida etmiş, kendisine “yetimler ve yoksullar babası” demişlerdir. Ağlayan bir yetim gördüğünde bütün azalarının sarsıldığını söylemiş ve kulu Allah’a en çok yaklaştıran şeyin, onun mahlukuna şefkat göstermesi olduğunu ifade etmiştir.¹²²

¹²⁰ İbrahim Berzencî Hüseyinî, *age*, s.25 ; Kenan Rifâî, *age*, s.31 ; Şa’rânî, *age*, s.512.

¹²¹ el-Mısrî, *age*, s.136, 137.

¹²² el-Ayderusî, *age*, ss.74-77 ; el-Mısrî, *age*, s.160 ; Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, s.195 ; Harirîzade, *age*, (Rifâiyye II, 52a-62a) ; Kenan Rifâî, *age*, s.33.i.

Ahmed er-Rifâî'nin hayatında onun, Resûlullah'ın (s.a.v.) siret ve ahlakına vâris olduğunu gösteren yaşanmış birçok hadise bulunmaktadır. Söz gelimi evine giren hırsızla yaşadıkları hayreti muciptir. Bir gece vakti evine geldiğinde kapının açık olduğunu fark eder. İçeri girdiğinde hırsızla karşılaşır. Hırsız onu görünce çok korkar. Kıtlık sebebiyle fiyatların yüksek olduğu bir dönemdir. Seyyid Ahmed er-Rifâî "Bu tahıl seni yorar. Bunu temizleyip ayıklamak ve öğütmek zordur. Şurada seni yormayacak olan daha kolayı var. Benimle gel de sana un vereyim." deyince hırsız rahatlar ve birlikte unun olduğu yere giderler. Seyyid Ahmed er-Rifâî ona "Yanında unu taşıyabileceğin bir şey var mı?" diye sorar. "Evet." cevabını alınca torbayı alır ve kendi elleriyle içini unla doldurur. Adam unu alıp evden çıkar fakat o bölgenin yabancısı olduğu için nereden gideceğini bilemez. Seyyid Ahmed er-Rifâî, Ümmü Abîde'den uzaklaşınca kadar ona kılavuzluk eder. Vedalaştığı sırada, eve girdiği zaman onu korkuttuğu için hakkını helal etmesini ister. Adam onun bu tavrından ve sözlerinden dolayı şaşkına dönmüştür. Hakkını helal ettiğini söylediğinde Seyyid Ahmed er-Rifâî:

"Evladım! Sen benim gönlümü hoş ettin. Allahu Teâlâ da senin gönlünü hoş etsin!" der ve evine döner. Adam ailesinin yanına gelince hırsızlık için evine girdiği Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin davranışını, sözlerini, hilmini ve affını düşünür. Ümmü Abîde'ye geri dönüp tevbe eder, onun salih ve önde gelen müritlerinden biri olur.¹²³

Ümmü Abîde sâkinlerinden bir adam, ramazan ayının sıcaklara denk geldiği bir gece Seyyid Ahmed er-Rifâî'yi iftara davet etmişti. Davet sahibi, akşam namazını müteakip nafile namaz eda etmek itiyadında olan Ahmed er-Rifâî'yi bu namazı kıldırmadan evine getirdi. Ondan kapının önünde beklemesini rica edip kendisi yer hazırlamak üzere içeri girdi. Evde aile efradıyla meşgul olunca dalgınlık gösterdi ve misafirini unuttu. İftarını yapıp yatsı namazı kılmak üzere camiye gitmek için dışarı çıktığında Ahmed er-Rifâî'yi kapının önünde ayakta bekler halde, bıraktığı vaziyette

¹²³ el-Mısırî, *age*, s.120, 121.

görünce büyük bir mahcubiyetle “Seyyid’im vallahi sizi unuttum!” dediğinde Ahmed er-Rifâi “Zıyanı yok. Bunda da hayır vardır. Gidip namazı kılalım, dönünce iftarımızı yaparız.” dedi.¹²⁴

Seyyid Ahmed er-Rifâi, mahlukata gösterdiği şefkat ve merhameti müritlerinden esirgememiş, onları irşad ve terbiye ederken dahi mahviyetinden taviz vermemiştir. Onlarla birlikteyken susadığı vakit kalkıp suyunu kendi içtiğinde dervişler “Efendim, içimizde size su getirmeye layık kimse yok mudur ki kendiniz kalkıp içiyorsunuz?” deyince “Siz, benim nazarımda gözümde daha kıymetlisiniz. Allahu Teâlâ beni, dervişleri hizmetinde kullananlardan eylemesin.” şeklinde cevap vermiştir. Uzun yıllar yakın hizmetinde bulunanlardan Yakub el-Kerrâz’a şöyle söylediği nakledilmiştir:

“Ey Yakub! Allahu Teâlâ’ya yemin olsun ki hangi mürit zahiren ve bâtinen bir eziyet çekse onun acısını göğsümde hissederim. Konstantin’de (İstanbul) yakıcı bir rüzgar esse onun alevini göğsümde duyarım. Allahu Teâlâ; bana tutunup bağlanan, beni çağırın, benden ya da tarikatımdan ahid alan herkesten, benim zürriyetimden hesap soracaktır bana!” Ardından şu hadis-i şerifi delil gösterdi: “Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden mesulsünüz.”¹²⁵

Uzun müddet hususi hizmetinde bulunan Mâhân adlı müridi şöyle anlatmaktadır:

“Seyyid Ahmed Rifâi’ye senelerce hizmet ettim. Selam vermede daima önce davranırdı. Kendisinden talepte bulunan hiç kimseyi boş çevirdiğine şahit olmadım. Yaptığım herhangi bir yanlıştan dolayı beni asla kınamamış, yapmam gereken bir işi yapmadığım zaman ise bana “Niçin yapmadın?” dememiştir. Bir gün dahi bana kızmamış ve beni üzmemiştir.¹²⁶ Bu ifadeler bize, Hz.Peygamber’in (s.a.v.) ashabından Enes b. Mâlik’in (ra) (ö.93/711) şu sözlerini hatırlatmaktadır: “Resûlullah’a tam on yıl hizmet

¹²⁴ Kenan Rifâi, *age*, s.23.i.

¹²⁵ el-Mısrî, *age*, s.277 ; Hadis metni için bak. İmam Nevevî, *Riyâzü’s-Sâlihîn*, çev., Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, hadis no:654, c.4, s.24, İstanbul, 2001.

¹²⁶ el-Mısrî, *age*, s.117.

ettim. Bana bir defa bile ‘öf!’ demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı ‘Niye böyle yaptın?’ demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle ‘Şöyle yapsan olmaz mıydı?’ da demedi.”⁶⁴¹²⁷

İhvanına, yakınlarına, Müslüman ve gayrimüslimlere hatta hayvanata bu derece müsamahakâr ve mütevazı olan Seyyid Ahmed er-Rifâî, kendi nefsi söz konusu olduğunda şu misaldeki gibi cimri davranmış ve tavizsiz bir tavır sergilemiştir. “Dervişlerine sohbet ettiği sıcak bir günde susamıştı. Sohbet öğle vaktine dek uzadı. Meclis dağılana kadar su içmeyip sabretti. Herkes dağılınca eve geldi ve ocağın üzerinde hamurlu ellerin yıkandığı suyla dolu bir kase gördü. Duvar da ise soğuk ve berrak suyla yeni doldurulmuş bir bakraç vardı. İçmek için kaseyi eline aldığı anda nefsi kendisine ‘Bu vakte kadar bana susuzlukla eziyet ettin. Yetmezmiş gibi şimdi de bu kirli suyu içireceksin!’ deyince kaseyi elinden bıraktı ve nefesine bir sene su vermeyeceğine dair yemin etti. Öyle de yaptı.”¹²⁸

İnsanların taltif ya da tenkit etmelerini önemsememiş sadece Hakkın rızasını gaye edinmiştir. Torunu ve halifesi Seyyid İbrahim el-A’zeb’e (ö.609/1212) “Şu dizimde, elindeki bıçakla etimi kesip parçalayan biri olsa diğerinde yelpazeyle beni serinletip bana kaşıkla bal yediren biri olsa, yaptığından dolayı ne o benim nazarımda yücelir ne diğeri alçalır. Her ikisi de benim yanımda eşittir.” demiştir. Hilim ve nezaket sahibi olan Ahmed er-Rifâî, hiçbir mecliste başköşeye geçmemiş hatta seccade üzerinde bile oturmamıştır. Dervişlerine daima güzel ahlakı öğütlemiş ve her işte “Bismillâhirrahmânirrahîm” demelerini tavsiye etmiştir. Onu, evinin merdiveninden çıkarken attığı her adımda besmele çekerken gören torunu “Seyyidim! Bu sözü çok sık andığınızı görüyorum.” dediğinde cevaben “Evladım, ben onu seviyorum. Seven,

¹²⁷ Nevevî, *age*, hadis no:623, c.3, s.549.

¹²⁸ el-Mısrî, *age*, s.118.

sevdiğini çok zikreder. İnsanlar, bu sözü söylemenin karşılığında kendilerine verilecek ecir ve nimeti, rahmet ve bereketi bilselerdi daima onunla meşgul olurlardı.” demiştir.¹²⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî, tasavvuf tarihinde şöhret bulmuş birçok velinin kendisinden feyz aldığı önemli bir şahsiyettir. Tarikat piri olan bazı mutasavvıfların onunla görüştüğü bazılarının ise onun halifeleriyle irtibatı olduğu nakledilmiştir. Kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmayan Ahmed Yesevî'nin (ö.562/1166) kendisiyle görüşmesi, Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderûsî'nin (ö.914/1508) *en-Necmu's-Sâî* adlı menakıb türündeki eserinde şöyle anlatılmaktadır:

“Seyyid Ahmed er-Rifâî'yi ziyaret için cemaatiyle birlikte gelen zatlardan birisi de Şeyh Ahmed Yesevî'dir. Şeyhin hizmetine dört yüz müridiyle beraber gelmiştir. Şeyh Ahmed Yesevî Ümmü Abîde'ye varınca kendisini bir zenbile koymalarını ve Ahmed er-Rifâî'nin huzurunda durduklarında onun önüne bırakmalarını emreder. Müritleri, onun emrini yerine getirir. Ahmed er-Rifâî'ye gelip selam verir ve ellerinden öperler. O, zenbilen üstünü açıp içine dikkatle bakınca Şeyh Ahmed Yesevî'nin çok ileri yaşta olmasından dolayı sanki kebablık bir koç kadar cüssesi kaldığını görür. Seyyid Ahmed er-Rifâî onu bu halde görünce şöyle der: ‘Ey Ahmed Yesevî! Allah seni mübarek eylesin. Sen bize mümkün olanın en üstünü ve en güzeline kavuşmuş bir halde, nazarımızı ümit ederek geldin.’ Ardından İhlas suresini okur. Onun mübarek nazarıyla Ahmed Yesevî gayet cüsseli, iri, heybetli bir zat olarak zenbilden çıkar. Ahmed er-Rifâî'nin huzurunda bir köle tavrıyla durur ve ondan tarikat ahdi alır. Seyyid Ahmed er-Rifâî, ona fakirlik hırkası giydirir. Şeyh Ahmed Yesevî, ihlas ve muhabbetle onun hizmetine devam eden müritleri arasına katılır. Seyyid Ahmed er-Rifâî onu irşada mezun halifelerinden biri kılarak sefer için izin verir. Onu ve müridlerini Türkistan bölgesine tayin eder. Bunun

¹²⁹ el-Mısrî, *age*, s.79, 148, 174 ; Şapolyo, *age*, s.194.

üzerine vedalaşıp yola çıkarlar. Şeyh Ahmed Yesevî'nin müridleri doksan bine ulaşmış ve kendisi o bölgede zamanının büyüğü olarak damgasını vurmuştur.”¹³⁰

Mezkur eserde Akşehirli Mahmûd-ı Hayrânî'nin (ö.667/1269) Ümmü Abîde'de Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye biat edip on iki sene hizmetinde bulunduğu, ondan aldığı irşad ve sefer izniyle Anadolu'ya geri döndüğü anlatılmaktadır. Ancak Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin irtihal ettiği 578/1182 senesinden sonra Mahmûd-ı Hayrânî'nin doksan yıl daha yaşamış olması zor bir ihtimal olarak gözükmektedir. Bu durum, daha eski bir Rifâî kaynağı olan Muhammed b. Ali b. es-Serrâc'ın (ö.747/1346) *Tuffâhu'l-Ervâh*¹³¹ adlı eserinde şöyle açıklığa kavuşmuştur:

“Bil ki, Şeyh Mahmud Ümmü Abîde'ye gitti. Efendimiz Sultani'l-Arifin Seyyidü's-Sıddikin Ahmed b. Ebi'l-Hasen er-Rifâî'nin (Allah nurunu takdis etsin, mezarını nurlandırsın) türbesinin karşısında durdu. Bu bekleyiş, kendisine seçkin bir hâl açılınca, bol nasip ve pak talih gelinceye kadar, ikisinin arasında vasıtasız bir şekilde sürdü. Ahmed er-Rifâî'nin (hasetçilerin ve muhaliflerin öfkesine rağmen Allah onun şanını yüceltsin) şerefli revâkında vaktin sahibi de vardı. Şurası âşikârdır ki, efendimiz Şemseddin Ahmed el-Mustacil zamanının gavsıydı. Şeyh Mahmud'un veliliğe ulaştığı ve keramet nurlarının yayıldığı zaman Şeyh el-Mustacil ona bir adam gönderdi. Adam şeyhe şöyle dedi: ‘Nasibinden bize ne bıraktın?’ Şeyh cevaben: ‘Dörtte bir.’ veya bu anlamda bir söz söyledi. Denilir ki: ‘Şayet böyle demeseydi nasibinin hepsi gidecekti.’ Şeyh Mahmud onun hâlini kesin olarak kabul etti ve şeyhte iyi tesirler bıraktı. Sonra Şeyh Saltuk ona yoldaş oldu ve ondan nasibini aldı ve zamanının seçkinlerinden oldu. Küffar diyarında büyük yol kat etti. Orada

¹³⁰ el-Ayderusî, *age*, s.28.

¹³¹ İbnü's-Serrâc, eserini 703/1303 yılında kaleme almaya başlayıp 715/1315'te bitirdiğini ifade etmektedir. (bak. Muhammed b. Ali b. es-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, s.18.)

çeşitli gruplar kendisine teslim oldu. Allah onun sayesinde pek çok insana hidayet verdi. Rabbani gücü ortaya çıktı, ilahi ve rabbani burhanı şöhret buldu.”¹³²

Bu bilgiler tarihi açıdan daha makul görünmektedir. Şeyh Mahmûd-ı Hayrânî, Ümmü Abîde’de Ahmed er-Rifâî’nin kabrini ziyaret etmiş, ondan manevi olarak feyiz almıştır. Yukarıda Mahmûd-ı Hayrânî’den nasip alarak küffar beldelerinde tebliğ yaptığı ifade edilen Şeyh Saltuk, Barak Baba’nın şeyhi Sarı Saltuk’tur (ö.697/1297). Barak Baba (ö.707/1307), Tapduk Emre’nin şeyhi, Tapduk Emre ise Anadolu tasavvuf tarihine güçlü bir mühür vurmuş, ilahi nazım türünün kurucusu kabul edilen Yûnus Emre’nin (ö.720/1320) mürididir. Şu halde, Yunus Emre’nin bir Rifâî dervişi olduğu kabul edilebilmektedir.¹³³

Allahu Teâlâ ile meşgul olup Resûlullah’ın (s.a.v.) şeriatını en iyi bilen kişi, aile efradı içinde Ahmed er-Rifâî’nin en çok sevdiği kişi olmuştur. O, Kur’an’ın inceliklerini ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünnetini insanlara öğretmek hususunda bir an bile geri durmamış; “Arifin ticareti insanları Allah’a yöneltmek, kalpleri ona iletme” demiştir. Kendisinden yaşça küçük ya da büyük herkese “Ey Seyyidim (Efendim)” diye hitap etmiştir.¹³⁴ Tevazu ve mahviyetiyle temayüz ettiğini daha önce ifade ettiğimiz Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin bu hususta şu sözü meşhurdur: “Şu ana kadar gönlümden, benim bu cemaatin büyüğü, imamı ya da şeyhi olduğuma dair bir fikir geçtiyse Allah beni Firavun, Hâmân ve Kârûn’la haşretsin. Bugüne değin anladığım şudur ki ben onlardan bir dervişim.”¹³⁵

¹³² Muhammed b. Ali b. es-Serrâc, *Tuḥfâhu'l-Ervâh*, s.324.

¹³³ Necdet Tosun, “Yûnus Emre Rifâî, Hacı Bektaş Vefâî”, *Tasavvuf Dergisi*, sy.31, s.112. (2013)

¹³⁴ el-Fârusî, *age*, ss.78-80.

¹³⁵ İbrahim ibn Muhammed el-Kâzerûnî, *Şifâü'l-Eskâm fî Sîret-i Gavsi'l-Enâm Ahmed er-Rifâî(ks) Hazretlerinin Menkıbeleri*, çev.,Nurettin Bayburtlugil, Necdet Tosun, Semerkand Yayınları, 2011, s.47.

Abbasi halifesi Ebû'l-Muzaffer Yûsuf el-Müstencid-Billâh (ö.566/1170), bizzat yazdığı mektubu Nasr b. İmâd b. Nasr adlı adamıyla 560/1164 yılında Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ulaştırmıştır. Mektubun muhtevası şöyledir:

“Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salat ve selam, Peygamberlerin seyyidi ve hidayet rehberlerinin imamı olan Seyyidimiz Muhammed'e, onun tertemiz âline ve zürriyetine, sadık ve rızaya ulaşmış ashâbına olsun.

Bundan sonra;

Allah'ın kulu, Müminlerin Emiri Ebû'l-Muzaffer Yûsuf el-Müstencid-Billâh'tan (Allah onun yardımcısı, hâmişî ve rehberi olsun.) mübarek şeyh, ârif-billâh, Allah'a irşad eden, Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine bağlı Seyyid Ahmed Ebû'l-Abbas İbnu'r-Rifâî el-Hüseynî'ye (Allah onun bereket ve faydalarını Müslümanlar üzerinde daim kılsın.)

Malumunuz olduğu üzere salih geçmişinizdeki babalarınız, sünnet-i seniyyeyi yerine getirerek davet edenin davetine icabet etmişlerdir. Ben de sizi davet ediyor ve sünnet üzere amel edeceğinizi umuyorum. Çünkü siz sünnet ehlisiniz. Sizinle buluşmakla kalbimi hoşnut etmiş olacaksınız. Allahu Teâlâ benim ve sizin için inâyet versin. Veli ve yardımcı olarak Allah kâfidir.”

Bu davet mektubu üzerine Seyyid Ahmed er-Rifâî Rebiulevvel'in 13'ünde hazırlığını yaparak hareket etmiş, Rebiulahir'in ilk günlerinde Bağdat'a girmiştir. Halife, onu karşılaması için oğlu Ebû Muhammed Hasen'i (Müstazî-Biemrillâh) göndermiştir. İçlerinde Şeyh Ali Heytî, Seyyid İbrahim Hasen İbnu's-Sanâdikî, Seyyid Abdulkadir Geylânî gibi meşhur ve büyük meşayih'in bulunduğu Bağdat'taki şeyh ve fakihlerin hepsi

onu yarım günlük mesafede karşılamışlardır. Halife, kendisine Kerh Mahallesi yakınlarında bir ev tahsis etmiştir. Seyyid Ahmed Rifâî, Rebiulahir ayının yedisinde babasının, Ehl-i Beyt'in, hırka senedinde yer alan şeyhlerinin, büyük fakihlerin ve salihlerin kabirlerini ziyaret ettikten sonra halifenin huzuruna davet edilmiştir. Halife el-Müstencid-Billâh onu büyük bir kalabalıkla karşılamış ve kaftanını huzurunda yere yayıp ‘Üzerine basınız ki bereketlensin. Zira bizler bedenlerin hükümdarıyız, sizler ise ruhların hükümdarısınız!’ demiştir. Ahmed er-Rifâî kaftana basmamış, halifeye bereket ve muvaffakiyet duasında bulunmuştur. Ardından Halife “Ey bizim manevi sultanlarımız! Bize nasihat buyurun ki bereketlenelim. Allah’ın size öğrettiklerinden bize de öğretiniz.” deyince Şeyh Adî b. Müsâfir (ö.557/1162) cevaben “Allah, Halife Efendimizi payidar eylesin. Doğrusu içimizde Allah’ı en iyi bilen, hikmetle en güzel konuşan vallahi Seyyid Ahmed’dir. O buyursun.” demiştir. Seyyid Ahmed er-Rifâî tabiatı icabı tevazu ve mahviyet hali içinde, mahcup bir edayla “Doğrusu ben, hakkında güzel itikat edilecek biri olmaya layık değilim!” demiş, akabinde şu sözleri söylemiştir:

“Ey Seyyidim! Takva kabrin azığıdır.

Dünya ibret alma yeridir.

En güzel şey sıdktır.

Amellerin en üstünü ihlastır.

En şerefli amel de güzel ahlaktır.

En iyi akıl, mecazi ve fani olan şeylerden sıyrılıp yükseklerle gitmektir.

Kalbin nuru, Allah’a tevekkül etmektir.

Nefsinin kusurlu olduğunu bilmeyen kişi perde gerisindedir.

Acizlik, mahlukların temel vasfıdır.

Allahu Teâlâ her şeye kadirdir.”

Halife ve mecliste bulunanlar bu sözlerin tesiriyle manevi bir hâle girmiş, hıçkırıklar içinde ağlamışlardır.¹³⁶

Seyyid Ahmed er-Rifâî dervişlerinin terbiyesinde ihtimam göstermiş bir mürşiddir. Bir sohbetinde dervişin hasletlerini şu şekilde sıralamıştır:

“Derviş; fikri cevval, zikri özlü, hilmi çok, hikmeti büyük, niyeti güzel, anlaşılması kolay kimsedir. İnsanların sadrı en geniş olanı, en mütevazı gönüllüsüdür. İkrâmı çok, zahmeti azdır. Gülmesi tebessümlü, sorması öğrenme amaçlıdır. Gafilı uyarır, cahile öğretir. Kendisine eziyet edene eziyet etmez, kendisini ilgilendirmeyen faydasız şeylere dalmaz, başkasının başına gelen musibet sebebiyle alay etmez, hiç kimseyi çekiştirmez, haramlardan uzak durur, şüphelileri bilir ve onlara yaklaşmaz. Garibin yardımcısı, yetimin babasıdır. Gülyüzlüdür, kalbinde Allahu Teâlâ’yı zikreder, fakirliğe sevinir, nefsiyle meşguldür. Baldan daha tatlı, yağdan daha yumuşak, demirden daha serttir. Hiçbir sırrı açmaz, hiçbir örtüyü yırtmaz. Tavrı hoş, görünüşü latif, anlayışı güzel, yumuşak başlı ve uyumludur. Susması uzundur. Kendisine bir cahillik yapıldığında hâlimdir. Kendisine kötülük yapana karşı çok sabırlıdır. Büyüğe hürmet ve edep gösterir, küçüğe merhamet edip onu eğitir. Emanete saygılıdır. İhanetlerden uzaktır. İtiyadı takva, ahlakı hayâdır. Sakınması çok, hatası azdır. Hareketleri edep, sözleri câlib-i dikkattir. Razıdır, çok şükredici ve çok vakarlıdır. Laf taşımaz, gıybet yapmaz, çok yemin etmez, kötü düşünmez, yalan söylemez, acele etmez, tutarsızlık göstermez, kötü söz söylemez, kindar ve hain değildir. Kalbi mahzundur. Konuşması ölçülüdür ve konuştuğunda hazineler saçar. Allahu Teâlâ kulları arasından dilediğini başarılı kılandır.”¹³⁷ Bu hasletlerin kendi dervişlerinde bulunması için azami çaba sarf etmiştir. Bazı halifelerine şöyle emretmiştir:

¹³⁶ el-Fârusî, *age*, ss.69-72.

¹³⁷ el-Mısrî, *age*, s.197.

“Tarikatımızın salikleri, sülûklarının bidayetinden nihayetine kadar şu hususlara riâyet etmek mecburiyetindedirler:

Yalancı davayı terk etmek,

Kendisinde zuhur eden maneviyatı gizlemek,

İhlaslı olmak,

Allahu Teâlâ’yı devamlı zikretmek,

Helal kazanmak, haramdan uzaklaşmak,

Güzel düşünmek,

Kötü arzularından nefsi korumak,

Eziyetlere karşı sabırlı olmak,

Kötülükten ve bidatlerden olabildiğince uzaklaşmak,

Kibirden, ucuptan, nifaktan, gösterişten uzak durmak,

Hakkı olmadığı halde övülmekten,

Riyâset talebinde bulunmaktan,

Hasetten, buğzdan, sû-i zandan,

Yalandan, bâtıla götürecek her yoldan uzak durmak.

Bu emirlerle emirlenmeyen ve bu yasaklarla yasaklanmayan kimse bizim tarikatımızdan değildir. Belki bu tarikata kendi kendini nispet eden bir müsveddedir.”¹³⁸

Bânisi olduğu tarikatın saliklerinden zikredilen şartlara titizlikle uyulmasını istemesi; bu emir ve nehiyleri dikkate almayanları merdud kabul edip müsvedde olarak nitelemesi; Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin, dervişlerin seyr u sülûkunda ne derece ciddi ve hassas olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Tarikatını “istememek, geri çevirmemek ve biriktirmemek” esasları üzerine kurduğunu ifade etmiştir.¹³⁹ Şu halde,

¹³⁸ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, s.105, 106.

¹³⁹ Harîrîzâde, *age*, II, 52a-62a.

Rifâiyye’de tevekkül, tevazu ve fakr mefhumları ön plana çıkmaktadır.¹⁴⁰ Sohbetlerinde, gerek halka nasihat gerek müridlerine emir mahiyetinde söylediği sözlerinden bir kısmını nakletmek yerinde olacaktır.

“Dünya yılan gibi yumuşaktır, ona dokunanı zehriyle öldürür. Lezzeti çabuk sona erer, günleri hayal gibi geçer. Dünyada takva ile meşgul ol, Hakk’ı anmaktan zerrece gafil olma! Eğer bir nebze gaflet gelirse Allah’tan af dileyip düşünme kapısına dön ve Allah’ı zikret! Yalnızken ve halkın içindeyken onun huzurunda olduğunu bil! Fakirlikte ve zenginlikte ona şükret! Münafık sufi olma, gerçek sufi ol ki mahvolmayasın! İçinle ve dışınla şeriatla sıkıca sarıl, kalbini Allah’ı zikretmeyi unutmaktan koru, fakirlerin ve gariplerin hizmetine gevşemeden ve bıkmaksızın koş! Cenâb-ı Mevla’nın rızasında daim ol! Allah’ın kapısında bekle! Gece kalkmaya nefsini alıştıır ve onu amelde gösteriş yapmaktan koru! Halvetlerinde, geçen günahlarına ağla!”¹⁴¹

“Tüm hallerinde Allah’a teslim ol. Fakirlere alçakgönüllü davran. Şeriat yolundaki hizmetinde dosdoğru ol. Niyetini vesveseyle kirlenmekten koru. Geçiminde şeriatın helal kazanç yolunda bir sebebe sıkıca sarıl. Bunun için hileyi terk et. Devamlı Allah kapısında ol ve kalbini Resûlullâh’a (s.a.v.) yönelt.”¹⁴²

“İsterim ki Ümmü Abîde’de bir cemaat halka halinde oturup Kur’an okusunlar, bir cemaat de oturup fıkıh okusunlar.”¹⁴³

Ümmü Abîde’deki revâkın şöhreti geniş bir sahaya yayılmış ve burası, dördü müstakil tarikat kuran göçebe sufiler için büyük bir ilgi odağı olmuştur. Bunlar

¹⁴⁰ Konuya dair bak. Abdullah Çakır, “Rifâiyyenin Piri Seyyid Ahmet er-Rifâi’de Fakr ve Pratik Tezâhürü Fütüvvet”, İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, c.4, s.1, Haziran 2019, ss.68-99.

¹⁴¹ Kenan Rifâî, *age*, s.60.i.

¹⁴² es-Samarrâî, *age*, s.45, 46.

¹⁴³ el-Kâzerûnî, *age*, s.194.

Bedeviyye, Desûkiyye, Şazeliyye ve Ulvaniyye'dir.¹⁴⁴ Farklı coğrafyalarda irşad faaliyetinde bulunmuş birçok zatın hırka senedinde yer alan Seyyid Ahmed er-Rifâî şu lakaplarla anılmıştır:

Şeyhu't-Tarâik (Tarikatların Şeyhi)

Üstâzu'l-Cemâ'a (Sufî Cemaatinin Üstadı)

eş-Şeyhu'l-Kebîr (Büyük Şeyh)

Îmâmu'l-Karn (Devrin İmamı)

el-Huccetu'l-Kübrâ (Büyük Delil)

Seyyidu'l-Ârifîn (Ariflerin Efendisi)

Tâcu'l-Muttakîn (Takva Sahiplerinin Tacı)

Şeyhu't-Tevâif (Sufî Taifelerinin Şeyhi)

Alemu'l-Eimme (Sufî İmamlarının Sancağı)

el-Gavsu'l-Ekber (En Büyük Gavs)

el-Menhelu'l-Azb (Tatlı ve Hoş Kaynak)

el-Bâbu'r-Rafî' (Yüksek Kapı)

Mu'cizetu'l-Muhammediyye (Muhammedi Mucize)

Âyetu'l-Bâhira (Parlak ve İnsanı Hayran Bırakan Delil)

el-Cebelu'r-Râsih (Sabit ve Sağlam Büyük Dağ)

Ebû's-Safâ (Allah İçin Temiz, Saf ve Halis Olmanın Kaynağı)

ed-Devletu'r-Rabbâniyye (Allah Tarafından Gelen Büyük Devlet Sahibi)

¹⁴⁴ Trimingham, *age*, s.38.

el-Hablu'l-Metin (Sağlam İp)

Me'va'l-Munkatı'în (Allah'a Yönelmiş Olanların Sığınağı)

Nâsiru's-Sünne (Resûlullâh'ın Sünnetinin Yardımcısı)

Tercümânu'l-Hadra (Yüce Huzurun Anlatanı, Öğreteni)

Arûsu'l-Memleketi'l-Ahmediyye (Ahmedî Memleketin Gelini, Nurlarla Süslü Olanı)

Şeyhu'l-Ümme (Ümmet-i Muhammed'in Şeyhi)

el-Vârisu'l-Ekmele (En Kâmil Peygamber Vârisi)

et-Tarîku'l-Vâdih (Açık ve Belirgin Yol)

Sâhibu'l-Yed (Tasarruf Sahibi)

el-Kâmusu'l-Munazzam (Düzgün Lugat, Herkesin Meşrebine Göre İrşadda Bulunan)

er-Racûlu'l-Kâmil (Kâmil Allah Adamı)

el-Ferdu'l-Câmi'i (Bütün Güzellikleri Kendisinde Toplayan Benzersiz Zat)

er-Rûhu'l-Betûliyye (Hz.Fatıma'nın Neslinden Gelenlerin Gözbebeği Olan Veli)

el-Mezharu'l-Mutalsam (Kimsenin Bilmediği Manevi Sırları Bünyesinde Toplamış Olan)

el-Aynu'n-Nâzıra (Allah'ın Nuru ile Bakan Göz)

el-Basîratu't-Tâhira (Tertemiz Olduğu Gibi Tertemiz Eyleyen Basiret Sahibi)

Tâcu's-Şuyûh (Şeyhlerin Tacı)

Sultânu'l-Edillâ (Allah Delillerinin Sultanı)

Zuâbetu'l-Mecd (Şeref ve Övgü Perçemi)

Culculetü't-Tedelliyyat (Allah'ın Rahmet ve Bereketinin Üzerine İndiği Çıngırak)

en-Netîcetu'l-Hâlisâ (Halis Ürün, Ehl-i Beyt Zürriyetinin Seçkin Evlâdı)

el-Abdu's-Sâlih (Salih kul)

Şeyhu'l-Küll (Herkesin Şeyhi)

el-Bahru'r-Râik (Allah İrfanının Tertemiz Denizi)

el-Meliku'r-Rabbânî (Rabbânî Hükümdar)

es-Seyyidu'l-Mutevâzî (Tevazu Sahibi Seyyid)

Şeyhu'l-Avâciz (Acizlerin, Düşkünlerin Şeyhi)

Şeyhu Men Lâ Şeyha Leh (Şeyhi Olmayanların, Elinden Tutanı Bulunmayanların Şeyhi)¹⁴⁵

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin irtihal eylediği sene kendisinden tarikat biatı alan müridlerinin sayısının yüz yirmi dört bini aştığı kaydedilmiştir¹⁴⁶ Şöyle dua ettiği nakledilmiştir:

“Ey Allah'ım! Bize geniş verâ örtüsünü giydir, bizi bidatlerden ve elem verici sapıklıktan koru! Tam bir ihtiyaç ve itikatla, istiğfar eşliğinde hatalardan sıyrılmakla senden istiyoruz. Bize, bizi sana yaklaştıran şeyleri kolaylaştır; senden uzaklaştıran şeyleri zor kıl. Bizi, sana muhtaçlıkla zengin eyle; sana muhtaç olmama duygusuyla fakir etme. Kereminle amellerimizi hâlis kıl; iradenle bizi sana tevekkül edenlerden, desteğinle bizi senden yardım isteyenlerden eyle.”¹⁴⁷

¹⁴⁵ el-Fârusî, *age*, ss.223-226 ; Harîrîzâde, *age*, II, 52a-62a.

¹⁴⁶ el-Fârusî, *age*, s.91, 92.

¹⁴⁷ el-Mısrî, *age*, s.220.

2.1.4. Mektupları

Seyyid Ahmed er-Rifâî, dönemin âdetine uyarak ümeradan ve urefadan bazı kimselere nasihat içerikli mektuplar yollamıştır. Abbasi halifesi Ebû'l-Muzaffer Yûsuf el-Müstencid-Billâh'ın 557/1161 senesinde kendisinden nasihat talep ettiği mektubuna cevaben, hizmetinde bulunan dervişlerden Ali b. Turrî'ye yazdırdığı uzun ve meşhur mektubu şu şekildedir:

“Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

Salat ve selam mahlukatın efendisi Allah'ın kulu ve sevgilisi Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) olsun. Bu risale, fakir Ahmed b. Ali Ebi'l-Hasen'den Müminlerin Emiri Ebû Ahmed el-Müstencid-Billâh el-Abbasi el-Haşimî'ye yazılmıştır ki Allah salih kullarına ettiği yardımla ona da yardım etsin, âmîn. Nasihat isteyen ve ‘Din nasihattır, din nasihattır, din nasihattır.’¹⁴⁸ hadis-i şerifinin yazılı bulunduğu mektubunuz bize ulaştı. Eğer bu hadis-i şerif olmasaydı size nasihat etmeyi kabul etmezdim. Çünkü Allahu Teâlâ, sizin gibi birine nasihatı ancak iki şartla mübarek kılar. Bu şartlardan birincisi nasihat edenin ihlaslı olması, ikincisiyse nasihat isteyen kimsenin, kardeşinin yapacağı nasihatlere uyup onunla amel etmeyi kabul etmesidir. Allahu Teâlâ size tevfiğiyle yardım etsin.

Ey Müminlerin Emiri! Şayet sen, Allah'ın kitabının hükümlerini tatbik edersen, o zaman senin kitaplarının hükümleri de Allah'ın mülkünde tatbik edilir. Resûlullah'ın (s.a.v) emirlerine önem vermek ve ittiba etmek suretiyle Allah Teâlâ'nın emirlerini yüceltirsen insanlar da senin işlerini yüceltir ve senden önceki emirlerin valileri senin uygulamalarına riayet eder. Ey Müminlerin Emiri! Sen bütün bu anlattıklarımın uzak kalan ve bunları uygulamayan kuvvet sahibi Mecusi meliklere ve Rum kayserlerine

¹⁴⁸ Nevevî, *age*, hadis no:183, c.2, s.53.

benzemeye çalışma. Çünkü Allahu Teâlâ, Hakk'ı tanımadıkları için onları kendinden uzaklaştırmış; dünyayı onlara, onları da dünyaya yaklaştırmış; dilediği bir mahlukunu da başlarına musallat etmiştir. Bu yeni idareciler, yönetim işini vicdanlarının sesine kulak verip fitratlarına uygun bir şekilde icra ederlerse dünya sahnesinde ömür boyu hükümranlıkları devam edecektir. Aksine rıfk ve müsamahayı elden bırakıp halk üzerindeki hükümranlıkları çekilmez duruma gelirse, işte o zaman dünya hâkimiyeti onlardan alınır ve başkalarına verilir. Cehennem kâfirlerin yuvasıdır. Ey Müminlerin Emiri! Sen eksiği ve gediği gözet, canı ve malları koruyan kimse ol. Şimdiye kadar İslam askerleri bunca kılıç salladı. Zaferden zafere koştular. Bütün bunlar, bir müddet sonra senin gibi birinin gelip keyfine göre hüküm vermesi için yapılmadı. Şüphesiz bu, Allah ve Resûlullâh (s.a.v.) için yapılmıştır. Bütün işlerinde Allah'a sığın. Ondan yardım dile. Her işinde Resûlullâh'ın (s.a.v) emirlerine karşı tazimkâr ol. İşte o zaman sen, Allah'ın emanında olur; nebisinin korumasında sözü geçen, hükümranlığı devam eden, Allah'ın ordusu ve yardımıyla desteklenen biri olursun. Allah'ın kanununda asla değişiklik olmaz.

Ey Müminlerin Emiri! Sonra bu dünyada yediğin, içtiğin, giydiğin ve gölgelendiğin şeylerden nefsine ulaşan her şeyi ölç. Dünyaya olan düşkünlüğün ihtiyaç kadar olsun. Kullara zulmetmekten sakın. Şeytan seni rahatsız edip zulme teşvik etmek istediğinde nefsine şöyle sor: 'Ey nefis! Şayet sen mahpus, mazlum, makhur yahut yalanlanmış olursan kendin için arzuladığın şeyi başkaları için de iste. Çünkü sen böyle yaparsan, adaletin ve insanlığın gereğini yerine getirmiş olursun. Bilmiş ol ki üzerinde bulunduğun mülk ve devlet, Allah'ın mülkünden küçük bir parçadır. Sen de ondan çok küçük bir cüzsün. Lehine olan bir şeye ulaştığında Allah'ı

unutursan ve onun mülkünde ortaklık iddia edenler gibi Allah'ın hakkını ihmal edip mahlukatına zulmedersen Allah senin üzerinden yardımını kaldırır. Sana gereken şey, helak olan kimselerden çok iyi ibret almaktır. Ey Müminlerin Emiri! Dünya meşgalesi sebebiyle, seni yakın dostlarından ayıran kimselere iltifat etme. Nitekim kendisiyle münazaa edilen bazı sahabi, dünyevi bağları bir kenara bırakmışlardı. İşte sen de onların yoluna uy. Çünkü onlar, dünyanın faydasız şeylerine önem vermeyen fakat buna rağmen insanların kendilerini idareci yaptıkları kimselerdir. Herkes yaptığından sorumludur. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

Ey Müminlerin Emiri! Gölgen, seni gölgelendiren şeydir. Ridan seni örten, yemeğin ise seni doyuran şeydir. Malından da sana ait hiçbir şey yoktur. İşte bu, senin elinde olan bir şey değildir. Şüphesiz Rabbim dilediğini yapmaya kadirdir. Evet, sen suretlerin boş levhalarını mühürleyen kader mühürlerinden bir mühürsün. Öyle ki Allah Teâlâ, seni bu mühürle yüceltir ve alçaltır. Bununla vuslata erdirir ve vuslatın yolunu keser. Eğer sen, şeriatın emrettiği gerçeğe riayet etmek suretiyle edebe sımsıkı sarılırsan Allah'ın karşılıksız olarak bahşettiği nimetlerin ekseni, sana ve senden sonra da ailene döner. Böylece birçok nimetlere kavuşursun. Şayet onun emrine önem vermez, onun mahlukatını örten örtüyü çekip yırtarsan zâlimler grubuna dâhil olursun. Zâlimler içinse hiçbir yardımcı yoktur.

Ey Müminlerin Emiri! Zevk-i selim sahibi, salih ve akıllı kimselerin himmetleri hak olan şey üzere toplanır. Onlar, adalet ve ihsanla muamele hususunda dikkatlidirler. Onların büyükleriyle küçükleri, âmirleriyle memurları, hürleriyle köleleri dinde eşittir. Onlardan her biri için bilinen makamlar vardır. Onların içinde tefrika ateşi tutuşmaz. Sultan, tahakküm ederek onların arasında kötü ahlakı yerleştiremez. Onlar, Allah'ın

indirdikleriyle hükmederler ve daima Allah'ın emanı altındadırlar. Şayet hükümde hile yaparak ona zahirde bir mana verip bâtıla kılıf bulurlarsa adil hüküm onlara şöyle der: 'Kim, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar, fasıkların ta kendileridir.'¹⁴⁹ Bâtılı ortaya çıkardıkları ve hükme şer'i bir yol buldukları zaman, hüküm koymadaki güç ve kuvvetleri hükme karışır. İşte bu sefer Hakk Teâlâ onlara: 'Kim, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar, zâlimlerin ta kendileridir.'¹⁵⁰ buyurur. Onlar, bâtıl olduğu apaçık ortadayken kendi görüşlerini yüce tutup şeriatın hikmetini küçümsediklerinde ve reylerini güzel gösterip bununla hükmettiklerinde ceberut sahibi, intikam alıcı olan yüce Allah onlara: 'Kim, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.'¹⁵¹ buyurur. Ey Müminlerin Emiri! Amel revâkları hayal elleriyle tamir edilemez. Hiçbir canlı; kalplerin bir kısmını diğerine yapıştıran, tefrika ve nizayı ortadan kaldıran toplayıcı madde olmadan korunamaz. Allah'a yemin olsun ki işte o toplayıcı madde, ancak adil şeriat ve sünnet-i Muhammediyye'dir. Bütün bunlar, Allahu Teâlâ'nın mühürlediği emri, kendisine hoş gelen ve bununla zayıf kişinin, kuvvetli olan hasmından hakkını aldığı ilimdir.

Ey Müminlerin Emiri! Şüphesiz şunu çok iyi biliyorsun ki Müslümanların imamı Hz. Ali (k.v.), mahlukatın efendisi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: 'Zayıfın hakkı, kuvvetliden kolayca alınmadığı müddetçe bir ümmet (cemiyet) asla yücelemez.'¹⁵²

Ey Müminlerin Emiri! Hz. Ömer'in (r.a.) siretine baktığında çok iyi görürsün ki o; İran'ı, Rum'u, Mağrib'i, Çin'i, Hind'i ve Berberileri, atlas

¹⁴⁹ Mâide Sûresi 5/47.

¹⁵⁰ Mâide Sûresi 5/45.

¹⁵¹ Mâide Sûresi 5/44.

¹⁵² İbn Mâce, Sadâkat, 17.

ipekler yaymak, kıymetli taşlar toplamak, salma atlar, görkemli evler, altından yapılmış yaylar elde etmek için korkutmadı. Onları sadece adaletle korkuttu. Onlar idarecilerin kibrini ancak hâkimlerin nebisi, akılların delili, enbiyanın imamı efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) şeriatı olan apaçık hikmet sayesinde söndürmüşlerdir. Çok iyi biliyorsun ki mübarek ilham ve tevfik bulutlarının yağmurunu senin kalbine boşaltan Allahu Teâlâ'dır. İşlerini, hikmet ve necdet ehli olan salih yardımcılarıyla yürüt. Şüphesiz hak, insanı hidayete ulaştıran havas ile dalalet düşüren avamın eğe kemiği altında gizlenmiştir. Çoğu kez hizmetçin, kalbiyle tasdik etmediği halde senin kuvvetine boyun eğerek eliyle ve diliyle senin bâtılda olmana yardımcı olur. Sana karşı olan kinini kalbinde gizler. Öyle ki sen, onu hürriyetine kavuşturup yüksek makamlara getirsen hatta vezir bile yapsan ismin anıldığında o seni tezkiye etmez. Bu, Allah'ın gizli bir sırrıdır. Bilmiş ol ki sultanların askerleri adalet, muhafızları da yaptığı işlerdir. Amel defteriyse çalıştırdığı kimseler ve arkadaşlarıdır. İşte bu defterler halkın ellerindedir. Öyleyse sen defterini düzgün tut. Muhafızlarını sağlam kişilerden seç. Ordunu kuvvetlendir. Akıllı ve dindar kimselerle beraber olmanı; kalpleri katı, hilekâr ve dalalet ehli kişilerden uzak durmanı tavsiye ederim. Çünkü onlar senin düşmanlarıdır. İşlerini, kadınların elinde oyuncak olmaktan, bidatçı ve ahmaklardan koru. Çünkü bunlar seni izmihlal ve çöküşe götürür. Herhangi birini sevdiğinde ona karşı muamelede insaflı davran ki haksız kişi haklının önünde yer almasın. Eğer birinden nefret edersen Allah'ı hatırlayarak o kişiye gadretmekten kalbini muhafaza et. Bulunduğun makam, emniyet ve güvenli olmayı gerektirir. Bu makamda bulunan aldatan değil, adil biri olmalıdır. Kızdığın zaman af kanatlarını ger. Eğer hata edersen afta hata

etmen, cezada hata etmenden daha iyidir. İhsan ve iltifatını, İslam için hikmet ve gayret sahibi dindar kişilere bezlet. Onlardan en asil ve şerefli, en akıllı ve ileri görüşlü, hitabeti kuvvetli, delilleri sağlam, Allah ve Resûlü'nü (s.a.v.) en iyi bileni tercih et. İster iyi veya kötü ister mümin veya kâfir olsun, adalet bakımından insanların hepsini eşit gör. İslam ve ona inananların şerefini koru. Rabbine kavuştuğunda akıbetini güzelleştirecek ameller işle. Tevfik Allah'tandır. Ondan geldik, ona döneceğiz. Allah'ın selam ve bereketi üzerine olsun.”

Mektubu getiren İmad adlı görevlinin anlattığına göre Halife yazıyı okudu ve ağladı, sonra yine okudu ve ağladı, sonra tekrar okudu ve ağladı. Ardından şöyle dedi: “Vallahi Seyyid Ahmed’in dilinde, cedit Resûlullâh’ın (s.a.v.) dilinden bir rayiha ve nefes vardır. Hiç şüphe yok ki o, bugün yeryüzünün bereketidir!”¹⁵³

Seyyid Ahmed er-Rifâî, devrinde yaşayan Abbasi hanedanına mensup muhaddis velilerden Şeyh Abdüssemi el-Hâşimî el-Vâsıtî’ye, efradını cami aghyarını mâni tabir olunan oldukça uzun bir mektup yazmıştır. Bu mektubun muhtevasında yer alan ifadelerden bir kısmına çalışmamızın ilgili başlıklarında yer verilecektir. Mektup özetle şu şekildedir:

“Kardeşim!

Sana Allah'ın takvasını, Rasûlü'nün (s.a.v.) sünnetine ittibayı öğütlerim. Şu öğüdümün gereğini gerçekleştirmek için fazlasıyla çaba sarf etmeni arzu ederim. İki söz, dinde kapatılması zor iki çatlaktır: Vahdet iddiası ve nimeti dile getirme sınırını aşan şathiye. Şeriata muhalif düşen her hakikat, zındıklık demektir. Allah'ı tanımanın nihayeti, keyfiyetsiz ve mekansız Allahu Teâlâ'nın mevcudiyetine yakinen inanmaktır. Allahu Teâlâ'nın

¹⁵³ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye Sohbet Meclisleri*, çev. Ali Can Tatlı, Erkam Yayınları, İstanbul, 2013, ss.176-181 ; el-Fârûsî, *age*, s.68, 69.

tenzihinden önceki her tevhidin şirkidir! Tevhid, kalpteki vicdandır/histir; ta'til ve teşbihten alıkoyar (Allahu Teâlâ'nın varlığını veya sıfatlarını reddetmekten, onu herhangi bir şeye benzetmekten alıkoyar). Allah'ın dilemesi olmaksızın mahlukatın hiçbirisi ne fayda ne zarar verebilir. Şeyh odur ki nasihat ettiği zaman sana kavratır, bir yola yönlendirdiği zaman sana rehberlik yapar, seni aldığı zaman seni yükseltir. Şeyh odur ki seni Kitap ve Sünnet'e bağlar, bidatten uzaklaştırır. Şeyhin zahiri de bâtını da şeriattır. Tarikat, şeriâtın ta kendisidir. 'Bâtın zahirin gayrıdır; arif, bâtın söyler.' diyen yalancı, bu tarikat hırkasını kirletmiştir. Zira zahirin bâtını ve onun halis cevheri Kur'ân'dır. Kur'ân, bütün hikmetlerin denizidir. Fakat nerede onu anlayacak kulak? Birtakım sufi görüşlülerin daldıkları vahdeti dile getirme iddiasından sakın! Şathiye söylemekten de sakın! Çünkü günah sebebiyle perdelenmek, küfür sebebiyle perdelenmekten daha iyidir. 'Allah, kendisine ortak koşulmasını affetmez, bundan aşağısını dilediği kimse için affeder.'¹⁵⁴ Bir adamı havada uçuyor görsen, onun sözlerini ve fiillerini şariat ölçüsüne vurmaksızın ona itibar etme. Söz ve fiilleri hususunda sûfiler topluluğunu reddetmekten sakın, onların hallerini kendilerine bırak! Ancak o halleri, sözleri, fiilleri şariat reddediyorsa, şeriâtın yanında ol! Bazı cahiller sanıyor ki bu tarikat kıylukalle, para ve malla, zahiri amellerle elde edilir. Allah'a yemin olsun ki öyle değil. O ancak sıdk, tevazu, zillet, fakirlik, seçilmiş Peygamber'e (s.a.v.) tabi olma ve ağıyarı terk etmekle kazanılır. Allah kime Kur'an'ın sırlarını anlama ve şeriâtın zahirine sarılma nimetini lûtfetmişse o kimse, iki ganimeti bir

¹⁵⁴ Nisâ Sûresi 4/116.

araya getirmiştir. Kim de kendi görüşünü almışsa sapıtmış, bâtından ve zahirden uzaklaşmıştır.”¹⁵⁵

Muhtevasından anlaşıldığı üzere Seyyid Ahmed er-Rifâî, gerek Müslümanların halifesine gerek ulema ya da urefadan olan zevata yazdığı mektuplarında şeriata ittibanın önemini vurgulamış, muhatabının makam ve mevkisine mütenasip bir şekilde Kitap ve Sünnet’i esas alan nasihatlerde bulunmuştur.

2.1.5. Vefatı

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin hanımı Ümmü’l-Fukarâ Sitti Rabia Hatun (ö.613/1216) şöyle anlatmıştır:

“Bir gece uyandım. Ahmed er-Rifâî’nin yanımda olmadığını fark edince onu aramaya çıktım. Sonunda onu damda buldum. Başını örtüsüz, açık vaziyette yere koymuş; yanakları toprakta, yüzünü, sakallarını yere sürüyordu. Durmadan ağlıyor ve ‘Ya Rabbi!’ diye yakarıyordu. Beni görünce yanına çağırdı, gittim. ‘Ey Seyyidim! Yoksa korkuyor musun? Allahu Teâlâ sana verdiği sözden dönmez, seni terk etmez ki!’ dedim. ‘Evet, öyledir ey şeyhin kızı! Fakat halkın üzerine Yusuf (a.s.) zamanındaki gibi bir kıtlık, büyük bir bela geldi çattı. Gök ile yer arasında asılı durmaktadır. Allahu Teâlâ’dan beni, bütün memlekete koruyucu bir tavan yaparak emrini üzerimde icra etmesini istedim.’ dedi. Geceyi bu hal üzere geçirdi. Birkaç gün sonra vefat edeceği hastalığa düşer oldu.”¹⁵⁶

Ahmed er-Rifâî’nin hastalığı ishaldi. Bir aydan fazla süren rahatsızlığı müddetince günde otuz defadan fazla hacet gidermiş, her seferinde abdest alarak iki rekat namaz kılmıştır. Bedeni öyle zayıflamıştı ki üstü örtülü vaziyetteyken odasına giren

¹⁵⁵ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012, ss.43-50 ; es-Sayyâd, *age*, ss.144-153.

¹⁵⁶ el-Fârûsî, *age*, s.123, 124 ; el-Mısrî, *age*, s.299, 300.

ziyaretçi ilk anda onu fark etmemiştir. Bir gün ziyaretine gelen Şeyh İbnu't-Türkî ellerinden öperek ağlamış ve onun vücudunu kastederek “Seyyidim, hiçbir şey kalmamış.” deyince “Evet ey evladım, sadece ‘O’ kaldı. Zaten maksut da baki olan Allah’tır.” şeklinde cevap vermiştir. Kendisine “Seyyidim, yirmi gündür hiçbir şey yiyip içmediğiniz halde –def-i haceti kastederek- bütün bunlar nasıl oluyor?” diye soran dervişi Said Abîdevî’ye cevaben “Aziz ve Celil olan Rabbim bana, şu dünyada kazandığım etten hiçbir şey kalmadan kendisine döneceğimi vaat etti. İşte şimdi bedenimin etleri kayboldu ve geriye sadece ilik ve kemikler kaldı. Bugün o da çıkar ve rahata kavuşuruz.” demiş ve ardından şöyle söylemiştir: “Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasûlullâh! Yarın büyük bir gün olacaktır! Yarın sevenin sevdiğine, isteyen istediğine kavuştuğu ve murada nail olduğu bir gün olacaktır.” Sonra kendisinden iki ya da üç defa beyaz bir şey çıkmış ve “Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasûlullâh” sözüyle ruhunu teslim etmiştir. Dünyadaki ömrü, “Allah” lafzının ebced hesabı olan 66’ya tekabül etmektedir.¹⁵⁷

Seyyid Ahmed er-Rifâî, 22 Cemâziyelevvel 578 (23 Eylül 1182) Perşembe günü öğle vakti, Ümmü Abîde’de irtihal etmiştir. Vasiyeti icabı naaşını damadı ve halifesi Seyyid Ali b. Osman er-Rifâî’nin refakatinde fakih Şeyh Takiyyüddin en-Nehrudernî gasletmiş, yıkama esnasında suyu Seyyid İbrahim el-A’zeb dökmüş, cenazesini hizmetkârı Ali b. Turrî taşımış ve dedesi Şeyh Yahya Neccârî’nin yanına defnedilmiştir. Vefatına yakın günlerde Ümmü Abîde’nin sahraları, gelen ziyaretçilerin çadırlarıyla dolmuştur. Kaynaklarda cenaze namazına veliler, âlimler, salihlerin de bulunduğu dokuz yüz bin erkek, altı yüz bin kadının iştirak ettiği zikredilmiştir.¹⁵⁸

Vefat hastalığının devam ettiği süre zarfında, kendisine ait hiçbir şeyi geride bırakmayıp hepsini tasadduk etmiştir. Yere serilen bir hasır, üzerinde namaz kıldığı bir ihram örtüsü, biri deriden diğeri beyaz yünden eğirilmiş iple tamir edilmiş iki nalin,

¹⁵⁷ el-Ayderusî, *age*, s.110 ; el-Kâzerûnî, *age*, s.206 ; el-Mısrî, *age*, s.305 ; Hafız Nuri, *age*, s.5.

¹⁵⁸ el-Fârusî, *age*, s.129 ; İbnu’s-Serrâc, *age*, s.263 ; Râfî’î, *age*, s.81.

dervişlerin sofrasından arta kalan ekmek parçalarını içine koyduğu derin ve büyük bir sepet dışında eşyası yoktu. Rahatsızlığı esnasında Resûlullâh'ın (s.a.v.) yaptığı gibi ev halkına Allah'ın takvasını, onun emirlerine itaati, bu takva ve itaat halini muhafaza etmeyi, farzların ve vaciplerin edasına, müekked sünnetlerin ifasına özen gösterilmesini, müridlere karşı sevgi beslemeyi, ihvanla samimi olmayı, hastaları ziyaret etmeyi, cenazelere iştirak etmeyi, miskin ve yoksulları gözetmeyi, çok istiğfarda bulunmayı, fakirleri ziyaret etmeyi, birleştirici olmayı, Allah için nasihatta bulunmayı tavsiye etmiştir.¹⁵⁹ Ali b. Osman er-Rifâî kendisine “Ey Seyyidim! Bize nasihatta bulunun.” deyince şöyle demiştir:

“Ey İbn Osman! Kim hayırlı bir amel işlerse yarın onu karşısında görür, kim de şerli bir amel işlerse yarın ona pişman olur. İnsanların en şerefli, Allahu Teâlâ'ya itaatın şerefli bir amel işlerse yarın ona pişman olur. İnsanların en şerefli, Allahu Teâlâ'ya karşı gelmenin alçalttığı kişidir. Onların en alçağı da Allahu Teâlâ'ya karşı gelmenin alçalttığı kişidir. Ey Ali! Mevla'sının marifetinden en uzak olan, Allah'ın rızası yerine gazabını tercih eden kimsedir.” Bu sözlerinden sonra bir müddet kendinden geçmiş, kendine geldiğinde şöyle devam etmiştir:

“Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasûlullâh! Allah'ın rahmeti, ihsan ve itaat edene ne kadar da yakın.

Ey Osman oğulları! Sizlere; Allah'a taatte bulunmayı, gizli ve açıkta daima onu murakabe etmeyi, iyiliği bolca yaymayı, eziyetlere tahammül etmeyi, gücünüz yettiğinde diğer insanlara tasadduk etmenizi nasihat ederim. Zira malların en temiz, Allah'ın emriyle alınmış ve onun rızası uğrunda harcanmış olanıdır. Malların en kötüsü de haramdan kazanılmış olanıdır. O, okçunun zehirli oku gibidir. Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasûlullâh! Her ecelin yazısı ve her amelin de hesabı vardır. Taat amelinin

¹⁵⁹ el-Fârusî, *age*, ss.123-127.

karşılığı şükre değerdir ve taati işleyen karşılığını alır. Masiyet ise yerilmiş ve cezası duyurulmuştur.

Ey Osman oğulları! Beni iyi dinleyin ve söyleyeceklerimi hıfzedin. İyi biliniz ki Allahu Teâlâ sizi, fakirlerin ayakları altında kemerli köprüler gibi eylemiştir. Onlar, sizin üzerinizden geçerler ve siz onların yolu olursunuz. Onlarla münasebetinize dikkat edin. Onların yüklerini taşıyın, hallerini güzelleştirin, sözlerini bırakın, açıklarını kapatın, kalplerini onarın, ayıplarını örtün, büyüklerine saygı ve küçüklerine şefkat gösterin. Onlara küçümser gözle bakmayın. Onların isteyenlerine verin, ölülerini kötü anıp dirilerini üzmezin. İyilerine de kötülerine de daima iyilikte bulunun. ‘Muhakkak ki Allah, takva sahipleri ve iyilik edenlerle beraberdir.’¹⁶⁰

Ey Osman oğulları! Ben sizden ayrılıyorum. Size Kitâbullâh’a tutunmayı, Rasûlullâh’ın (s.a.v.) ve ashabının izlediği yolu takip etmenizi öğütlerim. İsyân uğursuzluğundan sakının ve birbirinize saldırarak aranızda tefrika oluşmasına fırsat vermeyin. ‘Allah her şeyi gözeticidir.’¹⁶¹ Diğer damadı ve halifesi Seyyid Abdürrahim b. Osman er-Rifâî “Ey Seyyidim! Sizden sonra ne diyelim?” diye sorunca Seyyid Ahmed er-Rifâî şöyle cevaplamıştır:

“Bu lâ-şey dayın hakkında ‘Yapmadığı bir işi emretmedi.’ diye söyle.” Ardından “Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?”¹⁶² ayetini okumuştur.¹⁶³

2.1.6. Halifeleri

Seyyid Ahmed er-Rifâî, yetiştirdiği halifeler vasıtasıyla tarikatını geniş bir sahaya neşretmiş; İslam coğrafyasının birçok beldesinde Rifâî tekkesi kurulmasını sağlamıştır. Harirîzâde, *Tibyânü vesâli'l-hakâik* nam eserinde Ahmed er-Rifâî’nin Acem beldelerinde;

¹⁶⁰ Nahl Sûresi 16/128.

¹⁶¹ Ahzab Sûresi 33/52.

¹⁶² Saf Sûresi 61/2.

¹⁶³ el-Mısrî, *age*, ss.301-307.

Arap, Yemen, Hicaz, Mısır, Rum diyarlarında ve Mağrip'te sayılamayacak kadar çok halifesi ve müridi olduğunu zikretmiştir.¹⁶⁴ Ümmü Abîde'de bulunan Revâk-ı Şerif, Rifâiyye'de daima imtiyazlı mevki ve önemini korumuştur. Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin irtihalinden sonra Revâk-ı Şerif'te irşad vazifesini, Rifâî ailesinin mensuplarından olan halifeler icra etmişlerdir. Burada postnişinlik yapan ilk halife, Ahmed er-Rifâî'nin kız kardeşinin oğlu ve damadı Seyyid Mühezzebu'd-Devle Ali b. Osman er-Rifâî'dir. Revak'taki şeyhliği beş sene yedi ay sürmüştür. 11 Safer 584 (11 Nisan 1188) tarihinde irtihal etmiş ve dayısı Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin yanına defnedilmiştir. Revak'taki ikinci halife, onun kardeşi ve Ahmed er-Rifâî'nin diğer damadı Seyyid Mümehhedu'd-Devle Abdürrahim b. Osman er-Rifâî'dir. Şeyhliği yirmi yıl sürmüş ve 1 Şevval 604 (19 Nisan 1208) tarihinde irtihal etmiştir. Seyyid Ali b. Osman er-Rifâî'nin hilafeti zamanında vefat eden kardeşi Seyyid Abdüsselam'ın yanına defnedilmiştir. Revak'ın üçüncü şeyhi, Seyyid Ali b. Osman'ın oğlu Seyyid Nizâmu'd-Devle İbrahim el-A'zeb'dir. Ahmed er-Rifâî'nin çok değer verip hususi nasihatlarla bulunduğu mezkur torunu, 10 Zilkade 609 (3 Nisan 1213) tarihinde irtihal etmiş ve dedesinin kubbesi altında defnedilmiştir. Bundan sonra Revak'ta postnişinlik yapan halifeler sırasıyla şu şekildedir:

4. Seyyid Şemsuddin Muhammed (ö. 619/1222)
5. Seyyid Kutbuddin Ebu'l-Hasen Ali (ö. 630/1233)
6. Seyyid Necmuddin Ahmed (ö. 645/1247)
7. Seyyid Kutbuddin Ahmed b. Şemsuddin Muhammed (ö. 671/1271)
8. Seyyid Şemsuddin Muhammed¹⁶⁵

Seyyid Necmuddin Ahmed'e kadar Revak'ta postnişin olan halifeler, Vâsıt bölgesinin idaresini de deruhte etmişlerdir. Abbasi halifesi tarafından Vâsıt'a tayin edilen

¹⁶⁴ Harirîzâde, *age*, (Rifâiyye II, 52a-62a).

¹⁶⁵ el-Fârusî, *age*, ss. 187-189 ; el-Misrî, *age*, ss. 313-343.

valiler, Ümmü Abîde hangahındaki şeyhin gözetimi altında bulunmak ve ona bağlı olarak çalışmak zorundaydılar. Bundan dolayı Abbasi halifesi Nâsır-Lidînillâh Ahmed (ö. 622/1225), Seyyid Ali b. Osman er-Rifâî'yi "Mühezzebu'd-Devle", Seyyid Abdürrahim b. Osman er-Rifâî'yi "Mümehhedu'd-Devle", Seyyid İbrahim el-A'zeb ve kardeşi Seyyid Ebu'l-Hasen Abdurrahman'ı "Nizâmu'd-Devle", Seyyid Abdulmuhsin b. Abdürrahim'i "İzzü'd-Devle" şeklinde lakaplandırmıştır. Onun vefatından sonra Abbasi halifesi Müstansır-Billâh el-Mansûr (ö. 640/1242), Seyyid Kutbuddin Ebu'l-Hasen Ali'yi "Şerefü'd-Devle", Seyyid Necmuddin Ahmed'i "Hüsâmu'd-Devle" şeklinde lakaplandırmıştır. Abbasi hilafetine Müsta'sım-Billâh Abdullah (ö. 656/1258) geçince Seyyid Necmuddin Ahmed'e, "Şeyhlik ve idare işlerinin bir araya gelmeyecek iki zıt husus olduğunu bildiğim için sizi Vâsıt idaresinden azlettim." şeklindeki fermanı yollamıştır. Seyyid Necmuddin Ahmed cevabında şöyle yazmıştır:

"İmam, doğrusu güzel yapmıştır. Allah ona selamet versin. Evet, ecdadımız bu işe kendileri talip olmuş değillerdir. Halife'nin ecdadı da böyle bir uygulamayla hata etmiş değillerdir. Bizim ecdadımız bu görevi kabullenmekle sadece emre itaat etmeyi, Halife'nin ecdadı da böyle yapmakla sadece bereketlenmeyi murat etmişlerdir. Şimdi biz, ecdadımızın yaptığı gibi emre tabi oluyoruz. İmam ise Allah'ın ona verdiği makam ve yetkiye dayanarak bu işten vazgeçmiştir. Allah onu ve Müslümanları hayırla mükafatlandırsın."

Bunun üzerine Halife, Vâsıt idaresini ona tekrar verdiği halde Seyyid Necmuddin Ahmed bunu reddederek şöyle dedi: "Halife'nin beni, bu işe talip olarak görmesinden endişeleniyorum. Halbuki biz öyle bir topluluğuz ki Allah bizlere kalplerin idaresini vermiştir. Binaların idaresine ihtiyacımız yoktur."¹⁶⁶

¹⁶⁶ el-Fârusî, *age*, s. 188 ; el-Vâsîtî, *age*, s.129, 130.

Revak-ı Şerif'in haricinde, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin halifesi olarak irşad vazifesini yürütmüş önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bunlardan dördünün ismi kaynaklarda sıkça zikredilmiştir. Ahmed er-Rifâî'nin; biatını kabul ettiği ilk müridi Şeyh Mücerred ed-Devârikî el-Hüseynî, Şeyh İmâduddin ez-Zencî, Şeyh Ali b. Nuaym el-Bağdadî ve Şeyh Yakub el-Kerrâz.¹⁶⁷ Ahmed er-Rifâî'nin nazarıyla ihya olmuş ve salikleri irşad etmiş halifelerinden önde gelenler ise şu şekildedir:

1. Şeyh Hasen Ebû Ali Ahmed Âkûlî Vâsitî (ö. 570/1174),
2. Şeyh Abdülmelik b. Hammâd (ö. 571/1175),
3. Şeyh Ebû'l-Feth b. Ebi'l-Ganâim Vâsitî (ö. 580/1184),
4. Şeyh Cemâluddîn Muhammed (ö. 585/1189),
5. Şeyh Ömer Ebû'l-Ferec Fârûsî (ö. 585/1189),
6. Şeyh Sekrân Ebû Muhammed (ö. 589/1193),
7. Şeyh Ebû'l-Azâim Mıkdam b. Sâlih (ö. 590/1193),
8. Şeyh Takıyyuddîn Fukayr Nehruvendî Mekkî (ö. 594/1197),
9. Şeyh Yûnus Ebû'l-Azâim (ö. 600/1203),
10. Şeyh Ebû'l-Feth Muhammed b. Ahmed (ö. 605/1208),
11. Şeyh Muhammed Gazâlî Mevsilî (ö. 605/1208),
12. Şerîf Zeyd b. Hâdî (ö. 605/1208),
13. Şeyh Ebû Abdirrahîm Hasen Katanânî (ö. 606/1209),
14. Şerîf Cafer b. Zeyd (ö. 610/1213),
15. Şeyh Abdulhafız b. Sürûr (ö. 618/1221),
16. Seyyid Hüseyin Semerkandî Ridavî (ö. 630/1232),
17. Seyyid Hasen Muslihuddîn (ö. 640/1242).¹⁶⁸

¹⁶⁷ el-Ayderusî, *age*, s.49 ; Vassâf, *age*, s.241.

¹⁶⁸ el-Fârûsî, *age*, ss. 191-220.

2.1.7. Kerametleri

Lügatta “iyi, ahlaklı ve cömert olmak” anlamına gelen keramet, ıstılahta “Allah’ın salih, takva sahibi, veli kullarından zuhur eden olağanüstü hal” şeklinde tanımlanmıştır. Keramet kelimesi ıstilah anlamıyla II./XIII. yüzyılda kullanılmaya başlandığı halde, ihtiva ettiği anlam gerek Kur’an ayetlerinde gerek sahih hadislerde mevcuttur. Ehl-i Sünnet akidesinde kerametın hak olduğu kabul edilmiş ve bu mevzuda tereddüde mahal olmadığı ifade edilmiştir.¹⁶⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî kevnî kerametlere kıymet atfetmediği halde, hakkında yazılan kaynaklarda birçok kerametinden söz edilmiştir. Çalışmamızda bunlardan meşhur olan birkaçına yer vermekle iktifa edeceğiz.

Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsıtî'nin talebesi olduğu çocukluk yıllarında Seyyid Ahmed er-Rifâî, üstadıyla birlikte bir yemek davetine katılmıştı. Yemeğin ardından mecliste bulunan kavval, def eşliğinde nağmeyle şiir okumaya başladı. Ayakkabılarının yanında usulca oturan Ahmed er-Rifâî, birdenbire kavvalın üzerine atıldı ve elindeki defi alarak yere vurup parçaladı. Meclisteki ulema ve meşayih Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsıtî'ye hitaben “O bir çocuk. Onu muhatap alamayız, muhatabımız sensin.” deyince o, “Kendisine sorun, eğer cevap verirse dinleyin. Cevap vermezse muhatabınız benim.” şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Ahmed er-Rifâî'ye tavrının sebebini sorunca onlara, “Efendiler! Kavvalın hafızasına başvurâlim, aklından geçeni bize söylesin. Ne söylerse ona tabi olun.” dedi. Kavvala yönelip aklından geçeni sorduklarında kavval şöyle cevap verdi: “Dün akşam şarap içen bir toplulukla birlikteydim. Sonunda sarhoş oldular ve buradaki şeyhlerin sallandığı gibi sallandılar. Aklımdan, bu şeyhlerin dünkü sarhoşlardan hiçbir farkı olmadığı geçer geçmez çocuk üzerime atıldı ve defi yere vurdu.” Bunu işiten meclisteki

¹⁶⁹ Süleyman Uludağ, “*Kerâmet*”, DİA, XXV, 265-268. (Ankara, 2002).

ulema ve meşayih ayağa kalkıp Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye yöneldiler, ellerinden öpüp özür dilediler.¹⁷⁰

Ömer el-Herevî, Şeyh İmâduddin ez-Zencî'den şöyle nakletmiştir: “Seyyid Ahmed er-Rifâî'yle birlikte Kasımiyye mevkisine doğru yola çıktık. Oraya vardığımızda karşımıza aslan vb dört yırtıcı hayvan çıktı. Hepsi, Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye yöneldiler. Onun yanına varıp ayaklarını öpmeye ve kafalarını, yüzlerini onun ayaklarına sürmeye başladılar. Onu ziyaret ettiklerini anlamıştım.”¹⁷¹

Şeyh Takıyyuddîn Ali b. Mübârek el-Vâsıtî'den şöyle nakledilmiştir: “Dervişleriyle birlikte nehir kenarında oturdukları bir gün Ahmed er-Rifâî, ‘Canımız balık ızgara istiyor.’ dedi. Henüz sözü bitmeden balıkların hepsi bir anda suyun üstüne çıktı ve birçoğu kendisini yukarı attı. Ahmed er-Rifâî ‘Allah hakkı için, bu balıklar benim onları yememi istediler.’ dedi. Sonra dervişler balıkları kızarttılar ve hep birlikte yediler. Dervişlerden biri Ahmed er-Rifâî'ye ‘Temkin ehli kişinin sıfatı nedir?’ diye sorunca o, ‘Temkin ehlinin hususiyeti, bütün mahlukatta istediği şekilde tasarruf edebilmesidir.’ şeklinde cevapladı. Ardından derviş, ‘Kendisine bu nimet verilen kişinin alameti nedir?’ diye sordu. Ahmed er-Rifâî, ‘Onun alameti, şu balıklardan geriye kalan baş, kuyruk ve kılçıklara kalkıp gitmelerini işaret etse onlar kalkıp giderler.’ diye cevapladıktan sonra eliyle işaret ederek ‘Ey balıklar! Allah'ın izniyle kalkın ve gidin.’ dedi. Sözüünü bitirir bitirmez baş, kuyruk ve kılçıklar tekrar balık olup geldikleri yoldan nehre döndüler.”¹⁷²

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin önde gelen halifelerinden Şeyh Ömer Ebû'l-Ferec Fârûsî (ö. 585/1189) şöyle nakletmiştir: “Kış mevsimine rast gelen bir cuma meclisine davet edilen Seyyid Ahmed er-Rifâî, fukarasıyla birlikte meclisi teşrif ettiler. O gece, bizimle beraber köyde kaldılar. Cuma günü ikindi vaktine kadar misafirlere kasideler

¹⁷⁰ el-Kâzerûnî, *age*, s.148 ; el-Mısrî, *age*, s.82, 83.

¹⁷¹ el-Ayderusî, *age*, s.52.

¹⁷² el-Kâzerûnî, *age*, s.211, 212.

okundu. Ardından akşam namazını kıldılar. Dergahın sorumlusu olan nakib onlar için yemek hazırlattı. Yemeği yedikten sonra yatsı namazını kıldılar. Akabinde, dervişler ve Kur'an okutanların kaldığı hangaha geçtiler. Hangahta bizimle birlikte, köydeki şeyhlerden birinin çocuğu da kalıyordu. Çocuk, bir örtü altında uyuyordu. Dervişler hangaha geldikleri vakit, her zamanki gibi hisli ve etkileyici kasideler söylediler. Ardından vecde gelip ayağa kalktılar. Kendilerinden geçmiş bir haldeyken farkında olmadan yanlarında uyuyan çocuğu ayaklarıyla ezdiler. Çocuk ruhunu teslim etmişti. Fecir vakti dervişler sabah namazını kıldılar. Hangahın hizmetine bakan kişi, yatakları toplamak için gelip çocuğun üstündeki örtüyü kaldırınca onun cansız bedeniyle karşılaştı. Çocuğu o halde görünce ağladı ve üstüne örtüyü tekrar örtüp benim yanıma geldi. 'Ey Efendim! Dün gece dervişler, çocuğu çiğnemişler. Çocuk vefat etmiş.' deyince çok müteessir oldum. Seyyid Ahmed er-Rifâî yanıma gelince ona olanları anlattım. 'Beni çocuğun yanına götürün, bir bakâlim.' deyince evden çıkıp hangaha vardık. Kuşluk vakti olmuştu. Seyyid Ahmed er-Rifâî çocuğun bulunduğu yerde ihramını serdi ve iki rekat namaz kıldı. Sonra dua için ellerini kaldırdı. Uzunca bir duanın ardından 'Ey çocuk! Haydi kalk, artık sabah oldu.' dedi. Kendisine seslenir seslenmez çocuk, örtünün altından başını kaldırdı ve 'Buyur ey Seyyid'im!' dedi. Ahmed er-Rifâî, 'Ey oğulcuğum! Bak güneş yükselmiş, sen hala uyuyorsun. Haydi kalk!' deyip elini çocuğun üzerinde gezdirdi. Çocuk hiçbir şey olmamış gibi sağlam bir halde ayağa kalktı. Ardından Ahmed er-Rifâî bana dönerek 'Ey Ömer, benim ve Şeyh Mansur'un senin yanındaki hatırı için bunu kimseye anlatma, gizli tut.' dedi. Ben de 'Başüstüne Seyyid'im!' dedim ve birlikte camiye döndük. Hiç kimse bu olayı fark etmedi. Seyyid Ahmed Rifâî, fukarasıyla beraber Ümmü Abîde'ye avdet etti."¹⁷³

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kız kardeşinin oğlu Seyyid Ebû'l-Hasen Ali şöyle nakletmiştir: "Dayımın halvet odasının kapısı yanında oturuyordum. Odada ondan başka

¹⁷³ el-Fârusî, *age*, s.136, 137 ; İbnü's-Serrâc, *age*, s.259.

kimse yoktu. Yanında birinin olduğunu hissettim ve içeri baktığımda daha önce hiç görmediğim bir adamın oturduğunu fark ettim. Uzun uzun konuştular. Sonra o adam, duvardaki ufak pencereden şimşek gibi çıkıp gitti. Hemen dayımın huzuruna girdim. ‘O adam kimdir?’ diye sorunca ‘Onu gördün mü?’ dedi. ‘Evet.’ dediğimde ‘Gördüğün adam, Allahu Teâlâ’nın okyanus bölgesini kendisiyle koruduğu dört kutuptan biridir. Allahu Teâlâ, onu üç gündür kendi haline bırakmış lakin o bunu bilmiyor.’ dedi. ‘Ey Seyyidim! Allahu Teâlâ onu niçin bırakmış?’ diye sorduğumda bana ‘Okyanustaki bir adada mukimdir. Adaya üç gecedir öyle yağmur yağmış ki vadileri sel almış. O vakit gönlünden ‘Keşke bu yağmur fayda sağlayacağı mamur yerlere yağsaydı.’ diye geçirmiş. Hatasını fark edip Allah’tan bağışlanma diledi. Ancak itirazı sebebiyle kendi haline terk edildi.’ şeklinde cevap verdi. ‘Bunu ona söylediniz mi?’ deyince ‘Hayır, açıkçası ondan utandım.’ dedi. Ben de ‘Seyyidim, bana izin verseniz ona söyledim.’ dedim. ‘Bunu yapar mısın?’ diye sorunca ‘Evet.’ dedim. Bana ‘Öyleyse başını önüne eğ.’ dedi. Söylediğini yaptığımda ‘Ey Ali, başını kaldır!’ şeklinde bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda okyanusta bir adadaydım! Şaşkınlık içerisinde kalkıp yürüdüm. Dayımın halvet odasında gördüğüm o adamı karşımda buldum. Selam verdim ve dayımın söylediklerini ona anlattım. Bunun üzerine ‘Allah aşkına, sana söyleyeceğimi mutlaka yap!’ deyince ‘Tamam.’ dedim. Sonra şöyle dedi: ‘Hırkamı boynuma bağla, beni yüzüm üzerinde sürü ve ‘Allahu Teâlâ’ya itiraz edenin cezası işte budur!’ diye yüksek sesle nida et!’ Söylediği gibi hırkasını boynuna bağladım. Tam onu sürüyecekken ‘Ey Ali, onu bırak! Gök melekleri onun affı için ağlayıp feryat ettiler. Allahu Teâlâ da ondan razı oldu.’ şeklinde bir ses işittim. Kendimden geçmişim. Kendime geldiğimde gördüm ki dayımın önünde, onun odasındayım. Vallahi nasıl gittim, nasıl geldim bilmiyorum.”¹⁷⁴

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin, tasavvuf tarihinde en fazla şöhret bulmuş ve hakkında müstakil eserler kaleme alınmış kerameti, “Takbîli Yeddi’n-Nebî” olarak bilinen

¹⁷⁴ el-Mısrî, *age*, s.83, 84.

hadisedir. Meşayih ve ulemeden birçok kimsenin şehadetiyle tevatür derecesine ulaşan bu keramet hakkında, meşhur muhaddis İmam Ebû'l-Fazl Celâlüddîn es-Süyûtî (ö.911/1505) *eş-Şerefu'l-Muhattem fîmâ Mennallâhu bihi alâ Veliyyihi's-Seyyid Ahmed er-Rifâî min Takbîli Yeddi'n-Nebî* (Allah'ın Velisi Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye Allahu Teâlâ Tarafından Peygamber'in –sav- Mübarek Elini Öpmekle Lütfedilen İnkara Gelmez Büyük Şeref) adlı bir risale telif etmiştir. İmam Süyûtî eserinde, bu keramete dair kendisine ulaşan rivayet senetlerini ve ravileri zikretmiş; senetlerin âli ve sahih olduğunu, hadisenin Müslümanlar nezdinde tevatür derecesine ulaştığını ifade etmiştir.¹⁷⁵ Ahmed er-Rifâî'nin hizmetinde bulunan dervişlerden Ebû'l-Feth Haman Abâdânî şöyle nakletmiştir:

“Büyük velilerden bir cemaat 555/1160 senesinde Seyyid Ahmed er-Rifâî'yi ziyarete gelmişlerdi. Nehrudaklı'deki ırmağın kenarında hep beraber dolaşüyor, ilahi sırlardan bahsediyorlardı. O mecliste Seyyid Ahmed Rifâî yüksek sesle “Allah!” diye bağırarak kalktı ve tekrar yerine oturdu. Kendinden geçmiş ve rengi sararmış bir halde uzun zaman öylece kaldı. Kendisine geldiğinde zâhir olan ilahi vâridden sorulunca ‘Bana: ‘Ey Ahmed! Kalk ve ceddin Mustafa’yı (s.a.v.) ziyaret et! Orada, sana vereceği bir emanet vardır. Yanına kimi istersen al!’ denildi.’ şeklinde cevapladı. Ardından oradaki cemaate göz gezdirdi ve ‘Bu işaret hakkında ne dersiniz?’ diye sordu. İçlerinden biri ayağa kalkarak ‘Ne istersen emret! Biz, o emre karşı çıkmayız! Nasıl belirlersen belirle! Belirlediğin sınırı aşmayız!’ deyince Seyyid Ahmed Rifâî meclisten kalktı. Kendisiyle birlikte kalabalık bir grup da kalkıp Hicaz’a sefer için hazırlanmak üzere hangaha gittiler. O kadar çok insan hazırlıklara başladı ki Vasıt’ın kırsal alanları kabilelerle doldu.

Haccımızı eda etmek üzere Ümmü Abîde'den ayrılıp Mekke-i Mükەرreme'de vazifelerimizi tamamlayarak Medine-i Münevvere'de Rasûlullah'ın (s.a.v.) pak Ravza'sına girene kadar Seyyid'immin ne bir lokma yemek yediğini ne bir vakit uyuduğunu

¹⁷⁵ Celaleddin Abdurrahman Suyûtî, *eş-Şerefu'l-Muhattem*, çev. Hayri Kaplan, Ankara, 2002, *eş-Şerefu'l-Muhattem*, s.11.

gördüm. Hatta hacet gidermeye çıktığını dahi görmedim. Bunu kendisine söylediğimde bana ‘Ey oğlum! Allah seni mübarek eylesin. Allahu Teâlâ’nın sana gösterdiğini sır olarak sakla ve kimseye söyleme. Şu an istesem bile yemek ihtiyacı hissetmiyorum. Doğrusu, Rabbim beni lütuf ve keremiyle himaye ediyor.’ dedi. Yüzü nur gibi parlıyordu ve açlık onda hiçbir değişiklik yapmamıştı.”

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin hulefasından muhaddis Şeyh Ömer Ebû’l-Ferec el-Fârûsî devamında şöyle nakletmiştir: “Seyyid’imiz Ahmed er-Rifâî’nin 550/1160 senesindeki ilk haccında onunla beraberdim. Vazifemizi tamamlayıp Medine-i Münevvere’ye yöneldik. Şam, Irak, Yemen, Mağrip, Hicaz ve Acem diyarlarından bölük bölük gelen insanların sayısı doksan bini geçmişti. Seyyid Ahmed er-Rifâî, şehre yaklaşınca ayakkabılarını çıkarıp Rasûlullah’ın (s.a.v.) haremine kadar yalın ayak yürüdü. Hücre-i Saadet’in karşısına gelince durdu ve herkesin işitebileceği bir sesle ‘es-Selâmu aleyke yâ Ceddî!’ (Selam senin üzerine olsun ey dedem!) deyince Rasulullah’ın (s.a.v.) ‘Ve aleyke’s-Selâm yâ Veledî! (Senin de üzerine selam olsun ey oğlum!) iltifatı hitabına mazhar oldu. Mescidde bulunan herkes bunu işitti. Seyyid’imiz, bu büyük lütuf ve nimet karşısında vecde geldi, rengi sarardı, inleyerek ağladı, titreyerek iki dizi üzerine çöktü ve ağzından şu mısralar döküldü:

في حالة البعد رحي كنت ارسلها
تقبل الارض عني و هي نائبتني
و هذه دولة الاشباح قد حضرت
فأمدد يمينك كي تحظى بها شفتي

‘Uzaktayken ruhumu gönderirdim,

Benim yerime toprağını öperdi,

Şimdi bu devlet bedenime de nasip oldu,

Uzat elini ki dudaklarım öpmekle şereflesin!’

Bu mısraların ardından kabrinden Rasûlullah'ın (s.a.v.) nurani eli uzandı ve Seyyid Ahmed er-Rifâî o şerefli eli öptü. Mescid-i Nebevi'de bulunan herkes bu hadiseyi açıkça seyretti. Cemaatin içinde Şeyh Hayât b. Kays Harrânî (ö.581/1185), Şeyh Adî b. Müsâfir (ö.557/1162), Şeyh Ukayl b. Ahmed el-Menbicî (ö.550/1155), Şeyh Ahmed Zâhid el-Ensârî, Şeyh Ahmed Kebir Zaferânî ve Seyyid Abdülkadir Geylânî (ö.561/1165) gibi önde gelen zevat da bulunmaktaydı. Şeyh Hayât b. Kays Harrânî, Şeyh Adî b. Müsâfir ve Şeyh Ukayl b. Ahmed el-Menbicî, Seyyid Ahmed er-Rifâî'den tarikat hırkası giyerek kendisine biat ettiler.”¹⁷⁶

Şeyh Ali b. İdris Yakûbî (ö.619/1222), mürşidi Seyyid Abdülkadir Geylânî'ye “Ey Seyyid'im! Orada hazır olan zevat, bu lütuf sebebiyle Ahmed er-Rifâî'ye gıpta etmediler mi?” diye sorunca Seyyid Abdülkadir Geylânî ağlamış ve “Ey İbn İdris! Bu ilahi lütuf ve ikrama Mele-i A'lâ dahi gıpta ederler.” şeklinde cevaplamıştır. Şeyh Adî b. Müsâfir'in hizmetinde bulunan dervişlerinden Ali b. Mevhub şöyle nakletmiştir: “Vallâhi Rasûlullah'ın (s.a.v.) kabrinden mübarek eli çıkmıştı. Parmakları uzunca ve etrafını nurlandıran bir şimşek gibiydi. Sanki şimdi oradayım. Kendilerini kaplayan Muhammedî kuvvet, heybet, hayret ve dehşetin tesirinden ötürü insanların neredeyse kıyameti kopacaktı. Söylenen tekbirler ve salavatlar sebebiyle alan bir iniyor bir kalkıyordu.”

İmam Süyûtî, bu hadisenin kendisine kadar ulaşan üç farklı rivayet zincirini belirtmiş ve mütevatir olarak nakledilen mezkur menkıbeyi inkar etmenin ancak nifak kirinden kaynaklanacağını ifade etmiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁶ el-Fârusî, *age*, ss.62-66 ; es-Suyûtî, *age*, ss.8-10 ; Vassâf, *age*, ss.227-233.

¹⁷⁷ Suyûtî, *age*, s.11.

2.1.8. Hakkında Söylenenler

Seyyid Ahmed er-Rifâî, gerek doğumundan önce gerek hayatta ve irtihalinden sonra hakkında sitayişle birçok söz söylenmiş bir şahsiyettir. Bu sözlerden bir kısmını zikretmek yerinde olacaktır. Şöyle nakledilmiştir:

Tâcu'l-Ârifin lakabıyla şöhet bulmuş Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin (ö.501/1107) huzuruna bir adam girer. Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî ona tevbe almasını söyleyince adam “Efendim, siz mukadderatı bilirsiniz. Benim için ne takdir edilmiş, söyler misiniz?” diye sorar. Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî, adamın alnına baktığında kendinden geçer. Bir müddet sonra, müridleri adamın halinden sorunca onlara “Onun alnında Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin mührünü gördüm.” şeklinde cevap verir. “Seyyid Ahmed er-Rifâî kimdir?” diye sorduklarında şöyle cevap verir:

“Yakında zuhur edecek zattır ki görülmemiş bir yol, duyulmamış bir sır sahibidir. Akılları hayrette bırakır. Allah katındaki makamı yüce olan bu zat zuhur ettiği vakit, bütün şeyhlerin ve salihlerin kapısı kapanır. Devir onun tasarrufunda olur, ehlullah onun hükmü ve idaresi altında bulunur. Büyük bir mertebeye ulaşır. Babalarının sulbünde bulunan zerre halindeki müridlerine dahi onun mührü vurulur. Kendisinden önce hiç kimsenin sülûk etmediği kendisinden sonra da hiç kimsenin sülûk etmeyeceği bir yola sülûk eder. O yol; Allah’a karşı zül ve inkisar, mahviyet ve fakirlik, Allah’tan gelen her şeye boyun eğme yoludur. Allahu Teâlâ’ya ulaştıran yollar arasında bundan daha üstünü, daha zoru ve daha yakını yoktur.”¹⁷⁸

Şeyh Ebû Bekr el-Hemedânî'nin, bir sohbetinde müridlerine şöyle dediği nakledilmiştir: “Efendiler! Peygamberler zikredildiği zaman onlardan bahsedin lakin Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) zikredildiği zaman susun. Veliler zikredildiği zaman onlardan bahsedin lakin Ahmed er-Rifâî zikredildiği zaman susun. Çünkü Allahu

¹⁷⁸ el-Mısrî, *age*, s.19, 20.

Teâlâ'nın onun üzerindeki nimeti genişştir.” Bu sözlerin ardından “Rengârenk çöplerden ancak Allah'ın bildiği, akılların hayrete düşeceği erler çıkaran bir zat hakkında ne denilebilir.” deyince kendisine “Rengârenk çöpler ne demektir?” diye soruldu. Şöyle cevap verdi: “Onların arasında şarap içen, yol kesen, hırsız, katil, günahkâr kimseler vardır ki Ahmed er-Rifâî'nin eliyle tevbe ederler. Sıfatları değişir, işleri düzelir ve Allahu Teâlâ onlardan salih zatlar çıkarır.”¹⁷⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin mürşidi Ebû'l-Fadl Ali el-Vâsıtî'den şöyle nakledilmiştir: “Velilerin ruhları, mukaddes ilahi huzura çeşitli kanatlarla uçarlar. Bu kanatların en uzun tüylüsü, en kuvvetli ve faal olanı, vuslat sidresine en hızlı ve kısa yoldan ulaşanı Seyyid Ahmed Rifâî'nin ruhudur. Eğer tarikat usulüne ve emre itaat söz konusu olmasaydı, şüphesiz ben ondan tarikat ahdi alırdım, ona mürit olurdu. Sureten ben onun şeyhiysem de hakikatte, o benim şeyhimdir.” Başka bir sohbetinde Seyyid Ahmed er-Rifâî'yi methüsena ederek “Hiç şüphesiz o, Allah ve Resûlü (s.a.v) katında çok kıymetli bir zattır. Biz ismen onun şeyhleriyiz, hüküm ve tasarruf açısından o bizim ve zamanın şeyhidir.” demiştir.¹⁸⁰

Şeyh Abdulvâhid b. Zeyd b. Şihâbuddîn Ahmed Keysânî'den şöyle nakledilmiştir: “Ebû Medyen Mağribî'yi (ö.594/1198) Mekke'de gördüm. Kendisine ‘Memleketimizde (Irak) sufilerden, nesebi şerefli büyük bir şeyh var. Seyyid Ahmed er-Rifâî. Siz, Mağrib'de onun adını işittiniz mi?’ diye sorduğumda hemen irkildi ve şöyle cevap verdi: ‘Subhânallâh! Nasıl işitmeyelim. O; sıddıkların imamı, zamanın gavsı, Muhammedî velilerin seyyididir. Onun gölgesi doğu ve batı üzerindedir. Bu asırdaki tüm evliyaullah onun bayrağı altında ve onun askeridir.’ Ben kendisine ‘Ey seyyidim! Allahu Teâlâ sizi mübarek kılsın. Beni mazur görünüz çünkü biz, o büyük zatın ağzından sizin ifadelerinize işaret eden bir şey işitmedik?’ deyince bana ‘O; temkin sahibi öyle bir zattır ki ilahi nurları

¹⁷⁹ el-Mısrî, *age*, s.35.

¹⁸⁰ el-Fârusî, *age*, s.83.

içmiş ve içtiklerine üstün gelmiş, sarhoş olup kendini kaybetmemiştir. Sahip olduğu sırlara galebe çalmış, hallerini dışarıya vurmamış ve tavırlarına tam manasıyla malik olmuştur.’ dedi.”¹⁸¹

Ebû Tâlib b. Abdissemî’ el-Kureşî el-Hâşimi’den (ö.621/1224) şöyle nakledilmiştir: “Seyyid Ahmed er-Rifâî, ahlakın en kıymetlisini, karakterlerin en yücesini, mertebelerin en yüksekini, meşreplerin en latifini, hallerin en güzelini, her güzel makamın en üstününü bir araya getirmiştir. Dava sahibi yiğitlerin, onun mertebeleri üzerine çıkacak bir yolu yoktur. İçinde bulunduğu asırda onun bir benzeri yoktur. Bu yolda, Rasûlullâh’ın (s.a.v.) izine tutunmayı ve sünnetine yapışmayı sağlam bir zırh olarak ele aldı. Rasûlullâh’ın (s.a.v.) üstün ahlakıyla ahlaklanmayı kendine mezhep ve din edindi.”¹⁸²

Meclisinde bulunan bir fakir, Seyyid Abdülkâdir Geylânî’ye Seyyid Ahmed er-Rifâî hakkında sorunca şöyle cevap vermiştir: “Ey fakir! O öyle bir erdir ki ahlakı şeriat ve kitaptır. Kalbi, Rablerin Rabbi ile meşguldür. Her şeyi terk etmiş ve her şeye nail olmuştur. Vallahi Seyyid Ahmed bugün, Allah’ın velileri üzerindeki hücceti ve bu manevi ziyafetin de sahibidir.”¹⁸³

Hafız Nuri’nin, *Mir’ât-ı Seyyid Ahmed er-Rifâî* adlı eserinde Seyyid Abdülkâdir Geylânî ve Şeyh Yakub el-Kerrâz’ın şöyle dediği nakledilmiştir: “Ashâb-ı Güzîn ve Âl-i Beyt-i Resûl-i Emin ile eimme-i müctehidîn hazaratından maada (müçtehit imamlardan başka) tabakat-ı evliyada Ahmed er-Rifâî mertebesine kimse vasıl olmadı. Onu tarif ve tavsif etmek mümkün değildir.”¹⁸⁴

¹⁸¹ el-Fârusî, *age*, s.88.

¹⁸² es-Sayyâd, *age*, s. 210.

¹⁸³ el-Fârusî, *age*, s.87 ; es-Sayyâd, *age*, s.138.

¹⁸⁴ Hafız Nuri, *age*, s.9.

Şâfiî fakihî Ebû Şücâ'dan şöyle nakledilmiştir: “Seyyid Ahmed er-Rifâî, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün (s.a.v.) sünnetini zamanındakiler arasında en iyi bilen ve onlarla en güzel şekilde amel edendi.”¹⁸⁵

Şeyh Mekki el-Vâsitî'den şöyle nakledilmiştir: “Seyyid Ahmed er-Rifâî'yle Ümmü Abîde'de bir gece kaldım. Onun üzerinde, Rasûlullah'ın (s.a.v.) kırk hasletini gördüm. Bu, benim zahiren bilebildiklerimdi; bâtinen nasıldır kim bilir!”¹⁸⁶

Şeyh Abdulmelik b. Hammâd el-Mevsîlî'den şöyle nakledilmiştir: “Seyyid Ahmed er-Rifâî; hilm, merhamet ve tevazu bakımından eşsizdi. Kendisinden yaşça küçük yahut büyük herkese ‘Ey Seyyidim!’ diye seslenirdi. Nefsini hiçbir zaman üstün görmez, kendisini hiçbir insandan üstün tutmazdı. Sultanların ikramı gibi ikram ve ihsan eder fakat ailesiyle birlikteyken hayatını fakirlerin hayatı gibi sürdürürdü. Esas hayatın ahiret hayatı olduğunu söylerdi. Zayıf ve narin yapılı, vakur ve heybetli, yumuşak ve latif mizaçlıydı. İlim, akıl, ibadet, asalet, fazilet, şeref, kerem, büyük kerametler, parlak hikmetler, Muhammedî sünnetler ve yüksek dereceler kendisinde toplandığı halde nam, şan ve şöhretten uzaktı. Asrında emsalsizdi. Allah onunla bizi ve tüm Müslümanları faydalandırsın!”¹⁸⁷

Çalışmamızda çokça istifade ettiğimiz, Rifâîyye'nin ilk ve en önemli kaynaklarından *İrşâdü'l-Müslimîn li-Tarîkatı Şeyhi'l-Muttakîn* adlı eserin müellifi İzzüddin Ahmed el-Fârusî el-Vasitî (ö. 694/1294), Seyyid Ahmed er-Rifâî hakkında mealen şu şiiri inşa etmiştir:

“Ariflerin safları arasında öyle bir sancağı var ki,

Arifler ve salıklar, hepsi o sancağın altında!

Ey kutupların Ahmed'i! (en övülmüşü)

¹⁸⁵ el-Vâsitî, *age*, s.57.

¹⁸⁶ el-Ayderusî, *age*, s.91.

¹⁸⁷ el-Vâsitî, *age*, s.112.

Ey fazileti, batmayan güneş gibi olan!
Sen, mededi ümit edilen İmam Rifâî'sin,
Başa gelen sıkıntılar, kederler olduğunda!
Velilerin menkıbeleri vardır ya, bütün menkıbeler,
Sende en üstün ve son mertebededir 'Yed-i Beyzâ' misali!
Ahmed'in (s.a.v.) sünnetini öyle bir yolla ihya ettin ki,
O yol (tarik) sülûk bakımından apaçık ve sağlam bir yoldur.
Tarikat ve hakikat seninle iftihar etmekte,
Zira 'Celâl' sahibinden gayet ihtîşamlı ve parlak bir hilat giymişsin.
Hiç şüphesiz sen velilerin şeyhi ve tâcısın!
Makamları âli de olsa diğer velilerle kıyas olmazsın!¹⁸⁸

2.2. ESERLERİ

Seyyid Ahmed er-Rifâî, muhaddis ve fakih bir tarikat piridir. İlmiye sınıfına mensup olması hasebiyle gerek bizzat kaleme aldığı gerek vaaz ve sohbetleriyle oluşturulan telifata sahiptir. Yûnus eş-Şeyh İbrahim es-Samarrâî kitabında, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin on beş eserini zikretmiş; eserlerin bir kısmının Moğolların Bağdat'ı işgal ettiği günlerde kaybolduğunu ifade etmiştir. Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:

el-Burhânü'l-Müeyyed

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin en meşhur eseridir. Mukaddimesinde ifade edildiği üzere eser, onun vaaz ve sohbetlerinin, müridi Şerefüddin b. Abdüssemî el-Hâşimî el-Vâsîtî tarafından derlenmesiyle meydana getirilmiştir. İrşad ve nasihat üslubuyla tevhid, semâ, manevi ölüm, şariat-tarikat münasebetleri gibi muhtelif konular etraflıca işlenmiş; müteşabih âyetler meselesinde İmam Şâfî, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanife, İmam Ahmed

¹⁸⁸ el-Fârusî, *age*, s.92.

ve İmam Ca'fer Sâdık'ın görüşleri zikredildiği halde kelâmcıların görüşlerine yer verilmemiştir. Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, Abdülhakim Abdulbâsit, Abdulgani Nakkah Mi (Dâru'l-Kitâbu'n-Nefis, Halep, 1986), Yusuf Hâşim er-Rifâî, Ahmed Ferid Mezidî (Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2010) tarafından tahkik edilmiş olan eserin muhtelif baskıları mevcuttur (İstanbul, 1301/1883; Şam, ts.). Eser, Şihâbüddîn Ahmed er-Râvî el-Bağdâdî tarafından *Tibyânu Ahmed fî Şerhi'l-Burhâni'l-Müeyyed* adıyla şerh edilmiştir.¹⁸⁹ Türkçeye ilk tercümesi II.Abdülhamid'in kâtib-i sânisî Kudsîzâde Kadri Efendi tarafından yapılmış; *El-Burhânü'l-Müeyyed* (çev. Naim Erdoğan, Pamuk Yay., İstanbul, 1975), *Delillerle Marifet Yolu* (çev. Hasan Kâmil Yılmaz, Erkam Yay., İstanbul, 1985), *el-Burhânü'l-Müeyyed Kurtarıcı Öğütler*, çev. Sıdkı Gülle, Bedir Yay., İstanbul, 2013) gibi farklı isimlerle günümüz Türkçesine de aktarılmıştır.

el-Hikemü'r-Rifâîyye

Günümüze kadar ulaşan eser, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin telif ettiği küçük bir risaledir. Halifelerinden Abdüssemî el-Hâşimî el-Vâsıtî'ye ithafen yazdığı bu eserde;¹⁹⁰ kibir, ölçü, zikir, dost ve düşman, himmet ve gayret, marifetullah, sufi, yol, tevazu ve mahviyet, güzel huylar, akıl, kadere rıza konularını işlemiştir. Eser, Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî tarafından *Kalâidü'z-Zeberced alâ Hikemi'r-Rifâî* adıyla şerh edilmiş (Beyrut 1302/1885), Muallim Nâci ise bu eserden seçtiği Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin sekiz hikmetini kendi açıklamalarını ilave ederek *Hikemü'r-Rifâîyye* adıyla neşretmiştir (Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1304/1886). Muallim Nâci'nin çalışması, H.Rahmi Yananlı tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır (*Hikemü'r-Rufâîyye Rufâî Hikmetleri*, Büyüyenay Yay., İstanbul, 2013). Ayrıca Geylânîzâde Seyyid Muhammed Seyfeddin tarafından *Terceme-i Hikem-i Rifâîyye* adıyla Farsçaya tercüme edilen eser (İstanbul, 1302/1885) birkaç defa Türkçeye de tercüme edilmiş, son olarak *Hak Yolcusunun Düsturları* adıyla

¹⁸⁹ Hayri Kaplan ve İsmail Şık, "Ahmed er-Rifâî'nin İtikâdî ve Kelâmî Görüşleri", *Tasavvuf Dergisi*, sy.16, s.89, 2 no.lu dipnot. (2006).

¹⁹⁰ Muallim Nâci, *Hikemü'r-Rufâîyye Rufâî Hikmetleri*, s.8.

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin aşağıda beyan edilecek iki eseriyle birlikte yayımlanmıştır (çev. Yaman Arıkan, Erkam Yay., İstanbul, 2012, ss.35-93).¹⁹¹

en-Nizâmü'l-Hâs li-Ehli'l-İhtisâs

Üslubundan Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin sohbetlerinden derlendiği anlaşılan eserde nefis, söz, himmet ve gayret, amel ve teslimiyet, cihad, Kitâb-ı mübin, edeb, çalışmak, muhabbet, dört güzel haslet, tasavvuf, ilim, yardımlaşma, hikmet konuları işlenmiştir. Türkçeye ilk tercümesi Muhammed Nâzım tarafından yapılarak neşredilmiş olan eserin (Dersaadet Şems Matbaası, 1326-1328/1908-1910) günümüz Türkçesine tercümesi *Hak Yolcusunun Düsturları* adıyla yayımlanan kitabın içerisinde yer almaktadır. (çev. Yaman Arıkan, Erkam Yay., İstanbul, 2012, ss.95-175).¹⁹²

Erbaûne Hadîsen

Âli isnad sahibi bir muhaddis olduğu bilinen Seyyid Ahmed er-Rifâî, kırk hadisi kendisinden itibaren Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kadar ulaşan bir senedle vermektedir (Şam, ts.). Risalede zikredilen hadisler, Kütüb-i Sitte ve meşhur hadis kitaplarında mevcuttur. Türkçe tercümesi *Hak Yolcusunun Düsturları* adıyla yayımlanan kitabın içerisinde yer almaktadır. (çev. Yaman Arıkan, Erkam Yay., İstanbul, 2012, ss.7-34).¹⁹³

el-Mecâlisü's-Seniyye

Menâkıbnamelerde Seyyid Ahmed er-Rifâî'den nakledilen tasavvufî sohbetler ilk olarak Şeyh Abdülazim el-Vâsitî tarafından toplanmış, bilâhare Mustafa Reşîd er-Rifâî tarafından derlenerek yedi meclis şeklinde oluşturulmuştur. Tasavvufun temel ıstılahlarından tevhid, velâyet, nefis, fütüvvet, zikir, fakr ve gınâ, kulluk, mücahede gibi kavramların işlendiği bu meclisler Muhammed b. Sâlih el-Hüseynî tarafından (9./15. yy.) *el-İksîr fî Şerhi Mecâlisi'l-Ğavsi'r-Rifâîyyi'l-Kebîr* adıyla şerh edilmiştir. Türkçeye ilk

¹⁹¹ Mustafa Tahralı, “*Ahmed er-Rifâî*”, DİA, II, 129. (İstanbul, 1989)

¹⁹² Samarrâî, *age*, s.84.

¹⁹³ Tahralı, *agm*, DİA, II, 129.

olarak *Mecâlis-i Hazret-i İmâm Rifâi* adıyla Kudsîzâde Kadri Efendi tarafından tercüme edilen eser (Malumât Matbaası, İstanbul, 1313/1895), günümüz Türkçesine de aktarılarak *Sohbet Meclisleri* adıyla yayımlanmıştır (çev. Ali Can Tatlı, Erkam Yay., İstanbul, 2013).

Hâletü Ehli'l-Hakîka Ma'allâh

Yukarıda açıklanan *Erbaûne Hadîsen* adlı risalenin şerhi mahiyetinde olan eser, Seyyid Ahmed er-Rifâi'nin 549/1154 yılı Receb ayından itibaren her perşembe günü bir hadisin tasavvufi şerhini yaptığı sohbetlerinde tutulan notların, müridlerinden Ebû Şücâ b. Menhec tarafından derlenmesiyle oluşturulmuştur (Mısır 1315/1897, Halep 1962). Tasavvuf ve hadis münasebeti bakımından dikkate şayan olan eser, *Onların Âlemi* adıyla birkaç defa Türkçeye tercüme edilmiştir (çev. Abdülkadir Akçiçek, Büşra Yay., İstanbul, 1994 ; çev.Meral Şentürk, Hatice Şekerci, Altınoluk Yay., İstanbul, 2011).

el-Eş'âr

Seyyid Ahmed er-Rifâi'nin inşad ettiği hikmet yüklü şiirlerinden bazısı, Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî'nin biyografik tarzda kaleme aldığı *Kılâdetü'l-Cevâhir fî zikri'l-Gavs er-Rifâi ve't-tibâihî'l-ekâbir* adlı eserinde bir araya getirilmiştir. Bu şiirler, Kenan Rifâi'nin *Seyyid Ahmed er-Rifâi* (Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1340/1921) adlı eserinde de yer almaktadır.

el-Ahzâb ve'l-Evrâd

İrşâdü'l-Müslimîn müellifi İzzüddin Ahmed el-Fârûsî (ö.694/1294), Seyyid Ahmed er-Rifâi'nin altı yüz altmış ikiye ulaşan hizbinin mevcut olduğunu kaydetmiştir.¹⁹⁴ Ancak muhtelif Rifâi kaynaklarında (İzzüddin Ahmed es-Sayyâd, *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye fî'l-Vazâifi'l-Ahmediyye*, çev. Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yay., Ankara, 2002, ss.257-308 ; Ebû'l-Hüdâ Muhammed Sayyâdî, *Kılâdetü'l-Cevâhir fî zikri'l-Gavs er-Rifâi ve't-tibâihî'l-ekâbir*,

¹⁹⁴ el-Fârûsî, *age*, s.122.

Mektebetu'r-Rifâiyye, Kahire, 2004, ss.339-376 ; Kenan Rifâî, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, haz.Mustafa Tahralı, Cenân Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı Neşriyatı, İstanbul, 2015, ss.271-280.) bunların sadece bir kısmı cemedilmiştir. Şeyh Hafız İsmail Rüşdü'nün derlediği evrâd ve ahzâb, Gülser Keçeci tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır (*Evrâd-ı Rifâiyye*, Buhara Yay., İstanbul, 2011).

Bunların dışında, kaynaklarda zikredildiği halde Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin günümüze ulaşmayan eserleri şunlardır:

1. *es-Sırâtu'l-Müstakîm fî tefsîr-i ma'âniyi Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm*,
2. *er-Rivâye fî'l-Hadis*,
3. *et-Tarîk ilallâh*,
4. *el-Akâidu'r-Rifâiyye*,
5. *Tefsîru Sûreti'l-Kadr*,
6. *Şerhu't-Tenbîh*,
7. *el-Behce fî'l-Fıkhi*,
8. *İlmu't-Tefsîr*.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Öztürk, Ergün, *Ahmed Er-Rifâî ve Rifâiyye Tarikatı*, (basılmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2021, s.58 ; Hayri Kaplan ve İsmail Şık, *agm*, Tasavvuf Dergisi, sy.16, s.89, 2 no.lu dipnot ; Samarrâî, *age*, ss.83-85.

İKİNCİ BÖLÜM

KİTAP VE SÜNNET'E İTTİBANIN ÖNEMİ

1. Rifâîlikte Kitap ve Sünnet'e İttibanın Önemi

Çalışmamızın esas kısmını teşkil eden bu bölümde, Seyyid Ahmed er-Rifâî tarafından tesis edilen Rifâîyye'nin, benimsediği itikat ve ibadetlerde Kitap ve Sünnet'i esas alan bir tarikat olduğunu delilleriyle ortaya koyacağız.

Bir tarikatın müessisi/piri o yolun esas ve usullerini tespit etme salahiyetini haizdir. Rifâîyye'nin piri Seyyid Ahmed er-Rifâî, yolunun esaslarını tayin ve tespit ederken Kitap ve Sünnet'i merkeze almış; müntesiplerine, tevile mahal bırakmayacak şekilde ısrarla Kur'an'a ve Sünnet'e ittiba etmelerini emretmiştir. Yaşadığı dönemin coğrafyasında birçok farklı mezhep ve meşrebin varlığı göz önüne alındığında onun itikada ve amele dair esasları niçin bu kadar ısrarla vurguladığı, neden üzerinde hassasiyetle durduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Lügatta “toplamak, bir araya getirip dikmek, bağlamak; istinsah etmek, yazmak” gibi anlamlara gelen “kitap”, ıstilahta şer'i hükümlerin ilk ve temel kaynağı olarak Kur'an-ı Kerim'i ifade etmek için kullanılır. İslam'ın, akîde esasları ve amelî hayata dair hükümlerinin belirlenmesinde temel alınan kaynaklar hiyerarşisinin başında Kitap/Kur'an yer almaktadır.¹⁹⁶ “Sünnet” ise lügatta “izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek” anlamlarına gelmekle beraber, ıstilahtaki olarak “Hz.Peygamber'in (s.a.v.) söz, fiil ve takrirleri” şeklinde tanımlanmıştır. Şer'i hükümlerin istidlalinde Kitap'tan sonra ikinci sırada yer alan Sünnet, Asr-ı Saadet'ten günümüze İslami hayatın modeli olmuş ve İslam düşüncesinde Kur'an'la bir bütünlük arz

¹⁹⁶ Ali Bardakoğlu, "Kitap", DİA, XXVI, 122-126. (Ankara, 2002)

ettiği kabul edilmiştir.¹⁹⁷ Seyyid Ahmed er-Rifâî, bu husustaki görüşünü sarahaten şöyle ifade etmiştir:

“Kur’an’la amel eden kurtulur ve saadete kavuşur. Onun ahkamından ayrılanlarsa mahrumiyete uğrar ve pişmanlık duyar. Bu, aynı zamanda Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yoludur. Çünkü Kur’an ve Sünnet ayrılmaz bir bütündür. Kur’an ve Sünnet’e bağlılık öylesine açık bir yoldur ki, bu yola girenler asla dalaletе düşmezler.”¹⁹⁸

Seyyid Ahmed er-Rifâî, gerek kendi telifatında gerek vaaz ve nasihatlarından derlenen eserlerinde, Kitap ve Sünnet’in aslî kaynak teşkil ettiği şeriatı öğrenip, tam anlamıyla hayata tatbik etmenin önemini vurgulamış ve müntesipleri için bunun ilk şart olduğunu şu sözlerinde ifade etmiştir:

“Bu tarikatın gayesi, esas rükünleri ve dallarıyla Kitap ve Sünnet üzere kurulu olup sırları acayip ve halleri gariptir. Bu tarikata girmek isteyenler din işlerinde, hakikatte, şeriatта şu sözü unutmamalıdır: ‘Bir kimse şeriat hükümlerine göre davranır ve işin hakikatini bilmezse, doğru yoldan sapmış fâsık olur; işin hakikatini bilir de şeriatта uygun davranmazsa zındık olur.’ Salikten istenen şey; şeriat bilgisi, emirleri ve yasakları öğrenmek ve dinin emrine hakkıyla sımsıkı bağlanmaktır. Dünya ve ahirette öncekilerle sonrakiler arasında Rasûlullah’tan (s.a.v.) daha büyük ve daha yakın bir vesile yoktur. Çünkü o, Allah’ın en büyük kapısıdır.

Yol açıktır. O yol; namaz, oruç, hac, zekat, tevhid ve Rasulullah’ın (s.a.v.) peygamberliğine şahitlik etmektir. Bunlar ilk ilkelerdir. Haramlardan sakınmak, Allah’la beraber olan müminin halidir. İşte yol budur. Zahir olsun, bâtın olsun bütün adabınızda şeriatта uyun. Çünkü kim gizli ve açık

¹⁹⁷ Murteza Bedir, “Sünnet”, DİA, XXXVIII, 150-153. (İstanbul, 2010)

¹⁹⁸ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, çev.Hasan Kamil Yılmaz, Erkam Yayınları, İstanbul, 2004, s.133.

olarak şeriata uyarsa Allah onun hazzı ve hasibi olur. Allah kimin hazzı ve hasibi olursa kudretli Melik'in katında sıdk ehlinden olur.”¹⁹⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî, şeriat edebine çok önem vermiş, şeriatın hiçbir inceliğini terk etmemiştir. İster fiili ister kavli olsun tüm hallerde şeriatın gösterdiği istikametten zerre miktarı ayrılmamak gerektiğini belirtmiş; kişinin, riayet etmekle mükellef olduğu asıl ölçünün şeriatın emir ve nehiyleri olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Allah'ın şeriatına kesinlikle riayet et. Bunu yaparken nefsine asla yardımcı olma. Akıllı ve hikmet sahibi kişi, şeriatın güzel gördüğünü güzel sayar; şeriatın kötü ve çirkin addettiğini kötü ve çirkin addeder. Sen dosdoğru yola, şeriatın izinde gittiğini bildiğin tarık-i müstakime gir. Kendisinde şeriata aykırı bir durum gördüğün her yolu terk et. Her sözde ve fiilde Peygamberinin (s.a.v.) şeriatını hâkim kabul edip onu hakem tayin et. Hükümü o versin. Zira ‘Herkesin yöneldiği bir kıblesi/yönü vardır.’²⁰⁰ Senin kıblen/yönün ise parlak ve tertemiz yol yani Rasûlullah'ın (s.a.v.) şeriatı olsun. ‘Hidayet edici ve yardımcı olarak Rabbin sana yeter.’²⁰¹ buyrulmuştur.”²⁰²

Seyyid Ahmed er-Rifâî akli şeriata tabi kılmış, şer'i hududu ret ve kabul hususunda tereddüde düşen aklın, kişiye kılavuzluk yapacak hakiki akıl olmadığına işaret etmiştir. Ayrıca tarikat ve hakikat adına serdedilen ef'al ve akvalin şeriatın zahirine muvafık olmasının şart olduğunu ifade etmiştir. Bu manada şu sözleri dikkate şayandır:

“Eğer bir konuşmacı kulakları sağır edinceye kadar konuşsa ve sözleri şeriatın zahirine muhalif olsa, onun susması konuşmasından evladır. Bir kimse de arkadaşları

¹⁹⁹ Kenan Rifâî, *age*, s.171.i ; es-Samarrâî, *age*, s.44, 45.

²⁰⁰ Bakara Süresi 2/148.

²⁰¹ Furkan Süresi 25/31.

²⁰² Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012, s.80, 81 ; Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (en-Nizâmü'l-Hâs)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012, ss.135-137 ; el-Ayderusî, *age*, s.91 ; es-Sayyâd, *age*, s.165.

tarafından hiç konuşmayacak zannedilecek kadar sükût etse ve ardından bâtınında meydana gelen bir sünûhatla şeriatın zahirine muvafık bir söz söylese, Allah o sözü dinlemeye gönülleri müheyya kılar. ‘Şeriatın reddettiği her hakikat zındıklıktır.’ Mesela bir şahsın havada bağdaş kurup oturduğunu görseniz, emr-i ilahi ve nehy-i sübhani hakkındaki durumunu anlayıncaya kadar iltifat etmeyiniz.”²⁰³ Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin bir sohbetinde sarf ettiği, çalışmamızın özeti mahiyetindeki şu sözleri de aynı manayı muhtevidir:

“Tarikatım, bidat karışmamış dindir. Tembellik gösterilmeden yapılan ameldir. Tarikatımız, beş duyu organını zapturapt altına almak ve nefes aldıkça vakte riayet etmektir. Bâtını kirlerden temiz tutmak, bütün azalarla zikre devam etmektir. Tarikatım; riyası olmayan kalp, şehvete ittiba etmeyen nefis sahibi olmaktır. Yolumuz Kitabullah ve Sünnet-i Nebevî’dir. Bilmiş ol ki derviş, sünnete ittiba ettiği müddetçe doğru yoldadır. Sünnetten yüz çevirdiği an doğru yoldan sapmıştır. Şer’i hudutlara riayet edilecektir. Yardım, Cenab-ı Allah’tandır. İyi bilesin ki tarikat, süt gibi beyaz bir yoldur. Tarikatta mevcut olan zahiri bâtını her söz ve fiil, şeriatın hudutları içerisinde. Şer’-i şerife muhalif olan her yol zındıkların yoludur. Tarikat, ‘Allah’a iman ettim.’ demek, şer’i hudutlar içerisinde olup ona riayet etmektir. Allahu Teâlâ’nın nehyettiği her şeyden sakınmaktır. Bunun dışında bir tarikat asla olamaz. Çünkü haktan başka her şey ancak dalalettir.”²⁰⁴

Seyyid Ahmed er-Rifâî; Zühhd Dönemi sufi imamlarından Hasan-ı Basrî (ö.110/728), Dâvûd et-Tâî (ö.165/781?), Ma’rûf-i Kerhî (ö. 200-815?) gibi zevatın sohbetlerinden edep öğrenen mutasavvıfların, seyr u sülûk sebeplerini iki kaideye hasrettiklerini belirtir. Bu iki kaide şeriata tam ittiba ve sadece talib-i Hak olmaktır.

²⁰³ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.153 ; el-Mahzumî, *age*, s.7.

²⁰⁴ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye Sohbet Meclisleri*, s.53, 54 ; el-Fârûsî, *age*, s.78.

Sufilerin ‘edep’ sözüyle şer’i manada edebi kastettiklerini ifade ederek şu izahatta bulunmuştur:

“Edeplerin kemali; söz, fiil, hal ve ahlak cihetinden Rasûlullah’a (s.a.v.) tam ittibadır. Sufinin sözleri, fiilleri, halleri ve ahlakı, şeriat ölçüsüne vurulunca amelinin ağırlık ve hafifliği de ortaya çıkar. Şeriata aykırı olan bir yolla amel ve mücadelede bir fayda sağlamaz. Bir adam şeriata uygun olmayan tarzda velev ki beş yüz sene ibadetle meşgul olsa ibadeti kendine racidir yani reddedilmiştir. Sevap kazanmadığı gibi günahı mucip olur. Kıyamet gününde Allahu Teâlâ ona, hiçbir sevap vermez. Bir cihetten de olsa hallerinizi Kitap ve Sünnet’e irca ettiğiniz taktirde yaptıklarınız mükemmeliyet kazanır. Aksi halde bütün bu haller, ameller ve sözlerin size zararı dokunur. Hatta yolunuz Kitap ve Sünnet’e uygun değilse, sizin ve dalaletle itham ettikleriniz arasındaki fark, bir sarık ve cübbeden ibarettir. Sen müteşerri olmaya bak, hasetçileri bırak. Varsın onlar iftira ededursunlar, istediklerini sana isnad etsinler.”²⁰⁵

Kişinin, şeriatın emir ve nehiyleri önünde mutlak teslimiyet gösterip, boyun eğmedikçe kamil bir imana sahip olamayacağını belirten Seyyid Ahmed er-Rifâî, “Sizden herhangi birinizin heva ve hevesi, benim getirmiş olduğum şeye tabi olmadığı müddetçe iman etmiş olmaz.”²⁰⁶ mealindeki hadisi şöyle şerh etmiştir: “Hevâsını, kendi peygamberinin belirlediği şeriatın saltanatı önünde amade kılıp zelil bir kul halinde emirlere boyun eğmeyen kişi, imandan ne kadar nasip alır? Ey Kardeşim! Hoşuna giden bir sözü kabul edip onu yerine getiriyorsun. Böylece şeriat-ı garrâya ittiba ettiğini iddia ediyorsun. Yoksa sen Allah’ın emriyle alay mı ediyorsun? Halbuki söz hoşuna

²⁰⁵ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.28, 29, 79, 95, 104 ; es-Sayyâd, *age*, s.235.

²⁰⁶ el-Hindî, *Kenzü'l-Ummal*, I, 217.

gitmediğinde bir akli delil ve hüccet bulup bununla amel etmezsin. Söyle! Yoksa sen ilahi emir ve nehiyleri küçük mü görüyorsun?”²⁰⁷

Seyyid Ahmed er-Rifâî, şeriatın temsilcisi konumundaki fakihler ile hakikat yolunun yolcusu ve temsilcisi olan sufileri, maksatları itibarıyla birbirinden ayırmamış ve onların Hak yolunda karşılaştığı engellerin aynı olduğu görüşünü şu şekilde serdetmiştir:

“Efendiler! Sufiler yolunun sonu, fakihler yolunun sonu; fakihler yolunun sonu da sufiler yolunun sonudur. Allah’ı talep hususunda fakihlerin sınıandığı Allah’tan uzaklaşma engelleri, sufilerin sülûk esnasında sınıandığı engellerdir. O halde tarikat şeriat, şeriat da tarikatın ta kendisidir. Aralarındaki fark sadece lafzidir. Madde, mana ve netice açısından ikisi de aynıdır. Fakihin haline karşı çıkan sufiyi ‘yanılmış’, sufinin haline karşı çıkan fakihi ‘uzaklaştırılmış’ olarak görürüm. Lakin fakih, şeriat diliyle değil de kendi diliyle emrediyorsa; sufi, şeriat sülûküyle değil de kendi nefsiyle süluk ediyorsa, bu şekilde birbirine karşı çıkan fakih ve sufi için hiçbir mahzur yoktur. Çünkü benim sözüm ‘kâmil sufi’ ve ‘arif fakih’ içindir. Düşünün bir kez! Kâmil sufiye, arif fakih: ‘Talebelerine ‘Namaz kılmayın, oruç tutmayın, Allah’ın koyduğu sınırlarda durmayın.’ diye söyleyen sen misin?’ dese kâmil sufi ne yapar? Allah aşkına söyleyin. ‘Haşa!’ demekten başka bir söz söyleyebilir mi? Peki arif fakihe, kâmil sufi: ‘Talebelerine ‘Allah’ın zikrini çok yapmayın, mücahedelerde bulunarak nefisle savaşmayın, güzel ihlas eşliğinde Allah için iş yapmayın.’ diye söyleyen sen misin?’ dese, arif fakih ne yapar? Allah aşkına söyleyin. O da ‘Haşa!’ demekten başka bir söz söyleyebilir mi? Öyleyse madde, mana ve netice bir fakat sadece lafız farklı. Lafız perdesi sebebiyle maddenin, mananın ve sonucun meyvesini almaktan perdelenen sufi, ‘cahil’dir. Allah

²⁰⁷ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.40, 41 ; es-Sayyâd, *age*, s.51 ; el-Vasîti, *age*, s.95.

cahil bir veli edinmemiştir. Lafız perdesi sebebiyle bunların meyvesini almaktan perdelenen fakih de ‘mahrum’dur. Ey Allah’ım! Fayda vermeyen ilimden sana sığınırım.”²⁰⁸

Veli, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin tarifinde Allah’ın Kitabı ve Resulullah’ın (s.a.v.) sünnetiyle amel eden; kemal, hikmet ve kerem sahibi akıllı kişidir. O, velayet konusunda şu bilgileri aktarmıştır:

“Kul, kâmil velayet makamına ancak akli tam, himmeti yüce, sıdkı doğru, fiil ve sözde Resulullah’a (s.a.v.) bağlılığı tam olursa ulaşabilir çünkü velayet mertebesi, velayet sahibini ümmet içinde Resulullah’a (s.a.v.) niyabet ettirir. Velayetin en üstün mertebesine gelince o; Resulullah’ın (s.a.v.) yaptıklarını yapmak, söylediklerini nakletmek ve onun halleriyle hallenmektir. İşte bu ölçülerden birini noksan yapan velinin mertebesi, o nispette düşük olur. Bu ölçüleri eksik olarak yerine getiren veli, nasıl olur da adaletin temellerini atan, hikmeti yerleştiren, insanların haklarını gözeten, getirdiği nizamı sağlam temellere oturtmak için uğrunda mücadele eden mahlukatın efendisi Resulullah’a (s.a.v.) uymuş olur. O halde seni rubûbiyyet sırlarına ulaştıracak her kelime, vasıf, tavır ve ahvalde Resulullah’a (s.a.v.) ittiba etmekten geri kalma. O; Allah’ın keskin bir kılıcı, Hakk’ın hakikatlerini dile getiren tercümanı, yegâne hüküm koyucu olan Allah’ın sevgilisidir.”²⁰⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî, hakikat yolunda şeriata aykırı bir şeye katiyen yer olmadığını ve şeriattan başka bir yolun da bulunmadığını ifade etmiştir. Rifâî dervişlerinin maneviyatlarının, şer’-i mübinin zahirine uygun olmasını Allahu Teâlâ’nın

²⁰⁸ es-Sayyâd, *age*, s.225, 226.

²⁰⁹ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlîsü's-Seniyye*, s.34, 35, 173 ; es-Sayyâd, *age*, s.55 ; el-Mahzumî, *age*, s.17.

onlara yönelik bir lütfu olduğunu belirtmiş ve bunun için Allah’a hamdetmiştir.²¹⁰ Her zamanda ve durumda şeriatın zahirine sarılmanın lüzumunu vurgulamış, zahir ile bâtını ayıranları şiddetle tenkit etmiştir. Bunu şu sözleriyle ortaya koymuştur:

“Kendi içtihatları ve bâtıl yalanlarıyla nasların zahirine yani Kur’an ve Sünnet’in açık hükümlerine muhalif olanlar, o nasları hükümsüz kılanlar, işte onlar yalancılarıdır. Rahmet sofrasından uzaklaştırılmış olanlardır ve mülhidler arasında sayılırlar. Evet, herkes için ölçü şeriatın zahiridir. Burada incelikler vardır. Sufilerin hallerini şeriat ölçüsüne vurmaya teşebbüs eden kişinin hem şeriat hem hakikat ilminde derinleşmesi gerekir ki hak ile batılı ayırt edebilsin ve üzerinde durduğu hükmü en sarîh delillerle açığa kavuşturabilsin, hevâsına tabi olmayabilsin.

Sen daima iki duvar arasında, şeriat duvarı ile amel duvarı arasında yürü. Rasulullah’ın (s.a.v.) sünnetine bağlanıp ona tabi olma yoluna gir. Zira sünnete tabi olma yolu daima hayır, bidat yolu daima şerdir. Hayır ile şer arasında ise açık bir fark, açık bir mesafe vardır. Tarıkatta her ne varsa, şeriatın zahiri, onun yerine getirilmesini emreder. Bâtın, zahirin özüdür. Zahir, bâtının kabıdır. Aralarında ayırım yapılamaz. ‘Biz şeriatın zahir ehliniz.’ de. Böylece bâtın ehlinin söylediğini de kastetmiş olursun. Zahir ve bâtın arasında ayırım yaparak amel etmeyin. Zira zahir ve bâtın arasını ayırmaya çabalamak bidattir. Ulemanın ve fukahânın hakkını ihmal etmeyin. İlmin tadını alırken amelin açlığını terk etmeyin.

Vuslatın bâtın ve zahiri, ruhu ve cismi Efendimiz (s.a.v.) tarafından belirtildiği üzere ‘Kur’an ahlakıyla ahlaklanmaktan’ ibarettir. Bunun dışında kalan her söz ve davranış, nefsin yanılması veya şehvet yoluyla ruha doğru yol bulan kulaktan duyma şeylerdir. Nefs tamamıyla düzelmeden

²¹⁰ es-Sayyâd, *age*, s.242.

manevi haller zahir olursa nefsin hoşuna giden ve hilelerini kullanabileceği ortamlar hasıl olur. İşte nefs, olgunlaşmadan meydana gelen bu manevi hallerde müşahede ettiği şeyleri kendi varlığının hükmü altında bulunduğunu zannederek dilinden şeriatın terazisine uymayan şatahat misali ölçüsüz sözler dökülür. Buna düşar olan kişi, sözü şeriat-ı mutahharanın mihenk taşına vurmadığı için bu sözün, ruhun varidatından olduğunu zanneder. Böyle olunca da dereceleri keşfedemez. Böyle bir durumda olan miskin, cahil insanların bile bildiği şeriat ölçüsünden ayrılmaması esas değil midir? O kişinin üzerine düşen zahir ile amel etmektir, zira şeriatın bätini hükmü, onun içinde bulunması gereken zahiri halden farklı bir şey değildir. ”²¹¹

Rifâiyye’nin müessisi olarak Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin, tarikatının usul ve erkanını, asıl ve fûruunu belirlerken Kitap ve Sünnet’i temel aldığını, eser ve mevizalarında şer’i ahkama esas teşkil eden bu iki kaynağa ittibayı önemle vurguladığını ifade etmiştik. Bu tespitimize delil olması sadedinde onun eserlerinden iktibaslar yapmak uygun olacaktır.

El-Mecâlisü's-Seniyye adlı tasavvufi sohbetler ve mevizalardan oluşan eserinin ilk bölümünde Seyyid Ahmed er-Rifâî, “Ey kardeşlerim! Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız. Bu, Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine sarılmak ve onun ahlakıyla ahlaklanmak demektir. Onun ahlakı Kur'an'dır. Kur'an; içinde hiçbir batıl bulunmayan, ezeli ve ebedi olan Allahu Teâlâ'nın kelimidir ve Kur'an'ın rabbani sırlar ihtiva eden hikmetleri vardır.” diyerek bu hikmetleri sıralamıştır. Tamamı otuz iki maddeden ibaret olan bu bölümde, istisnasız bir biçimde her maddeyi Kur'an-ı Kerim'den bir ya da birkaç ayetle refere

²¹¹ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.42 ; Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.60 ; Bahaddin Muhammed Mehdi er-Ravvas, *Fezleketu'l-hakika fi ahkâmi't-tarika*, thk. Abdulhakim b. Selim Abdulbasit, yy, 1378/1958 ; ; es-Sayyâd, *age*, s.52, 53, 155 ; el-Vasiti, *age*, s.96, 97 ; Kenan Rifâî, *age*, s.117.i ; es-Samarrâî, *age*, s.53, 54.

etmiştir. Her hikmeti Kitabullah'a dayandırması onun, istidlalde nassa verdiği önemi açık bir biçimde ortaya koyar. Bölüm, Ahmed er-Rifâî'nin Kur'an'a ittiba etmede sahip olduğu hassasiyeti ifade eden şu veciz sözleriyle tamamlanır:

“Ey kardeşim! Kur'an; bütün işlerin sırrının sırrı, hakikatlerin özünün özü, yüce Allah'ın nuru ve onun, kullarıyla kendisi arasında sağlam bir bağıdır. Kur'an; Allah'ın hükmü ve hakikati, sırlarını kuşattığı bir çemberidir. Ona sımsıkı sarılın ve ondan yüz çevirmekten şiddetle sakının. Allah'tan hakkıyla korkun. Bütün hal ve hareketlerinizde Allah'ın koyduğu sınırları aşmayın.”²¹²

Aynı eserin devamında bu hususa dair şu ifadeler yer almaktadır:

“Allah ile sohbeti sahih olan kişi Kitabullah'ı büyük bir edeple okur, Kur'an'ın emirlerine ittiba eder ve onun ahlakıyla ahlaklanır. Resûlullah (s.a.v.) ile sohbeti sahih olan da onun edep ve ahlakıyla ahlaklanır, getirdiği şariat ve sünnetine tabi olur. Bu yolların herhangi birinden ayrılıp da kendi nefesine hoş gelen şeylere uyanlar ya da nefsinden bir şeyler söyleyenler, insanları helake sevk edenlerin yoluna tabi olmuştur. Her hususta hudutları tayin eden şeriattır.

Ey salık! Âdetlerle ibadetleri karıştırmaktan şiddetle sakın, çünkü güzel ve mübah olan âdetler mahluk olan insanın aklıyla ortaya çıkarılmıştır. Halbuki ibadetler, Hâlik olan yüce Allah'ın emriyle konmuştur. Kendisine ittiba edilecek olan ancak Allahu Teâlâ'dır. Bu tarikatta kendi nefesine göre amel edenler reddedilir. Tarikat ancak sıdk ve inkisar, zillet ve iftikar (Allah'a muhtaç olma), Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnet-i seniyyesine ittiba ile elde edilir. O halde bidatlere dalma ve onun sünnetinden asla ayrılma; çünkü

²¹² Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.26.

Efendimiz (s.a.v.) büyük bir sır, bitmez tükenmez bir hazinedir. O (s.a.v.), Allah'ın kapısıdır ve bütün kapılar onda son bulur.

Ey ârif! Gel bu yüce Peygamber'e (s.a.v.) uyarak canını ve ruhunu kısaca her şeyini onun yoluna feda et. Zira saadetin alameti üçtür: 'Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine sarılmak, evliyaullah ile sohbet etmek ve Allahu Teâlâ'dan haya etmektir."²¹³

Kaynaklarda, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin Kur'an-ı Kerim'e son derece hürmet ettiği, kendisi Kur'an tilavet ettiği zaman renginin değiştiği, titremeye başladığı, çevresindekileri hissetmediği hatta çoğu zaman bitkin düştüğü ifade edilmiştir. Kur'an tilavet edenlere hürmet gösterip onlar için ayağa kalktığı, yaş itibarıyla büyük ya da küçük olduğuna bakmaksızın onların ayakkabılarını taşıdığı, onlardan dua talep ettiği ve onlar hakkında şöyle söylediği nakledilmiştir:

“Kur'an okuyan kişi, kiminle muhatap olduğuna kalp gözüyle bakmalı ve kalbinin nerede olduğunu düşünmelidir. Çünkü kalbi Hak ile muhatap oluyor ve ona bakıyor; dili onun kelimasını söylüyor ve onu zikrediyor. İşte o kişi tefekkür eder, ibret alır, boyun eğre, huşu, tevazu ve teslimiyet gösterirse o vakit, Allahu Teâlâ ona rahmet ve muhabbet gözüyle bakar ve onu sever. Onu sevdiğinde mahlukatını ona, onu da mahlukatına sevdire ve herkesin kalbinde ona yönelik heybet duygusu verir. Gören herkes onu sever, ona saygı duyar ve onunla içi ferahlar. Böylece onun için iyilikler kat kat artar, dereceler yükselir ve o, Allahu Teâlâ'nın yeryüzündeki rahmet kaynağı olur.”²¹⁴

Bir meclise davet edildiğinde icabet etme şartı olarak, orada Kur'an tilavet eden birinin bulunmasını isteyen Ahmed er-Rifâî; Kitabullah'ın manasını, emir ve nehiyelerini

²¹³ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.55, 83, 154, 155, 190 ; el-Mısrî, *age*, s.185.

²¹⁴ el-Mısrî, *age*, ss.227-231.

işaret ederek “Kur’an, Allah’ın ipidir. Ona tutunan kurtulur, emniyette olur, selamet bulur, ganimeti elde eder ve kazanır. Onu bırakan ise pişmanlıkla helak olur. Kur’an, Allahu Teâlâ’nın ziyafetidir; edep ve eğitim yeridir. Onunla edeplenmeyen, onun ahlakıyla ahlaklanmayan kişinin edebi ve kalbinin devası yoktur. Onu dikkatle ve itinayla tefekkür edin, zira size en doğru yolu göstermiştir.” demiştir.²¹⁵

Kur’an, Seyyid Ahmed Rifâî’nin ifadesiyle Allah’ın hidayete erdirmiş olduğu kullarını kendisiyle doğru yola ilettiği ilahi bir vasıta; Hakk’ın kapısı, Rasûlullah’ın (s.a.v.) ahlakı, her an görünen bir mucize ve söndüremeyen bir nurdur. Ariflerin ruhları, marifet-i ilahiyenin sırlarını Kur’an’dan alır. Kaynağı Kur’an olmayan marifet, çarpık ve sapkındır. Kul ne zaman Kur’an’ı anlamayı hakiki manada gerçekleştirirse arif olur. Rabbani, melekî ve melekutî sırlar kendisine açılır. Bu şekilde ilahi marifete vasıl olmuş ariflere sarılmayı, onların yolundan ayrılmamayı öğütleyen Ahmed er-Rifâî onların; kalp ehli, huzur ehli, sadakat ehli, Rasûlullah’ın (s.a.v.) gerçek manada takipçisi, şeriatın zahir hizmetkârı, hikmetin bâtin âlimleri ve yüce huzurun önde gelenleri olduğunu ifade etmiştir. Onların, içlerinde muhabbetullah ateşi hiç sönmediği halde zahirlerinin şeriatın nurundan hali olmadığı, Hak Teâlâ ile olan sohbetlerinin edebi gereği kıl ucu kadar dahi yoldan sapmadan ilahi emir ve nehiylere itaat ettiklerini, nefislerine ve şeytana düşmanlıktan geri durmadıklarını belirtir.²¹⁶

Seyyid Ahmed er-Rifâî, Kur’an-ı Kerim’i öğrenmek, hıfz etmek ya da şer’i ilimleri tahsil etmek maksadıyla sohbet meclislerinden ayrılmak durumunda kalan dervişlerinin, kendisi tarafından izinli olduğunu söylemiş ve gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir:

²¹⁵ el-Mısrî, *age*, s.130 ; el-Kâzerûnî, *age*, s.193, 196.

²¹⁶ Ahmed er-Rifâî, *Haleti ehli'l-hakikati ma'allah Onların Alemi*, çev. Meral Şentürk, Hatice Şekerci, Altınoluk Yayınları, İstanbul, 2011, s.143 ; Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.41, 46 ; el-Fârûsî, *age*, s.118 ; Kenan Rifâî, *age*, s.112.i, 114.i.

“İlim talep etmek, Allah’ın bize farz kıldığı emridir. Kur’an ise Allah’a götüren en kestirme yollardan biridir. Kur’an okuyan, Hakk’ın emir buyurduğu fermanların manevi edebiyatı edeplenir. İlim de Allah’a yakınlığın anahtarıdır. Şeriat ilmi olmayanın hakikatten payesi yoktur. Kur’an’ı ve ilmi Allah için isteyiniz. Kim insanları memnun etmek için Kur’an okur ve ilmi talep ederse Allah ona lanet eder. Kıraat-ı Kur’an’dan ve ilim talebinden Rahman’ın rızasını dileyiniz.”²¹⁷

Kur’an’ı okurken ve ayetleri idrak edip muhtevasıyla amel etmeye çalışırken kişinin kendi reyine asla yer vermemesi gerektiğini, ayetleri inzal olduğu vechile alıp manasını hadis-i şeriflerle anlamlandırmanın lüzumunu şöyle belirtmiştir:

“Efendiler! Kur’an’ı okuyun. Kur’an’ı okuyun. Kur’an’ı okuyun. Ona ittiba edip muhkemiyle amel edin ve müteşabihine inanın ki saadete eresiniz. Ama okurken sakın ona kendi görüş ve reylerinizi katmayın. Helake uğrayan kimseler genellikle kendi reyleriyle amel etmek sebebiyle helak olmuşlardır. Bu din-i mübinde asla şahsi reyle hüküm verilmez. Kur’an’ı, en büyük müfessiri olan Rasûlullah’ın (s.a.v.) tefsir ettiği gibi anlayın. Duymadınız mı Rasûlullah ne buyurdu? ‘Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle namaz kılın.’ Öyleyse kendi reyinizle tevîl etmeyin. Reyinizle yaptığınız tevîl ve tefsir fitneye sebebiyet verir. Fitnecileri de Allah lanetlemiştir.”²¹⁸

Seyyid Ahmed er-Rifâî, şer’i ahkâmın Kitap’tan sonraki aslı kaynağı olan Sünnet’i tarikatının esasından kabul etmiş ve ona ittibanın ehemmiyetini şu sözleriyle ifade etmiştir:

²¹⁷ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, ss.75-77.

²¹⁸ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.25 ; Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, s.30, 77.

“Efendiler! Rasûlullah’ın (s.a.v.) verdiği haberleri kabul etmeyenler Allah’ın kelamını reddetmiş sayılırlar. Biz; Allah’a, Kitabullah’a ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) haber verdiği şeylerin hepsine iman ederiz. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: ‘Kendilerine hidayet ulaştıktan sonra Rasûlullah’a muhalefet edip, zorluk çıkararak müminlerin yolundan başka yola sapanları biz, diledikleri gibi bırakırız ve sonra onları cehenneme atarız. Orası ne kötü bir dönüş mahallidir.’²¹⁹ Ebedî saadetin anahtarı, her hareket ve davranışta Rasûlullah’a (s.a.v.) iktidadır. Gidiş ve gelişinde, oturuş ve kalkışında, yeme ve içmesinde, uyuma ve konuşmasında, elhasıl bütün davranışlarında ona tam anlamıyla uymaktır.

Ben, sülûk etmedik bir yol bırakmadım. Sülûk sağlamlığının; niyet doğruluğu ve mücahede olduğunu anladım. Muhammedi sünnetle amel etmekten ve Allah’a karşı mahviyet, tevazu, hayret ve fakirlik ehlinin (derişlerin) ahlakıyla ahlaklanmaktan daha yakın, daha açık, daha hoş, daha muteber bir yol bulamadım. Muhammedi sünnet; arifin ruhudur, canıdır, özüdür. Arifin yolu Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) yoludur. Onunla kalkar onunla oturur. Ariflerin içini aydınlatan odur çünkü o sünnetin temellerini sağlamlaştıran, binasını yükselten Rasûlullah (s.a.v.) asla hevasından konuşmamıştır. Bilakis o, ‘Onun gözü Allah’tan gayrı bir şeye ne saptı ne de aşırı gitti.’²²⁰ ayetinin çınlamasıdır. Yani hep vahiyle söz söyler.

Ey kardeşim! Sana Allah’tan korkmayı ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnetine uymayı öğütler, bu nasihatıma azimle ve sımsıkı sarılmanı dilerim. Rasûlullah’ın (s.a.v.) ahlakı ve sünneti her zaman ayaktadır. Hikmeti daimidir. Onun sünnetinin ganimetinden mahrum olma. Onun yoluna gir,

²¹⁹ Nisâ Sûresi 4/115.

²²⁰ Necm Sûresi 53/17.

sünnetine uy ve ganimetten hisseni al. Kendi evham ve hayallerinin peşinde giderek onun hikmet sofrasını kendine menetmiş duruma düşme. Eğer sen, onun sünnetlerinden birini ihya eder yahut hikmetlerinden bir hikmeti neşredersen işte o zaman fevz, kurtuluş senindir. Ebedî müjde, neşe senindir. Zira senin için yüz şehit sevabı vardır. Rasûlullah'ın (s.a.v.) şu sözleri benim söylediklerimi teyit eder: 'Ümmetimin fesada düştüğü zaman, her kim benim sünnetime sarılırsa onun için yüz şehit sevabı vardır.'²²¹

Arifler, Rasûlullah'ın (s.a.v.) mübarek ismini anarak onun temiz ahlakıyla ahlaklanmak ve eteğine sımsıkı yapışmak için gayrete gelirler. Onların, Rasûlullah'ın (s.a.v.) yoluna tabi olmaktan bir an bile geri kalmadığını görürsün. Onlar; Allah'tan korkar, peygamberine tabi olur ve onun sünnetiyle amel ederler. Onları Rasûlullah'ın (s.a.v.) sözlerine ve sünnet-i seniyyesine uymaktan başka bir yol, marifet-i ilahiyenin kapısına götürebilir miydi? Elbette dünyevi ve uhrevi her hayrın kapısını açan Rasûlullah'tır (s.a.v.). İlim onun özü, o da Allah'ı bilmenin sırrıdır. Dünyevi ve uhrevi hayır kapılarının kendisine açılmasını isteyen kimsenin onun eteklerine yapışması lazımdır. Zira onun tatlı melteminde marifet ilmi vardır. Sizler; bir vaiz, kadı veya müderrisle görüştüğünüz zaman Rasûlullah'ın (s.a.v.) beyanlarında olmayan bir şeyi ona izafe edecek olursa onu yüzüne çalın ve reddedin. Rasûlullah'ın (s.a.v.) emrine muhalefet etmekten şiddetle sakının. Seyyidimiz, Mürşidimiz, Rabbimize ulaştırın vesilemiz, hidayet rehberimiz olan Peygamberimiz Hz.Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) uymakla, nefislerinize karşı bana yardımcı olun. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) bizleri her

²²¹ İbni Adiy, el-Kâmil fi'd-Duafâ, 2,739; el-Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb, 1, 41; Taberânî, el-Mecmeu'l-Kebîr, 1394; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 7, 282.

türlü kirlere temizlemiştir. Bizlere Kitab'ı, hikmeti ve hiç bilmediğimiz şeyleri bize öğretmiştir.”²²²

Seyyid Ahmed er-Rifâî, tasavvufun tamamen edepten teşekkül ettiğini ve bütün edepelerin ancak Hz.Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine ittibayla elde edilebileceğini ifade etmiştir. Onun tasavvuf anlayışında salikin/müridin; mühim ehem ayrımı yapmaksızın tüm efal, akval ve ahvalinin mutlak manada şeriatın emirlerine uygun olması, her hareketinde sünnet-i seniyyeye bağlı kalması gerekmektedir. Zira salik, sünnet-i seniyyeden kıl kadar ayrılacak olursa yolunu şaşırması sayılır. Muhammedi yolun rükünlerini sağlamlaştırmak, sünneti ihya ve bidati terk etmekle mümkündür. Halkın kendisine uyduğu bir imam olan dervişin, Allahu Teâlâ'nın emrine uyma ve onun rızasını elde etme isteği, sadece Rasûlullah (s.a.v.) vasıtasıyla gerçekleşir. Hakk'ın yolunda nefis vasıtasıyla gidilmez, zira daha ilk adımda yoldan sapma görülür. Ahmed er-Rifâî'ye göre bu yola sülûk eden salikin, Rasûlullah'a (s.a.v.) ittibasının sağlam olması için kalbinin ve dilinin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sevgi ve muhabbetine gark olması; şeriatın ahkamına ve sünnet-i seniyyeye sıkıca sarılmasının sağlam olması için de Hakk'a kulluk ederken kalbinin, halktan kuvvetli bir ihlasla uzaklaşıp ayrılması lazımdır.²²³

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin, kızı Seyyide Zeyneb'e şöyle dediği nakledilmiştir: “Ey kızım! Rasûlullah'ın kadrini bilmekten mahrum olan kişinin Allah'ı bilmeye, onu sevmeye asla yolu yoktur. Onun menhecinden ve sünnetinden sapanın bütün yolu sapıklıktır. Ey kızım! Babanın şu sözünü herkese ulaştır. ‘Eğer bize, Rasûlullah'ın (s.a.v.) boyunları kesmeyi emrettiği haberi ulaşmış olsaydı, onun şerefli emrine itaat için boyunlarımızı mutlaka keserdik.’”²²⁴ Bu sözün farklı bir varyantı, Ahmed b. Celâl el-

²²² Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.37 ; a.mlf., *Hak Yolcusunun Düsturları (en-Nizâmü'l-Hâs)*, s.111, 120 ; a.mlf., *Haleti ehli'l-hakikati ma'allah Onların Alemi*, s.25, 63, 99, 213 ; a.mlf., *Marifet Yolu*, s.20, 39, 87, 115 ; es-Sayyâd, *age*, s.54, 239, 315 ; er-Ravvâs, *Fezleketu'l-hakika*, s.52 ; el-Vasiti, *age*, s.98.

²²³ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.26 ; Kenan Rifâî, *age*, s.107.i, 198.i ; el-Kâzerûnî, *age*, s.187.

²²⁴ es-Sayyâd, *age*, s.43.

Mısırî'nin *Celâu's-Sadâ fî Sîreti İmâmi'l-Hudâ* adlı eserinde şöyle geçmektedir: “Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.), ‘Bıyığını ağzına girmeyecek şekilde kırpmayan bizden değildir.’ diye buyurmuşlardır. ‘Başını kesmeyen bizden değildir.’ diye söyleseydi ona tabi olmak için şüphesiz başlarımızı keserdik.”²²⁵ Ahmed er-Rifâî'nin, sünnete ittiba hususunda gösterdiği bu ciddi hassasiyetin sünnetin teşri kaynağı olması yanında, Rasûlullah’a (s.a.v.) duyduğu fevkalade sevgi ve muhabbetten kaynaklandığı mezkur eserde geçen şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Miraç gecesi Hz.Peygamber (s.a.v.) Arş’a varıp ona, ‘Rabbin nerede?’ diye sorunca Arş, ‘Onun hakkında benim ve senin ilmin aynıdır ey Muhammed!’ şeklinde cevapladı. Bu sözün ardından Ahmed er-Rifâî elindeki kitabı bıraktı ve uzun müddet kendinden geçti. Kendisine geldiğinde, ‘Ah! Arş, kendi ilminin Rasûlullah’ın (s.a.v.) ilmi gibi olduğunu zannetti.’ dedi. Ardından yine kendinden geçti. Kendisine geldiğinde şöyle söyledi: ‘Heyhat! Heyhat! Vasfedenler, anlatıp tanıtanlar, onu vasfetmede hayret içinde kalmışlardır. O (s.a.v.), vehimlerin kendisini kavramasından yücedir. O (s.a.v.); rehberdir, kapıdır, vasıta. En üstün nasibin ve sırrın sahibidir!’”²²⁶

İslam âlimlerinin ekserisinin kabul ettiği tarife göre “Hz. Peygamber’den (s.a.v.) sonra ortaya çıkan ve şer’i dayanağı bulunmayıp dinle ilgili ilave veya eksiltme özelliği taşıyan her şey” anlamına gelen bidat kavramı, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin karşı çıktığı ve Müslümanları şiddetle sakındırdığı hususlardan biridir.²²⁷ Bidat, hidayet kaynağı olarak Kitap ve Sünnet’in belirlediği esasların/sınırların haricinde benimsenen bir yol, yöntem olması sebebiyle dalâlet olarak nitelendirilmiştir. Bu vasfıyla bidat, tarikatını Kitap ve Sünnet’e ittiba temeli üzerine bina eden Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin tasavvuf

²²⁵ el-Mısırî, *age*, s.12.

²²⁶ el-Mısırî, *age*, s.241, 242.

²²⁷ Rahmi Yaran, “*Bid’at*”, DİA,VI, 129-131. (İstanbul, 1992).

anlayışında asla yer almamış; bilakis o, müridlerini bu hususta uyanık ve dikkatli olmaları için ikaz etmiştir. Konuya dair söylediği şu sözler önem arz etmektedir:

“Bugün halk, sıhri ve kimyevi birtakım hüner sahiplerine alaka gösteriyor. Vahdetçilerin, mantık dışı ve anlaşılmaz bazı sözler sarf edenlerin, harikuladelik iddialarında bulunanların peşinden gidiyor. Sakın ha! Böylelerinden katiyetle uzak durun. Zira hiç şüphe yok ki onlar, kendilerine tabi olanları cehenneme götürür, Allah’ın gazabına maruz bırakır. Çeşitli marifet ve şaklabanlıklarla avamın alakasını çekerek onları kendilerine bağlayan bu taife, Allah’ın dinine bidatlar sokuyor. Dinde bulunmayan bazı hususları dindenmiş gibi gösteriyor. Bunlar, bizdenmiş gibi görünürler. Hatta onları gördüğün zaman ilk bakışta, insanları Allah yoluna davet edenlerin büyükleri ve ileri gelenleri sanırsın. Onlar hakkında sana Allah kâfidir. Onlardan birini gördüğün zaman şöyle söyle: ‘Keşke seninle benim aramda şark ile garp arasındaki mesafe kadar uzaklık olsaydı.’²²⁸ Resûlullah’ın (s.a.v.) yolunda giden tasavvuf ve tarikat ehlinin cahili bile sözünü ettiğimiz bu taifenin kâffesinden daha hayırlıdır. Zira okumamış dahi olsalar, gerçekten tasavvuf ve tarikat hırkasını taşıyanlar, kendileri Allah ve Rasûlü’nün (s.a.v.) yolunda bulundukları gibi seni de elinden tutarak o yolun yolcuları arasına katarlar. Sana; Allah’ı zikretmeni, onun kitabına ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnetine uymanı söylerler. Bunun için sen, sözünü ettiğimiz bidatçi taifeden uzak dur, onlardan kaç. Hem de aslandan kaçır gibi, cüzzamlı hastadan kaçır gibi kaç!’²²⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin bidatlere karşı takındığı bu ciddi tavrın, onun sünnete ittiba hususundaki hassasiyetinden kaynaklandığı aşikardır. Nitekim eserlerinde, bidat

²²⁸ Zuhruf Sûresi 43/38.

²²⁹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.69, 70.

için yaptığı uyarının akabinde daima, sünnete ittibanın lüzumunu zikretmiştir. O, bidatlerle birlikte olup bidatlere arka çıkan kimselerin yalancı ve ahmak olduğunu, akıllı kimsenin onlardan uzak kalması ve onların sözlerine aldanmaması gerektiğini belirtmiştir. Sünnet-i seniyyeden uzaklaşarak batıl ehli saydığı bidatçilere yönelmeyi, Hakk'ın divanından kovulma sebebi olarak ifade etmiştir. Kırk hadis-i şerifi topladığı eserinde yer alan, Abdullah b. Abbas'ın (r.a.) (ö.68/687) rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim, sırf bir sünnetin devam etmesi veya bir bidatın ortadan kaldırılması maksadıyla benim ümmetime bir hadis naklederse, o kişi cennetliktir.”²³⁰ Bu hadis-i şerifi eserine alması, bidate karşı sünneti muhafaza etmeyi ne derece önemseydiğini göstermektedir.²³¹ Ayrıca dervişlerini sakındırdığı bidati, helak sebebi olarak gördüğü şu sözlerinde bu husustaki tavrını net bir biçimde ortaya koymaktadır:

“Ey oğlum! Eğer Allah'ı isteyenlerdensen, söz ve fiil olarak Peygamberinin (s.a.v.), onun kıymetli âl ve ashabının söz ve fiilleri sana yeter. Onlara tabi ol, bidatçi olma! Eğer onlara tabi olursan kurtuluşa erer ve selamet ehlinden olursun. Eğer bidatçi olursan helak olursun.”²³²

Sözleri ve davranışları sebebiyle sufilere karşı tavır alınmamasını öğütleyen Seyyid Ahmed er-Rifâî, onların zahirde şeriata ters düşen halleri vuku bulduğunda şariatın yanında yer almak gerektiğini ifade etmiştir. Kendisine “Tarikinizin edebine dair yol gösteren delil nedir?” diye soran Şeyh Nâsır el-Bağdadî'ye “Her tarikte sağlam edep, şariat edebidir; çünkü her kim şariat edebine bürünmüşse o kimse yola girmiş ve kendisi için vuslat ümit edilenlerden olmuştur. Şariat edebiyile edeplenmeyen ise mutlaka yolunu şaşırır, düşer ve o kimse asla amacına ulaşamaz.” şeklinde cevap vermiştir. Onun tasavvuf

²³⁰ Ebu Naim, 10/44.

²³¹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (Kırk Hadis)*, çev. Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012, s.31 ; a.mlf., *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.41 ; a.mlf., *el-Mecâlisü's-Seniyye Sohbet Meclisleri*, s.45, 46.

²³² el-Fârusî, *age*, s.79.

anlayışında Hakk’a yönelenlerin atacağı ilk adım zühddür. Zühdün esası ise hikmetin başı olan, Allah korkusu manasına gelen takva ve her türlü hayrın kaynağı demek olan, ins ve cinnin peygamberi Resûlullah’a (s.a.v.) ittibadır. Takva, kullukta sadakat ve kulun Rabbine tam anlamıyla teslim olması demektir. Kul, kendi nefsinden yana olduğu taktirde bunu başaramaz ve yorgun düşer. Tarikata sülûk eden salikin her durumda İslam’ın emir ve yasaklarına riayet etmesi şarttır. Zira kalbin ıslahı demek olan tasavvufta evvela rükünlerle amel ve kalp ile tasdik lazımdır. Hırsızlık, adam öldürme, içki, zina, riba, yalan, kibir gibi günahlarla beraber kalpteki iyi niyetin ve gönüldeki temizliğin ne faydası olabilir? Kalp temizliğinin rükün ve fiillerde de görülmesinin lüzumunu ifade eden Seyyid Ahmed er-Rifâî, amelsiz Allahu Teâlâ’ya yaklaşmanın mümkün olmadığını belirtmiş²³³ ve bu hususu şöyle tavzih etmiştir:

“Ey kardeşim! Allah seni hayır ve bereket üzere kılsın. Allah’ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederek tevhid et ki düşünceni tek noktada toplayıp sırrını düzeltebilesin. Hz. Peygamber’e (s.a.v.) itaat et ki halini muhafaza edip işlerini sağlam tutablesin. Her kim inatla, İslam’ın farz kıldığı emirleri terk etmede ısrar ederse ümmet için kâfirlerden daha zararlıdır. Kişi, emir ve yasağı bildiği halde aksini yaparsa ona ayetler ve Hakk’a yakın bütün melekler lanet eder. Müritliğin değirmeni üç temel üzere döner: ‘Allah’ın vaadini ve emrini yerine getirmek, Hakk’ın rızası için yasaklardan el çekmek, Allah’ın kapısına yaklaştırmaya devam etmek.’ Sen daima, Allah’ın farz kıldığı şeylere riayet etmeye ve onları yerine getirmeye haris ol. Resûlullah’ın (s.a.v.) sünnetini devam ettir ki o şerefli Peygamber’in (s.a.v.) hakkını eda etmiş olasın.”²³⁴

²³³ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.9, 18, 46, 96.

²³⁴ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye Sohbet Meclisleri*, s.27, 28 ; a.mlf., *Hak Yolcusunun Düsturları (en-Nizâmü 'l-Hâs)*, s.134 ; Kenan Rifâî, *age*, s.67.i., 68.i.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, bütün hedeflerin merdiveni olarak tavsif ettiği Rasûlullah’a (s.a.v.) ulaştırın yolun ona çok salat ve selam getirmekten geçtiğini, onun muhabbetinin kalbe yerleşmesini temin eden bu hususun kulu, muhakkak Allah’ın kapısına ileteceğini bildirmiştir. Kendisi herhangi bir yazı ya da mektup yazdığında Hz.Peygamber’e (s.a.v.) salat ve selamla başlamış yine salat ve selamla tamamlamıştır. Müslümanlara, her fırsatta Allah Rasûlü’ne (s.a.v.) salat ve selam okumalarını tavsiye etmiş; kişinin, Allah’a yönelerek ona sığındığı zaman Rasûlullah’ı (s.a.v.) vesile edinmesi ve onun sünnetini uygulamak suretiyle Allah’ın kapısında ümitle beklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ahmed er-Rifâî, Hz. Hızır’ın (a.s.) şöyle dediğini nakletmiştir: “Salik, Hak Teâlâ’yı talep uğrunda kendisini her şeyden soyutlayarak dünyanın dört bir yanını dolaşsa lakin Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnetine ittiba etmiyorsa Allah’tan elde edeceği şey, sadece ondan (Allah’tan) daha çok uzaklaşmaktır.” Ardından şu ayeti okudu: ‘Onun emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin (belanın) isabet etmesinden yahut elim bir azaba uğramaktan sakınsınlar.’^{235,236}

Sözlerinden anlaşılacağı üzere Seyyid Ahmed er-Rifâî, vaaz ve nasihatlarında daima sünnet-i seniyyeye ittibanın önemini vurgulamış, sünnete ittibayı tarikatının temel esası saymış ve onu önemsemeyerek ihmal edenlerle mücadele etmiştir. O, ferdi olarak sünneti hafife alanların uğrayacağı zararı belirtmekle kalmamış, Müslüman toplumun bu konudaki zafiyetinin ne gibi sonuçlar doğuracağını şu şekilde ifade etmiştir:

Hangi millet sünneti önemsemeyip ihmal eder ve bidatçilere engel olmayı hafife alırsa Allahu Teâlâ muhakkak onların üzerine düşmanı musallat eder. Düşmanları üstün, onları zelil kılar. Allah onlara zenginlik içinde fakirliği, kuvvet içinde zayıflığı tattırır. Onların işlerini karmakarışık edip idarecilerini şaşkınlığa düşürür. Hangi millet de sünnete sahip çıkarak bidate

²³⁵ Nûr Sûresi 24/63.

²³⁶ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.88 ; el-Mısırî, *age*, s.113 ; es-Sayyâd, *age*, s.81, 168.

ve bidatçilere mani olursa Allahu Teâlâ muhakkak onlara kendi katından bir heybet ihsan eder. Darda kaldıklarında onlara nusret ve zafer verir. Onların işlerini düzene sokup, hallerini ıslah ederek, görüşlerinde isabet etmelerini ve istikamet üzere olmalarını olmalarını sağlar.²³⁷

Dervişlerine, Kur'an-ı Hakim'e tabi olup geçmiş ulemanın yoluna ve eserlerine ittiba etmeyi emreden Seyyid Ahmed er-Rifâî, en üstün amelin kendisine ilmin eşlik ettiği amel olduğunu ifade etmiştir. Bir muhaddis ve Şafîî fakihi olarak “İsterdim ki Ümmü Abîde’de Kur’an için bir halka, fıkıh için bir halka olsun.” diyerek arzusunu beyan etmiş ve oğlu Salih hakkında “Benim amelimle amel etmediği takdirde ne o bendendir ne ben ondanım.” sözüyle nesebin sadece kan bağıyla olmayıp ilim ve amelde istikamet üzere olmanın lüzumunu belirtmiştir. İlimle meşgul olan ve bundan dolayı meclisine katılmaktan uzak kalan müridin, kendisinin yanında ilim hissesi ve dervişlik hissesi olmak üzere iki hissesi olduğunu bildirmiştir. Torunu İzzeddin Ahmed es-Sayyâd’dan (ö.670/1271) şöyle nakledilmiştir:

“Rüyamda ceddım Seyyid Ahmed er-Rifâî’den bir konu hakkında fetva istedim. Bana şöyle dedi: ‘Rüyaların fetvasına güvenme, apaçık sünnete müracaat et. Sorduğun hususun cevabı Şeyh Mekkî’nin ‘er-Rihle’ adlı kitabındadır. Kitap, revakın dolabında duruyor.’ Gerçekten dediği gibi oldu.”²³⁸

Tasavvuf tarihinde, hasetlikleri sebebiyle muhalifleri tarafından evliyaullahın idarecilere şikayet edildikleri vakidir. Seyyid Ahmed er-Rifâî de bu imtihana maruz kalmış zevattandır. Abbasi halifesi Ebû Abdillâh Muhammed Muktefî-Liemrillâh’ın (ö.555/1160) hilafeti zamanında, ulemadan bazıları hasetlikleri sebebiyle Seyyid Ahmed er-Rifâî’yi halifeye şikayet etmişlerdir. Söz konusu şikayetlerinde, onun meclisinde erkek ve kadınların bir araya geldiklerini, şeriata muhalif bir şekilde eğlence tertiplediklerini ve

²³⁷ el-Fârusî, *age*, s.76.

²³⁸ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.81 ; el-Mısırî, *age*, ss.161-165 ; es-Sayyâd, *age*, s.120.

fitneye sebep olduklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine Halife, kırmızı şarap dolu bir tulum hazırlatarak İmâdüddin isimli adamına teslim etmiş ve ona şöyle demiştir: “Bu tulumu al, şeyhe götür ve ona ‘Halife, erkek ve kadınların bir arada çalgılarla, nağmelerle meclisinizi süslediğini duymuş. Bu meclisin şarapla tamam olmasını istedi ve işte bunu size gönderdi.’ diye söyle.” Seyyid Ahmed er-Rifâî, halifenin elçisi gelmeden önce dervişlerine bu durumu haber vermiştir. Ardından İmâdüddin, teftiş maksadıyla Ümmü Abîde’ye ulaşmış ve doğruca hangaha gitmiştir. O, henüz bir şey söylemeden Ahmed er-Rifâî kendisine “Ey İmâdüddin, madem şarabı getirdin; sakisi sen ol! Haydi bir kadeh doldur da bana ver.” deyince elçi kalkıp tulumun ağzını açmış ve içinde tertemiz bal şarabı olduğunu görünce çılgık atarak yere yığılmıştır. Kendisine geldiğinde Ahmed er-Rifâî’nin ayaklarına kapanmış, “Ben sizin kulunuz, kölenizim ey Seyyid’im!” demiştir. Ardından Ahmed er-Rifâî bir cam kavanoz getirilmesini istemiş ve kavanozu yarısına kadar suyla doldurtmuştur. Kendisi suyun üstüne bir miktar pamuk, pamuğun üstüne de zift koymuş ve kavanozun kapağını kapatmıştır. Onu İmâdüddin’e verip şöyle demiştir. “Bu kavanozu halifeye ulaştır ve ona şöyle söyle: ‘Bu maddeleri aynı kabın içine koyup da birbirine karışmasına engel olan şahsın, Allah’ın lütfu ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) himmetiyle erkekleri kadınlardan, kadınları da erkeklerden korumaya gücü yetmektedir.’ Ayrıca şunu bilmeli ki bizim tarikatımız, Kur’an ve Sünnet hükümleri üzerine kurulmuştur ve onlardan zerre miktarı ayrılmaz. Allahu Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de ‘Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.’²³⁹ buyuruyor. Halbuki Halife’nin kendisi ve yanındaki âlimler bundan gafildirler. Eğer halife bilseydi böyle davranmazdı.” Bu sözlerden sonra kendisinden ayrılmak istemediğini belirten İmâdüddin’e, “Halife’nin yanına git. Hizmetini tamamlayınca bize dönersin.” demiştir. İmâdüddin, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin sözüne uyarak saraya geri dönmüş; Halife’nin huzuruna varıp onu şikayet eden devlet erkânı ve ulemanın bulunduğu mecliste kavanozu

²³⁹ Hucurât Sûresi 49/10.

Halife'ye takdim etmiş ve sözlerini iletmiştir. Ahmed er-Rifâî'nin sünnet-i seniyyeye bağlı bir zat olduğunu ve onun hakkındaki iddiaların iftiradan ibaret olduğunu anlatmıştır. Halife ve mecliste hazır bulunanlar bu kerameti görünce hayret etmişler ve yaptıklarından pişman olan bazı kimseler Ümmü Abîde'ye giderek Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin huzurunda af dilemiş, onun müritleri arasına katılmışlardır. Halife Muktefî-Liemrillâh ise Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye özür mahiyetinde bir mektup yollamıştır.²⁴⁰ Kaynaklarda zikredilen bu tarihi hadiseyle Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin, tarikatını Kur'an ve Sünnet ahkamı üzerine bina eden istikamet sahibi bir şahsiyet olduğu hilafet makamı nezdinde de tescillenmiştir.

Halife'nin teftiş memuru olan İmâdüddin, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin halifeleri arasında zikredilmiştir. Ona hilafet tevdi ettiğinde “Ey İmâdüddin! Çok ilahi lütuflara mazhar oldun. Artık başka bir mülke gitmene izin verdim. İslam'ın şiarlarını hem kendinde hem dervişlerin arasında zahir kılasın ve din-i mübini, Hak ile o beldelede perçinleştiresin. Mescidler bina edip Hz.Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini canlandırarsın. Zikir meclisleri açarak Seyyidu'l-Beşer olan Rasûlullah'a (s.a.v.) medh ü senayı, salat ü selamı arttırasın.” demiştir. Onun, günlük işlerin en basitinde bile Rasûlullah'a (s.a.v.) benzemeyi önemseydiği şu sözlerinden anlaşılmaktadır: “Akik yüzük tak. İçine sert lif doldurulmuş döşek yahut hasır veya toprak üzerinde uyu. Bunu sırf hal ve hareketlerinde, söz ve fillerinde, tavır ve davranışlarında Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetini ihya ve ona ittiba etmek gayesiyle yap!”²⁴¹

Ebü'l-Ferec Ömer el-Fârûsî el-Vâsıtî'den şöyle nakledilmiştir:

Seyyid Ahmed er-Rifâî, dini hususlarda çok sağlam ve titizdi. Sapkın görüşlere karşı zorluydu. Allah'ın yasakları çiğnendiği zaman çok sert ve cevval olurdu. Bidatçilere karşı keskin bir kılıç gibiydi. Kaybolmaya yüz tutmuş bir sünnet ve onun yerine ikame

²⁴⁰ el-Ayderusî, *age*, ss.21-23 ; el-Fârûsî, *age*, s.61, 62.

²⁴¹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.78 ; el-Ayderusî, *age*, 37.

edilmeye çalışılan bir bidat gördüğü zaman öyle hiddetlenirdi ki kuvvetli rüzgarın ağacı salladığı gibi titrer ve karşısında hiç kimse duramazdı. Onun tariki; Kitap, Sünnet ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) ashabının yolu üzere amel etmektir. Maksudı onların sünnetini ihya etmek, yollarını ayakta tutmak ve usullerini açıklamaktır. Muhammedî kadem, meşrep, tavır ve hal üzereydi. Ne sıkır ne serbest bırakırdı. İfrat ve tefritten uzak bir şekilde orta yolu takip eder, 'Biz vasat ümmetiz.' derdi.²⁴²

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin sohbetlerinden derlenen ilk Rifâî kaynaklarında onun, vaaz ve nasihatlarında itikad esaslarıyla birlikte ibadet ve amel üzerinde titizlikle durduğu göze çarpmaktadır. Söz gelimi, 3 Şaban 557 (18 Temmuz 1162) tarihinde ikindi namazını müteakip Ümmü Abîde hangahında, önde gelen âlimler ve velilerin bulunduğu cemaate şöyle hitap etmiştir:

Ey efendiler! İslam'ın nizamı, üstün ahlak ile düzgün olur. Bu, dört esas üzere gerçekleşir. Birinci esas, Allah'ın haklarını ifa etmektir. İkinci esas, Rasûlullah'ın (s.a.v.) şanını yüceltmek, ona karşı sevgi ve tazim üzere olmaktır. Üçüncüsü, kınanma korkusunu gerektirecek bütün hususlardan nefsi menetmektir. Dördüncüsü, Allah'ın mahlukatına karşı iyilikte bulunmak, onlara eziyet verebilecek her söz ve fiilden geri durmaktır. İyi biliniz ki Allah'ın haklarını ifa etmek demek, onun emirlerinin yerine getirilmesi ve yasaklarının çiğnenilmemesi hususunda, ayrıca Kitabullah'ın üstün tutulmasında ve Rasûlullah'a karşı (s.a.v.) hürmet edilmesinde hassas ve gayretli olmaktır.²⁴³

Rifâî kaynaklarında, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin şeyhler/mürşidler hakkında söylediği sözlere yer verilmiştir. Onun konuya dair beyan ettiği ifadelerini, tarikatında irşad vazifesini deruhte edecek olan mürşidlerde bulunması gereken vasıflar olarak

²⁴² el-Fârusî, *age*, s.76, 77 ; el-Mısrî, *age*, s.114.

²⁴³ el-Fârusî, *age*, s.95, 96.

değerlendirmek mümkündür. Ahmed er-Rifâî, şeyh/mürşid olan kimselerin halkı Allah’a götüren kılavuzlar ve bu yolda vesileler olduğunu ifade etmiş; Rasûlullah’ın (s.a.v) yolu, ahlakı ve tavırlarının onlardan öğrenileceğini bildirmiştir. Şeyhliğin lafla, sözle olmayacağını zira şeyhin, kendisine uyulan, örnek alınan bir rehber olması sebebiyle kible gibi olduğunu belirtmiş; söz ve fiillerinin şeriata uygun olmasının elzem olduğunu aksi halde kendisi sapıtıp/yoldan çıkıp, başkalarını da saptıran/yoldan çıkartan kimseler zümresine dahil olacağına dikkat çekmiştir.²⁴⁴ Bu hususta sarf ettiği şu sözleri önem arz etmektedir:

Şeyh/Mürşid o kimsedir ki sana nasihat ettiğinde kurtuluş sebebinin ne olduğunu anlatır. Rehberin olunca seni saadet menziline ulaştırır ve kabul dairesine alınca seni yüksek fikirlere sevk eder. Şeyh/Mürşid o kimsedir ki senin Kitap ve Sünnet’e yapışmanı sağlar, seni şeriata aykırı her türlü bidat ve hurafelerden uzaklaştırır. Şeyhin/Mürşidin zahiri de bâtını da şeriattır.²⁴⁵

Seyyid İzzeddin Ahmed es-Sayyâd (ö.670/1271), Rifâî tarikatında irşad postuna oturan kişinin Seyyid Ahmed er-Rifâî’ye niyabeten vazifesini yapacağını belirtmiş ve onda bulunması gereken vasıfları şöyle sıralamıştır: “Allah’ın emir ve yasaklarını bilmek. İbadete dair hususlarda fikhî bilgilere sahip olmak. Güzel ahlaklı ve sahih itikat sahibi olmak. Tarikat ahkâmını bilmek. Kâmil bir sülûk ile süluk etmek ve kemale erdirecek derecede olmak. Cömert, zahid, mütevazı, tahammül sahibi olmak. Vecd ve hal sahibi, ferasetli, doğru sözlü olmak. Tarikat ahkâmını anlatmada dili açık olmak. Şatahat engellerinden uzak, büyüklük ve iddia bağından kurtulmuş olmak. Şeyhini sevmek ve ona hürmetini muhafaza etmek. Daima hakkın tarafında olmak. Tüm efal ve akvalinde adalet üzere olmak. Bütün hallerinde Allahu Teâlâ’ya dayanmak.”²⁴⁶

²⁴⁴ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.75 ; el-Mısırî, *age*, ss.213-215 ; Hayri Kaplan, “Kevser’in Kollarından: Seyyid Ahmed er-Rifâî”, *Keşkül Dergisi*, sy.28 (2013), s.9.

²⁴⁵ Muallim Nâci, *age*, s.61, 62 ; Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.43.

²⁴⁶ es-Sayyâd, *age*, s.335.

Rifâilîğin Kitap ve Sünnet'e ittibayı esas alan bir tarikat olduğunu, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin eserleri ve ilk Rifâî kaynaklarının dışında, tarikatın usul ve adabına dair telif edilmiş daha sonraki eserlerde de gözlemlemek mümkündür. Sultan II.Abdülhamid'e (ö.1918) şeyhlik ve müşavirlik yapmış olan Ebû'l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdî er-Rifâî'nin (ö.1909) mürşidi Bahaiddin Muhammed Mehdî es-Sayyâdî er-Ravvâs (ö.1287/1870), telif ettiği *Fezleketu'l-hakîka fî ahkâmi't-tarîka* adlı eserde Rifâilîğin usulünü, saliklerin uymaları gereken ilkeleri maddeler halinde özetlemiştir. Üç yüz on üç maddenin yer aldığı eserden konumuzla alakalı olan maddeleri belirtmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Madde-2 : Rasûlullah'a (s.a.v) karşı aşırı bir muhabbet beslemek.

Bu muhabbet öyle halis ve sabit olmalıdır ki müminin yanında Rasûlullah (s.a.v.); kendi nefsinden, anne ve babasından, bütün insanlardan daha sevgili olmalıdır. Onun kadrini yüceltmeli, tebliğ ettiği hak dine yardımcı olmalı, sünnetinde ona tabi olmalı, şeriatında onun hizmetçisi olmalı, onun üstün ahlakını ümmet içinde yaymalı, ona karşı ahdini bozmamalı ve haddini aşmamalıdır. Bunu yaparken selef-i salihine tâbi olarak çalışmalıdır. Allah'ın dininde bidatler icat edecek veya Allah'ın emrine ters düşecek şekilde değil. Aşırılığa kaçmadan, orta bir yol izlemelidir. Hepsinden maksadı Allah ve Rasûlü'nün (s.a.v.) rızası olmalıdır.

Madde-12 : Bidatten kaçıp sünnete tutunmak.

Madde-25 : Nasihat.

Allah'ın kitabı için nasihat demek onun Allah katından olduğuna, Hz.Peygamber'e (s.a.v.) indirildiğine iman etmek demektir. Bu, Kur'an'ın emir ve yasaklarına uymakla gerçekleşir.

Madde-51 : Sünnetleri, örf ve âdetlerden daha önde ve üstün tutmak; İslam'ın emirlerini kulluğun gereği olarak yerine getirmek.

Madde-72 : Günümüzde insanların terk ettiği Hz.Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini ve ahlakını canlandırmaya ciddi özen göstermek.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bu din garip başladı, başladığı gibi garip olacaktır. Ne mutlu gariplere!”. Kendisine “Garipler kimdir ya Rasûlallah?” diye sorulunca “İnsanların bozmuş olduğu sünnetimi ıslah edenlerdir.” buyurmuştur.²⁴⁷

Madde-82 : Şeriat hükümlerine uymak suretiyle nefse muhalefet etmek imandandır. Bu husus bilinen ve her an yaşanan bir gerçektir. Dolayısıyla ispata ihtiyaç yoktur.

Madde-233 : Tasavvuftaki rumuzların sırlarını, Kur'an ve hadis hükümlerinin zahirine ters düşmeyecek şekilde çözmek. Eğer bundan uzaksa kim söylerse söylemiş olsun, sözü sahibine geri çevirmek ve üzerinde durmamak.

Madde-234 : Tasavvuf erbabının maksatlarının, onlara mal edilmek istenen ve şeriata ters düşen hususlardan beri olduğuna kesinlikle inanmak. Zira şeriata ters düşen sözler, şatahat ve iddialar, bozuk itikat ifadeleri gibi hususların tamamı mutasavvıflara yönelik hilelerdir ve onların sözleri arasına kasıtlı olarak sinsice sokulmuşlardır.

Maddde-241 : İlham olduğunu düşünse bile şeriatın ahkâmına uymayan fikirlerini terk etmek ve üzerinde durmamak. Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909) şöyle demiştir: “Bazen gönlüme tasavvufi hikmetlerden bir nükte gelir lakin iki adil şahit olan Kitap ve Sünnet'ten bir delil olmadıkça o nükteyi kabul etmem.”

²⁴⁷ Müslim, Ahmed, İbn Mace, Âcurrî, Tahavî, Taberanî, Hatib, Bezzar, Kudaî (Müsnedü's-Şihab,1/139) Deylemî (el-Firdevs, 2/29).

Madde-242 : Halvetteki yalnızlıktan, aşırı aç ve uykusuz kalmaktan dolayı ortaya çıkan hayallere kapılmamak. Hayallere değil zahiri hükümlere riayet etmek. Zira salik, kendi hayallerine değil onun hayalleri şeriatı tâbi olmalıdır.

Madde-251 : Havada uçmaya, su üstünde yürümeye heveslenmemeli; Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnet-i seniyyesine yapışmakla yetinmelidir. Zira bu husus, her hâlükârda en güzel sermayedir.

Madde-260 : Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.v.) hemen icabet etmek. Allah'ın hitabını bizlere ulaştıran Rasûlullah'ın (s.a.v.) parlak şeriatıdır. Dolayısıyla şeriat bizi hangi hususa davet ederse ona mutlak icabet gerekir. Zira bu icabet, doğrudan doğruya Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.v.) icabet etmek demektir.

Madde-286 : Bâtıla ve bâtil sözlere dalanlara kulak vermemek. Onlarla beraber olup o sözlere ortak olmaktan uzak durmak gerekir. Zira bu tür sözler, şeytanın peşinden gidenlerin âdetidir. Allah muhafaza eylesin.

Madde-299 : Rasûlullah'ın (s.a.v.) aşkıyla sevenlerin kalplerinin, Allah'ın nuruyla nurlanması için çok gayret sarf etmek. Bu, ancak Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine uyarak iyi bir örnek olmakla gerçekleşebilir.²⁴⁸

Rifâîliğin, teşekkül ettiği devirden yedi asır sonra telif edilmiş olan usul ve adaba dair kaynağında net bir biçimde Kitap ve Sünnet'e ittibanın ısrarla vurgulanması, tarikatın bu husustaki ciddi tavrını ortaya koymaktadır. Salikin, manevi yolculuğunda karşılaşıacağı her ahvalde şeriatın zahirini esas alması gerektiği ve mutasavvıflara isnad edilen şeriatı muhalif her türlü söz, ifade ve iddianın onların hak sözleri arasına sinsice kasten yerleştirildiğinin belirtilmesi, bu tasavvuf mektebinde benimsenen kriterlerin dinin asli kaynağı olan Kitap ve Sünnet olduğunu göstermektedir. Rifâîlikte “ikinci Rifâî” lakabıyla bilinen Muhammed Mehdî er-Ravvâs'ın, mezkur eserin sonuna ilave edilen

²⁴⁸ er-Ravvâs, *Fezleketu'l-hakika*, ss.12-95.

kısımda bu minvalde sarahaten sarf ettiği sözler manidardır: “Tevfik sahipleri ancak Kitabullah ve Sünnet-i Rasûlullah’ın (s.a.v.) teyit ettiği rabbani işaretlerle parlayan nurani keşfi kabul ederler. Zira bu iki kaynak adil iki şahit, uyulması gereken iki hâkim, emreden ve yasak kılan iki ana kaynaktır. Bu ikisine uyan keşif ve ilham makbuldür ve hakikattir. Uymayansa kıymetsizdir ve reddedilir. İşte ariflerin, Allah’a doğru yol alırken elde tuttıkları ölçü bu iki şerefli kaynaktır.”²⁴⁹ Müellif, aynı bölümde Kur’an ve Sünnet’in tefrik edilemez bir bütün olduğunu şöyle beyan etmiştir:

Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnet ipine tutunmak ancak Kur’an’a uymakla mümkündür. Kur’an’a tutunmak da ancak onun sünnetine uymakla mümkündür. Kur’an, Allahu Teâlâ’nın daimî burhanıdır. Rasûlullah (s.a.v.) ise o burhanı teyid eden ve onun hükümlerini açıklayarak yardım eden Kur’an kılıcıdır. Kur’an ve Sünnet, Allah’a hidayet olunma hususunda önderlik eder. Her kim, Kitap ve Sünnet olmaksızın kalbinden hicapların kalktığını iddia ederse biliniz ki o kişi ilahi hileyle aldanmıştır. Bu yeni bir şey değil. Zira Ehl-i Beyt, sahabe ve bütün sıddıkların adabı; daima bu iki büyük asıldan, bu iki coşkun denizden alınmadır. Allah yolundaki kurtuluş, işte bu ikisine tamamıyla ve özenle sarılmaktan geçer. Kur’an ve Sünnet, Allah’a yönelen himmet sahiplerinin kanatlarıdır. O halde kim Kur’an’a tutunur ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnetine sarılırsa hiç şüphesiz Allah’a vasıl olur.²⁵⁰

İfadelerinden anlaşılacağı üzere Muhammed Mehdi er-Ravvâs, Rifâîliğe intisap eden salikin Hakk’a vasıl olmasını Kur’an ve Sünnet’e ittiba şartına bağlamıştır. Onun dikkat çektiği diğer önemli bir husus, manevi yolculuğu esnasında karşılaştığı birtakım haller sebebiyle kalbinden perdelerin kalktığını iddia eden kişilerin ilahi tuzağa düşme

²⁴⁹ er-Ravvâs, *age*, ilave kısım s.54.

²⁵⁰ er-Ravvâs, *age*, s.48.

tehlikesidir. Kitap ve Sünnet'ten istinbat edilen emir ve nehiylere riayet etmeksizin böyle iddialar ileri sürenlerin aldandıklarını ifade etmiştir. Zira kalbe doğan hikmetin kaynağı sünnet-i seniyyedir. Salik, kalbine doğan havâtırın²⁵¹ sünnete uygunluğunu doğruladığı takdirde ona itibar etmelidir. Bu hususu izah sadedinde şöyle söylemiştir:

Dünyanın dört bir yanındaki arifler, kalplerine ledün ilminin inişini sağlayan en büyük sebebin sünnet üzere amel etmek olduğunu ve Kur'an-ı Kerim'in sırlarını onun sayesinde bildiklerini ifade etmişlerdir. Âdetâ sünnet-i seniyye, o Kur'anî hazinenin anahtarıdır. Sünnet-i seniyye sayesinde Kur'an nassının hikmetlerinden öğüt ve ibretler ilham olunur. Kendi kalbinin hatıra getirdiği şeyleri, sünnete vurmadıkça takip etmek doğru olmaz. Zira Kur'an'ı açıklayan, onun sırlarına tercüman olan sünnet-i seniyyedir. Safâ ehlinin kalplerine akan hikmet pınarları oradan gelir. İşte o safâ ehli, Hakk'ı bilenlerden; peygamberinin sünnetiyle amel edenlerden başkası değildir. Onlar öyle bir topluluktur ki tüm sözleri, fiilleri, halleri Kitap ve Sünnet'e uygundur. Şer'-i şerif mihveri etrafında dönerler ve ondan kıl kadar ayrılmazlar. Kokuları, şahsiyetleri şeriatın miskiyle tertemizdir. Onları fuzuli kelimadan alıkoyan, her fasit itikattan çeviren şeriatın edebidir.²⁵²

Rifâîliğin XIII./XIX. yüzyılda hilafet merkezi olan Osmanlı Sarayı ve çevresinde tanınmasını sağlayan Ebû'l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdî er-Rifâî'dir (ö.1909). Âlim-ârif bir şahsiyet olan bu zat, Rifâîyye'nin en velûd müelliflerinden biri olarak tarikatın usul, esas, adab ve erkanına dair müstakil eserler telif etmiştir. Türkçeye, *Rifâî Yolunun*

²⁵¹ Havâtır: Tasavvuf ıstılahında "Sâlikin kalbine Hak'tan, melekten, nefisten veya şeytandan gelen hitaplar, sesler" anlamında kullanılmıştır. Hiçbir vasıta olmadan doğrudan doğruya Allah'tan gelen hitaba rabbânî veya hakkânî hâtır, melekten gelene ilham veya melekî hâtır, nefisten gelene hâcis (çoğulu hevâcis) veya nefsânî hâtır, şeytandan gelene de vesvese veya şeytânî hâtır denir. Süleyman Uludağ, "*Kerâmet*", DİA, XVI, 526. (İstanbul, 1997).

²⁵² er-Ravvâs, *age*, ilave kısım s.49.

Esasları adıyla tercüme edilen *Tarîkat-ı Rifâîyye* nam meşhur eserinin ön sözünde şu ifadeler yer vermiştir:

Hakikat âlimleri ve tarikat meydanının erleri bilirler ki Tarîkat-ı Aliyye-i Rifâîyye asla ayrışması mümkün olmayan iki ana esas üzerine kurulmuştur. Bunlar, Allah'ın Kitabı ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnet-i seniyyesidir. Tarikatımızın akla ve nakle uygun hikmetleri, bu iki asıl ve esas üzerine çizilmiştir. Bu tarikatın erkânı, müctehid-i manevisi olan Seyyid Ahmed er-Rifâî tarafından belirlenmiştir ve o, ceddi âlisi Hz.Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) çizdiği “Şeriat ve Hakikat” ikilisinden asla ayrılmamış, ayrılanları da asla tasvip etmemiştir. Bu iki ana esastan ayrılanlar hakkında, “Kim olurlarsa olsunlar benden değildirler.” demiştir.²⁵³

Ebü'l-Hüdâ es-Sayyâdî, Rifâîliğin temel umdesi olan bu kaideye istinaden şatahat kabilinden sözler sarf edenler hakkında, “Şeriat-ı Muhammediyye'ye muhalif söz hangi büyük zâtın ağzından zuhur etmiş olursa olsun, biz o söze ittiba etmeyiz. Sahibini tazim eder lakin sözünün mahiyetini kendisine bırakırız.” demiştir.²⁵⁴ Rifâîliğin esaslarını ortaya koyduğu eserinin “Her Durumda Sünnete İttiba Etmek” başlığını verdiği kısmında şunları ifade etmiştir:

Her sözünde ve fiilinde, attığı her adımda Rasûlullah'ın (s.a.v.) mübarek yolunu izlemek, onun pak sünnetine ittiba etmek, bidatlerden, nefsanî arzulardan ve şeytani duygulardan uzak bir hayat sürmek; her hâlini Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetiyle bezendirmek ve onun yolunun haricindeki yollara ittiba etmemek demektir. Zira o, Cenab-ı Allah'ın insanlığa numune olarak gönderdiği en yüce ve mukaddes varlıktır. Şeriat-ı

²⁵³ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, ss.20-26.

²⁵⁴ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, s.117.

Muhammediyye ve sünnet-i seniyyenin tasdik etmediği hiçbir yol, Allah'ın katında kabul görmediği gibi kıyamet gününde Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında da şefaate vesile olamaz. Tarikatın gayesi, insanın nefsanî duygularının arınması ve kalbindeki hastalıklarının tedavi edilip kıyamet gününde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) şefaatine mazhar olabilecek hâle ermeye çalışmasıdır.²⁵⁵

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, Rifâî tarikatına intisab etmek isteyen kişinin öncelikle şeriatın zahir ve bâtınına ittiba etmesi gerektiğini ve gerçek bir müridin asla zahir ve bâtının birbirinden farklı olduğunu düşünmeyeceğini belirtir. Ona göre, tarikata sülûk etmek isteyen kimse ilk iş olarak müteşerri ve mütedeyyin bir mürşid-i kâmilî bulup ona intisap etmelidir. Mürşid; tarikatın usulünü, adabını, erkanını, halvetini, celvetini, esrarını, sülûkunu bilmeli ve tüm bildikleri şer'-i şerife mutabık olmalıdır. Böyle bir mürşidin irşadıyla, manevî seyr ü seferinde ilerlemek isteyen salık için şeriatın emir ve yasaklarını, vaciplerini, sünnetlerini öğrenip hayatına tatbik etmesi elzemdir. Salık; sünnetin cahili olmamalı, onun üzerinde tefekkür etmeli ve ona ittiba etmelidir. Zira şeriatın caiz görmediği bir sözü söyleyen ya da fiili işleyen kimse fıska girer. Dolayısıyla salık, şeriatın âlimi olma ve ilmiyle âmil olma yolunu talep etmelidir.²⁵⁶

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, bazı meşayihın Rifâîyye hakkında “Bu tarikat, aslında ve fûrûda Kitap ve Sünnet'e ittiba ettiği için Allahu Teâlâ'nın himayesinde kalmıştır.” dediğini nakletmiştir.²⁵⁷

Ehlullahtan bazı kimselerin sekr halinde, şeriata ters düşen sözler söylemesiyle alakalı Muhammed Mehdi er-Ravvâs'ın, halifesi Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî'ye hitaben vasiyetinde şöyle dediği nakledilmiştir:

²⁵⁵ Sayyâdî, *age*, s.32.

²⁵⁶ Ebû'l-Hüdâ Muhammed Sayyâdî, *Hidâyetu's-sâi fî sülûk tarîkatî'l-gavsi'r-Rifâî*, 1289/1872, s.34 ; a.mlf., *Selasilu'l-kavm*, Matbaatu's-Saade, Kahire, 1325/1907, s.4.

²⁵⁷ Sayyâdî, *Hidâyetu's-sâi*, s.39, 40.

Evliyaullah'a nispet edilen ancak şeriatın zahirinin reddettiği, müstakim bir tevili götürmeyecek sözlerle alakalı ret hakkında şunu derim: Şeriat-ı garrânın nizamını muhafaza etmek; Zeyd'in, Amr'ın, Halid'in ve Bekir'in sözlerini muhafaza etmekten daha ehemmiyetlidir. Her ne kadar bazı kimseler, birtakım meşayıhtan nakledilen ve şeriatın ahkâmına bütünüyle muhalif olan sözler hususunda kaderin kendilerini savurmasıyla, sonucu cehennem olan bir taassuba düştülerse de durum böyledir. Aynı zamanda bu yol, pirimiz ve seyyidimiz Ahmed er-Rifâî'nin yoludur. Allah'a sığınırız. Bu sözlerin ve taassubun sebebi evvela şeytanın aldatmacası, ardından bu sözler kendisine ulaştığında nefsinin hoşuna gitmesi ve ona boyun eğmesi, sonrasında bu aldanmış hâlini reddeden muhaliflerini delilleri şer'-i şerif olsa dahi itham edip suçlamasıdır. Bizim, evliyaullah'a nispet edilen ve şeriatın reddettiği sözleri reddetmemiz; onların bizler üzerindeki hakkını, hukukunu, makamlarını reddetmemizi gerektirmez. Bilakis bu reddiyeler, onların velayetinin şanını yüceltir ve tarikat rükünlerini kuvvetlendirir. Allah'ın dostluğu manasındaki velayet ve tarikat, -Allah'ın emirlerine uymayı kastediyorum- Allah'ın müslümanlara din olarak verdiği şeriattır ve bundan başka yol yoktur. Allahu Teâlâ, pirimiz Seyyid Ahmed er-Rifâî'den razı olsun, bizi ve müslümanları onun ilminden müstefid eylesin. Şöyle demiştir: “Şeriata muhalefet eden tarikat zındıklıktır.”²⁵⁸

Evliyaullah'ın keşfine dair meselede Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, “Keşf sahiplerinden kim Şeriat-ı Muhammediyye'nin hilafına bir şey için ‘Ben, Allah tarafından bunu yapmaya memurum.’ derse o işi karıştırmış, hile ve yorum yoluna sapmıştır. İşittiğini söylemede doğru olsa bile.” diyerek esas ölçünün İslam'ın emir ve nehiyleri olduğunu

²⁵⁸ Bahauddin Muhammed Mehdî er-Ravvâs, *Faslu'l-hitâb fî ma tenezzelet bihi inâyeti'l-Kerimi'l-Vehhâb*, thk. Seyyid Abdulhakim b. Selim Abdulbasit, Ravdatu'l-Hidaiyyat, Şam, 1393/1973, s.70.

vurgulamıştır. Zira Kitap ve Sünnet'in tasdik etmediği keşfin, kişiyi istikametten ayıracağı aşikârdır. Seyyid Ahmed er-Rifâî, tarikatına sülûk eden salikin ilim ve amelde kendisinden istenen şartları benimsedikten sonra, sufiler topluluğuna dahil olabilmesi için şu vasıflara sahip olması gerektiğine dikkat çekmiştir: Nefse muhalefetle dünya sevgisinden ve halktan yüz çevirmek, Hakk'a karşı daima edep üzere olmak, kalbini sadece onunla meşgul etmek, Kitap ve Sünnet'e sarılmak.²⁵⁹

Rifâî yolunun büyüklerinden, Tarikat-ı Aliyye-i Rifâîyye'de esas maksadın insanları; Allah'ın Kitabı'yla amel eden, Rasûlullah'ın (s.a.v.) izinden giden, Şariat-ı Muhammediyye'den ayrılmadan edep elbisesine bürünen, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna layık bir kul hâline getirmek olduğu nakledilmiştir. Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, Rifâîlikte maksuda erişmenin keyfiyetini şöyle hülâsa etmiştir:

Her kim Şariat-ı Muhammediyye'ye ittiba ederek kendisine şeyhlerinin öğrettiği güzel adap yumağına sarılırsa, o insanın Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna vuslat bulacağı şüphesizdir. Kim de bu adaptan uzaklaşarak şeriattan inhiraf ederse, onun sapıtacağı ve nihayetinde dağlar kadar ameli olsa dahi maneviyatının paramparça olup son menzilinin hayvan ahırına olacağı kesindir. Maksuduna da ebediyen erişemez.²⁶⁰

Sonuç olarak Rifâîyye'nin esası, tarikatın piri Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin şu veciz söz ve duasıyla temellendirilmiştir:

“Sözlerini, amellerini, hal ve hareketlerini her an Kitap ve Sünnet'in terazisiyle tartmayan ve kalbine gelen kötü düşüncelere dikkat etmeyen kimse, bizim nazarımızda sufiler divanına kaydedilmez.

²⁵⁹ Ebû'l-Hüdâ Muhammed Sayyâdî, *Dav'ûş-Şems Gün Işığı*, çev. Süleyman Kuku, Damra Yayınevi, İstanbul, 2016, s.90 ; Kenan Rifâî, *age*, s.169.i.

²⁶⁰ er-Ravvâs, *Fezleketu'l-hakîka*, ilave kısım s.82 ; Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, s.112.

Ey Allah'ım! Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine tutunmada bizi muvaffak eyle. Onu tanımaya bizi irşad eyle ve bizleri, onun hürmetine senin salih kullarından eyle.”²⁶¹

2. EHL-İ SÜNNET İTİKÂDININ ÖNEMİ

Rifâîyye, müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin benimsediği itikad esasları ve ortaya koyduğu umdeler itibarıyla sevâd-ı azam olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât yoluna mensuptur. Seyyid Ahmed er-Rifâî, teşri kaynağı olarak Kitap ve Sünnet'i esas alan Ehl-i Sünnet yolunun ilahiyat, nübüvvet ve ahiret bahislerindeki görüşlerini kabul etmiş; ibadet ve muamelatta bu yolun fıkıh mezheplerinden olan Şafiî mezhebi üzere amel etmiştir. Tarikatının mensuplarına itikatta ve amelde Ehl-i Sünnet'e uymanın önemini bildirmiş, bunun lüzumunu açık ve kesin bir dille şöyle ifade etmiştir:

Sana Allah gerek. Allah'a ulaşmak için peygamberinin eteğine yapış, onun sünnetine ve ahlakına sarıl. Ona ulaşmak için gözünün önünde dikilip duran şeriata sarıl. Önünde apaçık bir şekilde uzayıp giden icma-i ümmet yoluna sarıl. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât'ın yolundan ayrılma. Fırka-i nâciye yani kurtuluş ve felaha kavuşacak topluluk, işte bu Ehl-i Sünnet topluluğudur. Allah'ın kitabına yapış, sevgi ve muhabbetini ona hasret. Onun haricindekileri bırak.²⁶²

Bir velinin, dinin fıkında cahil olamayacağını; namaz, oruç, zekat, hac ve zikrin ahkamından haberdar olarak mezkur ibadetlerin nasıl eda edileceğini mutlaka bilmesi gerektiğini belirten Seyyid Ahmed er-Rifâî tasavvuf sahasında intişar eden büyük bir mektebin kurucusu olduğu halde, derin tartışmalara mevzubahis olan akaid ve kelam meseleleri hakkında görüş beyan etmiş çok yönlü bir âlimdir. O, ihtilaf edilen söz konusu meseleler üzerinde tartışmalara girmeden Selef-i Salihin usulü olarak bilinen bir

²⁶¹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.66 ; el-Mısırî, *age*, s.201 ; es-Sayyâd, *age*, s.81 ; el-Kâzerûnî, *age*, s.183.

²⁶² Ahmed er-Rifâî, *age*, s.74.

yaklaşım la Kur'an ve Sünnet'te ne varsa olduğu gibi kabul etmiş; Ehl-i Sünnet ulemasının icihadları doğrultusunda görüş beyan etmiştir.²⁶³ Bu minvalde, sohbetlerinin yer aldığı *el-Mecâlisü's-Seniyye* adlı eserin Kur'an'ın bazı hikmetlerini sıraladığı ilk bölümünde, birin (iyiliğin) gerçekleştirilmesi için iman edilmesi gereken hususları şöyle vazetmiştir:

Tevhid; insan aklının kesin olarak inandığı bir sır duygusudur. Bu duygu, insanın Allah'ın sıfatlarını iptal etmesine ve teşbihe düşmesine mani olur. Allah'a gerçekten iman etmek; O'na, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere imanı gerektirir. Ahiret gününe iman kalbe Allah korkusunu yerleştirir. Sonunda kul, Allah'a iman konusunda ve fiillerinde haddi aşamaz. Meleklerle imana gelince, onlardan bir kısmı rahmani olup Allah'ın ihlaslı kullarına gelir ve "Korkmayın, üzölmeyin ve birbirinize cenneti müjdeleyin." derler. Bir kısım melekler de vardır ki, Allah'a isyan eden, aşırı giden ve haddi aşan kulları cehenneme sevk ederler ve onlar "İri gövdeli, sert tabiatlı, Allah'ın kendilerine emrettiklerine karşı gelmeyip onları yerine getiren meleklerdir."²⁶⁴ İşte böyle bir iman, kendisine azap meleklerinin gelmesini önlemek ve rahmet meleklerinin gelmesini sağlamak için müminin kalbini hayırlı işler yapmaya elverişli kılar. Kitaplara imana gelince; Kur'an-ı Kerim'in emirlerini yerine getirip nehyettiği fiil ve sözlerden kaçınarak ahkamını tazim etmek, onun Rasûlullah'a (s.a.v.) Allah tarafından indirildiğine inanmaktır. Peygamberlere imana gelince; peygamberler, Allah'ın mahlukata rahmet olarak gönderip kendilerine nübüvvet ve kitap verdiği kimselerdir. Allahu Teâlâ, Hz.Peygamber'i (s.a.v.) onların en mükemmeli ve sonuncusu olarak göndermiştir. Peygamberlere iman; onların getirdiklerine inanmak,

²⁶³ Hayri Kaplan ve İsmail Şık, *agm*, s.105.

²⁶⁴ Tahrim Sûresi 66/6.

emrettiklerini yerine getirmek, nehyettiklerinden kaçınmak, peygamberlerin efendisi Hz.Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği ve önceki şeriatları kapsayan şeriat-ı Muhammediyye'nin gereklerine uymak, zahir ve batın her şeyde şeriata teslim olmaktır.²⁶⁵

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, burada zikredilmeyen kadere iman konusunda Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin müstakilen şöyle dediğini nakletmiştir:

Sakın “Allah’ın kaderine dayandım. Onun kaderi beni kendisine ulaşmaktan engelledi.” deme. Bu senin tembelliğinin ve ahmaklığının alâmetidir. Sen azmini, kuvvetini, aklını birleştir ve Allah’a doğru yol almaya çalış. Akıl safını sakın bırakma. Sen akılcıların safında ol. Sakın, “Biz tevekkül ehliyiz.” diyen ve hiçbir hayır fiilde bulunmayan zavallılarla beraber olma. Tedbirini ve amelini Allah’a itimat ederek birleştir, Cenâb-ı Hakk’a doğru yürümeye çalış. Eğer galip olur da Allah’ın rızasına ve esrarına nâil olursan ne kadar hoş olur. Lakin mağlup olur da vasıl olamazsan mazur sayılırsın. Yaptığın işlerden ecrini yine tam alırsın. Mükâfatın dünyada değil ahirette verilir. Allahu Teâlâ, kulun fiilindeki niyetine bakar. Sen niyetini sâfileştir, amelini sağlamlaştır ve muvaffakiyeti Allah’tan bekle. Eğer başarılı olursan ecir vardır. Başarılı olamazsan yine ecir vardır. Başarılı olursan ecrinin bir kısmı dünyada verilir, ekserisi ahirete bırakılır. Eğer başarılı olamazsan tam ecrin yine sana ahirette verilir.²⁶⁶

Görüldüğü üzere Seyyid Ahmed er-Rifâî, Ehl-i Sünnet’in ortaya koyduğu iman esaslarını sarahaten ifade etmiştir. İmanın hakkı olarak tavsif ettiği dil ile ikrar ve kalp ile tasdikle birlikte İslam’ın hükmüne sarılmak, şeriata ittiba etmek ve nefsin kötü isteklerinden uzaklaşmanın önemini vurgulamış; halifesi Yâkub el-Kerrâz’a “Ey Yâkup!

²⁶⁵ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.16, 17.

²⁶⁶ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, s.44.

Halkın kusurlarına bakma. Doğru yoldan saparak nefsin arzusuna ve onun haddi aşan isteklerine uyma. Aksine takvaya, ibadetlere ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâate sımsıkı bağlan!” şeklinde tembihte bulunmuştur.²⁶⁷

Seyyid Ahmed er-Rifâî, tasavvuf yolunun mübtedilerine ve bütün dervişlere akaid ilminin öğretilmesi gerektiğini, zira bu ilmin marifetin merdiveni olduğunu beyan ederek akideden sapanın Allah’tan perdelenmiş, onda bidat çıkarmanın ise sapıklık içerisinde olacağını ifade etmiştir. Her hususta Kitap ve Sünnet’e sarılmayı, selef-i salihinin izinden gitmeyi emretmiş; aşırılığa kaçmayı, bidatleri benimsemeyi nehyetmiştir. İfrat ve şathiyeyi tasavvuf kılıfına bürünmüş zındıklık olarak gören Ahmed er-Rifâî, hakikatin bu tür aşırılıklardan münezze ve parlak olduğunu belirterek “İfrat ve şathiye ehliyle onlara tabi olanların akıbetinin doğru yoldan sapmak ve başkalarını saptırmak olduğunu gördük. Şeriata hürmetin neticesi olarak ise sadece selamet gördük.” demiştir.²⁶⁸ O, Ehl-i Sünnet itikadına muarız olan her türlü iddia ve görüşe şiddetle karşı çıkmış; mezâlik-i akdâm olarak ifade edilen meselelerde Kitap ve Sünnet’i esas alan Ehl-i Sünnet kelimcilerinin görüşlerini benimsemiştir. Bu husustaki net tavrını sohbetlerinde serdettiği şu ifadelerde görmek mümkündür:

İki söz dinde iki rahnedir.²⁶⁹ İlki vahdet-i vücud iddiası, diğeri tahdis-i nimet hududunu tecavüz eden şathiyattır.²⁷⁰ Tasavvuf ehlinden bazısının ayağını kaydıran vahdet-i vücud konusunda söz söylemekten sakın. Şathiyata varan ölçüsüz sözlerden de sakın. Çünkü böyle ölçüsüz sözlerle küfre düşüp kafir damgası yemek, günahla perdelenmekten daha beterdir. Günümüzde insanlar vahdet, şatahat ve büyük iddia sahiplerine tutulmuş durumdadır. Onlara yaklaşımdan sakın! Zira onlar, Allah’ın dininde olmayan şeyleri

²⁶⁷ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.108 ; el-Mısırî, *age*, s.201 ; Kenan Rifâî, *age*, s.55.i.

²⁶⁸ es-Sayyâd, *age*, s.124.

²⁶⁹ Rahne: Gedik, delik, yarık anlamındadır. bak. <http://lugatim.com/s/RAHNE>

²⁷⁰ el-Mahzumî, *age*, s.9.

dine sokmaya çalışarak kendilerine tabi olanları ateşe ve Cebbâr'ın gazabına sürüklemektedir. Onlardan birini gördüğün zaman “Keşke benimle senin aranda doğu ile batı kadar mesafe olsaydı.” de. Seni sufilerle birleştirip sana Allah'ın zikrini, Kitap ve Sünnet'e bağlılığı emreden bir cahil, onların hepsinden daha hayırlıdır. Onlardan, aslandan kaçır gibi cüzzamlıdan kaçır gibi kaç!²⁷¹

Seyyid Ahmed er-Rifâî, dinde gedik açmak olarak tesmiye ettiği vahdet ve şathiye iddiası hakkında Ehl-i Sünnet'in tavrını benimsemiş ve teville mahal bırakmayacak bir şekilde mensuplarına şöyle emretmiştir:

İşleri güçleri büyüklerin sözlerini tevil etmek, onların hikâyeleriyle ve onlara atfedilen sözlerle neşelenmek olan fırkadan sakın. Çünkü bu söz ve hikâyelerin çoğu uydurmadır. Böyle olmasının sebebi, Allah'ın halka cezasıdır. Zira onlar Hakk'ı ve hakikati öğrenmeksizin hayra tamah ettiler. Büyük zevata, velilere yalanlar isnat ederek sözleri arasına onlara ait olmayan sözleri sokuşturdular. Sen Allah'a sarıl. Ona kavuşmak için Rasûlullah'ın (s.a.v.) eteğine tutun. Şer'-i şerif gözünün önünde. İcma caddesi senin için aşikâr. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât'tan ayrılma. Zira o, kurtulan fırkadır. Allah'ın emirlerine sımsıkı tutun ve ondan gayrısını bırak. Peygamberinin (s.a.v.) ahlakıyla ahlaklan. Tüm hal ve hareketlerinde, tavırlarında, fiillerinde ve sözlerinde Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetini uygula.²⁷²

Kulluk rütbesini; rütbelerin en üstünü ve mükemmeli, Allah'a en yakını, ona yönelik vesilelerin en büyüğü ve güçlüsü olarak nitelendiren Seyyid Ahmed er-Rifâî, insanlar için bundan öte bir rütbe olmadığını bildirmiş ve kulluğun gerektirdiği iman,

²⁷¹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.47 ; es-Sayyâd, *age*, s.160.

²⁷² es-Sayyâd, *age*, s.162, 163.

kalp ile tasdik demek olduğunu ifade etmiştir. Bu hususu, peygamberlerin naklettikleri her konuda kulun kendi ihtiyarıyla Allah'ı tasdik etmesi şeklinde açıklamış ve bunun kulluk dairesinde yer aldığını belirtmiştir. Aslolanın kalbin tasdiki olduğunu zira tasdik etmenin imanın rüknü olup onun varlığını onayladığını ifade ederek tasdik sayesinde kulun, kendisiyle Allah arasındaki münasebetinde kendisini mümin olarak nitelendirmiş olacağını ortaya koymuştur. Dil ile ikrarın ise, kulda imanın mevcut olduğunu ve kendisine mümin olarak muamelede bulunulmasını gösteren bir işaret olduğunu belirtmiştir.²⁷³ Ayrıca Müslümanları, Kitap ve Sünnet'teki müteşâbihlerin zahirî anlamlarına bağlanıp kalmaktan sakındırmış, bunu yapmanın küfür olduğunu bildirmiştir.²⁷⁴ Onun ileri sürdüğü mezkur görüşlerin, Ehl-i Sünnet'in itikad sahasındaki imamlarının görüşleri olduğu bilinmektedir.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, tarikatın ancak şeriata sınıksız sarılmakla elde edilebileceğini ifade etmiş; dolayısıyla dervişlerin, İslam'ın zahiri ahkamına riayet etmekle mükellef olduğunu ve sufi büyüklerinden önce fakihlerin sözlerine kulak vermesi gerektiğini şu şekilde beyan etmiştir:

Efendiler! Devamlı surette; Hâris Muhâsibî şöyle dedi, Bâyezîd böyle dedi, Hallâc bunu söyledi deyip duruyorsunuz. Bu ne haldir böyle. Halbuki siz bunlardan önce İmam Şâfî ne dedi, İmam Mâlik ne buyurdu, İmam Ahmed ve İmam Numân ne buyurdu? Bunları araştırarak muamelatı bunların görüşleriyle tashih etmelisiniz. Bâyezîd ve Hâris böyle dedi demek hiçbir şeyi arttırmaz ya da eksiltmez. İmam Mâlik ve İmam Şâfî'nin söyledikleriye en başarılı yol, en kestirme usuldür. Şeriat binasının sütunlarını ilim ve amelle yükseltiniz. Akabinde ilim ve amel ahkâmının inceliklerini himmetinizle yüceltiniz. Asrımız ricalinden bir kardeşimizin

²⁷³ es-Sayyâd, *age*, s.32, 157 ; Sayyâdî, *Dav'ûş-Şems Gün Işığı*, s.33.

²⁷⁴ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.10.

şöyle söylediğini duydum: “Kilise kapısında belime zünnar bağladım ve dedim ki, hamiyetli fakihten intikamımı alın.” Bize bu sözün sahibi hakkında hüsnüzan gerekir. Ancak âdâb-ı din ve hakka riayet bundan daha önemli ve elzemdir. Biz, fakihin elini ayağını öper; dinî malumatı ondan talep ederiz. Bu kimse böyle diyeceğine şöyle deseydi daha iyi olurdu: “Şeriat kapısında zünnarı çözdüm. İç dünyamı şer’-i ilahiyle temizledim. Cenâb-ı Bârî’ye açılan kapı ancak şeriat kapısıdır.” Siz, habl-i metin olan şeriata sımsıkı sarılın. Zira şeriata sarılan ebediyen dalalet düşmez. Allah’tan korkun ve ilahî hududu çiğnemeyin. Sünnet-i seniyyeye sımsıkı sarılın.²⁷⁵

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin, dinin ahkâmını öğrenmek için görüşlerine başvurulmasını zikrettiği isimlerin Ehl-i Sünnet’in fıkıhtaki dört müctehid imamı olduğu görülmektedir. Fırka-i nâciye olarak tavsif ettiği Ehl-i Sünnet’in haricindeki; Bâtınîler, Kaderîler, Mülhidler ve Şîîler gibi bidat fırkalar hakkındaki görüşünü soran Şeyh Ebû’l-Ferec el-Berkâlî’ye şöyle cevap verdiği nakledilmiştir:

Onlardan kaçın ve onlarla asla oturmayın. Onlara dost ve yoldaş olmayın. Onlarla samimiyet kurarak birlikte yemek yemeyin. Zira onlar, bu ümmetin Yahudileridir. Allah’ı inkar edip dilleriyle İslâm olduklarını izhar ettiler. Kur’ân’ı yalanladılar ve iman ehline dil uzatarak lanet ettiler. Onlarla evlenmeyin, akraba olmayın. Kızını böyle bir bidatçiyle evlendiren kimse, kızını Allah’ın emri ve rızası dışındaki bir şeye sevk etmiş olur. Onlara yakın olan, fiilinden ötürü Allahu Teâlâ’nın yanında suçlanır. Zira onlarla evlenmek ya da yakınlık kurmak helal değildir. Onlar, İblis’ten bile beter bir topluluktur. Çünkü İblis, Rabb’inin kaza ve kaderini itiraf etti. Onlar ise kaza ve kaderi inkâr edip hayır ve şerri, yarısı Allah’ın elinde diğer yarısı

²⁷⁵ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.98, 123, 124.

şeytanın elinde diye ikiye ayırdılar. Böylece Allahu Teâlâ'ya İblis'i ortak koştular. İblis'in hükmünü Allah'ın hükmü gibi gördüler ve "Hayır Allah'tan, şer şeytandandır." dediler. Böylelikle onlar, mahluklarından birini Allah'a ortak tuttular. Onların sohbetinden sakının çünkü sizi öyle aldatıp saptırırlar ki yalanları ve hileleriyle sizi dininizden ederler. Onlardan sakının. "Allah onları kahretsin! Nasıl da uyduruyorlar."²⁷⁶

Bu sözlerin ardından Şeyh Ebû'l-Ferec el-Berkâli "Seyyid'im! Tevhid kelimesi onları da Müslümanlar sınıfına katarak kucaklamıyor mu?" diye sorduğunda Seyyid Ahmed er-Rifâi "Ey kardeşim! Tevhid kelimesi onları kucakladıysa da bidat onları çıkardı ve sünneti reddederek cemaatten ayrıldılar. Allah ve Rasûlü'ne (s.a.v.) sebbettiler." şeklinde cevapladı. Bunun üzerine Şeyh Ebû'l-Ferec el-Berkâli "Seyyidim, bu nasıl olur? Yani hem Müslümanlar hem Allah ve Rasûlü'ne (s.a.v.) sebbediyorlar?" deyince Ahmed er-Rifâi "Ey kardeşim Ebû'l-Ferec! Onlar Kur'ân'ı reddederek onun hakkında 'Peygamberlerin sözlerinden derlenmiş hikâyelerdir.' dediler. Halbuki Kur'ân; göklerin, yerin, tüm mahlukatın yaratılışından önce Allah'ın konuştuğu kelimidir. Gönderilmelerinden önce, peygamberlerin başına gelecek her şey onda açıklanmıştır. İşte o bidatçiler, bunu inkâr ettiler ve Kur'ân'ı mahluk, sonradan olma kabul ettiler. Ardından onun emrini ve yasağını reddettiler. Allah'ın kelimasını kabul etmemeleri ve Rablerine yalan isnad etmeleri sebebiyle Allah'a sebbetmiş oldular. Allahu Teâlâ Kur'ân'da, 'Kendilerinin sağlam ve güvenilir bir hakikat üzerinde olduklarını sanıyorlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancılardır.'²⁷⁷ buyurmuştur. Rasûlullah'a (s.a.v.) sebbetmelerine gelince. Onu yalanladılar ve muhterem zevcesi Hz.Âişe (ö.58/678) hakkında malum iftirayı söylediler. Bütün sahabileri hatalı gördüler, onların cehennemlik olduklarını ifade ettiler. Halbuki Hz.Peygamber (s.a.v.) onları şöyle müjdelemişti: 'Allah'a yemin ederim

²⁷⁶ Tevbe Sûresi 9/30.

²⁷⁷ Mücâdele Sûresi 58/18.

ki Ebû Bekir cennettir. Allah’a yemin ederim ki Ömer cennettir. Allah’a yemin ederim ki Osman cennettir. Allah’a yemin ederim ki Ali cennettir.’ Rasûlullah (s.a.v.), faziletine ve cennetlik olduğuna şahitlik etmediği hiçbir sahabe bırakmadığı halde, onun hadislerini yalanlayıp ‘Bu sahih değildir, onlar cehennemliktir.’ diyerek sahabelere sövdüler, lanet ettiler. Buğzetmeleri sebebiyle Allah’ın kendileri hakkındaki ‘Allah, onların amellerini boşa çıkardı.’²⁷⁸ sözü başlarına geldi.²⁷⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâi verdiği cevaplarda görüşlerine değindiği bidat fırkaların hangi gerekçelerle İslam cemaatinden ayrıldığını özetle ifade etmiştir. Cîl halkının ileri gelenlerinden olup sohbetlerine sık sık katılan Şiâ’ya mensup Hammad isimli şahsın bir gün kendisine “Biz, ahirette siz Ehl-i Beyt’le birlikte nasıl oluruz?” sorusunu şöyle cevaplamıştır:

“Rasûlullah’ın (s.a.v.) ‘Kişi, sevdiğiyle beraberdir.’²⁸⁰ sözü sizi de içerir. Ancak, iffetli annemiz Hz.Âişe’ye iftira atanlar ve Peygamberimizin (s.a.v.) ashabına sebbetme cüretini gösterenler hariç. Zira onlar, Rasûlullah’a (s.a.v.) eziyet ediyorlar. Halbuki Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: ‘Allah ve Rasûlü’ne eziyet edenlere Allah dünyada ve ahirette lanet etmiştir. Onlara aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.’²⁸¹ Rahmet ehliyle lanet ehli aynı yurttan bir araya gelmezler.’²⁸²

Rifâiyye’de salıkların uymaları gereken umdeleri ve tarikatın usulünü maddeler halinde açıklayan *Fezleketu’l-hakika* adlı eserde müellif Bahaüddin Muhammed Mehdî er-Ravvâs, itikad ve fıkhîta Ehl-i Sünnet’e tâbi olmanın lüzumunu şu maddelerde ifade etmiştir:

²⁷⁸ Ahzâb Sûresi 33/19.

²⁷⁹ es-Sayyâd, *age*, s.88, 89.

²⁸⁰ Nevevî, *age*, hadis no:369, c.2, s.561.

²⁸¹ Ahzâb Sûresi 33/57.

²⁸² es-Sayyâd, *age*, s.90.

Madde-1: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât itikadı üzere olmak. Geçmiş salih âlimlerin bu husustaki fikirlerine uymak. Zira bu zevat; Rasûlullah'a (s.a.v.) ittiba eden, Allah'ın emirlerine sımsıkı bağlanan, din imamlarından müteşekkil olan “sevâd-ı azam”a muvafakat etmiş zevattır. Onlar, amelde dört mezhep imamından birine uymuşlardır. Bu imamlar ise, Rasûlullah'ı (s.a.v.) her hususta taklid etmiş zatlardır.²⁸³

Madde-5 : Bizim şu mübarek tarikat ve usulümüzle Allah'a sülûk eden herkesin, Allah'la arasındaki muamelenin nasıl olduğunu bilmesi için dinde fakih olması arzu edilir. Bu fikhî bağlı olduğu mezhebin âlimlerinden almalıdır. Zira İmam Şafîî, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanife ve İmam Ahmed'in mezhepleri, bütün Müslümanları Allah'ın tek kelime üzerinde bir araya getirmiş olduğu uyulabilir hak mezheplerdir. Bunlardan birine bağlanmak umumi olarak her Müslüman için elzemdir.²⁸⁴

Madde-6 : Söze ve fiile dayalı bütün bidatlerden uzaklaşmak. Zira bunlar – Allah korusun- insanın ayağını selamet yolundan kaydırır. Mesela; hulûl ve ittihadı inanmak, ibadetlerde dört mezhebin farklı hükümlerini birleştirmek ve bir mezhebe bağlı kalmadan hepsini taklid etmeyi istemek (telfik), uyulması gereken Ehl-i Sünnet mezheplere muhalefet etmek ve bunların dışında olmak, Ehl-i Sünnet'in dört mezhep imamından birine muvafakat etmeden kendi reyine göre Kitap ve Sünnet'le amel etmeye meyletmek. Bu, bidatlerin en zararlısıdır. Çünkü bu tavırda icma duvarının yıkılması söz konusudur. Hiçbir ilme, delile dayanmaksızın ümmetin önceki âlimlerini yalanlamak. Rasûlullah'ın (s.a.v.), Ehl-i Beyt'inin ve ashabının uygulamalarıyla desteklediği bir dinî hükmü tahrif ederek yerine şeriata

²⁸³ er-Ravvâs, *Fezleketu'l-hakîka*, s.11.

²⁸⁴ er-Ravvâs, *age*, s.16.

muhalif hükümleri icad etmek. İşte bu söz ve fiillere dayalı bidatlerden uzak durmak; salih zatların yolu, ariflerin usulüdür.²⁸⁵

Madde-118 : Eş'arîlerin ve Mâturîdîlerin üzerinde icma ettikleri hususlara sıdk ile gönülden inanmak ve her iki itikat mezhebinin hak olduğunu kabul etmek.²⁸⁶

Madde-124 : Bozuk itikat içeren şatahatlar ve ölçüsüz sözler söyleyen, gereksiz davalar ve iddialarda bulunan, dakîk ve zor meselelere dalıp ayağını kaydıracak sözler ifade eden mutasavvıf müsveddelerinden uzak durmak. Zira böyle yapanlar, dünyası yüzünden dinini mahveden insanlardır.²⁸⁷

Madde-130 : Pîrimiz Seyyid Ahmed er-Rifâî saf kulluğu ihtiyar ettiği, iddia ve şatahattan uzak olduğu için Allahu Teâlâ onun tarikatını mutlak vahdetten, hulûl ve benzeri hususlardan beri kılmış; Rasûl-i Kibriyâ'ya (s.a.v.) kâmil manada tabi olma konusunda onu yüksek hallere ve makamlara erıştirmiştir.²⁸⁸

Mezkur eserin ilave kısmında müellif, Rifâî tarikatına ait ahkâmın esası olarak ifade ettiği şu sözlerle kitabını tamamlamıştır: “Tarikatımızın aslı; sapıtmış, iftiracı, bâtil ehlinin icad ettiği şeyleri reddetmektir. Onlar ümmetin itikadına bozuk fikirleri sokmuşlar, Müslümanların niyetlerine zarar vererek salih ve sıddık zatlar olan selefın yolundan ayrılmışlardır. Ardından Allahu Teâlâ'ya karşı cüretkâr söz ve görüşler serdedip müminlerin haklarını küçümsemişler; selefın, salihlerin, sıddıkların sözlerini onların kastettikleri mananın tam tersine yorumlayıp güya şeriat davası adı altında haset ve haksızlıkla Hak taliplerini yoldan alıkoymuşlardır. Hülâsa, ifrat ve tefrite sapmışlardır.

²⁸⁵ er-Ravvâs, *age*, s.17.

²⁸⁶ er-Ravvâs, *age*, s.50.

²⁸⁷ er-Ravvâs, *age*, s.52.

²⁸⁸ er-Ravvâs, *age*, s.56.

Sözün özü şu ki, Allah’a giden yol ancak ve ancak Rasûllullah’ın (s.a.v.) şeriatına sarılmaktan geçer, vesselam.”²⁸⁹

Görüldüğü üzere Bahaüddin Muhammed Mehdi er-Ravvâs, Ehl-i Sünnet yolunun itikad ve ameldeki altı müçtehid imamını isimleriyle zikretmiş, Rifâiyye’ye intisap etmek isteyen taliplilerin itikad ve amelde onların mezhebine uyması gerektiğini sarahatle ifade etmiştir. Bu mevzuda er-Ravvâs’ın halifesi Ebû’l-Hüdâ Muhammed es-Sayyâdi, Rifâiliğin esaslarını ortaya koyduğu *Tarîkat-ı Rifâiyye* adlı eserinde “Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaât Mezheplerinin İtikâdî Üzere Olmak” başlıklı müstakil bir bölüm açarak konuyu vâzih bir biçimde şöyle beyan etmiştir:

Rifâi tarikatı, dervişin Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaât’e mensup dört mezhepten birine ittiba etmesini mecbur görmektedir. İtikatta Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaât’in kabul ettiği yolu benimsemek ve o yolda yürümek mecburiyeti vardır. Zamanımızda birçok kimsenin Rifâi tarikatına mensubiyet iddia ettiği halde Ehl-i Sünnet’ten bîhaber yaşadığı, ashab-ı kirama dil uzattığı ve onların arasındaki ihtilafları esas tutarak insanlara bozuk akideler zerk ettiği görülmektedir. Pîrimiz Seyyid Ahmed er-Rifâi ve onun has vârisleri bundan beridir. Bu kimselerin kendilerini ismen Hz. Pîr’e nispet etmeleri, onların hakikatte Rifâi oldukları manasına gelmez. Seyyid Ahmed er-Rifâi, kıyamet gününde kendisine ve yoluna ihanet eden bu kimselerden uzaktır. Hal böyle olunca bilinmesi gereken şu ki, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaât itikadından ayrılan kimselerin Rifâi tarikatıyla manevi olarak hiçbir alakaları olmadığı kesindir. Bütün ömrünü, cedd-i âlisi Hz. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) sünnetini ihya etmek için tüketmiş; bütün kuvvetini sünnet-i seniyyenin yücelmesi ve bidatlerin ortadan kalkması için harcamış böyle bir zatın varisleri olduğunu iddia eden kimselerin Kitap’tan,

²⁸⁹ er-Ravvâs, *age*, (ilave bölüm), s.84.

Sünnet'ten, icmâdan ayrılmamaları zorunludur. Zahirde ve bâtında şeriat-ı Muhammediyye'ye muhalif sözlere ittiba edenler Hz.Pîr'den hem dünyada hem ahirette uzaktırlar. Zira o, bir vaazlarında şöyle demiştir: “Her kim sünnet-i seniyyeden uzaklaşır, şeriat-ı Muhammediyye'yle amel etmez, ashâb-ı kirama dil uzatır ve onların yolundan yürümezse, Allah kıyamet gününde benimle onun arasını doğu ile batıyı ayırdığı gibi ayırsın. Onu benden, beni de ondan uzak eylesin.” Başka bir vaazında ise şöyle söylemiştir: “Ey benim tarikatıma mensup olduğunu iddia eden kimse! Kendine ve evlatlarına beni tanıtmadan evvel Ebû Hanife'yi, Mâlik'i, Şâfiî'yi, İbn Hanbel'i tanıt ki kıyamet günü sen benden ben de senden utanmayâlim.”²⁹⁰

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî'nin izahtan vâreste olan bu açık ve kesin ifadelerinden Rifâiyye'nin, Ehl-i Sünnet akidesini esas alarak usul ve fûrûya dair tüm umdelerini bu esas üzerine bina ettiği anlaşılmaktadır. Son olarak birçok fırkanın Ehl-i Sünnet'ten ayrıldığı kader ve irade bahsinde, Rifâiyye'nin benimsediği görüşün Ehl-i Sünnet'e muvafık olduğu Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin 577/1181 yılı Recep ayında hangahta söylediği şu sözlerinde ifade edilmiştir: “Seni yaratırken sana cüz'i iradeni bahşetmiş, sana ait ihtiyarî fiillerinde seni yetki ve tasarruf sahibi eylemiş, kudretiyle senin üzerinde zorunlu fiilleri icra eylemiştir. Bu sebeple sen iradene bağlı hususlarda ihtiyarından dolayı sorumlusun. İhtiyarın sonucu ortaya çıkan işlerinden dolayı karşılık göreceksin.”²⁹¹

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, imanın en önemli esaslarından biri olarak zikrettiği kader hakkında, ona tam imanın, Allah ve Rasûlü'nü (s.a.v.) memnun etmeye gayret eden her mümin ve Müslüman'ın boynuna bir vecibe olduğunu belirtmiş ve şu izahı yapmıştır:

²⁹⁰ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, ss.154-156.

²⁹¹ el-Fârusî, *age*, s.118.

Kadere iman bahsinde Rifâiyye sâdâtı herkesin beğenip takdir ettiği şu hikmetli yolu çizmiştir. Rifâî sâdâtı kaderin Cenâb-ı Allah'ın takdiri olduğunu kabul etmiş, onun ezeli bir sır olduğuna inanmış ve bu konuda çok konuşmamayı, felsefecilerin ayaklarının kaydığı bu tür konulardan uzak durmayı esas almıştır. İman, Cenâb-ı Hakk'a karşı tam bir teslimiyet demektir. Öyleyse Allahu Teâlâ'nın hakkımızda vereceği nihai kararın ne olduğunu bilmek bizim için bir şart ve mecburiyet değildir. Esasen, neticenin ne olduğunu bilmeden Allah'a kulluk etmek imanın ve teslimiyetin ta kendisidir. Eğer kaderin sırlarından bir sır kendisine açılrsa ve onun bereketi kendisine zuhur etse bile ameli terk etmemek, Allah'a kulluğunda devam etmek ve ayrıca Hakk'ın takdir ettiği her şeyin, yine Hakk'ın emriyle O dilerse bir anda değişebileceğine inanmak her Rifâî müridinin ve sâlikinin inanması gereken bir vecibedir. Binaenaleyh mürid kendisine mesuliyet olarak verilmiş fiilleri yerine getirir ve neticesini Allahu Teâlâ'ya bırakır.²⁹²

Sonuç olarak Rifâî tarikatında Ehl-i Sünnet yolunun önemi, Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî tarafından ifade edilen şu hükümde hülâsa edilmiştir: “Ehl-i Sünnet'in fıkhındaki dört imamına ittiba etmek bizim üzerimize bir vecibedir. Tarikat-ı Aliyye-i Rifâiyye sâdâtından herhangi bir kimse eğer bu dört mezhepten birisine ittiba etmiyorsa onun tarikatı yoktur.”²⁹³

3. İBADETLERİN ÖNEMİ

Rifâiyye, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât yoluna mensup olmasının gereği şer'i hükümlerin kaynağı olan edille-i erbaaya istinat eden tüm ibadetlerin ifasını önemsemiş

²⁹² Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, ss.41-43. Rifâiyye'de kader ve irade hakkında tafsilatlı bilgi için bak. Muhammed Ebu'l-Hüdâ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, çev. Mahmud Nedim Aysoy, Bahar Yayınları, İstanbul, 2007, ss.35-44.

²⁹³ Sayyâdî, *age*, s.34.

ve bu hususu müntesiblerine şart koşmuştur. Zındıklara en yakın şahsın, Allah'ın zatı ve sıfatları konusuyla meşgul olduğu için ibadetten uzaklaşan sufi görünümlü kişiler olduğunu ifade eden Seyyid Ahmed er-Rifâî; teslimiyet diye kişiden teklifin asla düşmeyeceğini şöyle açıklamıştır:²⁹⁴

Mertebelerinin yüksekliği ve Rablerine kurbietlerine rağmen salihlerden namaz, oruç, zekat, hac gibi farz olan mükellefiyetler sakıt olmaz. Velayete ulaştığını ve bu sebeple farzların kendisinden sakıt olduğunu iddia eden küfre düşer. Zira bu ibadetler peygamberlerden bile sakıt olmamışken velilerden nasıl sakıt olabilir? Veli, peygamberlik ağacı altındaki yeşil bir ot gibidir. Allah'ın Rasûlü (s.a.v.), ayakları şişecek derecede geceleri ibadet etmiş ve kendisine “Senin geçmiş ve gelecek bütün hataların bağışlandığı halde niye böyle kendini yoruyorsun?” denildiğinde “Allah’a çok şükreden bir kul olmayayım mı?”²⁹⁵ şeklinde cevap vermiştir.²⁹⁶

Her hâlükârda Allah’a teslim olup zahirde ve bâtında şeriata uygun ameller işlemeyi, toprak altında insana salih amelden başka arkadaş olmayacağından nefsine ram olmadan ölüm sonrası için ibadet etmeyi nasihat eden Seyyid Ahmed er-Rifâî,²⁹⁷ müridlerine dünyaya karşı temkinli olmayı, az dünyalıkla yetinmeyi emretmiş; onları bildikleriyle amel etmeye ve insanlara muhtaç olmamaları için çalışıp kazanmaya teşvik etmiştir. Geceleri ihya etmenin lüzumunu belirterek “Geceleri yapılan tesbihler gelir kazanmaktan daha üstündür. Gece gündüz geçim derdiyle uğraşmaktansa, gecenin bir kısmını bu düşünce ve üzüntülerden sıyrılarak zikirle geçirmek her türlü rızkın ve bereketin vesilesi olur.” demiştir.²⁹⁸ Seyyid Ahmed er-Rifâî, Allahu Teâlâ’ya vasıl olma yolu olan tarikatın dededen ve babadan miras olarak elde edilemeyeceğini; bu yolun amel,

²⁹⁴ el-Mahzumî, *age*, s.8, 13.

²⁹⁵ Nevevî, *age*, hadis no:1162, c.5, s.391.

²⁹⁶ es-Sayyâd, *age*, s.31, 32.

²⁹⁷ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.128, 140, 142, 149.

²⁹⁸ el-Mısrî, *age*, s.112.

gayret, didinme ve çalışma yolu olduğunu ısrarla vurgulamıştır.²⁹⁹ Bununla, velayet ve şeyhlik gibi makamları sırf nesep yoluyla elde etmenin mümkün olmayacağını, salikin çok çalışıp say ü gayret ederek seyr ü sülûkunu ikmal etmesi gerektiğini ifade ettiği söylenebilir. O, Allah'ın insan-ı kâmile olan ikramının, onun Allah'a teslimiyetle ifa ettiği taat ve ibadetlerden anlaşılacağını bildirmiştir.³⁰⁰ İbadet mevzusundaki hassas ve tavizsiz tavrını şu sözlerinde görmek mümkündür:

Efendiler! Allah'a ulaşan yol apaşikârdır. Namaz, oruç, hac, zekat, tevhid ve Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine şehâdet. Bunlar dinin ilk esaslarıdır. Haramlardan sakınmak da müminin Allah ile olan muamelesine dahildir.³⁰¹ İbadetler hakkında Rasûlullah'a (s.a.v.) ittiba etmemek için hiçbir mazeret tanımam. Meğer ki, gizli bir küfür veya aşikâr bir ahmaklığın eseri bulunsun. Allah cümlemizi bu hâlden muhafaza eylesin. İyiye kötüyü temyiz kudretini haiz bir akla sahip olan kimselerin, Peygamberimiz'in (s.a.v.) vazettiği ibadetlerin ve onun sünnetinin Hak ve halk nezdinde muteber olduklarını; Hâlık nezdinde makbul, mahlukat indinde mergub bulunduklarını gönülden ikrar, kalben tasdik edeceğini düşünürüm. Zira kalp, ibadette itminana erip sükûnete kavuşur.³⁰²

Seyyid Ahmed er-Rifâî, ibadetlerin edasında dikkat edilmesi gereken hususlardan birinin, âdetleri ibadetlere dahil etmemek olduğunu ifade etmiştir. Çünkü mübah ve güzel karşılanırsa da âdetler, mahlukun aklıyla oluşturularak ortaya çıkmıştır. İbadetler ise Hâlık'ın emrine dayanmaktadır. Mahlukun aklıyla Hâlık'ın emri arasındaki fark aşikârdır. Allahu Teâlâ yücedir, azamet sahibidir. Ona göre, âdetler hakkında sadece şu

²⁹⁹ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, s.50.

³⁰⁰ el-Ayderusî, *age*, s.104.

³⁰¹ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.80 ; es-Sayyâd, *age*, s.236.

³⁰² Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.116.

söylenabilir: “Hakk’ın kötü ve çirkin görmediği hususlar vesilesiyle nefsimi Hakk’a yaklaşıtıyorum.”³⁰³

Görüldüğü üzere Seyyid Ahmed er-Rifâî, ibadetlerin yerine getirilmesini önemsemekle kalmamış, âdetler vasıtasıyla ibadetlere bidat karışmasını önlemek için de ikazda bulunmuştur. Bu durum, bize onun Ehl-i Sünnet’in belirlediği esaslara riayet etme hususundaki titizliğini göstermektedir.

İnsanın kendisinin kul, Allah’ın da Rab olduğunun şuuruna vardıktan sonra Rabb’inin emirlerini öğrenip O’nun rızasını kazanmak için, O’na hiçbir şeyi ortak koşmadan ihlasla ve şevkle güzel amel işlemesi gerektiğini ifade eden Seyyid Ahmed er-Rifâî;³⁰⁴ beş vakit namazını vaktinde eda ederek Kur’an okumayı ihmal etmeyen, bütün fiillerini tertemiz şeriatin kaidelerine göre tanzim eden, tarikat-ı Muhammediyye’nin caddesinde tevhidin hakikatini tahsil eden her müride Kur’an-ı Kerim’in sırlarını idrak etme hassası verileceğini bildirmiştir.³⁰⁵ İbadetlerde sürekliliğin esas olduğunu vurgulamış, bir müridin bütün ömrünü bir an gaflete düşmeden ibadet ve taatle geçirse bile bir tek vaktini ibadetsiz geçirdiği takdirde sanki hiç ibadet etmemiş gibi olacağını belirtmiştir. Zira o müridin ömrü boyunca yaptığı ibadetlerin tümü, ibadetsiz geçirdiği o bir vaktin günahını telafi edemeyecektir.³⁰⁶

Bahauddin Muhammed Mehdî er-Ravvâs (ö.1287/1870), *Fezleketu’l-hakîka* adlı eserinde Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin şöyle dediğini nakletmiştir: “Tarikatımın binasını elli beş haslet üzerine kurdum. Bu hasletlerden her biri, bir ayet ve hadisle teyit edilmiş olup bunlar bir müminin zorunlu olarak uyması gereken hususlardır.”³⁰⁷ İlgili bölümde

³⁰³ es-Sayyâd, *age*, s.229.

³⁰⁴ Ahmed er-Rifâî, *Hak Yolcusunun Düsturları (en-Nizâmü’l-Hâs)*, s.118.

³⁰⁵ el-Ayderusî, *age*, s.39.

³⁰⁶ el-Ayderusî, *age*, s.102.

³⁰⁷ er-Ravvâs, *Fezleketu’l-hakîka*, ilave bölüm, s.55.

elli beş hasletin tamamı maddeler halinde zikredilmiştir. Bunlardan konumuzla alakalı olan maddeleri sıralamak uygun olacaktır:

2. Allah Teâlâ'ya mahsus rubûbiyeti ikrar etmek: “Sizin ilahınız bir ilahdır.”³⁰⁸ “De ki: O, Allah’tır, bir tektir. Allah Samed’dır. (Her şey O’na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O’na denk değildir.”³⁰⁹

4. Kullukta ihlas: “Dini ancak Allah’a has kılarak, (ihlasla) kulluk et.”³¹⁰ “Kim Rabb’ine kavuşmayı umuyorsa salih bir amel işlesin ve Rabb’ine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.”³¹¹

5. Allah’a, Rasûlü’ne (s.a.v.) ve emir sahiplerine itaat etmek: “Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin.”³¹²

20. Beş vakit namaz: “Muhakkak ki namaz, müminler üzerine belirli vakitlerde farz kılınmıştır.”³¹³ Mukim kişilere dörder rekât şeklinde, yolculara ikişer rekât şeklindedir. Sadece akşam namazının farzı hariç, zira o her durumda üç rekattır.

49. Beş vakit namazı vaktinde kılmaya özen göstermek: “Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a gönülden boyun eğerek namaza durun.”³¹⁴

50. Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaât yolunda istikamet üzere olmak: “Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara uymayın.”³¹⁵ Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “Kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslam ipinden ayrılmış demektir.”³¹⁶

³⁰⁸ Bakara Sûresi 2/163.

³⁰⁹ İhlâs Sûresi 112/1-4.

³¹⁰ Zümer Sûresi 39/2.

³¹¹ Kehf Sûresi 18/110.

³¹² Nisâ Sûresi 4/59.

³¹³ Nisâ Sûresi 4/103.

³¹⁴ Bakara Sûresi 2/238.

³¹⁵ En’âm Sûresi 6/153.

³¹⁶ Taberânî, Hakim, Nesâî, Hatib, (Kenzü’l-Ummâl, 1/207-208).

Sevâd-ı azama uymaktan ayrılmamak: “Hep birlikte Allah’ın ipine (İslam’a) sımsıkı yapışın, parçalanmayın.”³¹⁷ Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “Sevâd-ı azama sarılın. Zira ondan ayrılan ateşe ayrılır.”³¹⁸

52. Zekatı vermek: “Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekatı verenlerin mükafatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklar.”³¹⁹ “Eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, sizin din kardeşiniz olurlar.”³²⁰

53. Ramazan orucunu tutmak: “Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.”³²¹ Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “İslam beş esas üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in (s.a.v.) O’nun kulu ve rasûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak.”³²²

54. Allah’ın mukaddes evi olan Kâbe-i Muazzamâ’yı hacetmek: “Ona bir yol bulabilenlerin Beyt’i hacetmesi Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.”³²³ Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “Ey insanlar, hacetmek size farz kılınmıştır, haccediniz.”³²⁴

Seyyid Ahmed er-Rifâî, bu hasletlerin tarikatının esasını teşkil eden hükümler olduğunu belirtmiştir.³²⁵ Son devir Osmanlı ulema ve meşayihından Ebû’l-Hüdâ es-Sayyâdî, kendi dönemindeki bazı kimselerin amelleri terk ederek menhiyat ile meşgul olmasını şiddetle tenkit etmiş, bu hususa dair şu izahatta bulunmuştur:

³¹⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/103.

³¹⁸ İbn Ebi Asım, Beyhakî, Hakim, Taberânî, Beğâvî (es-Sünne, 1/39-40).

³¹⁹ Bakara Sûresi 2/277.

³²⁰ Tevbe Sûresi 9/11.

³²¹ Bakara Sûresi 2/183.

³²² Buhârî, İmân 1, 2, Tefsîru sûre (2), 30 ; Müslim, İmân 19-22.

³²³ Âl-i İmrân Sûresi 3/97.

³²⁴ Ahmed, Said b. Mansur, Abd b. Hamid, İbn Cerîr, İbnu’l-Münzir (ed-Dürrü’l-Mensur, 2/276).

³²⁵ er-Ravvâs, *Fezleketu’l-hakîka*, ilave bölüm, ss.55-63.

Zamanımızda bazı kimseler, evliyaullahın gölgesine sığındıklarını iddia ederek farz olan amelleri terk etmekte ve menhiyatla iştigal ederek şöyle demektedir: “Biz Allah’ın velilerini seviyoruz. Onların şefaati bize yeter.” Evet, evliyaullahın şefaatinin inkar eden ancak alçaltılmış bir ahmadır. Lakin; “Allah, sizlerden iman edip salih amel işleyenlere, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için razı olup seçtiği dini (İslam’ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminin ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağını vaad etti. Çünkü onlar bana kulluk ederler, hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkar ederse, işte bunlar fâsıkların ta kendisidir.”³²⁶ ayet-i kerimesinin düsturuna insan, cüz’i iradesinden mükelleftir. Aynı zamanda mesuldür. Her kim Allah’ın farzlarını ihmal edip yerine getirmese, haramlardan sakınmazsa, Allah’ın rahmetini beklemiyor demektir. Çünkü insan sevdiğini iddia ettiği sevgilisine karşı itaatkâr olur. Görmez misiniz ki geçmiş ve gelecek bütün hataları affolduğu halde Hz.Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz, ayakları şişene kadar geceleri namazla geçirerek Allah’a şükreden bir kul olmak istediğini beyan etmiştir. Öyleyse enbiya ve evliyaya hürmetle onların manevi tasarrufundan himmet beklemek, kulun cüz’i iradesiyle yapmış olduğu salih amelleriyle doğru orantılıdır. Her kim, salih amelleri terk ederek enbiya ve evliyanın himmetini bekliyorum derse o yalancıdır. Kim evliyaullahın muhabbetine ittiba ediyorsa onlara ve vârisi oldukları Rasûl-i Ekrem’e (s.a.v.) ittiba etmek mecburiyetindedir.³²⁷

³²⁶ Nûr Sûresi 24/55.

³²⁷ Sayyâdî, *Rifâî Yolunun Esasları*, ss.122-124.

Rifâiyye’de ibadet, Müslüman olmanın gereği ve dervişliğe kabulün şartı olarak görülmüş, seyr ü sülûk esnasında salikin karşılaşılabileceği her durumda “Sana ölüm gelinceye kadar Rabb’ine ibadet et.”³²⁸ ayetindeki apaçık ilahi emrin mucibince kendisinin emir ve nehiyle mükellef olduğu hatırlatılmıştır.

3.1. Namaz

Kur’an-ı Kerim’de mutlak biçimde defalarca emredilen; hadis-i şerifte, İslam’ın üzerine bina edildiği beş esastan biri olduğu zikredilen namaz, bütün Müslümanların ve İslam ulemasının farziyeti hususunda üzerinde ittifak ettiği mühim bir ibadettir. Müslümanların, edasıyla mükellef olduğu bu ibadet Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin sözlerinde ve hayatında önemli bir yer işgal etmiştir. Şeyh Yakub el-Kerrâz’ın naklettiğine göre o, daha çocukluğunda namaz vakti girer girmez hiç tembellik göstermeden kalkıp güzelce abdest alır, mescide giderek namazını kılar ve geri dönerdi. Akranı olan çocuklara şöyle derdi: “Dünya ve dünya talebiyle meşgul olma vakti gelmeden önce, boş olduğunuz müddetçe, fırsat buldukça namaz kılınız. Şimdi boşken namaz kıalarsanız büyüdüğünüzde kalbinizde yer eder.”³²⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin müridlerini ilk teşvik ettiği husus namaz olmuştur. Ebû Bekir b. Abdullah el-Ayderusî’nin naklettiğine göre o, namaza durduğu zaman rengi sararırdı. Sabah namazını eda edince kuşluk vaktine kadar mahviyet içinde yerinde oturur, virdlerini okurdu. Ardından işrak ve duhâ namazlarını kılarak Ümmü Abîde’ye döner ve yine ibadet üzere olurdu. Halvette olduğu zamanlar uyumaz, daima ayakta olur ve nefsiyle mücahede ederek şu beyti okurdu: “Allah’a yemin ederim ki, eğer ruhum kime yöneldiğini kime bağlandığını bilseydi ayak üstü değil başı üstünde dururdu.”³³⁰ Namazı gözeterek ona ihtimam göstermeyi öğütleyen Seyyid Ahmed er-Rifâî, bunun Allah’ın

³²⁸ Hicr Sûresi 15/99.

³²⁹ es-Sayyâd, *age*, s.126.

³³⁰ el-Ayderusî, *age*, s.78.

azabına mani olacağını ifade etmiştir. Hanımı Seyyide Rabia'ya hitaben “Ey Şeyh’in kızı! Sûfî taifesine dahil olmak istersen yemeği azalt, uykuyu bırak, geceleyin insanlar uyurken namaz kıl. Zira kul, o taifenin yoluna sülûk ederse onlara yakın olur.” diyerek tasavvuf yolunda teheccüd namazının önemine işaret etmiştir.³³¹ Bir dervişin mutlaka bilmesi gereken hususları şöyle sıralamıştır: Abdestin farzları; namazın farzları ve sünnetleri; abdestin ve namazın şartları, onları bozan hususları; guslün farzları ve sünnetleri; oruç ve haccın farzları, sünnetleri; cenaze yıkama ve cenaze namazı; dinin müstehap kabul ettiği ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) teşvik ettiği her şey.³³²

Kaynaklarda, Seyyid Ahmed er-Rifâî’nin hayatı boyunca düstur edindiği tavırlardan biri olarak şöyle kaydedilmiştir: O, namaz vakti girdiğinde hiçbir zaman dünyalık bir işi öne alıp namazı geciktirmemiştir. Bir gün susamış ve su içmek istemişti. Bu sırada müezzin ezan okumaya başlayınca “Namaz, her işten önceliklidir.” deyip suyu içmekten vazgeçerek namaza durmuştur. Ardından “Su içmek, nefsin arzusudur, namaz ise Allahu Teâlâ’nın önem verdiği hususlardandır.” demiş ve şu ayeti okumuştur:³³³ “De ki: Hak geldi batıl yok olup gitti! Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur.”³³⁴

Seyyid Ahmed er-Rifâî, sufinin kurb ve üns makamına erebilmesi için uykuyu bırakıp yemek ve içmek peşinde koşmayı terk ederek Halık’ın huzurunda geceleri huşuyla kıyam etmesi, rükû ve secdeye varması, samimiyetle gözyaşı dökmesi gerektiğini ifade etmiştir.³³⁵ Zikirde kelime-i tevhide sarılan, Allah’ın ismini işittiği vakit daima o zikri dinleyip huşu elbisesine bürünen ve beş vakit namazını vaktinde kılan her dervişe; dervişlikte on sekiz hatta daha fazla derece sevap olduğunu ayrıca o dervişin bütün amellerinin Allahu Teâlâ katında makbul olacağını bildirmiştir.³³⁶

³³¹ el-Mısrî, *age*, s.196.

³³² el-Mısrî, *age*, s.211.

³³³ el-Ayderusî, *age*, s.77 ; Kenan Rifâî, *age*, s.20.i.

³³⁴ İsrâ Sûresi 17/81.

³³⁵ Ahmed er-Rifâî, *Marifet Yolu*, s.49.

³³⁶ Kenan Rifâî, *age*, s.44.i.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, 3 Şaban 557 (18 Temmuz 1162) tarihinde ikindi namazını müteakip Ümmü Abîde hangahında, önde gelen veliler ve âlimlerin bulunduğu kalabalık cemaate irad ettiği hikmet dolu sözlerinde farz ibadetlere geniş yer vermiştir. Bu sohbetinde namaz ve onun şartlarına dair şu belîğ izahta bulunmuştur:

İşte bu namaz! Onu kâfir, hidayet yolundan sapan ve küfür üzere yalanlayan herkes görmekte. Kalbinde hastalık bulunan kişi, namaz kılana nasıl abdest alıp ayakta kıbleye dönerek eğiliyor (rükû), alnını yere koyuyor (secde), doğrulup oturuyor diye hayret eder. Arif ise namaz sırasında Rabb'iyile huzurdadır. İşte bu huzur bütün hikmetleri içine toplamıştır. Evet biz, Allah'tan gayrı bir amaç için amel etmiyoruz. Amellerimizi bir sebep gözeterek yapmıyoruz. Lakin ibadetlerimizi eda ederken amellerimizde nice hikmetleri saklayan Allah'a hamdediyoruz.

İşte bu abdest! Uzuvarın tembelliğini gidererek kanın damarlardaki canlılığını harekete geçiriyor, vücudun hararetini düzenliyor. Vücuttan yükselen buharın beyindeki menfi tesirini teskin ediyor. Şeriatın emrettiği şekilde yapılan güzel bir istinca, temizlenmemekten kaynaklanan ve içe sirayet eden dokuz hastalığın zararından muhafaza eder. Bunların en aşağısı, damar sertliği hastalığıdır. Elbise ve bedenın temiz olmasına gelince elbise, insanın cildini istenmeyen etkilerden korur. Damarda safra salgısını arttıran, alerji ve uyuza sebep olan, kötü çıbanlara zemin hazırlayıcı asitleşmeye yol açan ve terlemeyle birlikte sıcak ten üzerinde sabitleşen cilt yağlanmasından muhafaza eder.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünneti olan cuma günü gusletmek ne kadar hoş ve güzeldir. Özellikle guslû zorunlu kılan bir sebep olmaksızın gusletmek. İşte burada, insan vücudunun düzenini ve sağlığını en güzel şekilde tamamlayıcı nice hikmetler mevcuttur. Her namaz vaktinde abdest tazelemek güzel

karşılanmıştır. Çünkü bunda nice faydalar vardır. Abdest, boğaz yollarından göğse inmesi muhtemel olan zararlı akıntıların burun yoluyla atılmasını sağlar. İçinde birçok mikropları barındıran ve bunlara geçiş yolu olan ağız çeperlerinin ıslahını, temiz olmasını, kokusunun düzeltilmesini, ağız içinin havalanmasını sağlar. Aksi taktirde dişlerle birleşmesi ve onları tutmaya yardımcı olması sebebiyle daha sert olan diş etlerindeki kan dolaşımı verimli olmaz ve diş eti hastalığı ortaya çıkar. Namaz için abdest alırken yahut akabinde misvak kullanmak ne kadar güzeldir. Yüzü yıkamak, kulakları ve boynu mesh etmek sinirleri uyarır, buralardaki harareti düşürerek bir çeşit denge sağlar. Kan dolaşımını düzenler, temiz kanı ziyadeleştirir. Bunların tekrar tekrar yapılması ne bahsedilen organları bozar ne onları bozuk halde bırakır. Göz ve kulak kanallarındaki hassasiyeti düzenler. İşte Allah'ın huzurunda böyle bir duruş, O'nun vahdaniyetini ikrar etmek; O'nun huzurunda böyle bir kıyam, kulluğun sergilenmesi demektir. “Muhakkak ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı zikretmek elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür.”³³⁷ Kulluk hükümlerini bünyesinde toplayan zikir yani namaz, insan nefesine karşı en büyük sultandır. “Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük ederseniz yine kendinize kötülük etmiş olursunuz.”³³⁸

İnsanoğlu, genelde etrafında gördüğü eserlere bakmaya onlarla daha çok ilgilenmeye meyyal bir tabiatta olduğu için bu durum, onu emir ve yasakları unutmaya sevk eder. Allahu Teâlâ kullarına karşı çok merhametli ve müsamahakâr olduğundan zaman ve hâllere göre meydana gelen değişikliklere ve eserlere bakmaktan, sürekli onlarla ilgilenip Rabb'ini unutma durumundan kesilsin diye yirmi dört saat içinde beş vakit namazı

³³⁷ Ankebût Sûresi 29/45.

³³⁸ İsrâ Sûresi 17/7.

farz kılmıştır. Böylece kul, kuvvet sahibi biriyse bile kendinden daha üstünlerini de ortadan kaldıran Allah'ın kuvvetini, kudretini hatırlar ve gurur evini tamamen yerle bir edip Rabb'i için boyun eğer. Sonunda zelil ve hakir olduğunu idrak eder.

Namaz! Namaz! Namaz dinin direğidir. Namaz, Allah'a yakınlık basamağıdır. Namaz emniyet ve iman kaleleridir.

Ey basireti körleşmiş kişi! Ne durumda olduğuna bir bak. Sen namazı, yalnız başına kaldığındaki oyun ve eğlencen gibi kalabalık içindeki kabalığın ve sertliğin gibi zannediyorsun!³³⁹

Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin insan bedeni için sağladığı faydaları da serdederek açıkladığı namaz ibadeti, onun bu konudaki hassasiyetini açıkça ortaya koymaktadır.

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî, İslam'ın şartları olarak bilinen hususların zikredildiği “İslam beş esas üzerine kurulmuştur.” şeklinde başlayan meşhur hadis-i şerifi gayet şümüllü bir biçimde şerh etmiştir. *Davû's-Şems* adını verdiği ve üç cilt olarak kaleme aldığı bu şerhin ilk cildinde akide, şehâdeteynin şerhi, ahlak ve sünnet; ikinci cildinde taharet ve namaz; üçüncü cildinde zekat, oruç ve hac konuları işlenmiştir. Tafsilatlı izahların yapıldığı eserde, Ehl-i Sünnet'in dört fıkıh mezhebine göre bu ibadetlerin delilleri ve ahkamına yer verilmiştir. M. Selim el-Hemâmî (y.y., 1974) ve Şerafeddin Hasan b. Abdulhakim Abdulbasit (Matbûatu'l-Kütübü'r-Râviyyât, Silsiletu'r-Rifâiyye, no:78, Şam, 2014) tarafından tahkikli neşri yapılan mezkur eser, muhtasar olarak Türkçeye tercüme edilmiştir (çev. Süleyman Kuku, *Dav'üş-Şems Gün Işığı*, Damra Yayınevi, İstanbul, 2016). Kitabın tercümesinde namaz bahsi yüz yirmi üç sayfadır. Namazın ahkamı hakkında bir ilmihal kitabında yer alan bilgilerden daha fazlası

³³⁹ el-Fârusî, *age*, ss.96-100.

tafsilatıyla bu bölümde mevcuttur. Ayet ve hadislerle delillendirdiği namaz farızası için Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî şu mücmel ifadelere yer vermiştir:

Farz olan namazlar beş vakittir. Kitap, sünnet ve icma-i ümmetle sabittir.

Namaz ibadetlerin en faziletlisi, taatlerin en şereflişidir. Bunun için namazın farzlarının en faziletli farz, nafilelerinin en faziletli nafilâ olduğu hususunda hiç şüphe yoktur. Namaz kılanlardan istenen, namazlarının Allahu Teâlâ'nın emrettiği şekilde olması ve Rasûlullah'ın (s.a.v.) beyan ettiğine muvafakat etmesidir ki Allah ve Rasûlü'nün rızasına nail olabilsin.³⁴⁰

Bu ifadelerin ardından namazı terk eden kişiye lazım gelen had cezası hakkında dört mezhebin görüşü ortaya konmuştur.³⁴¹

3.2. Oruç

Farziyeti Kitap, sünnet ve icma-i ümmetle sabit olan Ramazan orucunun Kur'an'ın rabbani sırlar ihtiva eden hikmetlerinden olduğunu belirten Seyyid Ahmed er-Rifâî, bu ayda yemek yedirmeyi teşvik etmiş; dervişlerine Ramazan'ın gelişiyile sevinip muştulanmalarını, Ramazan'a kavuşturması, Ramazan'ı değerlendirme ve oruçta muvaffak kılması, o ayda fık ve isyandan koruması için Allahu Teâlâ'ya dua etmelerini nasihat ederek şöyle demiştir: “Oruç, sadece yemeden içmeden uzak durmak değildir. Asıl oruç uzuvları ve kalbi Hakk'a ters düşen her şeyden, nefisleri kirlerden ve helak edici günahlardan korumak; dilleri malayaniden, incitmekten ve ayıptan uzak tutmaktır.”³⁴² Ramazan orucunu gözetmeyi öğütleyerek bunun kıyamet günü susuzluğa mani olacağını hatırlatmıştır.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, daha önce zikrettiğimiz 3 Şaban 557 (18 Temmuz 1162) tarihindeki vaazında oruç hakkında şu veciz ifadeleri irad etmiştir:

³⁴⁰ Sayyâdî, *Dav'üş-Şems Gün Işığı*, s.184, 185.

³⁴¹ Sayyâdî, *age*, s.188, 189.

³⁴² Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü's-Seniyye*, s.19 ; el-Mısırî, *age*, s.162, 176.

İşte bu oruç! Kalbin nuru, gönlün cılası. Parlak fikirlerin ve tefekkürün kapılarını açıyor, kalp aynasındaki tozları gideriyor. Kul, oruçla kötü hasletlerden arınıp güzel ahlakla bezenerek olgunlaşır ve kalbi âdetâ manevi bir bahçe olur. O vakit, kendisine mani olan alışkanlıklarının kesafetinden sıyrılır ve kılıcın kınından çıktığı gibi gaflet kınından çıkar. Dinî ve dünyevî her iş için uygun hale gelir. Aksi takdirde alışkanlıkları sebebiyle ağırlaşmış, onların üzerinde uyuyan, onlarla sınıksız bağlanmış ve onların müptelası olmuş bir kul var ya; işte böyle bir insandan ne dünya işlerinde ne ahiret yollarında bir fayda temin edilemez. Dünyada faydası olmayan kardeşin ahirette de faydası olmaz.

İdraki kör, kalbi ölü olan gafil kişi “Nedir bu açlık ve nedendir?” diyor. Hikmet lisânı da cevaben “Bu oruç, hikmetlerin toplandığı yerdir. Onu tutan kişi imanla, umutla Allah’a boyun eğip ilahi emre tâbi olarak rengi soluk bir halde, sırrından almak için oruç tutar.” diyor.

Hüküm ve adalet sahibi Allahu Teâlâ, oruç tutanları bu ibadette müsavî kılmıştır. Bu, ilk bakışta fark edilebilecek bir hikmettir. Hür ve köle, yaşlı ve genç, asil ve hakir, amir ve memur eşit haldedir. Bu sebeple oruç tutan kul, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanır ve bütün işlerinde insanlara karşı insafî davranır. Zira o, “insaf makamı”na vâsıl olmuştur. Elbette bu; o kulun başkasına zulmetmede kudreti olmaması durumundadır. Böylece oruç tutan kul, zenginse fakirlerin hâlini idrak ederek onlara merhamet eder, şefkat gösterir ve iyilikte bulunur. Fakirse, kendinden daha varlıklı olanları bu ibadette eşit kılan Allah’a hamd eder ve orucun farziyetinde Allah’ın, kendisini şükreden zenginlerle müsavî kıldığı gibi nimet olarak da onlara dahil edeceği hususunda Allahu Teâlâ’ya karşı hüsnüzan besler. İşte orada derviş, hem kardeşleri hem tüm Müslümanlar için hayır dualarını çoğaltır.

Bilir ki iftar ancak helal lokmayla yapılır, sahur ancak helal lokmayla yapılır, sadaka ancak helalden verilir. Dolayısıyla kul, helal için gayret sarf ederek haramdan uzak durur. Ramazan ayında “müşâhede ve huzur” ehline nasip olan ünsiyet rayihalarını gözeterek kulluk makamında huşuyla boyun eğer. Bu huzur, Allah’ın gayrısından gaybete düşmek ve O’na karşı sürekli haşyet üzere olmaktır. Ayrıca himmeti bir noktaya toplamak oruç tutarken gerçekleşir. Elbette kalp vasıtasıyla. Oruç esnasında kalp, huzurun Kâbe’sidir. Namaz esnasında Kâbe’nin huzurun kiblesi olduğu gibi.³⁴³

Ebû’l-Hüdâ es-Sayyâdî bahsi geçen eserinde, Ramazan orucunun akıl ve baliğ, erkek ve kadın bütün Müslümanlara farz olduğunu belirtmiş; İslam ulemasının, orucun dinin en büyük direklerinden, şeriatın en sağlam temellerinden ve esaslarından olduğunu bildirdiklerini hatta bazı âlimlerin orucu ibadetlerin en faziletlisi olarak zikrettiğini nakletmiştir. Tercümesinde kırk üç sayfa yer verilen oruç bahsinde; orucun şer’i delilleri, oruç ahkamı ve nafil oruçlar hakkında ayrıntılı bilgiler mevcuttur.³⁴⁴

3.3. Zekât

İslam’ın temel esaslarından olan ve Kur’an-ı Kerim’de ekseriyetle namazla birlikte zikredilen zekât, Ramazan orucunun akabinde farz kılınmıştır. Seyyid Ahmed er-Rifâî zekâtı, Kur’an’ın rabbani sırlar içeren hikmetlerinden biri olarak tavsif etmiş ve hakkında şöyle demiştir: “Namaz kılmak, zekât vermek, ahde vefa göstermek, zorluk ve sıkıntı anlarında kaderin getirdiklerine boyun eğmek, Allah yolunda cihad etmek ve düşmanla karşılaşıldığı gün meydana gelecek sıkıntılara sabretmek gibi iyiliklerin hepsi gerçek imanın alametlerindendir.”³⁴⁵ İbadetleri izah ettiği meşhur vaazındaysa zekâtı şu şekilde beyan etmiştir:

³⁴³ el-Fârusî, *age*, ss.101-103.

³⁴⁴ Sayyâdî, *Dav’ûş-Şems Gün Işığı*, s.369, 370.

³⁴⁵ Ahmed er-Rifâî, *el-Mecâlisü’s-Seniyye*, s.18

İşte bu zekât! Salihlerin iyiliği, ariflerin hazinesi. Allah'ın takdir ettiği zekat, verilmesi gereken sınıflardaki kişilere helal kazançtan helal şekilde verilir. Zekât tabiri, bütün anlam yönleriyle tamamen helalinden kazanılmasını, Allah'ın razı olduğu yollardan helalin talep edilmesini, aynı zamanda ticaret, ziraat ve sanatla meşgul olmayı emretmektedir. Tembelliğin, vakti boş geçirmenin terkedilmesini, Allah için yardımlaşmayı, Müslümanlara hilim ve merhametle davranmayı istemektedir. Nimete şükretmeyi, muhtaçların güzel bir çalışma ve rızık talebinde himmetlerinin yoğunlaşmasını cezbetmektedir. Ayrıca zekâtta, Allah'ı bilme sırlarından nice sırlar ve hikmetler vardır ki, onları ancak nihayete ulaşmış olanlar bilir.³⁴⁶

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî eserinde, zekât hakkında şer'i nasları ortaya koymuştur. Tercümesinde elli yedi sayfa yer verilen zekâtın ahkâmını teferruatıyla açıklamıştır.³⁴⁷

3.4. Hac

Kur'an-ı Kerim'de, gücü yeten insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkı olduğu ifade edilen hac farızası³⁴⁸ İslam'ın rükünlerindendir. Seyyid Ahmed er-Rifâî Beytullah'ı haccettikleri, Rasûlullah'ı (s.a.v.) ziyaret için sıkıntı ve meşakkatleri göğüsleyerek yolculuğa çıktıkları müddetçe insanların hayır üzere olduğunu ifade ederek yoluna güç yetirenlerin hac yapmasını söylemiş, bunun zulmeti gidereceğini bildirmiştir.³⁴⁹

Ümmü Abîde hangahındaki bahsi geçen vaazında hac ibadetine dair şu izahta bulunmuştur:

³⁴⁶ el-Fârusî, *age*, s.103.

³⁴⁷ Sayyâdî, *Dav'ûş-Şems Gün Işığı*, s.309.

³⁴⁸ “Ona bir yol bulabilenlerin Beyt'i haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” (Âl-i İmrân, 3/97).

³⁴⁹ el-Mısırî, *age*, s.164, 175.

İşte bu hac! İhlas sahiplerinin buluşma zamanı, zafer elde edenlerin ticareti, Hayy ve Kayyum olan Allah’a vuslatta bir misal. O mevsimde, hazırlıklar ve yolculuklar Beytullah’a ve Allah’ın Rasûlü’ne yönelmiş; haccın şartlarının tamamlanmasından sonra Allah’ın razı olduğu mekanlara doğru sefer başlamıştır. Hac da diğer ibadetler gibi ancak helal kazançla yapıldığı takdirde sahih ve makbul olur. Zaten “hac” tabiri; helal mal kazanmaya, çalışırken tembellikten uzak olmaya işaret etmektedir. Allah’ın, hakkında hayır murad ettiği akıl sahipleri tarafından anlaşılacağı üzere hac ibadetinde, ilahi emre tabi olma hususunda nice manalar mevcuttur. Hac ibadeti âdeta hâl lisaniyla ümmet-i Muhammed’in aralarındaki tefrikaları men ediyor, onların birbirleriyle ünsiyet kurmasını emrediyor, hep birlikte arzulanan matlubun ve gayenin gerçekleşmesi için azim birlikteliği ve yardımlaşmayı pekiştiriyor. Her ne kadar bu iş, büyük bir azmi ve çetin bir gayreti gerektirse de İslam ümmetinin vahdetini korumaya teşvik ediyor. Bir ibadet şeklindeki bu toplantı; zihinleri ve fikirleri arınmaya, kalpleri emniyete sevk ediyor. Bu yüce manalar içerisinde daha nice hikmetler var ki onları ortaya koymaya kalksak ciltler dolusu sayfalar yazmamız gerekirdi ve akıllar hayrete düşerdi.³⁵⁰

Ebû'l-Hüdâ es-Sayyâdî ilgili eserinde, hac hakkındaki şer’i nasları ve haccın ahkamını ortaya koymuştur. Türkçe tercümesinde yetmiş beş sayfa yer verilen hac menasikini tafsilatıyla izah etmiştir.³⁵¹

³⁵⁰ el-Fârusî, *age*, s.104.

³⁵¹ Sayyâdî, *Dav’ü’ş-Şems Gün Işığı*, s.413.

SONUÇ

Kâmil manada bir kulluğun gerçekleşmesini hedefleyen tasavvuf, bu maksatla Asr-ı Saadet sonrası İslam tarihinin erken döneminde zühd hareketi olarak varlığını devam ettirmiş; VI./XII. yüzyılda tekke ve zaviyelerde müşid-mürid münasebeti çerçevesinde yürütülen sistemli faaliyetlerle de Tarikatlar Dönemi başlamıştır. Bu dönemde İslam dünyasında teşekkül eden ilk tarikatlardan biri olan Rifâiyye'nin müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâî, devrin önemli ilim merkezlerinden Vâsıt ve Basra şehirleri arasında yer alan Ümmü Abîde'de dünyaya gelmiştir. İlim ve irfanın rağbet gördüğü, önde gelen âlim ve âriflerin yetiştiği bir ortamın sağladığı geniş imkanlarla şer'i ilimleri tahsil eden Seyyid Ahmed er-Rifâî, âli isnad sahibi bir muhaddis ve Şafîî fakihî bir şahsiyettir. İlmiye zümresine mensup bir tarikat piri olarak birçok eser telif eden Seyyid Ahmed er-Rifâî, akaide dair bahislerde Ehl-i Sünnet'in fikirlerini benimsemiş, eserlerinde ısrarla Kitap ve Sünnet'e vurgu yapmış; tesis ettiği tarikatın esas ve usullerini beyan ettiği bölümlerde İslam'ın bu iki temel kaynağına ittibayı sıklıkla zikretmiştir. Nesebi baba tarafından Hüseyinî, anne tarafından Ensarî olan Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin sufi taifesine mensup ataları, Abbasî halifeleri tarafından Bâtınî ve Şîî gruplara karşı Ehl-i Sünnet'i korumakla vazifelendirilmiştir. O, akidede Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât yoluna sınıksız olarak sahih itikadın Müslümanlar arasında yerleşmesi uğrunda ecdadından tevarüs ettiği misyonla bidat fırkalara ve bâtil inançlara karşı yılmadan mücadele etmiştir.

Seyyid Ahmed er-Rifâî, tasavvufun anlaşılması güç nazari meselelerinde şeriatın hududuna daima riayet etmiş, şeriatın reddettiği her hakikati zındıklık olarak nitelemiştir. Tarikatının bidat karışmamış din, tembellik gösterilmeden yapılan amel olduğunu ifade etmiş ve menhecini şu veciz sözlerle özetlemiştir: "Yolumuz Kitabullah ve Sünnet-i Nebvî'dir. Bilmiş ol ki derviş, sünnete ittiba ettiği müddetçe doğru yoldadır. Sünnetten

yüz çevirdiği an doğru yoldan sapmıştır. Şer'i hudutlara riayet edilecektir. Yardım, Cenab-ı Allah'tandır. İyi bilesin ki tarikat, süt gibi beyaz bir yoldur. Tarikatta mevcut olan zahiri bâtını her söz ve fiil, şeriatın hudutları içerisinde. Tarikat, 'Allah'a iman ettim.' demek, şer'i hudutlar içerisinde olup ona riayet etmektir. Allahu Teâlâ'nın nehyettiği her şeyden sakınmaktır. Bunun dışında bir tarikat asla olamaz. Çünkü haktan başka her şey ancak dalalettir.”

İslam'ın itikad ve ibadet esaslarının bina edildiği teşri kaynağı olan Kitap ve Sünnet'i temel alan tasavvuf anlayışını benimseyen Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin tesis ettiği Rifâîlik, takriben dokuz asırdır mevcudiyetini korumuş ve Afrika'dan Asya'ya, Uzak Doğu'dan Hind alt kıtası ve Balkanlara, Avrupa ülkelerinden Kuzey Amerika'ya geniş bir coğrafyada faaliyet icra etmiştir. Rifâîlik, Abbasilerden Osmanlılara kadar hilafet görevini deruhte eden devletlerdeki ümera ve ulema nezdinde de itibar görmüştür. Bu durumda, tarikatın şeriata uygun tasavvuf anlayışını benimsemesinin rolü olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmayla; müteşerri bir tarikat piri olarak eserlerinde sıklıkla Kitap ve Sünnet'e vurgu yapan, Ehl-i Sünnet yolunu benimsemeyi tarikatının temel şartı olarak ifade eden Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kurduğu tarikata kendisini nispet eden yakın dönem ve günümüz oluşumlarının, esas almaları gereken kriterlerin ne olması gerektiğini ortaya koymaya çalıştık. Netice olarak Ehl-i Sünnet akidesinin dışında bir itikada sahip, Kitap ve Sünnet'e ittibayı esas almayan, İslam'ın emir ve yasaklarını lüzumlu görmeyerek terk eden zümreler ve mensuplarının, kendilerini Rifâîlik'e nispet etmeleri sadece bir iddiadan ibaret olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aşkar, Mustafa, “Osmanlı Devletinde Âlim-Mutasavvıf Prototipi Olarak; İlk Şeyhülislam Molla Fenarî ve Tasavvuf Anlayışı”, AÜİFD, c.XXXVII sy.1, s.385-401, Ankara, 1997.
- Bardakoğlu, Ali, “Kitap”, DİA, XXVI, 122-126. (Ankara, 2002)
- Baş, Derya Çakır, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Bedeviyye”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018.
- Bayram, Sadi, “Amasya-Taşova-Alparslan Beldesi Seyyid Nureddin Alparslan er-Rufâî’nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapça Vakfiyesi Tercümesi ile 996 H./1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Velî Silsilenâmesi”, VD , XXIII (1994), s. 31-74.
- Bedir, Murteza, “Sünnet”, DİA, XXXVIII, 150-153. (İstanbul, 2010)
- Ceyhan, Semih, “Ma’rifîyye”, DİA, EK-2, ss.196-198. (Ankara, 2019)
- Çakır, Abdullah, “Rifâîyyenin Pîri Seyyid Ahmed er-Rifâî”, Şeyh Sadeddin Sırrî er-Rifâî Armağan Kitabı, Kocaeli Üniversitesi, s.21-48 Kocaeli, 2008.
- Çiçek, Yakup, “Harîrizâde”, DİA, XVI, 192, 193. (İstanbul, 1997)
- Demirci, Mehmet, “İbrâhim b. Abdülazîz Desûkî”, DİA, IX, 212-213. (İstanbul, 1994)
- _____ “Desûkîyye”, DİA, IX, 212. (İstanbul, 1994)
- Demirli, Ekrem, “et-Tuhfetü’l-Mürsele”, DİA, XLI, 358-359. (İstanbul, 2012)
- el-Ayderusî el-Adenî, Ebu Bekir b. Abdullah, *en-Necmu's-Sâ’î fî Menâkıbî'l-Kutbî'l-Kebîrî'r-Rufâî Veliler Sultanı Seyyid Ahmed er-Rufâî*, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.
- el-Ensârî, Ebû Bekir, *Ukûdu’l-lâl fî terâcimi’l sâdâtî’l-Ahmediyyât a’yân ehli’l-kemâl*, ts. 279 vr.
- el-Fârusî, İzzeddin Ahmed, *İrşâdü’l-Müslimîn li-Tarîkat-ı Şeyhi’l-Müttakîn Dârü’t-Tıbbâti’l-Âmire*, İstanbul, 1307/1889.
- _____ *İrşâdü’l-Müslimîn li-Tarîkat-ı Şeyhi’l-Müttakîn Seyyid Ahmed er-Rufâî ve Nurlu Yolu*, çev.Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.
- el-Kâzerûnî, İbrahim ibn Muhammed, *Şifâü’l-Eskâm fî Sîret-i Gavsi’l-Enâm Ahmed er-Rifâî(ks) Hazretlerinin Menkıbeleri*, çev.Nurettin Bayburtlugil, Necdet Tosun, Semerkand Yayınları, 2011.
- el-Mahzûmî, Sirâcüddin, *Rahîku’l-Kevser min Kelâmi’l-Gavsi’r-Rifâîyyi’l-Ekber*, çev.Kadri Efendi, Bahariye Matbaası, İstanbul, 1304.
- el-Mısrî, Ahmed bin Celâl, *Celâu’s-Sadâ fî Sîreti İmâmi’l-Hudâ*, çev.Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

- el-Vâsîti, Ali bin Hasan, *Hulâsatu'l-İksir fî nesebi'r-Rifâ'îyyi'l-Kebîr (Rifâ'î Soy Ağacı)*, çev.Hayri Kaplan, Ankara, 2001.
- er-Ravvâs, Bahaüddin Muhammed Mehdî, *Faslu'l-hitâb fî ma tenezzelet bihi inâyeti'l-Kerimi'l-Vehhâb*, thk. Seyyid Abdulhakim b. Selim Abdulbasit, Ravdatu'l-Hidaiyyat, Şam, 1393/1973.
- _____ *Fezleketu'l-hakîka fî ahkâmi't-tarîka*, thk. Abdulhakim b. Selim Abdulbasit, yy, 1378/1958.
- er-Rifâî, Ahmed, *el-Mecâlisü's-Seniyye Sohbet Meclisleri*, çev.Ali Can Tatlı, Erkam Yayınları, İstanbul, 2013.
- _____ *Hak Yolcusunun Düsturları (el-Hikem)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
- _____ *Hak Yolcusunun Düsturları (en-Nizâmü'l-Hâs)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
- _____ *Hak Yolcusunun Düsturları (Kırk Hadis)*, çev.Yaman Arıkan, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
- _____ *Haleti ehli'l-hakikati ma'allah Onların Alemi*, trc. Meral Şentürk, Hatice Şekerci, Altınoluk Yayınları, İstanbul, 2011.
- _____ *Marifet Yolu*, çev.Hasan Kamil Yılmaz, Erkam Yayınları, İstanbul, 2004.
- er-Rifâî, Cemil Muhammed Ali Hâlim, *el-Bahru'l-câmi li-menâkıbi'l-kutbi'r-Rifâ'îyyi'l-lâmî*, Dâru'l-Meşâri, Beyrut, 1436/2015.
- es-Samarraî, Yunus eş-Şeyh İbrahim, *es-Seyyid Ahmed er-Rifâî Hayatı ve Eserleri*, ter. Münir Atalar, İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2013.
- es-Sayyâd, İzzüddin Ahmed, *el-Ma'arifu'l-Muhammediyye fî'l-Vazâifi'l-Ahmediyye*, çev. Hayri Kaplan, Ehl-i Beyt Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- Gündüz, İrfan “Cebertî, İsmâîl b. İbrâhîm”, DİA, VII, 193. (İstanbul, 1993)
- Güven, Mustafa Sâlim, *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Şâzeliyye”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018.
- Hafız Nuri, *Mir'ât-ı Seyyid Ahmed er-Rifâî*, Hurşid Matbaası, İstanbul, 1319.
- Haksever, Ahmet Cahid, “Çorum'da Osmanlı Dönemi Rifâî Kültürü”, *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu 23-25 Kasım 2007*, Çorum Belediyesi Yayınları, c.II, s.1149-1162, Çorum, 2008.
- Harirîzâde, Kemâleddin, *Tibyânu vesâli'l-hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik*, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, nr. 430-432, Arşiv No:61 (Rifâiyye II, 52a-62a)
- Hüseynî, Ebu'l-Kasım İbnü's-Seyyid İbrahim Berzencî, *İcâbetü'd-Dâî*, çev. Hayri Kaplan, Ankara, 2002.

Işın, Ekrem, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, s.325-330, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1994.

İbn Battûta Tancî, Ebû Abdullah Muhammed, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev.A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021.

İbn Habbûs, Abdusselam b. Muhammed b. Muhammed, *Müsnedi'l-İmâm Kutbu'l-Aktâb ve Şeyhu'l-Ârifîn Ebi'l-Abbâs Ahmed er-Rifâî fi'l-Hadîsi's-Şerîf*, ty.

İbn Hallikân, Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâü ebnâi'z-zamân*, tahkik: İhsan Abbas, Dâru Sâdir, Beyrut, 1994.

İbnü's-Serrâc, Muhammed b. Ali, *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı*, haz. Nejdî Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı, Mehmet Saffet Sarıkaya, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015.

Kallek, Cengiz, “Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir”, DİA, XXIV, 545. (İstanbul, 2001)

Kaplan, Hayri, “Kevser’in Kollarından: Seyyid Ahmed er-Rifâî”, Keşkül Dergisi, sy.28 (2013), s.4-10.

_____ “Şa'rânî”, DİA, XXXVIII, 347-350. (İstanbul, 2010)

Kaplan, Hayri ve Şık, İsmail, “Ahmed er-Rifâî'nin İtikâdî ve Kelâmî Görüşleri”, *Tasavvuf Dergisi*, sy.16, ss. 87-105. (2006)

Naci, Muallim, *Hikemü'r-Rufâîyye Rufâî Hikmetleri*, haz. H.Rahmi Yananlı Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2013.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ, *Riyâzü's-Sâlihîn*, çev.Yaşar Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, C.1-8, İstanbul, 2001.

Öngören, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000.

_____ *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Zeyniyye”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018.

Özaydın, Abdulkerim, “Mahmûd b. Muhammed Tapar”, DİA, XXVII, 371-372.(Ankara, 2003)

Özel, Ahmet Murat, “Şâzelî”, DİA, XXXVIII, 385-387.(İstanbul, 2010)

Öztürk, Ergün, *Ahmed Er-Rifâî ve Rifâîyye Tarikatı*, (basılmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2021.

Popovic, Alexandre ve Veinstein, Gilles (ed.), *İslam Dünyasında Tarikatlar. Gelişmeleri ve Aktüel Durumları*, çev.Osman Türer, Suf Yayınları, İstanbul, 2004.

Râfî'î, Abdulkerim b. Muhammed, *Sevâdü'l-Ayneyn*, çev.Hayri Kaplan, Ankara, 2002.

Rifâî, Kenan, *Seyyid Ahmed er-Rifâî*, haz.Mustafa Tahralı, Cenân Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı Neşriyatı, İstanbul, 2015.

Sayyâdî, Ebû'l-Hüdâ Muhammed, *Dav'ûş-Şems Gün Işığ*, çev.Süleyman Kuku, Damra Yayınevi, İstanbul, 2016.

_____ *Hidâyetü's-sâi fî sülûk tarîkatî'l-gavsi'r-Rifâi*, 1289/1872.

_____ *Kılâdetü'l-Cevâhir fî zikri'l-Gavs er-Rifâi ve't-tibâihî'l-ekâbir*, Mektebetu'r-Rifâiyye, Kahire, 2004

_____ *Rifâi Yolunun Esasları*, çev.Mahmud Nedim Aysoy, Bahar Yayınları, İstanbul, 2007.

_____ *Selasilu'l-kavm*, Matbaatu's-Saade, Kahire, 1325/1907.

Söylemez, Mehmet Mahfuz, “Vâsıt”, DİA, XLII, 541-544. (İstanbul, 2012)

Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman, *eş-Şerefu'l-Muhattem*, çev.Hayri Kaplan, Ankara, 2002.

Şa'rânî, Ebû Abdîrrahmân Abdülvehhâb b. Ahmed, *Evliyalar Ansiklopedisi Tabakâtü'l-Kübra*, çev.Abdülkadir Akçiçek, 2 Kitap 4 Cilt, Bedir Yayınevi, İstanbul, 2017.

Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2013.

Şener, Mehmet, “Dîrînî”, DİA, IX, s.373-374, (İstanbul, 1994).

Şimşek, Selami, “Dünden Bugüne Trakya'da Rifâîlik”, Keşköl Dergisi, sy.28 (2013), s.64-76.

Tahralı, Mustafa, “Ahmed er-Rifâi”, DİA, II, 127-130. (İstanbul, 1989)

_____ “Rifâiyye”, DİA, XXXV, 99-103. (İstanbul, 2008)

_____ *Ahmad al-Rifâi, sa vie, son oeuvre at sa tariqa*, (doktora tezi), Sorbonne Nouvelle Paris III, Paris, 1973.

_____ *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, “Rifâiyye”, ed. Semih Ceyhan, İsam Yayınları, Ankara, 2018.

Tanman, M.Baha, “Rifâi Âsitânesi”, DİA, XXXV, s.98-99, (İstanbul, 2008).

Tosun, Necdet, “Silsile”, DİA, XXXVII, 206-207, (İstanbul, 2009).

_____ “Yûnus Emre Rifâi, Hacı Bektaş Vefâi”, *Tasavvuf Dergisi*, sy.31, ss. 109-115. (2013)

Trimingham, J.Spencer, *The Sufi Orders In Islam*, Oxford University Press, London, 1971.

Uludağ, Süleyman, “Kerâmet”, DİA, XXV, 265-268. (Ankara, 2002)

Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, haz.Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul, 2006.

Yaran, Rahmi, “Bid'at”, DİA, VI, 129-131. (İstanbul, 1992).

Yılmaz, Hasan Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

_____ “Celâleddin Hüseyin el-Buhârî”, DİA, VII, 250-251. (İstanbul, 1993)

Yücer, Hür Mahmut, “XIX. Asırda Osmanlılarda Rifâiler”, Keşköl Dergisi, sy.28 (2013), s.22-37.

<http://hadis.diyaret.gov.tr/Sozluk?harf=A>

EKLER

Ek-1 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Türbesinin Osmanlı'nın Son Dönemindeki Görünümü. Fotoğraftaki Ziyaretçilerin Arasında Ebû'l-Hüdâ Muhammed Es-Sayyâdî Bulunmaktadır.

Ek-2 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Türbesinin Günümüzdeki Görünüşü.

Ek-3 : Seyyid Ahmed Er-Rifâî'nin Kabri.

ÖZET

Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle riâyet edilerek kulluğu takva derecesinde yaşamayı gaye edinen tasavvuf, İslam tarihinin erken döneminde zühd hareketi olarak varlığını devam ettirmiş; VI./XII. yüzyıla gelindiğinde tekke ve zaviyelerde mürşid-mürid münasebeti çerçevesinde yürütülen sistemli faaliyetlerle de Tarikatlar Dönemi başlamıştır. Dönemin İslam dünyasında, teşekkül eden ilk tarikatlardan biri Rifâiyye'dir. Müessisi Seyyid Ahmed er-Rifâi, muhaddis ve fakih kimliğiyle tanınan ilmiye sınıfına mensup bir sâfîdir. Kurucusu olduğu tarikat kendisi hayattayken teşekkülünü tamamlayarak teşkilatlanmış ve kısa zamanda İslam coğrafyasında yaygınlaşmıştır. Seyyid Ahmed er-Rifâi şeriata uygun tasavvuf anlayışını, Rifâiyye'nin esaslarını ortaya koyduğu eserlerinde tevile mahal bırakmayacak biçimde açıkça ifade etmiştir. Vaaz ve nasihatlarında İslam'ın teşri kaynağı olan Kitap ve Sünnet'e sıklıkla vurgu yapmış, bu kaynakların ortaya koyduğu ilkelere muhalif her türlü görüşü zındıklık olarak nitelendirmiştir. Bu çalışma, Seyyid Ahmed er-Rifâi'nin eserlerinden ve tarikatın usul ve adabını anlatan sonraki dönem kaynaklarından hareketle Rifâilik'te, Kitap ve Sünnet'e ittiba etmenin önemini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Rifâiyye, Ahmed er-Rifâi, Kitap ve Sünnet, Şariat, Tarikat, Tasavvuf, Ehl-i Sünnet.

ABSTRACT

Sufism which aspires after living the obedient life in the level of piety and abiding the Allah's restrictions and commands, continued its presence as a movement of zuhd in the early era of Islamic history; by the VI./XII. century time of Tarikat/Sufi Orders had begun with the systematic movements within the frame of murshid-murid correlations in the zawiyahs. Rifâiyya is one of the first Tarikats that is formed in the Islamic world of the time. Founder of the sect Sayyid Ahmad al-Rifâi is a sufi known with his muhaddith and faqih traits. The Tarikat that he found completed its forming while he was alive and quickly became widespread in the Islamic geography. Sayyid Ahmad al-Rifâi stated his understanding of sufism coherent to the shari'a, in his writings which including the fundamentals of Rifâiyya clearly, leaving no place for gloss. In his preachings he emphasized on Kitab and Sunnah being the legislation of Islam, qualified any opinion opposing as profanity. This work exhibits the importance of depending on Kitab and Sunnah based upon the Sayyid Ahmad al-Rifâi works and resources of following periods which explaining the ways of sect.

Keywords: Rifâiyya, Ahmad al-Rifâi, Kitab and Sunnah, Shari'a, Tariqah, Sufism, Ahl al-Sunnah.